

OLENDAR

GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

1926

PLATNICE IN ZAGLAVJA MESECEV RISAL SAŠA ŠANTEL

Z DOVOLJENJEM KNEZONADŠKOFIJSKEGA ORDINARIJATA V GORICI

GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

ZA NAVADNO LETO

UREDIL VENCESLAV BELE

**IZDALA IN ZALOŽILA GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA
NATISNILA „ZADRUŽNA TISKARNA“ V GORICI MCMXXV**

8414/1926

Navadno leto 1926

ima 365 dni; med temi je 52 nedelj in 8 zapovedanih praznikov med tednom. Prvi dan leta je petek.

Tekoče cerkveno leto se je začelo s 1. adventno nedeljo, 29. novembra 1925.

Prihodnje cerkveno leto se začne s 1. adventno nedeljo, 28. novembra 1926.

Občno in državno leto se začne na novega leta dan, 1. januarja 1926.

Godovinska števila za l. 1926.

Zlato število: 8 || Solčni krog: 3 || Nedeljska črka: C
Epakta: XVI || Rimsko število: 9 || Letni vladar: Solnce

Letni časi.

Pomlad se začne 21. marca ob 10. uri 2^m zjutraj.

Jesen se začne 23. septembra ob 20. uri 27^m zvečer.

Poletje se začne 22. junija ob 5. uri 30^m zjutraj.

Zima se začne 22. decembra ob 15. uri 34^m popoldne.

Pomni: V koledarju je naveden srednje-evropski čas; za goriški meridijan bi bil krajevni čas 6¹/₂ minut kasneje.

Mrki solnca in meseca v letu 1926.

Popolni solnčni mrk dne 14. januarja od 5. ure zjutraj do 10. ure dopoldne. Mrk se začne v srednji Afriki, gre preko Indijskega oceana, Indije, čez Sundske otoke in se konča na Filipinih. Pri nas ta mrk neviden.

Drugi obročkasti mrk se začne po našem času dne 9. julija ob 21. uri zvečer in konča krog 3. ure zjutraj dne 10. julija. Mrk se pričene viden ob vzhodnem obrežju Azije, Japonske in Kitajske, gre preko Velik. oceana in se konča na sredjeameriškem obrežju. Tudi ta mrk pri nas neviden.

Mesec v letu 1926 ne mrkne. — Čas srednje-evropski.

Cerkveni zapovedani prazniki so razen navadnih nedelj še sledeči:

Novo leto ali obrezov. Gospodovo, petek, 1. jan.

Sv. Trije kralji ali razglašenje Gospodovo, sreda, 6. januarja.

Sv. Jožef, ženin D. M., petek, 19. marca.

Velika noč ali vstajenje Gospodovo, nedelja, 4. apr.

Kristusov vnebohod, četrtek, 31. maja.

Binkošti ali prihod sv. Duha, nedelja 23. maja.

Pepelnica ali začetek posta je v sredo, 17. februarja. — Od božiča do pepelnice je 7 tednov in 4 dni ali 53 dni.

Sv. Trojica, nedelja, 30. maja.

Sv. Rešnje Telo, četrtek, 3. junija.

Sv. Peter in Pavel, apostola, torek, 29. junija.

Vnebovzetje Marije Device, nedelja, 15. avgusta.

Praznik vseh svetnikov, ponedeljek, 1. novembra.

Brezmadežno spočetje Marije Device, sreda, 8. dec.

Božič ali rojstvo Gospodovo, sobota, 25. decembra.

Ti prazniki so v koledarju rdeče tiskani.

Cerkveni prepovedani časi.

Obhajati ženitve je prepovedano od 1. adventne nedelje do Božiča, in od pepelnice do velikonočnega ponedeljka.

Kvatre.

I. kvatre, spomladanske ali postne 24., 26., 27., febr.

II. „ poletne ali binkoštna 26., 28., 29., maja.

III. „ jesenske 15., 17., 18. septembra.

IV. „ zimske ali adventne 15., 17., 18. decembra.

Posti.

1. Dnevi zgolj zdržka ko se ne sme uživati mesnih jedi, pač pa se sme večkrat na dan do sita najesti. Znamenje v koledarju *.

2. Dnevi zgolj posta ko se sme uživati meso, pa se sme le enkrat do sita najesti. Znamenje v koledarju †.

3. Dnevi strogega posta ko se ne sme uživati mesnih jedi in tudi ne več ko enkrat do sita najesti. Znamenje v koledarju ††.

Glede postnih olajšav naj se vsak vernik ravna po predpisih svoje škofije.

JANUAR

1	Petek		Novo leto. Obrezovanje Gospodovo.
2	Sobota		Makarij Al., op.; Abel; bl. Štefanija.
3	Nedelja	1	Po novem letu. Ime Jezus; Genovefa.
4	Ponedeljek		Tit, šk.; Izabela, kr.
5	Torek		Telesfor, p. m.; Emiljana, d.; Simeon Stilit.
6	Sreda		Sv. Trije kralji. Razglašenje Gospodovo.
7	Četrtek	☾	Valentin (Zdravko), šk.; Lucijan, m.
8	Petek	*	Severin, op.; Erhard, šk.; Adela.
9	Sobota		Julijan in Bazilisa, m.; Peter, šk.
10	Nedelja	2	I. po Razgl. Gosp. Sv. Družina.
11	Ponedeljek		Higin, p.; Salvij, m.
12	Torek		Ernest, šk.; Arkadij, m.; Alfred, op.
13	Sreda		Veronika Mil., d.; Bogomir; Iveta.
14	Četrtek	☉	Hilarij (Veselko), šk.; Feliks (Srečko) Nol.
15	Petek	*	Maver, op.; Habakuk, pr.; Pavel, pušč.
16	Sobota		Marcel, p.; Ticijan, šk.; Bernad.
17	Nedelja	3	II. po Razgl. Gosp. Praznovanje Imena J.; Ant.
18	Ponedeljek		Sv. Petra stol v Rimu; Priska, d. m.
19	Torek		Kanut, kr.; Marij in tov. m.; Agricij, šk.
20	Sreda	☽	Fabijan in Sebastjan (Boštjan), m.
21	Četrtek		Neža (Janja), d. m.; Fruktuoz, šk.
22	Petek	*	Vincencij (Vinko) in Anastazij, m.
23	Sobota		Zaroka Mar. Dev.; Rajmund Penaf.
24	Nedelja	4	III. po Razgl. Gosp. Timotej, šk.
25	Ponedeljek		Spreobrnjeneje sv. Pavla ap.; Ananija, m.
26	Torek		Polikarp, šk.; Pavla, vd.; Alberik, op.
27	Sreda		Janez Zlatoust, c. u.; Vitalin, p.
28	Četrtek	☿	Julijan, šk.; Flavijan, m.; Marjeta, d.
29	Petek	*	Frančišek Sal., c. u.; Valerij, šk.; Barbea.
30	Sobota		Martina, d.; Janez Miloščin., šk.; Hiacinta.
31	Nedelja	5	I. predpepelnična. Peter Nol., sp.; Marcela, vd.

Izpremeni meseca.

☾ Zadnji kr. 7. ob 8. uri 22 min. zjutraj. || ☽ Prvi kr. 20. ob 23. uri 31 min. zveč.
 ☿ Mlad 14 ob 7 uri 35 min. zjutraj. || ♄ Sčip 28. ob 22. uri 35 min. zveč.

Solnce stopi v znamenje vodnarja dne 20. ob 20. uri zvečer ter vzhaja dne 1. januarja ob 7. uri 41 minut, zahaja ob 4. uri 19 minut, dan je dolg 8 ur 38 minut.

ZAPISNIK

Nedeljski evangelijski:

1. Nedelja: Povratek iz Egipta. Mt. 2, 19-23.
2. Nedelja: Dvanajstletni Jezus v templju. Lk. 2, 42-52.
3. Nedelja: O ženitnini v Kani Galilejski. Jan. 3, 1-11.
4. Nedelja: Jezus ozdravi stotnikovega hlapca. Mt. 8, 1-13.
5. Nedelja: O delavcih v vinogradu. Mt. 20, 1-16.

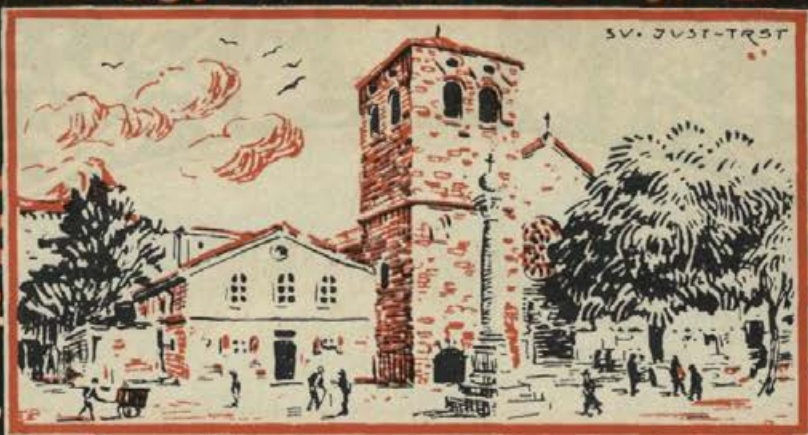
Davki:

Izobešeni so sezname davkoplačevalcev. Dobro jih preglej!

Vremenski prerok:

Bodi gorák ali mrzel novega leta dan,
vendar je zimsko oblečen kmet in meščan.
Če zebe, ko praznujemo sveto Nežo,
zapira kmet vrata, da mráza ni v vežo.

Sneg, če o svetem Pavlu debel leži,
počaka do pusta, kadar prej ne skopni.
Kadar je dva dni pred Svečnico vreme lepó,
ne bode ves prosinec nikdar več grdó.

FEBRUAR

1	Ponedeljek	Ignacij (Ognjeslav), šk.; Brigita, d.
2	Torek	Svečnica. Darovanje Gospodovo.
3	Sreda	Blaž, šk.; Oskar, šk.
4	Četrtek	Andrej Korz., šk.; Janez od Brito, m.
5	Petek *	Agata, d. m.; Ingenuin in Albuin.
6	Sobota (C)	Doroteja, d. m.; Tit, šk.; Amand (Ljubko).
7	Nedelja 6	II. predpepelnična. Romuald, op.; Rihard, sp.
8	Ponedeljek	Janez Mat., sp.; Juvencij, šk.
9	Torek	Ciril Aleks., c. u.; Apolonija, d. m.
10	Sreda	Školastika, d.; Viljem, pušč.
11	Četrtek	Lurška Mati božja; Adolf, šk.
12	Petek (S) *	Sedem sv. ustanoviteljev; Evlalija, d. m.
13	Sobota	Katarina Riči, d.; Gregor II., p.
14	Nedelja 7	III. predpepelnična. Valentin (Zdravko), m.
15	Ponedeljek	Favstin in Jovit., m.; Jordan, sp.
16	Torek	Pust. Onezim, šk.; Julijana, d.
17	Sreda ††	Pepelnica. Donat in tov., m.
18	Četrtek †	Simeon, šk.; Flavijan, šk.
19	Petek (D) ††	Julijan, m.; Konrad, pušč.
20	Sobota ††	Eleverij, šk.; Sadot in tov.
21	Nedelja 8	I. postna. Eleonora, kr.; Irena (Miroslava).
22	Ponedeljek †	Sv. Petra stol v Antijohiji.
23	Torek †	Peter Dam., šk.; Romana, d.
24	Sreda ††	Kvatre Matija (Bogdan), ap.
25	Četrtek †	Valburga, d.; Viktorin in tov., m.
26	Petek ††	Kvatre Matilda, d.
27	Sobota (S) ††	Kvatre Leander, šk.; Baldomir, sp.
28	Nedelja 9	II. postna. Roman, op.; Rajmund, sp.

Izpremeni meseca.

(Zadnji kr. 6. ob 0. uri 25 m.

) Prvi kr. dne 19. ob 13. uri 36 m.

(M) Mlaj 12. ob 18. uri 20 m.

(S) Ščip 27. ob 17. uri 51 m.

Solnce stopi v znamenje rib dne 19. ob 10. uri dopoldne ter vzhaja 1. februarja ob 7. uri 12 minut, zahaja ob 4. uri 48 minut. Dan je dolg 9 ur 36 minut.

ZAPISNIK

Nedeljski evangeliji:

6. Nedelja : Prilika o sejavcu in semenu. Lk. 8, 4 - 15.
7. Nedelja : Jezus ozdravi slepca. Lk. 18, 31-43.
8. Nedelja : Jezus trikrat skušan. Mt. 4, 1-11.
9. Nedelja : Jezus se na gori izpremeni. Mt. 17, 1-19.

Davki:

Prvi obrok plačaj od 10.—18. Sicer doplačaš kazen!

Vremenski prerok :

Naj solnce posije na svete Polone zob,
potem je v mokrem poletju zadosti gob.
Kadar sveti Matija in svetega Petra stol
trgata preste, — obesita gosli na kol.

Bodi si kratek predpust ali dolg,
če pleše stara baba, skače star kolk.
Ako se dosti moži jih ženi o pusti
pride jih dosti na ôklic in ljudem v celjûsti.

M A R E C

1	Ponedeljek †	Albin (Belko), šk.; Hadrijan, m.; Suibert, šk.
2	Torek †	Simplicij, pp.; Henrik Suzo, sp.; bl. Karol.
3	Sreda †	Kunigunda, ces.; Andrej, m.
4	Četrtek †	Kazimir, sp. Lucij, pp.
5	Petek ††	Janez Jožef od Križa, sp.
6	Sobota †	Perpetua in Felicita, m.; Fridolin, op.
7	Nedelja ☾ 10	III. postna. Tomaž Akvinski, c. u.
8	Ponedeljek †	Janez od Boga, sp.; Filemnon, m.
9	Torek †	Frančiška Rim., vd.; Pacijan, šk.
10	Sreda †	40 mučencev; Makarij, šk.
11	Četrtek †	Sofronij, šk.; Heraklij, m.; Konstantin, sp.
12	Petek ††	Gregorij Vel., pp.; Bernard, šk.
13	Sobota †	Rozina, vd.; Evfrazija, d.
14	Nedelja ☉ 11	IV. (sred)postna. Matilda, kr.
15	Ponedeljek †	Klemen Mar. Dvorak, sp.; Longin, m.
16	Torek †	Hilarij in Tacijan, m.; Heribert, šk.
17	Sreda †	Ciril Jer., c. u.; Edvard, kr.; Salvator.
18	Četrtek †	Patrik, šk.; Jedert, d.
19	Petek ††	Jožef, ženin Marije Device.
20	Sobota †	Feliks in tov., m.; Niketa, šk.
21	Nedelja ☽ 12	V. postna (tiha). Benedikt, op.
22	Ponedeljek †	Benvenut, šk.; Lea; Katarina Gen.
23	Torek †	Viktorijan, m.; Jožef Oriol.
24	Sreda †	G a b r i e l, nadangel.
25	Četrtek †	Oznanenje Marije Device.
26	Petek ††	M a r. D e v. 7 žalosti; Emanuel, m.
27	Sobota †	Janez Dam., c. u.; Rupert, šk.
28	Nedelja ☽ 13	VI. postna (cvetna). Janez Kapistran.
29	Ponedelj. ☽ †	Ciril, šk. m.; Bertold, sp.
30	Torek †	Janez Klimak, op.; Angela Fol.
31	Sreda †	Modest, šk.; Benjamin, m.

Izpremeni meseca.

☾ Zadnji kr. 7. ob 12. uri 50 m. zjutraj. || ☽ Prvi kr. 21. ob 6. uri 12 m. zjutraj.
 ☉ Mlaj 14. ob 4. uri 20 m. zjutraj. || ☽ Ščip 29. ob 11. uri 0 m. dopol.

Solnce stopi v znamenje ovna dne 21. ob 10. uri dopoldne ter vzhaja 1. marca ob 6. uri 29 minut, zahaja ob 5. uri 31 minut, dan je dolg 11 ur 2 minuti.

ZAPISNIK

Nedeljski evangeliji:

10. Nedelja : Jezus izžene hudiča iz mutca. Lk. 11, 14—18.
11. Nedelja : Jezus nasiti pet tisoč mož. Jan. 6, 1—15.
12. Nedelja : Judje hočejo Jezusa kamenjati. Jan. 8. 46—59.
13. Nedelja : Jezus prihaja slovesno v Jeruzalem. Mt. 21, 1—9.

Davki:

Od 1.—8. preglej seznam dodatkov k direktnim davkom !

Vremenski prerok:

Zajka, katera sušca že mladiče doji,
ostane živa, dokler je kaj ne umori.

Kadar sredpostno sredo nazaj letijo žerjavi,
tisto leto kobilice bodo skakale po travi.

Četudi ptic ne oženita Jedert in sv. Gregori,
vendar je dva dni pred sv. Marjeto sv. Makari.

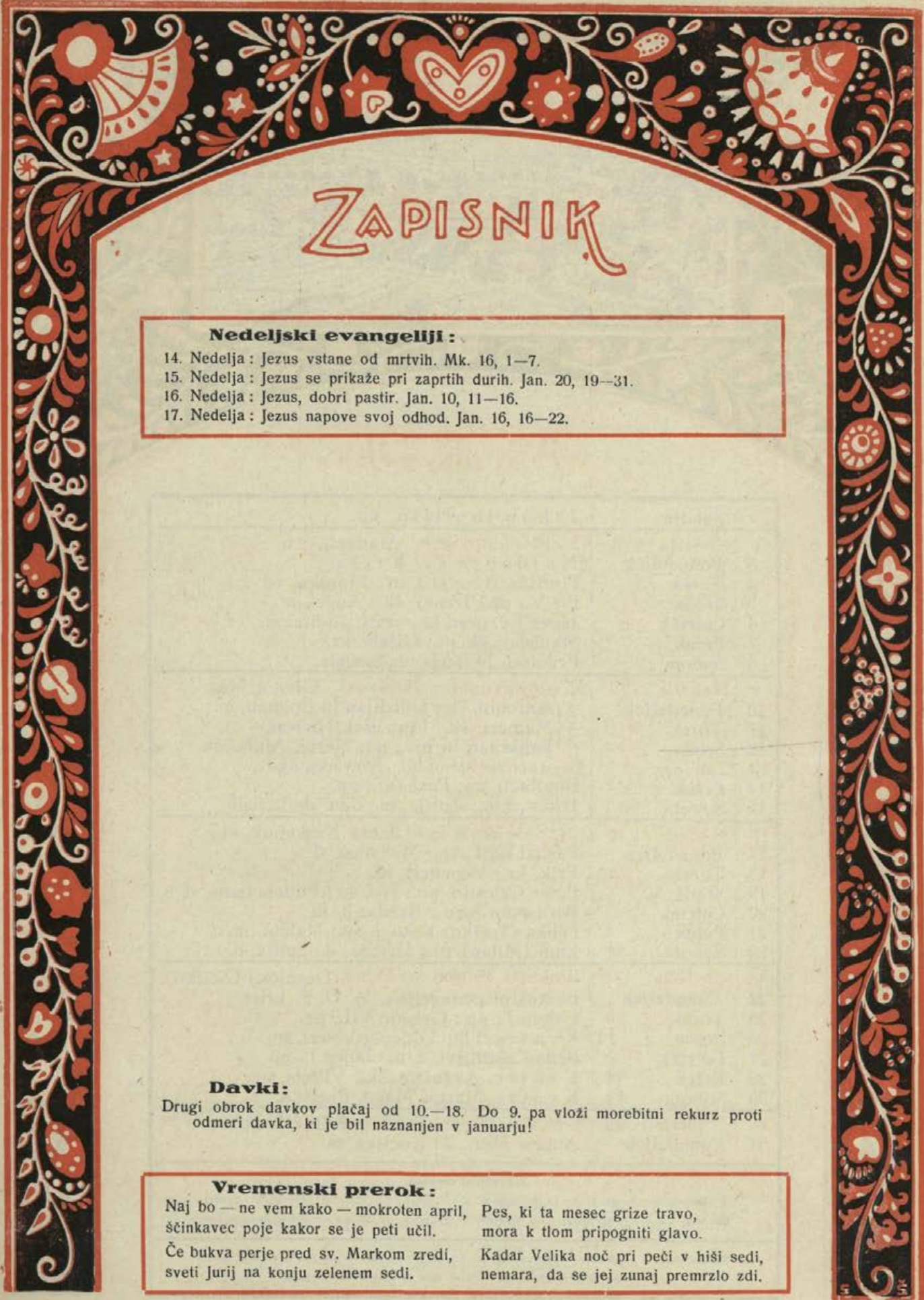
APRIL

1	Četrtek †	Veliki četrtek. Hugo, šk.
2	Petek ††	Veliki petek. Frančišek Pavl.
3	Sobota ½ ††	Velika sobota. Rihard, šk.
4	Nedelja 14	Velika noč. Vstajenje Gospodovo.
5	Ponedeljek C	Velikonočni ponedeljek. Vincencij Fer.
6	Torek	Sikst, pp.; Celestin, pp.
7	Sreda	Herman Jožef, sp.; Eberhard, pušč.
8	Četrtek	Albert, šk.; Dionizij, m.
9	Petek *	Marija Kleofa; Demeter, m.
10	Sobota	Ecehiel, pr.; Mehtilda, d.
11	Nedelja 15	I. povelik. (bela). Leon Vel., pp.
12	Ponedeljek ☉	Zenon, šk. m.; Julij I., pp.
13	Torek	Hermenegild, m.; Ida, d.
14	Sreda	Justin, m.; Tiburcij in tov., m.
15	Četrtek	Helena, kr.; Anastazija, m.
16	Petek *	Benedikt Jož. Labre; Turibij, šk.
17	Sobota	Anicet, pp.; Rudolf, m.
18	Nedelja 16	II. povelikonočna. Apolonij, m.
19	Ponedeljek	Leon IX., pp.; Ema, vd.
20	Torek D	Marcelin, šk.; Neža (Janja).
21	Sreda	Varstvo sv. Jožefa. Anzelm, c. u.
22	Četrtek	Soter in Gaj, pp.; Leon, šk.
23	Petek *	Adalbert (Vojteh), šk. m.
24	Sobota	Jurij, m.; Fidelis Sigm., m.
25	Nedelja 17	III. povelikonočna. Marko; Varstvo sv. J.
26	Ponedeljek	Klet in Marcelin, pp.
27	Torek	Peter Kaniz.; Peregrin, duh.
28	Sreda ☿	Pavel od Križa, sp.
29	Četrtek	Peter, m.; Robert, op.
30	Petek *	Katarina Sienska, d.; Marijan, m.

Izpremeni meseca.

☾ Zadnji kr. 5. ob 21. uri 50 m. zvečer. || ☽ Prvi kr. 23. ob 0. uri 23. m. čez polnoč.
 ☿ Mlaj 12. ob 13. uri 56 m. pop. || ☼ Ščip dne 28. ob 1. uri 17. m. zjutraj.

Solnce stopi v znamenje junca dne 20. ob 21. uri zvečer ter vzhaja 1. aprila ob 5. uri 38 minut, zahaja ob 6. uri 22 minut, dan je dolg 12 ur 44 minut.

ZAPISNIK

Nedeljski evangelijski :

14. Nedelja : Jezus vstane od mrtvih. Mk. 16, 1—7.
15. Nedelja : Jezus se prikaže pri zaprtih durih. Jan. 20, 19—31.
16. Nedelja : Jezus, dobri pastir. Jan. 10, 11—16.
17. Nedelja : Jezus napove svoj odhod. Jan. 16, 16—22.

Davki :

Drugi obrok davkov plačaj od 10.—18. Do 9. pa vloži morebitni rekurz proti odmeri davka, ki je bil naznanjen v januarju!

Vremenski prerok :

Naj bo — ne vem kako — mokroten april, ščinkavec poje kakor se je peti učil.	Pes, ki ta mesec grize travo, mora k tlom pripogniti glavo.
Če bukva perje pred sv. Markom zredi, sveti Jurij na konju zelenem sedi.	Kadar Velika noč pri peči v hiši sedi, nemara, da se jej zunaj premrzlo zdi.

MAJ

1	Sobota	Jakob in Filip, ap.
2	Nedelja 18	IV. povelikonočna. Atanazij, c. u.
3	Ponedeljek	Najdenje sv. Križa.
4	Torek	Florijan (Cvetko), m.; Monika, vd.
5	Sreda	Pij V., pp.; Irenej, šk.; Angel, m.
6	Četrtek	Janez Ev. pred lav. vrati; Judita, m.
7	Petek *	Stanislav, šk. m.; Gizela, kr.
8	Sobota	Prikazen Mihaela, nadangela.
9	Nedelja 19	V. povelikonočna (križeva). Gregor Nac.
10	Ponedeljek	Križvo { Antonin, šk.; Gordijan in Epimah, m. Mamert, šk.; Frančišek Hieron. Pankracij in tov., m.; Nerej, Ahilej, m.
11	Torek ●	
12	Sreda	
13	Četrtek	Kristusov vnebohod. Servacij, šk.
14	Petek *	Bonifacij, m.; Pashal I., pp.
15	Sobota	Izidor, km.; Zofija, m.; Jan. de la Salle.
16	Nedelja 20	VI. povelikonočna. Janez Nepomuk, m.
17	Ponedeljek	Pashal Bajl, sp.; Maksima, d.
18	Torek	Erik, kr.; Venancij, m.
19	Sreda)	Peter Celestin, pp.; Ivo, sp.; Pudencijana, d.
20	Četrtek	Bernardin Sien.; Bazila, d. m.
21	Petek *	Feliks (Srečko) Kantal, sp.; Valent, m.
22	Sobota ††	Emil (Milan), M.; Helena, d.; Julija, d.
23	Nedelja 21	Binkošti. Prihod sv. Duha. Deziderij (Željko).
24	Ponedeljek	Binkoštni ponedeljek. M. D. P. krist.
25	Torek	Urban I., pp.; Gregor VII., pp.
26	Sreda ††	K v a t r e. Filip (Zdenko) Neri, sp.
27	Četrtek ☉	Beda Častitljivi, c. u.; Janez I., pp.
28	Petek ††	K v a t r e. Avguštin, šk.; Viljem, op.
29	Sobota ††	K v a t r e. Marija Magd. Paciška.
30	Nedelja 22	I. pobink. Presv. Trojica. Feliks, I., pp.
31	Ponedeljek	Angela Mer., d.; Kocijan, m.

Izpremeni meseca.

☾ Zadnji kr. 5. ob 4. uri 13 m. zjutraj. || ☽ Prvi kr. 19. ob 18. uri 48 m. zvečer.
 ☉ Mlaj 11. ob 23. uri 55 m. zvečer. || ☼ Ščip 27. ob 12. uri 49 m. opoldne.

Solnce stopi v znamenje dvojčkov dne 21. ob 21. uri zvečer ter vzhaja 1. maja ob 4. uri 53 minut, zahaja ob 7. uri 7 minut, dan je dolg 14 ur 14 minut.

ZAPISNIK

Nedeljski evangeliji:

- 18. Nedelja: Jezus obeta učencem sv. Duha. Jan. 16, 5—14.
- 19. Nedelja: Jezus uči o moči molitve. Jan. 16, 23—30.
- 20. Nedelja: Jezus govori o pričevanju sv. Duha. Jan. 15, 26—16, 4.
- 21. Nedelja: Jezus govori o sv. Duhu in o ljubezni. Jan. 14, 23—31.
- 22. Nedelja: O usmiljenju. Lk. 6, 36—42.

Davki:

Vloži prošnjo za znižanje davka ali pa za oprostitev, če nisi več v službi, če ne opravljaš več obrti ali pa če moreš kako opravičiti zahtevo po znižanju!

Vremenski prerok:

Kdor o sv. Pankraci v loterijo stavi, Kteri dan v leti je Janez Nepomuk,
če nič ne zadene, pa vsaj denar zapravi. takrat je polovica majnika smuk.
Kolikor tednov je od Florjana pa do Urbana,
toliko tudi od Urbana do Florjana.

JUNIJ

1	Torek	Juvencij, m.; Kaprazij, op.
2	Sreda	Marcelin, Peter in Erazem, m.
3	Četrtek ☾	Presveto Rešnje Telo. Klotilda, kr.
4	Petek *	Frančišek Karač., sp.; Kvirin, šk.
5	Sobota	Bonifacij, šk.; Valerija, m.
6	Nedelja 23	II. pobinkoštna. Norbert, šk.
7	Ponedeljek	Robert, op.; Sabinijan, m.
8	Torek	Medard, šk.; Maksim, šk.
9	Sreda	Marija, Mati milosti; Primož in Felicijan, m.
10	Četrtek ●	Marjeta, kr.; Bogomil, šk.
11	Petek *	Srce Jezusovo. Barnaba, ap.
12	Sobota	Janez Fak., sp.; Flora, d.
13	Nedelja 24	III. pobink. Anton Pad.; Kronanca Svetogor.
14	Ponedeljek	Bazilij, c. u.; Elizej, pr.
15	Torek	V i d, Modest in Krescencija, m.
16	Sreda	Frančišek Reg., sp.; Jošt, op.
17	Četrtek	Adolf, šk.; Lavra, d.
18	Petek ☽ *	Efrem Sir., c. u.; Marko in Marcel, m.
19	Sobota	Gervazij in Protazij, m.; Julijana Falk., d.
20	Nedelja 25	IV. pobinkoštna. Silverij, pap.; Florentina.
21	Ponedeljek	Alojzij (Vekoslav), sp.; Alban, m.
22	Torek	Pavlin Nol., šk.; Ahacij, m.
23	Sreda	Agripina, d. m.; Eberhard, šk.
24	Četrtek	Janeza Krstnika Rojstvo. Kres.
25	Petek ● *	Viljem, op.; Henrik, šk.
26	Sobota	Janez in Pavel, m.; Rudolf, šk.
27	Nedelja 26	V. pobink. Hema, vd.
28	Ponedeljek	Irenej, šk.; Leon II., pp.
29	Torek	Peter in Pavel, apostola.
30	Sreda	Spomin sv. Pavla, ap.

Izpremeni meseca.

☾ Zadnji kr. 3. ob 9. uri 9 m. dopol. || ☽ Prvi kr. 18. ob 12. uri 14 m. opoldne.
 ☿ Mlaj 10. ob 11. uri 8 m. dopol. || ☼ Šcip 25. ob 22. uri 13 m. zvečer.

Solnce stopi v znamenje raka dne 22. ob 5. uri zjutraj ter vzhaja 1. junija ob 4. uri 18 minut, zahaja ob 7. uri 42 minut, dan je dolg 15 ur 24 minut.

ZAPISNIK

Nedeljski evangelijski:

23. Nedelja: Prilika o veliki večerji. Lk. 14, 16—24.
24. Nedelja: Prilika o izgubljeni ovci. Lk. 15, 1—10.
25. Nedelja: O čudežnem ribjem lovu. Lk. 15, 1—11.
26. Nedelja: O Farizejski pravičnosti. Mt. 5, 20—24.

Davki:

Od 10.—18. Plačaj tretji obrok davka!

Vremenski prerok:

Medarda naj solnce peče al dež kropi,
za njim je tako al tako vreme štirideset dni.
Sveti Vid — češenj sit;
kadar pa niso črešnje hotele roditi,
mora brez njih prebiti.

Četudi o sv. Telesi prosó je v tretjem peresi,
vendar še ni v kopici, še manj pa kaša v žlici.
Ako se o kresi nizzdoli dan obesi,
o Treh krajjih se zopet kvišku porine,
za toliko vsaj, kar bolha zine.
Na svetega Petra in Pavla rosíco,
meljemo v hudi letni drago pšenico.

JULIJ

1	Četrtek ☾	Presveta Rešnja kri; Teobald, pušč.
2	Petek *	Obiskovanje Mar. Device; Oton, šk.
3	Sobota	Leon II., pp.; Heliodor, šk.
4	Nedelja ☿	VI. pobink. Urh, šk.; Berta, d.
5	Ponedeljek	Ciril in Metod, slov. blagovestnika.
6	Torek	Izaija, pr.; Bogomila; Dominika (Nedeljka).
7	Sreda	Vilibald, šk.; Pulherija (Lepa), d.
8	Četrtek	Elizabeta, kr.; Kilijan, šk.
9	Petek *	Anatolija, d.; Veronika, d.
10	Sobota ☿	Amalija, d.; Felicita, d.
11	Nedelja ♀	VII. pobink. Pij I., pp.; Olga.
12	Ponedeljek	Mohor in Fortunat, m.; Janez Gualb.
13	Torek	Anaklet, pp.; Evgenij, šk. m.
14	Sreda	Bonaventura, c. u.; Just, m.
15	Četrtek	Vladimir, kr.; Henrik, cs.
16	Petek *	Dev. Mar. Karmelska. (Škapulir).
17	Sobota	Aleš, sp.; Marcelina, d.
18	Nedelja ☽	VIII. pobink. Kamil Lel, sp. Friderik.
19	Ponedeljek	Vincencij Pavl., sp.; Aurea (Zlata).
20	Torek	Marjeta, d. m.; Hijeronim Emil., sp.
21	Sreda	Prakseda, d. m.; Daniel, pr.
22	Četrtek	Marija Mgdalena; Teofil, m.
23	Petek *	Apolinarij, šk.; Liborij, šk.
24	Sobota	Kristina, d. m.; Roman, m.
25	Nedelja ☉	IX. pobink. Jakob (Radoslav), st.; Ap.
26	Ponedeljek	Ana, Mati Marije Dev.; Valent, m.
27	Torek	Pantaleon, m.; Natalija, m.
28	Sreda	Nazarij in tov., m.; Viktor (Zmagoslav), m.
29	Četrtek	Marta, d.; Beatrika (Blažena), m.
30	Petek *	Abdon in Semen, m.; Julita, m.
31	Sobota ☾	Ignacij (Ognjeslav) Lojol., sp.

Izpremeni meseca.

☾ Zadnji kr. 2. ob 14. uri 2 m. popoldne. || ☽ Prvi kr. 18. ob 3. uri 55. m. zjutraj.
 ☿ Mlaj 10. ob 0. uri 6. m. čez polnoč. || ☿ Ščip 25. ob 6. uri 13. m. zjutraj.
 ☾ Zadnji kr. 31. ob 20. uri 25 m. zvečer.

Solnce stopi v znamenje leva dne 23. ob 16. uri popoldne ter vzhaja 1. julija ob 4. uri 12 minut, zahaja ob 7. uri 48 minut, dan je dolg 15 ur 36 minut.

ZAPISNIK

Nedeljski evangeliji:

27. Nedelja : Jezus nasiti štiri tisoč mož. Mk. 8, 1—9.
28. Nedelja : O lažnjivih prerokih. Mt. 7, 15—21.
29. Nedelja : Prilika o krivičnem hišniku. Lk. 16, 1—9.
30. Nedelja : Jezus joka nad Jeruzalemom. Lk. 19, 41—47.

Davki :

Objavljeni so dodatki k direktnim davkom. Vloži utok proti odmeri davka od premožnega bogastva (dohodnine), ako se ti zdi to opravičeno.

Vremenski prerok :

Kadar je piš na svetega Urha dan,
potem je tih ali viharen ves mali srpan.
Koder v malem srpani krt močno izriva
[zemljó,
mora dostikrat kosec brusiti kosó.

Ko bi o svetem Jakobu tudi lemeži iz
[nebes leteli,
študentje vendar bi radi ga v letu vsaj
[dvakrat imeli.

AVGUST

1	Nedelja 31	X. Pobink. Vezi sv. Petra; Makabejski bratje.
2	Ponedeljek	Porcijunkula; Alfonz Ligv., c. u.
3	Torek	Najdenje sv. Štefana, m.; Lidija, vd.
4	Sreda	Dominik (Nedeljko), sp.; Janez Viannej.
5	Četrtek	Marija Snežnica; Ožbat, kr.
6	Petek *	Gospodovo spremenjenje; Sikst, II., pp.
7	Sobota	Kajetan, sp.; Donat (Darko), šk.
8	Nedelja 32	XI. pobink. Ciriak, Larg in Smaragd, m.
9	Ponedeljek	Roman, m.; Peter Faber.
10	Torek	Lavrencij, m.; Hugo, šk.
11	Sreda	Tiburcij, m.; Suzana, m.
12	Četrtek	Klara, d.; Hilarija (Veselka), m.
13	Petek *	Hipolit in Kasijan, m.; Janez Berhmans.
14	Sobota ††	Evzebij, sp.; Anastazija, d.
15	Nedelja 33	XII. pobink. Vnebovzetje M. D. Vel. Šmaren.
16	Ponedeljek)	Joahim, oče M. D.; Rok, sp.
17	Torek	Hiacint, sp.; Julijana, d.
18	Sreda	Helena (Jelena), cs.; Agapit, m.
19	Četrtek	Ludovik Toloz., šk.; Julij, m.
20	Petek *	Bernard, op. in c. u.; Samuel, pr.
21	Sobota	Ivana Fr. Šantalska, vd.
22	Nedelja 34	XIII. pobink. Timotej, m.; Hipolit, šk.
23	Ponedeljek ⊕	Filip (Zdenko) Benic., sp.; Viktor, šk.
24	Torek	Jernej, ap.; Ptolemej, šk.
25	Sreda	Ludovik, kr.; Genezij, m.
26	Četrtek	Zefirin I., pp.; Samuel, m.
27	Petek *	Jožef Kalas, sp.; Gebhard, šk.
28	Sobota	Avguštin, šk.; Hermet, m.
29	Nedelja 35	XIV. pobink. Obglavljenje Janeza Krst.
30	Ponedeljek ☾	Roza Lim., d.; Feliks (Srečko), m.
31	Torek	Rajmund (Rajko), sp.; Izabela, d.

Izpremeni meseca.

⊕ Mlaj 8. ob 14. uri 49 m. popoldne. || ⊕ Ščip 23. ob 13. uri 38 m. popoldne.
) Prvi kr. 16. ob 17. uri 39 m. popoldne. || ☾ Zad. kr. 30. ob 5. uri 40 m. zjutraj.

Solnce stopi v znamenje device dne 23. ob 23. uri zvečer ter vzhaja 1. avgusta ob 4. uri 37 minut, zahaja ob 7. uri 23 minut, dan je dolg 14 ur 46 minut.

ZAPISNIK

Nedeljski evangeliji:

- 31. Nedelja: Prilika o farizeju in cestinarju. Lk. 18, 9–14.
- 32. Nedelja: Jezus ozdravi gluho nemega. Mk. 7, 31–37.
- 33. Nedelja: Prilika o usmiljenem Samaritanu. Lk. 10, 23–27.
- 34. Nedelja: Jezus ozdravi deset gobavih. Lk. 17, 11–19.
- 35. Nedelja: O božji previdnosti. Mt. 6, 24–33.

Davki:

Od 10.–18. plačaj četrti obrok davkov.

Vremenski prerok:

Sapa, katera sv. Lovrenca zjutraj zbudi,
ostane ves mesec, ali se pa spremeni.
Kadar o Velikem Šmarnu toča pritiska,
od veselja gotovo kmet ne vriska.

Če dež o svetem Roku gre,
ostanejo v razstrganih čevljih suhe noge.
Ako na Pratici zadnji pasji dan
sedi obrnjen v levo stran,
takrat je dosti prediva, če je obrodil lan.

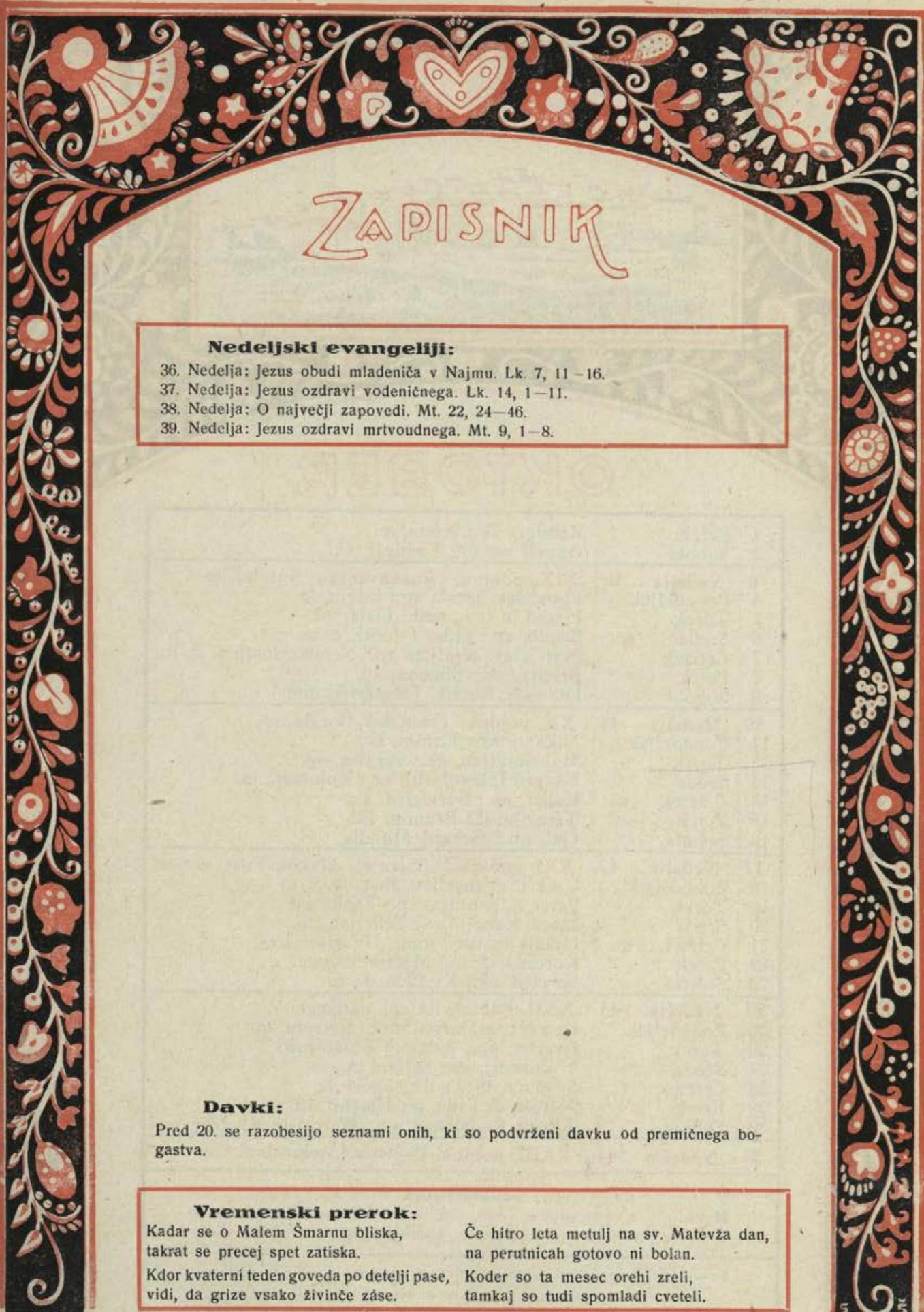
SEPTEMBER

1	Sreda	Egidij (Ilij ali Tilen), op.; Verena, d.
2	Četrtek	Štefan, kr.; Maksima, m.
3	Petek *	Eufemija, Tekla, Erazma, Doroteja, m.
4	Sobota	Rozalija, d.; Roza Viterb., d.
5	Nedelja 36	XV. pobink. Angelska, Lavrencij Just., šk.
6	Ponedeljek	Caharija, pr.; Hermogen, m.
7	Torek ●	Marko in tov., m.; Regina, d. m.
8	Sreda	Rojstvo Marija dev. Mali Šmaren.
9	Četrtek	Peter Klaver, sp.; Gorgonij, m.
10	Petek *	Nikolja Tolet, sp.; Pulherija, cs.
11	Sobota	Prot in Hiacint, m.; Teodora, sp.
12	Nedelja 37	XVI. pobink. Ime Marijino.
13	Ponedeljek	Notburga, d.; Frančišek Kald., sp.
14	Torek	Povišanje sv. Križa; Ciprijan, šk. m.
15	Sreda) ††	Kvatre. Sedem žalosti Marije Device.
16	Četrtek	Ljudmila, vd.; Kornelij in Ciprijan, m.
17	Petek ††	Kvatre. Lambert, šk.
18	Sobota ††	Kvatre. Jožef Kupert., sp.
19	Nedelja 38	XVII. pobink. Januarij, m. Žalostna M. B.
20	Ponedeljek	Evstahij in tov., mm.; Kandida, d. m.
21	Torek ●	Matej, ap. in ev.;
22	Sreda	Tomaž Vilan., šk.; Mavricij, m.
23	Četrtek	Lin, pp.; Tekla, d. m.
24	Petek *	Mar. Dev. rešiteljica jetnikov. (De Mercede).
25	Sobota	Kamil in tov., mm., Kleofa, sp.
26	Nedelja 39	XVIII. pobink. Ciprijan in Justina, mm.
27	Ponedeljek	Kozma in Damijan, mm.
28	Torek ☾	Venčeslav, kr.; Lioba, d.
29	Sreda	Mihail, nadangel; Evtihij, m.
30	Četrtek	Hieronim (Jerko), c. u.; Honorij, šk.

Izpremeni meseca.

☉ Mlaj 7. ob 6. uri 45 m. zjutraj. || ☽ Ščip 21. ob 21. uri 19 m. zvečer.
) Prvi kr. 15. ob 5. uri 27 m. zjutraj. || ☾ Zadnji kr. 28. ob 18. uri 48 m. zvečer

Solnce stopi v znamenje tehtnice dne 23. ob 20. uri zvečer ter vzhaja 1. septembra ob 5. uri 21 minut, zahaja ob 6. uri 39 minut, dan je dolg 13 ur 18 minut.

ZAPISNIK

Nedeljski evangeliji:

36. Nedelja: Jezus obudi mladeniča v Najmu. Lk. 7, 11 – 16.
37. Nedelja: Jezus ozdravi vodeničnega. Lk. 14, 1–11.
38. Nedelja: O največji zapovedi. Mt. 22, 24–46.
39. Nedelja: Jezus ozdravi mrtvoudnega. Mt. 9, 1–8.

Davki:

Pred 20. se razobesijo sezname onih, ki so podvrženi davku od premožnega bogastva.

Vremenski prerok:

Kadar se o Malem Šmarnu bliska,
takrat se precej spet zatiska.

Kdor kvaterni teden goveda po detelji pase,
vidi, da grize vsako živinče záse.

Če hitro leta metulj na sv. Matevža dan,
na perutnicah gotovo ni bolan.

Koder so ta mesec orehi zreli,
tamkaj so tudi spomladi cveteli.

OKTOBER

1	Petek	*	Remigij, šk.; Areta, m.
2	Sobota		Angeli varuhi; Leodgar, šk.
3	Nedelja	40	XIX. pobink. Roženvenska; Kandid, m.
4	Ponedeljek		Francišek Seraf., sp.; Edvin, kr.
5	Torek		Placid in tov., mm.; Gala, vd.
6	Sreda	●	Bruno, sp.; Fides (Vera), d. m.
7	Četrtek		Mar. Dev. Kraljica rož. venca; Justina, d. m.
8	Petek	*	Brigita, vd.; Simeon, sp.
9	Sobota		Dionizij, Rustik, Eleverija, mm.
10	Nedelja	41	XX. pobink. Francišek Borgia, sp.
11	Ponedeljek		Nikazij, šk.; Firmin, šk.
12	Torek		Maksimilijan, šk.; Serafin, sp.
13	Sreda		Edvard (Slavoljub), kr.; Koloman, m.
14	Četrtek	⋈	Kalist, pp.; Burkhard, šk.
15	Petek	*	Terezija, d.; Brunon, šk.
16	Sobota		Gal, op.; Gerard Majella.
17	Nedelja	42	XXI. pobink. Marjeta M. Alakok. Posv. cerkv.
18	Ponedeljek		L u k a, evangelist; Just, m.
19	Torek		Peter Alkantara, sp.; Etbin, op.
20	Sreda		Janez Kancij, sp.; Felicijan, m.
21	Četrtek	⊕	Uršula in tov., mm.; Hilarijon, op.
22	Petek	*	Kordula, d. m.; Marija Saloma.
23	Sobota		Severin, šk.; Klotilda d. m.
24	Nedelja	43	XXII. Pobink. Rafael, nadangel.
25	Ponedeljek		Krizant in Darija, mm.; Krispin, m.
26	Torek		Evarist, pp.; Adamej (Bogoljub).
27	Sreda		Frumencij, šk.; Sabina m.
28	Četrtek	☾	S i m o n i n J u d a, apostola.
29	Petek	*	Narcis, šk.; Ida, d.; Hiacint, m.
30	Sobota		Alfonz Rodriguez, sp.; Marcel in Klavdij, m.
31	Nedelja	44	XXIII. pobink. Volbenk (Volkoslav).

Izpremeni meseca.

☉ Mlaj 6. ob 23. uri 13 m. zvečer. || ☽ Sčip 21. ob 6. uri 15 m. zjutraj.
 ⋈ Prvi kr. 14. ob 15. uri 28 m. popol. || ☾ Zadnji kr. 28. ob 11. uri 57 m. zjutraj.

Solnce stopi v znamenje škorpijona dne 24. ob 5. uri zjutraj ter vzhaja 1. oktobra ob 6. uri 8 minut, zahaja ob 5. uri 52 minut, dan je dolg 11 ur 42 minut.

ZAPISNIK

Nedeljski evangelijski:

- 40. Nedelja: Prilika o kraljevi ženitnini. Mt. 22, 1–14.
- 41. Nedelja: Jezus ozdravi sina kraljevega človeka. Jan. 4, 46–53.
- 42. Nedelja: Prilika o kraljevem računu. Mt. 18, 23–35.
- 43. Nedelja: „Dajte cesarju, kar je cesarjevega!“ Mt. 22, 15–21.
- 44. Nedelja: Jezus obudi fajrovo hčer. Mt. 9, 18–26.

Davki:

Plačaj peti obrok davkov od 10.–18.!

Vremenski prerok:

Sveti Lukež - repni pukež; Sv. Lukež v roke hukež,
če pa ta svetnik nima nič opravila,
mraza ni in repa ni obrodila.

Seme ta mesec v zemljo položeno,
če ne požene kalí, ne bode zeleno.

Če kokoš vinotoka razkopava na sredi tnala,
kaže, da bi menda rada kaj pozobala.

Kadar sta na nedeljo sveti Simon in Juda,
gospod in kmetič počiva od truda.

NOVEMBER

1	Ponedeljek	Vsi svetniki.
2	Torek	Spomin vernih duš.
3	Sreda	Just, m.; Viktorin, šk.
4	Četrtek	Karel Borom., šk.; Vital in Agrikola, mm.
5	Petek	Caharija in Elizabeta.
6	Sobota	Lenart (Lenko), op.; Sever, šk.
7	Nedelja 45	XXIV. pobink. Prosdocim, Engelbert, šk.
8	Ponedeljek	Bogomir, šk.; Klavdij, m.
9	Torek	Teodor (Božidar), m.; Teofil (Bogoljub), m.
10	Sreda	Andrej Avelin., sp.; Trifon, m.
11	Četrtek	Martin (Davorin), šk.; Mena, m.
12	Petek	Martin, pp.; Livin, šk.; Kunibert.
13	Sobota	Stanislav Kostka, sp.; Didak, sp.
14	Nedelja 46	XXV. pobink. Jozafat Kunčevič, šk.
15	Ponedeljek	Leopold (Levko), kr.; Jedert, d.
16	Torek	Otmar, op.; Edmund, šk.
17	Sreda	Gregorij Čudodelnik, šk.; Viktorija, m.
18	Četrtek	Odon, op.; Evgenij, sp.; Hilda.
19	Petek	Elizabeta, kr.; Poncijan, pp.
20	Sobota	Feliks (Srečko) Val., sp.; Edmund, kr.
21	Nedelja 47	XXVI. pobink. Darovanje Mar. Dev.
22	Ponedeljek	Cecilija, d. m.; Maver, m.
23	Torek	Klemen (Milivoj), pp.; Felicita, m.
24	Sreda	Janez od Križa, sp.; Hrizogon, m.
25	Četrtek	Katarina, d. m.; Jukunda, m.
26	Petek	Silvester, op.; Konrad, šk.
27	Sobota	Valerijan Ogleiski, šk.; Virgilij, šk.
28	Nedelja 48	I. adventna. Gregorij III., pp.
29	Ponedeljek	Saturnin, m.; Gelezij, pp.
30	Torek	Andrej (Hrabroslav), ap.

Izpremeni meseca.

☉ Mlaj 5. ob 15. uri 34 m. popol. || ☽ Ščip 19. ob 17. uri 21 m. popol.
 ☽ Prvi kr. 13. ob 0. uri 2 m. čezpoln. || ☾ Zadnji kr. 27. ob 8. uri 15 m. zjutraj.

Solnce stopi v znamenje strelca dne 23. ob 2. uri zjutraj ter vzhaja 1. novembra ob 6. uri 58 minut, zahaja ob 5. uri 3 minute, dan je dolg 10 ur 5 minut.

ZAPISNIK

Nedeljski evangeliji:

- 45. Nedelja: Prilika o pšenici in ljuljki. Mt. 13, 24–30.
- 46. Nedelja: Prilika o gorčičnem zrnju. Mt. 13, 31–35.
- 47. Nedelja: O razdejanju Jeruzalema. Mt. 24, 15–35.
- 48. Nedelja: O poslednji sodbi. Lk. 21, 25–33.

Davki:

Počitek!

Vremenski prerok:

Od vernih dušic do Andreja mraz,
kmeta zebe ves listopadov čas.

Četudi niso o svetem Miheli
nogradili grozdja prav nič imeli,

vendar po preobilnem vini
glava boli o svetem Martini.

Kadar o sveti Lišpeti sneg se iti napravi,
najbrže zapade, če se poprej ne ustavi.

DECEMBER

1	Sreda	Eligij, šk.; Natalija (Boženka), d. m.
2	Četrtek	Bibijana, d. m.; Hromacij, šk.
3	Petek *	Frančišek Ksaver, sp.; Lucij, šk.
4	Sobota	Barbara, d. m.; Peter Zlatoust, c. u.
5	Nedelja ● 49	II. adventna. Saba, op.; Krispin, m.
6	Ponedeljek	M i k l a v ž (Nikolaj), šk.
7	Torek	Ambrozij, šk. in c. u.; Agaton, m.
8	Sreda	Brezmadežno spočetje Marije Device.
9	Četrtek	Peter Fourier, šk.; Levkadija, d. m.
10	Petek *	M. B. Lavretanska; Melhiad, pp.
11	Sobota	Damaz, pp.; Hugolin, pušč.
12	Nedelja ◐ 50	III. adventna. Aleksander, m.
13	Ponedeljek	Lucija, d. m.; Otilija, d.
14	Torek	Spiridion, op.; Nikazij, šk.
15	Sreda ††	K v a t r e. Kristina, d.; Jernej, šk.
16	Četrtek	Evzebij, šk.; Albina (Zora), d. m.
17	Petek ††	K v a t r e. Lazar, šk.; Vivina, d.
18	Sobota ††	K v a t r e. Gracijan, šk.; Vunibald.
19	Nedelja ⊕ 51	IV. adventna. Urban V., pp.; Favsta.
20	Ponedeljek	Evgenij in Makarij; Kristjan.
21	Torek	T o m a ž, ap.; Glicerij, m.
22	Sreda	Demetrij in Honorat, mm.; Flor, m.
23	Četrtek	Viktorija (Zmagoslava), d. m.; Dagebert.
24	Petek ††	Adam in Eva; Irmina, d.
25	Sobota	Božič. Rojstvo Gospodovo.
26	Nedelja 52	Pobožična. Štefan, prvi mučenec.
27	Ponedeljek ◐	Janez Evangelist, ap.
28	Torek	Nedolžni otročiči. Kastor m.
29	Sreda	Tomaž, šk.; Kalist, m.
30	Četrtek	Evgenij, šk.; David, kr.
31	Petek *	Silvester, pp.; Melanija.

Izpremeni meseca.

⊕ Mlaj 5. ob 7. uri 12 m. zjutraj. || ⊕ Ščip 19. ob 7. uri 9 m. zjutraj.
 ◐ Prvi kr. 12. ob 7. uri 47 m. zjutraj. || ◐ Zadnji kr. 27. ob 5. uri 59 m. zjutraj.

Solnce stoji v znamenje divjega kozla dne 22. ob 15. uri popol. ter vzhaja 1. decembra ob 7. uri 33 minut, zahaja ob 4. uri 27 minut, dan je dolg 8 ur 54 minut.

ZAPISNIK

Nedeljski evangelijski:

- 49. Nedelja: Janez Krstnik v ječi. Mt. 11, 2—10.
- 50. Nedelja: Janez Krstnik pričuje o Jezusu. Jan. 1, 19—28.
- 51. Nedelja: Janez Krstnik poklican v prerokovanje, Lk. 3, 1—6.
- 52. Nedelja: Božični evangelijski.

Davki:

Od 10.-18. plačaj zadnji obrok davkov. V tem mesecu daj vidimirati obrtno dovoljenje.

Vremenski prerok:

Če prvi dan grudna petelin tešče kokoče,
potem je ves mesec sapa, kakršna hoče.
Ako deli to leto majne darove sveti Miklav,
malo prinese, nastavlja mu črevelj ali rokav.
Kadar je ledeno tretji dan po Božiči,
akrat se lahko drsat gredó nedolžni otročiči.

Rokavica na pratiki Silvester dan
učí, da je leto in mesec gruden končan.

Kakor vreme na svetega Silvestra kane,
tako potem do konca leta ostane.

Laritiensi S. Hermagorae Sodalitati, quae in Reli-
gionem Christianam conservandam tutandosque Slovenorum
in Italia commorantium mores incumbit, peramanter Apostoli-
cam Benedictionem impertimus.

Sim PP. XI.
peramanter in Domino

PIJU XI.,

NAMESTNIKU KRISTUSOVEMU, POGLAVARJU VESOLJNE CERKVE, OČETU NARODOV!

V svetem letu, ko valovijo narodi vsega sveta — razburkanega po nevihtah sovraštva in vulkanih materializma — k neporušni Skali, zgrajeni na temeljih večne Resnice in Ljubezni, je Vaša Svetost obrnila Svoj očetovski pogled na nas in blagoslovila naš mali narod ter poslala po Prevzvišenem Metropolitu goriškem, našem ljubljennem Nadpastirju, apostolski blagoslov slovenskemu krščanskemu kulturnemu podjetju „Goriški Mohorjevi družbi“, ki si je zastavila vzvišeni cilj, razširjati in braniti pravo krščansko prosveto med Slovenci, bivajočimi v Italiji.

V globoki vdanosti in neomajni zvestobi se klanja naš rod pred Vašo Svetostjo, ki je pred kratkim videla zastopnike našega vernega ljudstva v Vatikanu. Prišli so bili — sinovi in hčere bornega, a vernega naroda — da izrazijo otroškozvesto vdanost in prejmejo sveti očetovski blagoslov.

Tudi v današnjih dneh, ko je duh časa utrujen od zla, ko pretresa moralno življenje usodna mrzlica strasti, ko je zasovražena verska dogma in vzbuja „Credo“ proteste in ko se Sinajske postave prezirajo, dviga naš rod upapolno pogled k Vaši Svetosti, spominjajoč se besed Gospodovih: „Ne boj se, mala čreda! — Zaupajte, jaz sem premagal svet!“

V trdni zavesti, da je na svetu ena sama Skala, ki je ne zruši nobena sila, da obstaja svetovna zveza narodov, posvečenih in združenih v Cerkvi, ki je vzvišena nad narodnostmi in stanovi, v radostnem spoznanju, da ta Cerkev in edino ona poje mogočno himno enakopravnosti rodov, pošilja „Goriška Mohorjeva družba“ v imenu našega vernega ljudstva, Vaši Svetosti najvdanejšo zahvalo za podeljeni apostolski blagoslov in ljubeznivo očetovsko naklonjenost. Tej zahvali se družji zagotovilo neomajne zvestobe Cerkvi in njenemu vidnemu Poglavarju, ki objema vse narode z bratsko ljubeznijo v Kristusu.

Goriška Mohorjeva družba.

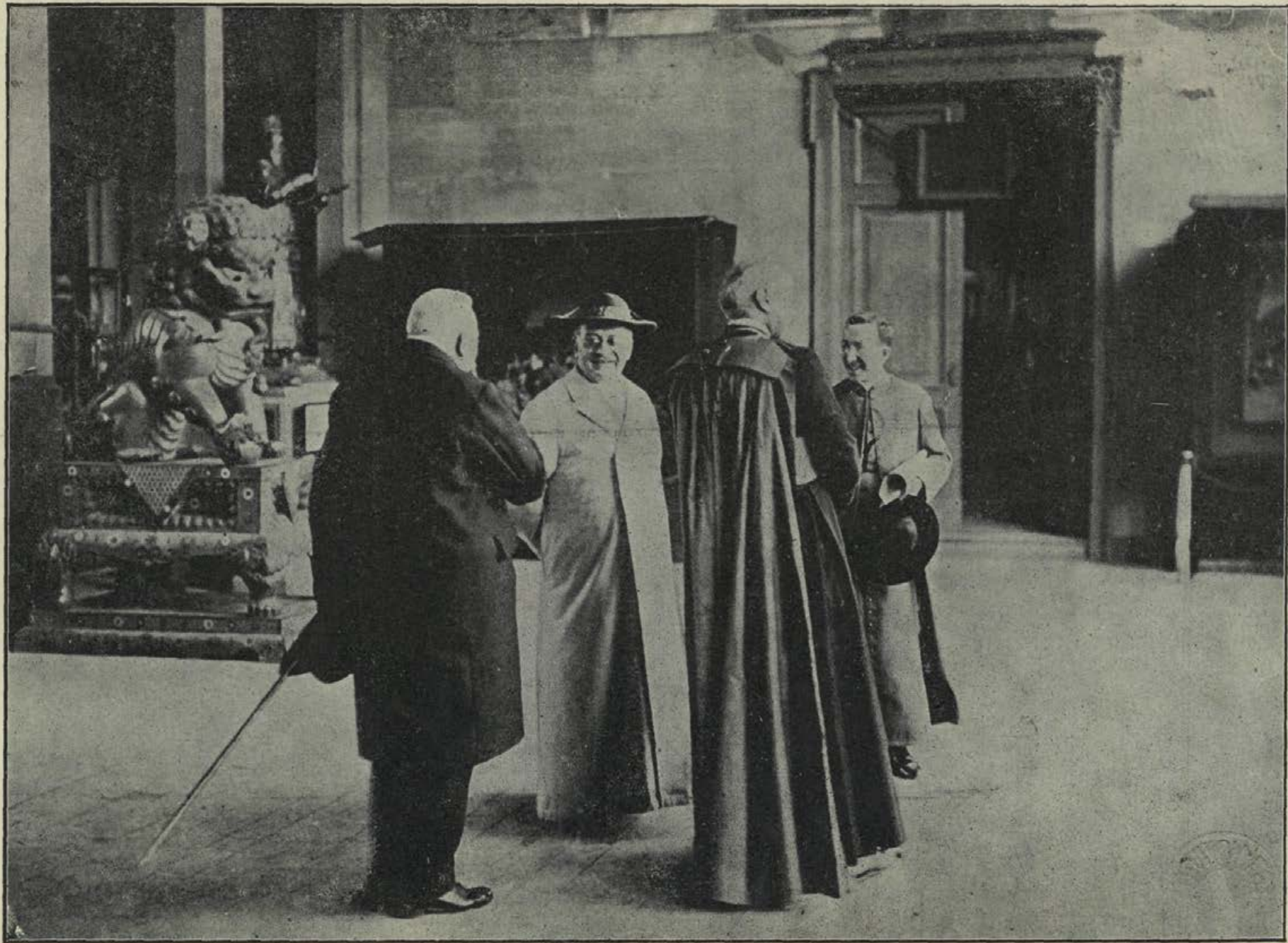
Sveti Oče je poslal naši družbi prekrasno sliko z besedilom, ki se v slovenščini glasi:

„Goriški Mohorjevi družbi, ki ima namen ohraniti krščansko vero in varovati značaj Slovencev, prebivajočih v Italiji, podelimo z vso ljubeznijo apostolski blagoslov

Pij XI.

z vso ljubeznijo v Gospodu“.

Pod besedilom se je lastnoročno podpisal in ponovil besede „z vso ljubeznijo v Gospodu“. Pomanjšano sliko priobčujemo na levi strani.

Sv. Oče na misijonski razstavi.

JUBILEJI

RIM.

(K svetemu letu.)

ŠKOF DR. JOŽEF SREBRNIČ

o je patriarh Jakob v svojih mladih letih iz očetove hiše potaval v Mezopotamijo, moral je prenočevati

v puščavi, kjer je imel čudne sanje. Videl je na mestu, kjer je spaval, stopnice, ki so segle od zemlje do odprtih nebes. Na vrhu stopnic je stal v vidni obliki nebeški Gospodar, Bog sam; po stopnicah pa so hodili nebrojni angeli na eni strani z zemlje proti nebu, na drugi strani z neba doli na zemljo. Ta skrivnostna prikazen, polna sijaja Božje prisotnosti in bližine svetih angelov, je Jakob napolnila z neizmernim začudenjem in neizrečenim spoštovanjem. Ves zadivljen od občutkov, ki so mu dušo napolnili in od besed, ki jih je čul od nebeškega Gospodarja, je vzkliknil, ko se je iz spanja zbudil: »Zares, Gospod je na temle kraju in jaz tega nisem vedel.« In s svetim strahom je pristavil: »Kako strašen je ta kraj! Ni tukaj drugega kakor hiša božja in vrata nebeška!«

Podobne občutke dobi vsak katoličan, ki gleda na Rim v globoki veri na Božjo previdnost, v luči resnic svoje svete katoliške vere ter na temelju primerne zgodovinskega znanja. Ko še dolgo ni bilo krščanstva na svetu, so v Rimu najbistrejše glave pripravljale tla za sprejem Kristusovih nauk v človeški družbi, četudi ni še nihče nič vedel o Kristusu. In kakor hitro je Kristus svoje apostole razposlal na vse strani sveta, je zopet Rim postal glava in srce Kristusove Cerkve, da misli in dela, kako bi se ljudski rodovi na zemlji čimprej oklenili razodetih resnic.

Strašen je ta kraj, ko ga motrimo skozi prvih tisoč let njegove zgodovine; hišo božjo in vrata

nebeška ga moramo imenovati, odkar je sam Kristus v vidni obliki svojega namestnika zasedel v njem svoj prestol.

Rim raste v strašno moč.

Kedaj je Rim nastal, se ne ve. Po starih izročilih je bil ustanovljen l. 753. pred Kristusovim rojstvom. Že tedaj je kri zalila temelje zidov, ko je Romulus umoril svojega brata Rema, ki je hotel svoje ime dati novemu mestu ter sam vladati nad njim. Nad truplom umorjenega brata je postal Romulus gospodar novega mesta ob Tiberi. Od njega je dobilo svoje ime. Doba kraljev je trajala po starih pripovedkah okoli 250 let, do l. 510. pred Kr. r.; tedaj so bili kralji pregnani, a na njih mesto je stopila republika. Iz malih početkov, ki niso bili večji od navadne vaške občine, je rasel Rim. Njegov prijatelj je imel povsod okoli sebe. Njegovo prebivalstvo je bilo radi tega prisiljeno, da je solidarno držalo skupaj: vsi za enega eden za vse, in da je postavilo točen red za življenje na svoji zemlji. Vsak je tukaj vedel, kake pravice in kake dolžnosti ima; zelo se je tudi pazilo na pravno in versko življenje. Na drugi strani pa so isti neprijatelji silili prebivalstvo Rima, da se jih je skušalo ubraniti, da jih je skušalo zavriniti in obvladati. Zgodovina nam radi tega pripoveduje o nesprestanih bojih med Rimom in njegovimi sosedi. Radi svoje dobro izpeljane notranje, vsestranske organizacije, radi velikega čuta solidarnosti in discipline, ki je prešinjal vse prebivalstvo, in radi ljubezni, ki so jo imeli do svojega mesta, se je Rimljanom redno prej ali slej posrečilo, da so svoje protivnike premagali, četudi so rastle v isti meri, kakor so se oni večali. L. 266. pred Kr. r. so izvršili ujedinjenje Italije; 120 let pozneje so jim pokorne vse obale zapadne polovice Sredozemskega morja; svojo oblast širijo preko Grčije in Balkanskega polotoka sploh, preko Male Azije, Sirije, Palestine, Egipta, Severne Afrike, Pirenejskega polotoka, preko vse današnje Francoske, preko Alp do Rena in Donave. Ko se je rodil Kristus, imeli so Rimljani državo, kakor je tedaj še ni bilo na svetu. Na prostoru, ki si ga danes deli 20 in več raznih držav, je gospodoval en sam vladar, cesar v Rimu. Republika se je bila namreč malo preje umaknila monarhiji; in monarhija je ostala, dokler ni država propadla. Glava in srce te ogromne države je bil Rim.

Videl je svet že pred njim velike vlasti, asirsko, babilonsko, egipčansko; vse so se potopile v močnem državnem tvorbi Aleksandra Velikega; ali tudi

tej je Rim zagospodoval. Narodi, ki Rima niso hoteli ubogati, so bili kratkomalo iztrebljeni, njih mesta razdejana; strašno je v takih slučajih Rim nastopal. Kartagina, Korint, Jeruzalem so nam priče za to. Preko njih pa se je širil iz Rima rimski jezik in rimska kultura na vse strani. Izginjale so meje med narodi; z latinskim in grškim jezikom si bil na tistem ogromnem ozemlju povsod doma. Danes se zahteva od tebe na istem ozemlju znanje angleškega, francoskega, portugalskega, španskega, italijanskega, albanskega, grškega, turškega, arabskega, perzijskega, srbskega, bulgarskega, madžarskega, rumunskega, nemškega, češkega jezika itd. itd. Rim je za svojo državo čudovito rešil vprašanje jezikovne enotnosti.

Iz Rima so te vodile najlepše ceste do skrajnih mej tedaj znanih zemljâ. Ni bilo treba za potovanje ne legitamacij ne potnih listov, ako je trgovec potoval iz Egipta na Donavo, ali iz Britanije k Crnemu morju in na Eufkrat, saj je bil povsod v isti državi. Za varnost osebnega in tovarnega prometa je Rim skrbel z vrlo policijo, z discipliniranimi vojaškimi posadkami in strogo zakonodajo. Čim večja je država, tem bolj se na njenem ozemlju vsaka vojska izključuje. Na ozemlju, na katerem danes lahko nastane vojska, n. pr. med Italijo in Francijo, ali med Angleško in Nemčijo, ali med Česko in Avstrijo, ali med Jugoslavijo in Grčijo in Turčijo itd., je bilo to takrat izključeno. Rim je bil napravil iz vsega sveta en sam dom in eno samo družino. V tem domu ni bilo prostora za vojske naroda do naroda. Pojavljali so se lahko notranji socialni boji, tudi boji obrambe na državnih mejah proti napadom narodov, ki so še prebivali zunaj njih; ali pokrajina ni poznala boja s pokrajino, kajti vse province so tvorile kamene iste različne zgradbe, so bile členi iste države. Tesno so bile vezane druga z drugo, a vse zopet s svojo glavo, z Rimom. Rim je pokazal pot, ki vodi do splošnega miru. Ta pot je ena država na svetu, vseeno v kaki obliki. Poganski Rim je rešil to obliko po svoje, ali rešil jo jel.

Ko razmišljuješ vse te pojave, ki jih je Rim ostvaril, moraš strmé priznati, da so bili Rimljani res velikega duha. Svoje države niso ostvarili v dobi enega rodu ali enega stoletja, na njej so delali tisoč let. To more delati samo narod, ki je prežet od roda do roda ene ter iste misli: mi smo poklicani, da postanemo gospodarji sveta; nam se mora ves svet pokoriti; misli, ki ostaja vedno živa in silna v vseh narodovih plasteh, četudi ima sedaj kralja na čelu svoje vlade, sedaj konzula in senat, sedaj diktatorja, sedaj cesarje-bogove. Organizem, ki živi eni veliki ideji, izvršuje dela, ki se jim čudi ves svet. Tak organizem so bili Rimljani s svojim Rimom. Poleg tega so imeli poseben dar državniške modrosti in dalekovidnosti, poseben dar nacionalne solidarnosti, poseben dar za vodstvo vojskâ, skratka, oni so bili narod, ki je bil od Božje previdnosti obdarovan s posebnimi svojstvi, da je mogel ostvariti največjo in najlepše urejeno državo, kar jih stari vek pozna.

Še danes, ko je skoraj 1500 let prešlo, odkar je zahodna polovica te države razpadla, se poznajo povsod sledovi rimske roke. Poglejmo samo okoli po Goriški, pa jih srečamo takoj: naša Akvileja

govori cele knjige; tamošnji muzej, ki bi ga moral vsak poznati, nudi cele zaklade spominov na ono dobo, v kateri je tvorila Akvileja ogromno mesto na pragu iz Italije in v Italijo. Velika državna cesta je vodila iz Akvileje v Rim, iz Rima pa preko Akvileje pri Rubijah ob Soči skozi Vipavsko dolino ter čez Hrušico in Logatec v Emono (Ljubljano), kjer se je zopet delila na cesto proti Beogradu in proti Carigradu in na cesto proti Vindoboni (Dunaju). Druga cesta je vodila iz Akvileje v Trst, iz Trsta zopet ena ob obrežju v Poreč in Pulj, druga pa preko Trsata in Senja na razne strani tedanje velike rimske pokrajine Dalmacije. Mesta, ki so se nahajala ob teh cestah, spominjajo po svojih imenih, n. pr. Celje, Ptuj, Sisek, Trst, Poreč, Pola, Labinj, Trsat, Senj itd. Še dandanes na mogočnost Rima, ki jim je vtisnil za vedno svoj pečat. Triglavsko pogorje pa tvori kot del Julijskih planin spomin na velikega Rimljana Julija Cezarja (umrl je 44 let pred Kr. r.), ki je bil tem pokrajinam najavil skorajšnji zmagoslavni pohod Rima. Kakor pri nas, tako je mogočni Rim zapustil sledove svoje sile in svoje kulture povsod, kamor je stopil.

Kristus si izbere Rim za glavno mesto svojega kraljestva.

Ravno tedaj, ko je stopal Rim k višku svoje mogočnosti, ko se je vsa moč tedanjega sveta združila v rokah prvega rimskega cesarja Oktavijana Avgusta, in je začel Rim njega in njegove naslednike častiti kot bogove, se je v Betlehemu rodil Kristus, pravi Sin Božji, ki je prišel na svet, da ustanovi kraljestvo še večje od tedanje rimske države, kraljestvo, ki bi obsegalo cel svet in kateremu ne bi bilo konca nikdar. Ko je Avgustov naslednik Tiberij stoloval v krasni palači na otoku Capri nasproti Neapolju ter je svoj čas porabljal v načrtih, kako bi svojo cesarsko moč še bolj utrdil in poglobil, je istočasno Kristus tam daleč v Galileji ribiča Petra postavil za glavarja svojega kraljestva, svoje Cerkve na zemlji ter mu dal navodilo, da ide v Rim, da tam organizira središče njegove vlasti.

Devet let po Kristusovi smrti je prišel Peter v Rim. Kaj si je takrat mislil, ko je najbrž po Via Appia, veliki rimski državni cesti, po kateri moreš še danes hoditi, od jugoiztoka korakal sam, nepoznan, truden, zaprašen proti Rimu, ki je štel mnogo nad milijon prebivalcev in se je potnikom predstavljalo v obliki bajnega bogastva? Moč Rima se je javljala povsod: v ogromnem prometu na cestah, v krasnih palačah cesarjev, bogatašev, velikašev, v trgovskih poslopih, v nebrojnih tempeljih, v umetniških spomenikih, v vodovodih, glediščih, v dirkališčih, v vojašnicah. Vse bogastvo se je stekalo v Rim, vsa sila se je tam kupičila. Kje je bila kedaj na svetu oblast in moč, ki bi se mogla primerjati oblasti in moči, rimskih cesarjev? Ni je bilo nikjer, pa tudi za njimi nikdar več. Peter je v tem Rimu nastopil svoje mesto, da izvrši voljo Gospodovo, ki je bila: Rim mora biti in mora postati središče moje Cerkve, oblasti, ki ima obsegati vesoljni svet. Ta Rim mora postati moje mesto! — Kako silno vero je moral Peter imeti, ko je korakal v Rim

s tem navodilom svojega Gospoda! Strmeti moramo, ko v duhu gledamo na Petra in njegove načrte.

Legenda nam še danes pripoveduje, kje je Peter našel svoje prvo stanovanje v Rimu. Ne daleč od sedanje velike bazilike S. Maria Maggiore stoji ob Via Urbana cerkev sv. Pudencijane. Ta cerkev je, kakor pripoveduje legenda, na mestu hiše, kjer je sv. Peter v Rimu stanoval. Hiša je bila last rimskega senatorja Pudenta; on je med prvimi sprejel Kristusov nauk; on je dal sv. Petru in kasneje še sv. Pavlu svojo hišo na razpolago. Poleg njega je sv. Peter pridobil za Kristusa tudi njegova sinova Timoteja in Novata in njegovi dve hčeri Pudencijano in Praksedo. Na tem mestu se je ustanovila

govom, proti njegovi moči, kolikor je bila poganska. In zato je poganski Rim, nastopil proti njim, da jih iztrebi. Strašno je nastopil, z vso močjo, kruto, neusmiljeno, krvavo. Nastal je med krščanstvom in Rimom boj na življenje in smrt, tako krvav, tako dolg, kakor ga ni bilo še na svetu. Znak za preganjanje je dal l. 64. cesar Neron v Rimu. L. 67. sta tukaj na morišču izkrcavala sv. Peter in Pavel. Ali preganjanje se je kmalu razširilo po vsej ogromni državi; bili so sicer presledki miru, toda preganjanja so nastopila znova, vedno hujša so so bila; trajala so skoraj tristo let. Tako je bilo v oni svetovni poganski državi, ko je v krščanstvu zagledala tekmeča, ki je Rim, njeno glavo in njeno

Bazilika in trg sv. Petra v Rimu. Sredi trga obelisk, ki je stal v Neronovem cirkusu in bil priča mučeniške smrti sv. Petra. Na desni Vatikanski dvor, v katerem stanuje sv. Oče.

po smrti sv. Petra prva župna cerkev v Rimu; tu so imeli nasledniki sv. Petra svoje stanovanje in svojo stolnico, tu so ostali vso dobo dolgega preganjanja, dokler jim ni daroval Konstantin Veliki nove velike palače Lateranske ter jim ob njej sezidal katedralne cerkve.

Bilo je že zgoraj rečeno, da je Rim strašno nastopal, kadar se mu kdo ni hotel pokoriti. Verstva raznih narodov so našla pri njem zavetje radi tega, ker ni zahtevalo nobeno, da se rimski bogovi umaknejo njegovim. Bogovi iz Egipta, iz Perzije, iz Grške, iz Fenicije so imeli v Rimu svoja sveetišča, in Rim jih ni preganjal, kajti oni niso učili, da so oni edino pravi bogovi. Pa sta prišla sv. Peter in sv. Pavel v Rim in njih nauk je bil: Bog je en sam; Kristus je sin Božji — druga oseba presvete Trojice; vsi drugi bogovi so lažibogovi; cesarji niso bogovi, njim se ne sme izkazovati božje časti; pred Bogom sta si enaka gospodar in suženj, nečistost je grehota i. t. d. Ti Rimu do tedaj še neznan nauki so bili naperjeni proti njegovim bo-

srce, za sebe reklamiral! Kar je bil Kristus Petru naročil, tega so se Petrovi nasledniki točno držali: Rim mora postati glava in srce nove svetovne vlasti — Kristusove Cerkve.

Pa se je končno zgodilo, da so kristjani zadobili v cesarju Konstantinu moža, ki se je zanje zavzel. V znamenju križa je odšel proti cesarju Maksenciju, ki je kristjane krvoločno preganjal. Bilo je 28. oktobra l. 312. Maksencij se je zabaval pri igrah v cirkusu tik onega mesta, kjer je danes bazilika sv. Sebastijana. Kar ga pozovejo, naj gre svojim četam v pomoč, ki so pri Milvijskem mostu ob Tiberi na nasprotni strani mesta započele bitko s Konstantinom. Še danes je na istem kraju most čez Tiber: Ponte Molle. Kaki spomini se ti bude, ko stojiš tu na tem mostu! Maksencij je odšel. Ni se vrnil več. Svojo smrt je našel v valovih Tibere! Konstantin pa je kot zmagovalec odkorakal v Rim, ali ne več, da daruje zahvalo bogovom, kakor so zmagovalci pred njim vedno delali. Njegova zahvala je veljala Križu, ki je njemu pomagal do

zmage. Spomladi l. 313. je izdal v Milanu veleznameniti odlok, ki je prinesel krščanstvu in kristjanom zadoščenje in svobodo ter Rimu otvoril pot, da postane čimpreje ono, kar je hotel Kristus od njega: središče božjega kraljestva na zemlji.

Sedaj vidimo, kakšnim namenom Božje previdnosti so služili Rimljani, ko so gradili Rim in svojo mogočno državo. Zgradili so jo tudi radi tega, da so mogli apostoli in njihovi učenci neovirano in brez legitimacij hoditi iz ene pokrajine v drugo, iz Jeruzalema, iz Antiohije, iz Aleksandrije, iz Kartagine, iz Massilije, iz Akvileje, iz Rima na vse strani sveta. Ceste in pota so jim bili Rimljani pripravili; za varnost potovanja na morju in na suhem so oni poskrbeli; z grškim in latinskim jezikom, ki so ga povsod razširili, pa so jim pota k vsem narodom otvorili. Konstantin sam, ki je krščanstvu prinesel svobodo, je prinesel svobodo tudi načrtom, ki jih je Božja previdnost glede Rima imela. Sezidal je za sebe novo prestolnico ob Bosporju in l. 330. se je tja preselil. Prestolnica je dobila od njega ime: Konstantinopolis t. j. Konstantinovo mesto. Odslej niso več gospodovali v Rimu cesarji; iz Rima so od tedaj dalje papeži započeli voditi usodo sveta.

Rim središče Božjega kraljestva: sv. Cerkve.

Rim je ostal središče sveta; samo gospodarje je spremenil. Toda polagoma je moral izločiti vse, kar je imel poganskega na sebi in pokoro napraviti za grehe nasilja, s katerimi je bil neusmiljeno uničeval cele narode in spreminjal najlepša mesta v razvaline. Zaporedoma je moral sedaj okušati isto gorje on sam. Najprej l. 410., ko je Alarih mesto zavzel ter svojim Gotom dovolil, da so smeli tri dni po mestu pleniti in pustošiti. To je bilo prvo ponižanje. L. 455. so prišli iz Afrike Vandali. Papež Leon Veliki, ki je štiri leta poprej Atilo odvrnil od Rima, je sedaj prosil Geizeriha, kralja Vandalov, naj mestu prizanesi. Prizanesel je sicer ljudem, a ne mestu, kajti 14 dni so takrat Vandali ropali in uničevali, kar je bilo eno celo tisočletje sezidal in nakupičilo. L. 478. je pridrl germanski Ricimer v Rim, in zopet se je plenilo in ropalo. V letih 536. do 552. je bilo mesto od raznih sovražnih čet petkrat zavzeto in izropano. Mesto, ki je štel ob Kristusovem rojstvu nad milijon prebivavcev in sto let pozneje celó poldrugí milijon, je padlo sedaj na 50.000 duš. Ko je papež sv. Gregor Veliki (590 do 604.) gledal na gorje svojega rodnega mesta, primerjal je Rim orlu, ki se je nekda na svojih perutih visoko dvigal in izletal na rop, sedaj pa ždi na gričih ob bregovih reke Tibere, brez perutnic, gol, kakor mrtev. Še mnogokrat so se nad Rimom izlivala težke, težke nevihte, ki so mesto grozovito pustošile, ali ni tukaj prostora, da bi se mogle vse spominjati. Vse so pa pomagale spreminjati stari Rim v pustoš. Rim je bil na potu, da izgine iz lica zemlje, kakor so izginili Babilon ali Ninive. Da se je zopet in zopet zidal in dvigal iz razvalin, se ima samo papežem zahvaliti. Ko so bili papeži od l. 1305 do l. 1378. odsotni od Rima in so stalno bivali na Francoskem, je že prišlo tako daleč, da so se na mestu, kjer je bil nekda Forum Romanum, najlepši trg sveta, pasle krave in svinje! Rim je takrat štel samo še 17.000 duš. Papeži so ga zopet

dvignili. Brez njih bi bil danes Rim najbrž to, kar je naša Akvileja, ali pa še manj.

Navzlic vsem velikim nesrečam je Rim ostajal duhovno središče sveta. Kraljestvo božje se je širilo vedno bolj. Dvigali so se krivi preroki hoteč mu škodovati. Rim je njihovo moč zavračal. Sv. Avgustin je izrekel že l. 417. besede: Rim je govoril, stvar je sedaj jasna! Po naukih in odredbah rimskega škofa (papeža) so presojali stare in nove nauke ter jih v Cerkvi ali sprejemali ali obsojali. Sprejeli so jih, če jih je Rim za prave spoznal; obsodili, če jih je on obsodil. Sto in stokrat se je katoliški svet po tem ravnal in se ravna še vedno. Iz Rima je poslal sv. Gregor Veliki l. 596. misijonarje na Angleško in v Rim so se ti zopet vračali, da poročajo papežu o svojem delu. Isto je bilo sto let pozneje pri misijonarjih nemških plemen: pri sv. Willibrodu, sv. Kilijanu, sv. Korbinijanu in sv. Bonifacijju. Prav isto tudi pri slovanskih apostolih sv. Cirilu in Metodu. Za svoje delo nista iskala priznanja v Carigradu, čeprav sta bila od tam odšla med Slovane, nego v Rimu. Samo z Rimom sta hotela biti v stikih in samo tam dobiti škofovsko posvečenje in blagoslov za nadaljnje delo. Še danes nas spominja na veliki dogodek njihovega škofovskega posvečenja v Rimu posebna ploča, ki sta jo dala postaviti v baziliki sv. Petra. V zgornjem delu nam ploča predstavlja Kristusa sredi med sv. Petrom in Pavlom, v spodnjem pa stojita Ciril in Metod, ki ju posvečuje papež Hadrijan II. Iz istega časa je tudi stenska slika v baziliki sv. Klementa, kjer klečita oba sveta brata pred Kristusom ter mu poklanjata kot znak mašništva kelih in mašno knjigo.

Iz Rima je poslal že sv. Peter sv. Marka v Aleksandrijo, da širi v Egiptu Kristusov nauk, in kakor pripoveduje izročilo, se je tudi sv. Mohor, prvi škof akvilejski, dal v Rimu posvetiti, predno je začel svoje misijonsko delo ob Soči.

Ti dogodki se ponavljajo skozi vsa stoletja. Obnova Evrope in obnova sveta po krščanstvu se je vršila in se še vedno vrši po Rimu.

V Rimu je dobil Karol Veliki o božiču l. 800. cesarsko krono ter bil s tem postavljen za prvaka med krščanskimi vladarji. Rim je dal l. 1000. kraljevsko krono sv. Štefanu, prvemu kralju ogrskemu. Papež Ivan X. je iz Rima poslal carsko krono Simeonu in njegovemu sinu Petru na Bolgarskem, in letos praznujejo Hrvati tisočletnico, kar je isti papež hrvatskega kneza Tomislava povzdignil na kraljevski prestol. Iz Rima je prejel kraljevsko krono tudi srbski veliki župan Štefan. Bil je papež Honorij III., ki ga je v Srbiji l. 1217. po posebnem svojem zastopniku kronal za prvega srbskega kralja. Radi tega se tudi Štefan imenuje Štefan Prvovenčani.

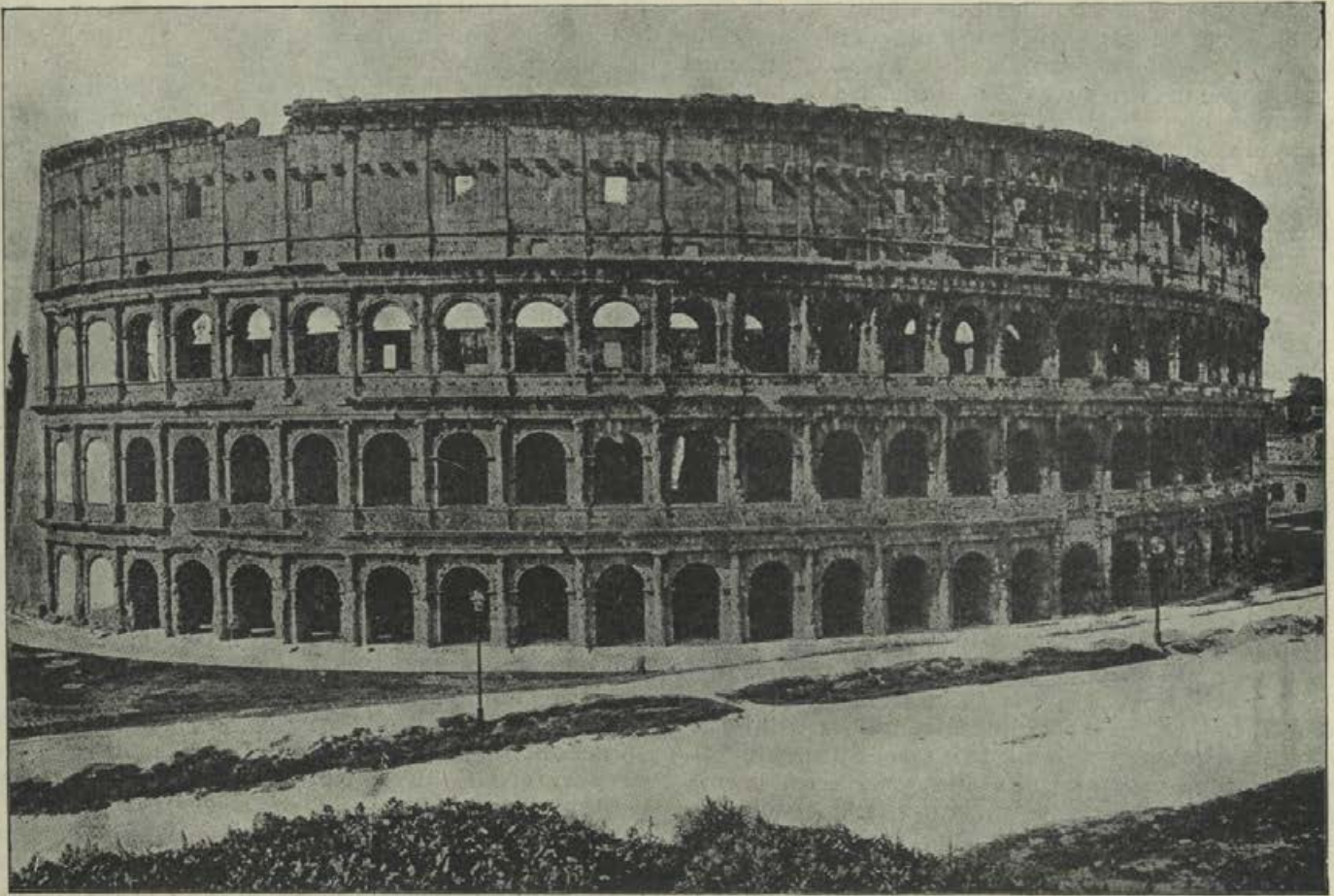
Dolga stoletja je delil kraljevsko in cesarsko krono Rim. Cesarji in kralji so častili v papežu svojega očeta in duhovnega vodjo; bili so mu poslušni; papež pa je pazil, da se je povsod vršila zapoved božja ter ostro nastopil tudi proti najvišjim vladarjem, ako so dajali pohujšanje ali so bili javnemu blagru v škodo. On je bil miritelj v slučajih vojskâ, on posredovatelj v sporih.

Ves krščanski svet je bil kakor ena družina, ki se s spoštovanjem zbira okoli svojega poglavarja. Po novila se je slika starega poganskega Rima. Kakor

je bil on iz vseh narodov napravil eno državo, z nasiljem seveda in s pomočjo krute politike, tako je v srednjem veku na razvalinah paganstva napravil krščanski Rim iz narodov Evrope novo enoto, dom krščanskih narodov, kjer je papež kot priznani gospodar užival največje spoštovanje in največjo avtoriteto. Zopet je rešil Rim vprašanje, kje je pot, ki vodi do splošnega sporazuma ter do najboljših jamstev za mir med narodi. Sedaj je rešil to vprašanje k r š č a n s k i Rim, brez nasilja in absolutizma in strahovlade. Rešil ga je neprimerno bolje nego nekdanji poganski Rim.

Napoleon je hotel iz njega napraviti svojega dvornega škofa. Ni uspelo ne eno ne drugo. Napoleon je bil prognan na otok sv. Helene in je bil tam pokopan. Pij VII. pa se je zmagoslavno vrnil v Rim, da širi od tam kraljestvo Božje na zemlji.

Letošnje sveto leto zopet prekrasno uči, da je le papežev Rim središče sveta. Kdor je bil n. pr. letos o binškoštih doli, ta je mogel gledati deputacije v Rimu, ki so zastopale vse države, vse narode, vse zemljine na svetu. Niso došle v Rim radi kupčij, kakor gredó trgovci na razstave in razne vele-sejme; niso došle, da gledajo glavno mesto Ape-

Kolosej — nekdanji Flavijev amfiteater.

Ali prenehalo je to stanje, ko je velik del Evrope s protestantizmom odpadel od Rima in se je poleg jejo iz studence milosti, ki jih je za jubilejno leto Kristusov namestnik odprl; došle so, da se poklonijo sv. Petru v papežu Piju XI. in da pred svetom izpovedó, da verujejo v nauke r i m s k o-katoliške Cerkve. Radi tega so došle deputacije od vseh narodov v Rim. Bila je med njimi tudi deputacija 560 Slovencev in skoraj 4000 Hrvatov iz Jugoslavije; a poleg njih so bile tudi deputacije iz Avstralije, iz Kalifornije, iz Islandije, od raznih strani Amerike, pa tudi iz Indije, Japonske in Kine. Ob koncu septembra in prve dni oktobra je vodil prevz. knez in nadškof goriški deputacijo svojih tega v državnikih razširil duh verskega indiferentizma. Francoska revolucija je hotela papeža poko-

ninskega polotoka, ampak došle so v Rim, da pivernikov po Rimu. Evo, kako vse kar kriči, da je Rim v resnici središče sveta, ker je kot prestolnica papežev prestolnica kraljestva Božjega na zemlji.

V Flavijevem amfiteatru.

Rim je mesto velike zgodovine. Nobeno mesto na svetu se v tem pogledu ne more primerjati ž njim. Gradiva za celo svoje življenje najde v njem zgodovinar, starinoslovec, umetnik, pesnik, a največ gradiva najde kristjan, ki ljubi sveto rimsko katoliško cerkev in jo v njem študira.

Vsak korak mu odpirá njeno veličino in vzvišeno lepoto življenja v njej. Stopimo n. pr. v Kolosej — nihče, ki gre v Rim, ne sme tega opustiti!

Ogromna zgradba. Imenuje se tudi Flavijev amfiteater. Cesarja Vespazijan in Tit sta jo dala napraviti za predstave gladijatorjev, ki so igrali na življenje in smrt bojne igre z orožjem v roki drugi proti drugim, ali pa za predstave, kjer so se isti gladijatorji morali boriti proti divjim zverinam. Dovršena je bila 13 let po smrti sv. Petra in Pavla. Ohranjena je še danes, v razvalinah sicer, ali tudi v razvalinah veličastna. Dviga se v ohranjenih delih skozi štiri nadstropja do 50 metrov visoko. Prostor je bilo v njej za 90.000 gledalcev. Tu so se pokvarjeni potomci velikih Rimljanov zabavali ob pogledu na klanje ljudi, na prelivanje človeške krvi. Semkaj so poganski oblastniki pošiljali tudi kristjane, ki so bili radi svoje vere obsojeni v smrt, da so jih mrevarile in raztrgale divje zveri. Tu je umrl l. 107. sv. Ignacij, škof iz Antiohije. Daleč iz Sirije so ga dali prepeljati čez morje, da bi našel tukaj svojo mučeniško smrt. Strašna so ta tla, ki so zgolj v zabavo podivjanega ljudstva popila cele potoke človeške krvi; a vendar tudi sveta, kajti tam so umirali za Kristusa mladeniči, možje, starčki, duhovniki, žene, device. Ko stojiš gori visoko v četrtem nadstropju in gledaš globoko dol v areno, kjer so klečali sveti mučenci in umirali med zobmi in kremplji divjih zveri, tedaj ti milo postane pri srcu in duša se ti pretrese. Ah, tukaj šele vidiš, kako neskončno malo si ti napravil za sveto vero, za katero so oni v areni dali svojo srčno kri! Papež Benedikt XIV. je dal l. 1741. sredi arene postaviti velik priprost lesen križ, okoli arene pa postaje križvega pota. Pozneje so neprijatelji križa to odstranili, ali navzlic temu se tam zmerom mnogo in pobožno moli. Tudi v letošnjem jubilejnem letu hodijo čestokrat romarji v areno, da tukaj skupno molijo križev pot. Tu so res tla mučeniške krvi. Legenda pripoveduje, da so prišli iz Carigrada v Rim cesarski poslanci prosit papeža Gregorja Velikega, naj jim da relikvije sv. mučencev. Papež je odredil, naj se jim izroči nekaj zemlje iz Koloseja. Ko so se poslanci raditega pri Gregorju pritožili, tedaj je papež zagrabil za robec, v katerem je bila ona zemlja zavita, ter ga z roko stisnil, in glej — pritekla je mučeniška kri iz nje...

Z mučeniško krvjo se je krščanstvo širilo. Znameniti afrikanski pisatelj Tertulijan, ki je umrl l. 240. sredi dobe preganjanj, je zapisal, da je kri mučencev seme, iz katerega se vedno in vedno rodé nove množice kristjanov. Tako je bilo. Spomin na konec preganjanj v rimski državi ter na sijajno zmago krščanstva še danes gledamo v mogočnem kamenitem slavoloku, ki ga je osem let po zmagi pri Milvijskem mostu rimski senat dal na čast cesarju Konstantinu napraviti. Stoji ta slavolok že 1600 let! Koliko ljudi, koliko rodov je stalo pred njim in mislilo na Konstantina in njegovo zmago pri Milvijskem mostu!

Še drug znamenit spomenik vidiš s Koloseja ne daleč od njega proti zapadu. Zopet kamenit slavolok, postavljen na čast Titu, ker je l. 70. Jeruzalem zavzel in razdejal in judovstvo razgnal križem sveta. Strašen spomenik! Že 1850 let opozarja na oni dogodek, ki ga je Kristus prorokoval, ko je v solzah govoril nevaležnemu Jeruzalemu: »Prišli bodo dnevi nad te in tvoji sovražniki te bodo obdali z nasipom in te bodo oblegali in štiskali od

vseh strani; in bodo v tla poteptali tebe in tvoje otroke in ne bodo pustili v tebi kamena na kamenu zato, ker nisi spoznalo časa svojega obiskanja.« (Lk. 19, 42—45.).

Na južnozpadni strani Koloseja se dviga grič Palatin, poln mogočnih razvalin nekdanjih palač rimskih cesarjev, proti zapadu pa gledaš onstran Titovega slavoloka Forum Romanum in Kapitol. Tam je v dobi nekdanje rimske države bilo srce Rima. Zadnji ostanki mogočnih tempeljev, palač, zbornic govore o slavi, ki pripada zgodovini. Koliko se vidi s Koloseja! Rimska slava je prešla, mogočni cesarji so prešli, onstran Kapitola pa se dviga proti nebu kupola Sv. Petra, ki priča, da preživlja vse dobe edino le sila, ki vodi krščanski Rim. Ta sila je papeštvo.

S Koloseja vidimo tudi cesto, ki vodi proti jugu. Ta cesta je Via Appia. Vodila je v Neapolj in dalje preko polotoka v Brindisi. Bila je najlepša in najznamenitejša cesta v rimski dobi. Sezidana je bila že l. 312. pred Kr. r. Ob tej cesti je stalo nebroj prekrasnih nagrobnih spomenikov, ki so jih dali rimski bogataši in plemenitaši sebi in svojem postaviti. Rimljani namreč niso smeli pokopavati mrličev v obzidju mesta; pokopavali, oz. pepel, ki je ostal od njihovih sežganih trupel, so shranjali v grobovih zunaj mesta ob cestah, ki so v mesto vodile. Čim bližje si prihajal Rimu, tem več je bilo nagrobnih spomenikov na obeh straneh vsake ceste. Via Appia je bila v tem oziru najznamenitejša. En tak spomenik je ob njej še danes ohranjen v grobu Cecilije Metelle blizu bazilike sv. Sebastijana. Cecilija Metella je bila hči Kvinta Cecilija Metella, ki je bil l. 67. pred Kristusom osvojil veliki otok Kreto na jugu Grčije, ter žena triumvira Crassa, enega izmed treh mož, ki so l. 60. hkratu z Julijem Cezarjem v svojih rokah združili vso moč v rimski državi. Bila je torej zelo odlična rimska gospa, ter je pripadala plemenitemu rodu, ki je dal dvesto let pozneje cerkvi veliko mučenico sv. Cecilijo. Vsaka ima svoj spomenik: poganka tu ob cesti, veličasten tudi danes, sveta mučenica pa v posebni prelepi cerkvi v Rimu.

Kakor pogani so tudi kristjani svoje mrtve pokopavali zunaj mesta ob glavnih cestah. Navadno se je to godilo na zemljiščih, ki so jih v ta namen darovali bogatejši kristjani iz Rima.

Okolica Rima je sestavljena iz takih plasti, da se morejo brez težav kopati rovi v njih, ne da bi nastala nevarnost, da se rovi zasujejo. Svoja pokopališča so kristjani napravljali na takih zemljiščih pod zemljo. Tam so bili bolj varni pred napadi, ako so se zbirali pri službi božji. Tudi je imel vsak mrlič svoj stalen poseben grob; zato so morali varčevati s prostorom in tako so šli prostor iskat pod zemljo. Z vrha je vodil dohod v globino; tam so se raztezali v ravnih črtah rovi, ki so se med seboj tudi križali; desno in levo na straneh vsakega rova pa so kopali jame drugo vrh druge, vsako za eno truplo. Dohod je vodil v rove pod zemljo v drugo, tretje, celo peto nadstropje globoko. Sem pa tja so bile pod zemljo tudi kapelice, kjer so se kristjani shajali k službi božji. Ta starokrščanska pokopališča pod zemljo zovemo katakomb. Danes poznamo okoli 60 katakomb, manjših in večjih, ki se nahajajo na raznih straneh v okolici Rima, v razdalji

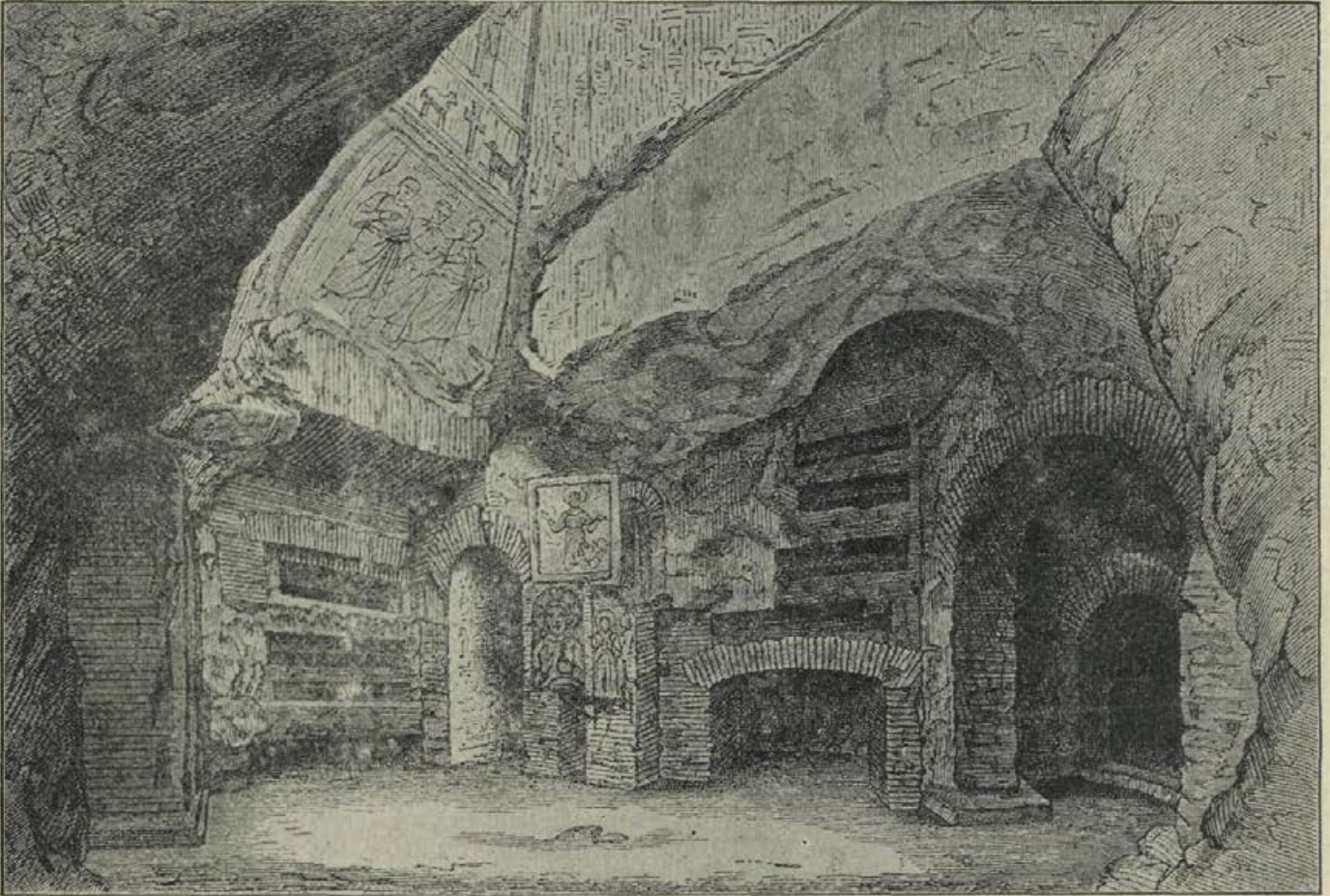
pol ure ali ene ure od mesta. Najznamenitejše so katakombe sv. Kaliksta, sv. Domitille, sv. Priscille, sv. Neže, sv. Valentina, sv. Pamfila, sv. Basille, sv. Sebastijana.

V Katakombah.

Sveti kraji so to. Nekatere katakombe segajo v prvo stoletje, ko je v Efezu živel še sv. apostol Janez Evangelist. Katakomba sv. Domitille je n. pr. tak kraj. Nahaja se ob Via Ardeatina zapadno od katakombe sv. Kaliksta. Takrat, ko je Vespazijan

Tarsicij, oni deček, ki je nesel sv. R. Telo k bolniku, a so ga poganski tovariši na cesti radi njegove vere napadli in tolkli do smrti, dokler jim ga sv. Sebastijan ni iztrgal iz rok. Tam so imeli svoj grob mučenci sv. Hipolit in njegovi tovariši, sv. brata Marko in Marcelijan, sv. Balbina itd. Kar velja o katakombah sv. Kaliksta, velja več ali manj o vseh drugih. Kraji so posvečevani skozi tri stolet z molitvijo prvih kristjanov in polni grobov onih, ki so svoje življenje dali za Gospoda Jezusa Kristusa.

Sveto spoštovanje te polni, ko hodiš po onih

Grobna kapela sv. Cecilije v katakombah.

cesar postal — to se je zgodilo l. 69., dve leti po smrti sv. Petra in Pavla — bila je krščanska vera v Rimu že toliko znana, da so se priznavali k njenim gorečim pristašem razni člani iz same cesarske rodovine n. pr. Flavij Klement in njegova žena Flavija Domitilla, — Glautilla, sestra Klementova, — Flavija Domitilla, hči Glautille. Ti so dali napraviti posebno pokopališče na svojem zemljišču, ki je ohranjeno še danes in se imenuje katakomba sv. Domitille.

V katakombah so pokopavali kristjani vse, ki so umrli kot člani Kristusove crkve. V njih je torej na tisoče in tisoče grobov. V njih so pokopani oni, ki so umrli svete mučeniške smrti in oni, ki so svet zapustili na navadni način po boleznih ali starosti. V katakombah sv. Kaliksta je našlo svoj grob 14 papežev, ki so vsi svetniki; ravnotam je bila pokopana sv. Cecilija; tam je tudi našel svoj grob sv.

podzemeljskih hodnikov in čitaš napise v kapelich ali nagrobnih pločah, ali se zamisliš v slike, ki jih vidiš ob stenah ali po svodih. Kako so bili ti prvi kristjani polni žive vere, polni zaupanja v Boga! Tam čitaš: »Tu počiva Kristina, ki je verovala v Boga in v Jezusa Kristusa«; tam »Živi v Kristusu!«; potem: »Tu počiva služabnik našega Gospoda Jezusa Kristusa«; potem zopet: »Mir Gospoda in Kristusa bodi s Favstinom!«; dalje: »Mir bodi tebi od Boga!«; zopet: »Dala je Bogu dušo svojo, zemlji pa telo«; potem: »Ti se veselíš nove luči, ker se nahajaš pri Kristusu, ki je luč«; dalje: »Izročil je svoje telo zemlji, dokler ne napoči veseli dan vstajenja«; potem: »Živi v vse veke!«; ali: »Tu počiva Felicijan v miru Cerkve«; ali pa samo: »Jaz sem kristjan«; tudi: »Tvoja duša naj počiva v Bogu!«; ali pa: »Molite, da bi pokojnik večno živel!«; »Sveti Peter in Marcellin, sprejmite svojega

služabnika« itd. Takih napisov je brez kraja. Iz njih se vidi, kako so prvi kristjani svojo tolažbo in svoje zaupanje iskali v veri v življenje po smrti, v veri v občestvo svetnikov, v veri v previdnost Božjo.

Poleg pobožnih napisov nudijo katakombe tudi polno raznih slik, ki so vernikom v podobah tolažile najlepše verske resnice ter jih izpodbujale h krepostnemu življenju in stanovitosti v trpljenju. Tu je n. pr. naslikan Abraham, ki hoče Izaka Bogu darovati, tam Danijel med Levi v jami, tam zopet trije mladeniči v ognjeni peči. Take slike pripovedujejo kot grobni spomeniki, da je ta ali oni kristjan umrl radi Boga mučeniške smrti pod mečem rablja ali raztrgan od divjih zveri ali v ognju sežgan, da pa je v zaupanju do Boga vztrajal do smrti. — Zopet druge slike nam predstavljajo proroča Jona, ki ga je morski som požrl, a zopet vrgel na zemljo, ali očaka Noa, ki željno prejema v svoji ladji oljčno vejico od goloba: vse to je kristjane učilo da jih čaka onstran groba novo, večno življenje. Potem so gledali kristjani v slikah v katakombah krst Kristusov v Jordanu, ozdravljenje slepih, ozdravljenje mrtvoudnega, kar jih je vse opozarjalo na velike milosti, ki so jih bili deležni, ko so sami prešli zakrament sv. krsta. Na mnogih mestih so gledali v slikah upodobljeno presv. Evharistijo, sedaj v obliki kruha in rib, sedaj v podobni košarici z ostanki kruha, sedaj predstavljeno v pojedini kruha in vina. Riba sama jim je bila podoba Kristusa, ker so črke grške besede ihtis (= riba) začetne črke besed Jezus Kristus Sin Božji.

In tako gre v tistih svetih podzemeljskih prostorih naprej. Vse življenje prvih kristjanov, ki so živeli in umirali za Kristusa, nam stopa pred oči. Tam so bili bratje in sestre vsi: sužnji in gospodarji, bogati visoki plemenitaši in siromaki, tujci in domači: vse je prevevala medsebojna ljubezen, vse krepčala skupna molitev, da bi ostali sredi preganjanj Kristusu zvesti do konca; vse polnila ista želja, da bi se število članov Kristusove cerkve vedno bolj množilo.

Svoje katakombe so imeli kristjani tudi v drugih velikih mestih, vendar ni mesta na svetu, ki bi jih toliko imelo kot Rim in ki bi bile posvečene s tako velikim številom svetnikov in mučencev, kakor one okoli Rima.

Na grobu sv. Petra.

Komaj so preganjanja prenehala, so stopili kristjani iz podzemeljskih prostorov na dan; javno pred svetom so začeli vršiti službo božjo in zidati svoja svetišča. Ni mogoče, da bi se tukaj na vse ozirali. Samo pri nekaterih se hočemo ustaviti. Začnimo s sv. Petrom.

Vatikanski breg, kjer se vzdiguje sedaj največja cerkev na svetu, je bil v rimski dobi zapuščen predmestje. V tem delu je imel cesar Neron (54 do 68) svoje parke in tu je dal sezidati tudi velik cirkus, ki je dobil njegovo ime: Neronov cirkus. Sredi cirkusa je stal obelisk, ki ga je bil dal cesar Kaligula (37—41) kakih 20 let poprej napraviti. Od cirkusa ni danes niti sledu več. Samo mesto, kjer je stal obelisk, je še danes označeno s kamenito ploščo na cesti med baziliko sv. Petra in palačo za-

kristije. V tem cirkusu in v parkih pri njem so morili na ukaz cesarja Nerona kristjane in jih v nočnem času zažigali na visokih drogih v smolo zavite, da so svetili kot baklje pri Neronovih zabavah. V tem cirkusu ne daleč od obeliska je bil tudi sv. Peter na križ pribit in usmrčen. Tik cirkusa je ob njegovi zapadni strani vodila cesta Via Cornelia iz mesta ven v Kampanijo, ob kateri so bili kakor drugod nagrobni spomeniki. Tu so napravili kristjani tudi grob sv. Petru, v neki votlini v neposredni bližini mesta, kjer je umrl. Nad njegovim grobom je sezidal drugi Petrov naslednik sv. papež Anaklet (76—88) kapelico, ki je ostala nedotaknjena do Konstantina Velikega, kajti nagrobni spomeniki so vsi brez izjeme uživali varstvo zakona.

Obelisk pa, ki je gledal mučeništvo svetega Petra, je ostal na svojem mestu več kot 1500 let. L. 1586. ga je dal papež Sikst V. prenesti na sedanje mesto sredi trga pred baziliko sv. Petra. Mogočno se dviga kvišku proti nebu kot stalna tiha priča, ki je gledala križanje sv. Petra. Davno je umrlo telo sv. Petra, a on živi vedno v svojih naslednikih, ki stanujejo tu v bližini njegovega groba in obeliska, ki je bil pri njegovi smrti navzoč.

Nikdar ni ostala pozabljena kapelica, ki je krila grob sv. Petra. Takoj, ko je zasijala krščanstvu v Rimu svoboda, je pa Konstantin odredil, da se na istem mestu sezida veličastna bazilika. Delo so končali šele Konstantinovi sinovi okoli l. 350. Bazilika je imela pet ladij; 96 stebrov jih je delilo drugo od druge, grob sv. Petra v baziliki sami in glavni oltar nad grobom pa je pokrivalo na štirih dragocenih stebrih posebno nebo ali baldahin. Vse, kar je mogla cesarska roka darovati zlatà in srebrà in najlepših draguljev, vse je dala, da se grob sv. Petra in oltar nad njim dostojno okrasì. Ta bazilika je bila cilj nešteti romarskih množic, ki so v srednjem veku potovale proti Rimu, da bi na grobu sv. Petra molile. Na kolenih so prihajale romarske množice od trga v cerkev, na kolenih do groba sv. Petra in se potopljene v solze in ihtenje zahvaljevale Bogu za srečo in milost, da smejo klečati in moliti na grobu sv. Petra. Tu je prejel Karl Veliki cesarsko krono iz papeževih rok ter obljubil, da bo sv. Cerkev povsod varoval in ji pomagati pri razširjanju njenih svetih nauk. Isto najvišje svetno dostojanstvo je prešla na istem mestu dolga vrsta drugih cesarjev, kajti cesarsko oblast je mogel v srednjem veku podeliti samo papež na grobu sv. Petra.

Več kot 1100 let je stala Konstantinova bazilika nad grobom sv. Petra, ko so pričeli misliti na temeljite poprave; starost se ji je poznala, še bolj pa časi, ko ni bilo papežev 70 let v Rimu (1305 do 1378) in ko je v Cerkvi vladal razkol (1378—1415) in ni bilo človeka, ki bi se z dovoljno skrbjo brigal za starodavno svetišče. Pa so posebno od srede 15. stoletja zavladali papeži nove dobe, ki so hoteli verskim spominom in svetim resnicam dati najlepše umetniške oblike. Papež Nikolaj V. (1447 do 1455) je sklenil, da sezida nad grobom sv. Petra nov spomenik, cerkev, ki bi po veličastvu in lepoti presegala vse druge na svetu. Začel je, a je umrl prezgodaj. Njegovo misel pa je 50 let pozneje prevzel papež Julij II. (1503—1513). Dne 18. aprila

1506. je blagoslovil in položil temeljni kamen za novo baziliko. Ni dočakal ne on ne še 18 njegovih naslednikov konca nove veličastne zgradbe. Šele Urban VIII. jo je 18. novembra 1626. posvetil. Trg pred baziliko s kolonadami pa je bil končan šele dobrih 40 let pozneje pod Klementom XI. (1667 do 1669). Največji umetniki in arhitekti so papežem pomagali, da bi delo odgovarjalo visokemu smotru: Bramante, Sangallo, Raffael, Michelangelo, Della Porta, Maderna, Bernini. Ves svet je sodeloval s svojimi prispevki in željno čakal trenutka, da bo delo dovršeno.

Sedaj stoji dovršeno pred nami. Tri sto let bo prihodnje leto, kar je bila bazilika v svoji sedanji obliki posvečena. Milijoni so jo tekom tega časa občudovali, divili se njeni lepoti, s koprnečim srcem hiteli tudi h glavnemu oltarju pod veličastno kupolo, ki se dviga kot najlepši spomenik ravno nad grobom sv. Petra. Poglejmo tudi mi, kaj nam ta bazilika razodeva.

Bazilika je največja cerkev na svetu. Njeno pročelje je široko 112 m, visoko 44 m. Skozi visoka vrata se pride najprej v ogromno vežo ali pred-dvor; desno in levo sta dva velika spomenika na konju; desni predstavlja Konstantina Velikega, leví Karla Velikega, dva moža, dva velika krščanska vladarja, ki sta si pridobila posebnih zaslug za Cerkev. Cerkev se jih tukaj hvaležno spominja. Preddvor je 13 m globok, 20 m visok, širok pa 138 m. Pet vrat vodi iz njega v baziliko. Srednja vrata se imenujejo srebrna vrata; odprta so samo ob velikih praznikih. Vrata na skrajni desni so sveta vrata, ki se odvarjajo samo v vsakem svetem letu, drugače so zazidana. Letos so odprta. Cerkev ima v svojem tlorisu podobo križa: glavna ladja meri 187 m dolžine, prečna 137 m; kupola sama se vzpenja do višine 123 m, v križu, ki je nad njo pa celò do 140 m, široka je 42 m.

Gori visoko nad nami, kjer ima kupola svoje vzhodje, stoje v obroču vzhodja na čast sv. Petru v zlatem mozaiku napravljene orjaške črke, ki se viejo kakor krona okoli groba in ponavljajo v latinskem jeziku Kristusove besede: »Ti si Peter in na to skalo bom sezidal svojo cerkev in Tebi bom dal ključne nebeškega kraljestva!« Noč in dan gori ob grobu sv. Petra 87 pozlačenih bronastih svetilk. V globini med stopnicami pa se nahaja kip papeža Pija VI., ki kleči in moli. To je kip onega papeža, ki ga je l. 1799. francoska revolucija odvedla v prognanstvo in smrt ter razglasila, da je on zadnji papež na svetu. Ali zmotili so se, Dobil je naslednika, ki mu je dal po velikem umetniku Canovi napraviti prelep spomenik pri samem grobu sv. Petra, da priča resničnost besedi, ki jih je Kristus sv. Petru govoril: »In vrata peklena se ne bodo premagala!«

Sveto je mesto, kjer se sedaj nahajaš. Najbolje, da tukaj kraj drugih poklekneš in se tiho zatopiš v sveto premišljevanje. Evo, pred teboj je grob, v katerem počiva truplo sv. Petra; onega Petra, ki je tri leta s Kristusom občeval, potoval z njim iz kraja v kraj, poslušal njegove nauke, gledal njegove čudeže, bil priča njegovega trpljenja in pozveličanja: Petra, ki je izpovedal o Kristusu, da je Sin Božji in dobil od njega radi tega obljubo, da bo postal glavlar njegove Cerkve. In Kristus ga je

v resnici postavil za glavlarja svoje Cerkve, in tu v Rimu je potem on živel in umrl, njegovo truplo pa je v grobu pred teboj. Koliko milijonov kristjanov je že klečalo na istem mestu z istimi mislimi kakor ti! Koliko svetnikov je bilo med njimi, ki so Kristusa ponižno prosili, naj jim vero potrdi, da mu bodo v njej do smrti zvesti ostali. Uslišani so bili; Kristus jim je vero potrdil in šli so naprej po zgledu sv. Petra pri delu za čast Božjo in reševanje nesmrtnih duš — do samega mučeništva in najvišje svetosti!

Ako smo preje videli, kako sveta so tla v Kolozeu in Katakombah, moramo zopet isto ponoviti o baziliki sv. Petra. Tu ima svoj grob ne samo sv. Peter, nego še drugih 13 papežev, ki so umrli mučeniške smrti, poleg njih še 22 drugih, ki jih častimo kot svetnike. In še drugi svetniki imajo tu svoj grob od prvega papeža sv. Petra dalje do papeža Pija X., ki ni še sicer proglašen za svetnika, a se njemu kot svetniku že sedaj priporočajo dan za dnem neštete množice!

Pij X. ima svoj grob v prostorih pod sedanjo cerkvijo ne daleč od groba sv. Petra. Tudi Benedikt XV., papež miru v dobi svetovne vojske, je našel tam svoj grob. Na tleh pred marmornatim sarkofagom Pija X. pa stoji zapisano: Papež Pij X., ubog in bogat, krotkega in ponižnega srca, neustrašeni branitelj katoliških zadev, poln prizadevanja, da se v Kristusu vse prenovi, je sveto umrl dne 20. avgusta l. 1914.

Pri sv. Pavlu.

Tudi sv. Pavlu, apostolu tovarišu sv. Petra, je Cerkev postavila prekrasen nagroben spomenik. Dobro so si bili prvi kristjani zapomnili kraj, ki je bil poškopljn s krvjo sv. Pavla ter so na tem mestu že od nekdanj stale kapelica in cerkev. Kraj njegove smrti je precej daleč zunaj Rima in se imenuje: Pri treh studencih (Alle tre fontane). Mesto njegovega groba pa je tam, kjer stoji danes njemu posvečena veličastna bazilika. Prvo večjo cerkev je tukaj sezidal Konstantin Veliki; pozneje so cerkev na novo sezidali in povečali ter l. 395. dokončali. Nad 1400 let se je ta bazilika ohranila. L. 1823. pa jo je uničil velik požar. Ali bila je znova zgrajena in Pij IX. jo je l. 1854. zopet slovesno posvetil. Strmé obstaneš, ko vstopiš skozi glavna vrata v baziliko. Desno in levo veličastne vrste ogromnih, enokosnih granitnih stebrov, ki delijo vso baziliko v 5 prostranih ladij, tla se blešče od finih marmornatih ploč; daleč pred teboj stoji visoko gori obok, ki nosi starodavno sliko Kristusovo, spodaj orjaška kipa sv. apostolov Petra in Pavla; pod obokom dragocen baldahin, pod njim glavni oltar in zopet pod njim grob sv. Pavla. Strméči pogled te vodi naprej in naprej, kakor da bi vsa stavba hotela povedati, kako je sv. Pavla neizmerno hrepenenje neprestano gnalo naprej iz ene pokrajine v drugo, iz ene zemlje v drugo, da bi Kristusa in njegov zveličavni nauk vsi spoznali in ljubili. Nobenega apostola ne moremo tako lepo proučevati v pismih in delih, ki jih je zapustil, kakor njega. On je učitelj narodov, neizmerno delaven in podjeten, ki mu je strah pred nevarnostjo neznana reč in obziri do ljudi neznan pojem, kadar

treba nauk Jezusa Kristusa tolmačiti in braniti. Širino in veličino Pavlovega duha ti razodeva bazilika nad njegovim grobom.

Kakor glas čisto nove dobe zvene n. pr. njegove besede: »Vsi ste otroci Božji po veri v Kristusu Jezusu, kajti katerikoli ste v Kristusu krščeni, ste Kristusa oblekli. Tu ni ne Juda, ne Grka, ne sužnja, ne prostega, ne moškega, ne ženske; zakaj vsi ste eno v Kristusu Jezusu.« (Gal. 3, 26—28). Ali pa besede: »Kdor noče delati, naj tudi ne jé« (2. Sol. 3, 10). »Če imamo hrano in obleko, bodimo s tem zadovoljni« (1. Tim. 6, 8). »Kdor hoče obogateti, pade v skušnjavo in v veliko nemirnih in škodljivih želj, ki potopé človeka v pogubo in pogin. Korc nina vsega zla je pohlep po denarju« (1. Tim. 6, 9, 10). »Bogatini naj dobro delajo, naj bogaté v dobrih delih, naj bodo radodarni in naj z drugimi delijo!« (1. Tim. 6, 18).

Pa ne samo te, vse njegove besede nam odkrivajo novo dobo, t. j. Kristusa, početek nove dobe v človeštvu. Kristusa je namreč imel sv. Pavel vedno pred očmi. Njegove besede so: »Meni pa je življenje Kristus in smrt dobiček« (Fil. 1, 21). »Jaz imam vse za prah in smeti, da pridobim Kristusa« (Fil. 3, 8). »S Kristusom sem na križ pribit, jaz živim, pa ne jaz, marveč Kristus živi v meni« (Gal. 2, 20). To je bil sv. Pavel, ki je o sebi še povedal: »Ljubezen Kristusova nas priganja« (2. Kor. 5, 14). Božanska ljubezen, ki ima svoje ognjišče v Kristusu, je plamtela v Pavlu naprej ter nosila svetlobo in toploto in prerojevanje v novo življenje na vse strani sveta; oznanjevala in ustvarjala je novo dobo, dokler ni našlo njegovo apostolsko srce tu na tem mestu miru. Zamisli se v to! Štirintrideset let je deloval za »Kristusa in tega Križanega« (1. Kor. 2, 2); od teh je dvajset let preživel na misijonskih potih; na več kot štiridesetih mestih je ustanovil in organiziral krščanske občine; in na teh potih je trpel, trpel pomanjkanje »v trudu in težavah, brez spanja, v lakoti in žeji, v postu, mrazu in goloti« (2. Kor. 11, 27), in nešteti nevarnostih »na vodah; pred razbojniki, pred rojaki, pred pagani, v puščavi, na morju, med krivimi brati« (2. Kor. 11, 26); bičali so ga, topli, kamenjali, kovali v železje kot jetnika — on pa je z nezmanjšano silo deloval samo za Kristusa, dokler ni došel čas, ko je mogel pisati o sebi: »Jaz bom kmalu darovan in čas moje rešitve je blizu. Lep boj sem bojeval, tek dokončal, vero ohranil. Zdaj mi je pripravljen venec pravice, ki mi ga bo dal Gospod, pravični sodnik« (2. Tim. 4, 8).

Ne dolgo potem, ko je te besede zapisal, mu je meč rimskega rablja odtrgal glavo od trupla. Pobožno staro izročilo pripoveduje, da ni mogel Pavel niti tedaj mirovati: od trupla ločena glava se je še trikrat povzpela proti nebu ter vsakikrat na ves glas zaklicala: »Jezus, Jezus, Jezus!« Na vsakem mestu, kjer se je to zgodilo, kjer je glava padla na tla, je privrel studenec na dan; še danes gledaš tam tri studence... Sv. Lucina, pobožna učenka apostolova, je dala truplo velikega mučenika prenesti na svoje posestvo in ga tam položiti v grob, pred katerim se sedaj nahajaš. —

Ne moreš se ločiti od groba sv. Pavla, kakor se nisi mogel ločiti od groba sv. Petra. Preveliki so občutki, ki te drže, ko tukaj klečiš, misliš in zopet

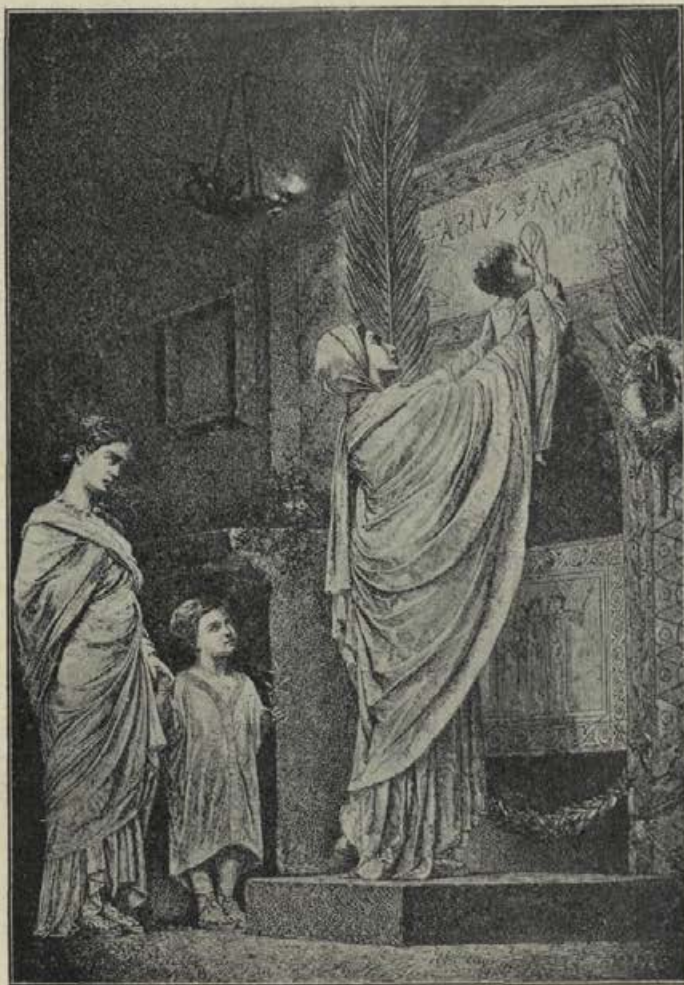
misliš in moliš. In ko vstaneš, zopet ne moreš zapustiti cerkve. Veličastna je bazilika sv. Petra, ki dviga tvojega duha v višino, v samo nebo, od koder je Peter ključé dobil in kjer kraljuje nevidni glavar katoliške Cerkve, da vzdržuje, brani, vodi svojega vidnega namestnika doli ob grobu sv. Petra; veličastna je tudi bazilika sv. Pavla, dasi čisto drugače sezidana: ona te vodi v prostrane svoje prostore, v petere ladje in še v ono, ki je skrita za njimi, kakor da bi ti odpirala nepregledne petere zemljine sveta in one, ki so po oceanih raztresene in jih ne poznaš, ter te opozarjala: to je bil duh sv. Pavla, ki je objemal ves svet in hotel ves svet pridobiti za Kristusa.

Rim, mesto Marijine slave.

Brez najmanjšega pretiravanja trdimo, da se nikjer na svetu prebl. Dev. Marija toliko ne časti kakor v Rimu. Tu so njej na čast postavljene najstarejše in najlepše cerkve. V Rimu lahko naštejesh najmanj 80 raznih cerkv, ki so njej posvečene. Od drugih cerkev pa gotovo ne najdeš ni ene, ki ne bi izkazovala oltarja, kipa ali slike, ki predstavlja nebeško Kraljico v eni ali drugi vzvišeni lastnosti, v enem ali drugem pomembnem naslovu ali pridevku, pod katerim se v zadevni cerkvi časti. In kakò časti! Nikdar ni mesto prd njeno sliko ali v njej posvečeni kapelici prazno; ljudje prihajajo in odhajajo, toda ne tujci, ki jih radovednost žene iz kraja v kraj, ampak domačini, žene in moški, elegantno oblečene dame in gosposdične in preproste devojke, deca in starci, vse prihaja, poseklekne in pobožno moli. Nič ne šepetejo med seboj, nič ne gledajo zvedavo okoli. Oni prihajajo, kakor da je edino njihovo opravilo samo to, da se Materi Božji priporočijo in poklonijo. To lahko gledaš od cerkve do cerkve; in povsod lučke, ki goré, in prekrasni šopki cvetlic, ki oznanjajo vsakemu, kako mislijo številna srca na Marijo in njeno proslavo! Ako si pa na ulici, posebno v starejših delih mesta, — tedaj se moraš zopet diviti velikemu češčenju, ki ga je Marija tudi na ulici našla. Tu je slika na zidu, okičena s cvetjem in lučko, tam starodaven kip, ki tiho stoji v duplini hišnega zidu, ali lepo molí visoko iz vogala, kjer se ulice križajo, zopet opremljen z lučko in cvetjem. Poglej v neštete trgovine, gotovo vidiš na najlepšem mestu Marijino sliko; lučka ali cvetje pred njo pa ti dokazuje, da so ljudje, ki tudi v teh prostorih vedno mislijo na Kraljico nebes. Češčenje Marijino je posebna značajna poteza, ki jo moraš Rimu hoté ali nehoté priznati.

Preveliko je število vseh Marijinih cerkva, da bi se tukaj seznanjali z njimi. Le pri nekaterih se hočemo pomuditi: Veličastna bazilika Santa Maria Maggiore stoji v vrsti Marijinih svetišč v Rimu vsekako na prvem mestu. Pobožno izročilo pripoveduje, da si je Marija sama izbrala kraj, kjer sedanja cerkev stoji. Bogati senator Patritius in njegova žena sta Marijo prosila, naj jima pove, kako in kje bi svoje premoženje v njeno čast porabila; bila sta namreč brez otrok. Tam naj ji sezidata cerkev, kjer bosta videla sneg, je bilo njeno naročilo. Res, glej, v noči od 4. do 5. avgusta, poleti sredi najhujše vročine, je padel sneg na grič

Eskvilin. Tu je torej okoli l. 360. nastala Marijina cerkev; papež Sikst III. (432—440) ji je dal obliko, ki jo ima še danes. V tej cerkvi se časti Marijina slika, znana po vsem svetu kot Marija Snežnica; prastara slika; izročilo pravi, da jo je naslikal sam sv. Luka, ki je preblaženo Devico Marijo poznal še iz svojega osebnega občevanja z njo. Gotovo je, da jo je že sv. Papež Gregor Veliki l. 590. sam v svojih rokah nosil pri procesiji po Rimu. Ta častitljiva slika se nahaja levo od glavnega altarja v prekrasni in razkošno opravljeni kapelici.

Mučenčeva družina na njegovem grobu v katakombah.

V globini pri glavnem oltarju vidimo soho, ki predstavlja papeža Pija IX., kako kleči in moli. To je soha onega papeža, ki je l. 1854. proglasil kot od Boga razodeto resnico nauk, da je bila prebl. Devica Marija brez izvirnega greha spočeta.

Bazilika ima še druge posebne zveze s prebl. Devico Marijo. Pod glavnim oltarjem se hranijo, kakor se to od starine pobožno pripoveduje, one iste jaslice, v katere je v Betlehemiški votlini prebl. Devica Marija položila novorojeno Božje Dete.

Desno od glavnega oltarja v kapeli nasproti kapeli Marije Snežnice imamo grobove dveh velikih papežev; v enem počiva sv. Pij V., ki je l. 1571. s pomočjo sv. Rožnega venca izprosil krščanskemu brodovju veliko zmago nad Turki pri Lepantu, v

drugem počiva Sikst V., ki se je odlikoval z največjimi vladarskimi zmožnostmi in ki je med drugim dal napraviti tudi kapelo, kjer počivata sedaj sv. Pij V. in on.

V naši baziliki se je v zadnjem času začela silno častiti še druga podoba prebl. Device Marije. To je kip, ki jo predstavlja kot Kraljico miru. Naspravljen je bil od Benedikta XV. Nahaja se v levi stranski ladji; tudi tu vidimo najlepše cvetje ob nogah prebl. D. Marije in pobožne duše, ki jo ne prestando častijo kot Kraljico miru. —

Druga silno mogočna Marijina cerkev je S. Maria sopra Minerva, sezidana na koncu 13. stol. v gotskem slogu; cerkev dominikanskega reda. Zelo je bogata na raznih prelepih nagrobnih spomenikih. Tu so grobovi papežev: Urbana VIII., Pavla IV., Klementa VII., Leona X., Benedikta XIII.; tu počiva blaženi slikar Fra Giovanni Angelico, tu je pod velikim oltarjem grob sv. Katarine Sijenske. —

Ne daleč od te cerkve stoji cerkev sv. Marije pri Mučenikih. Stavba izhaja še iz časov pred Kristusovim rojstvom. Sezidana je bila kot pogansko svetišče ter dobila ime Pantheon. To ime se je drži še danes. Notranjost obstoji iz ene same orjaške kupole. Sredi kupole je okroglo okno, edino v stavbi — a vendar dovolj veliko, da so vsi prostori najlepše razsvetljeni. Spodaj se vidijo v krogu vdolbine, v katerih so stali nekdanj kipi rimskih bogov in boginj. Papež Bonifacij IV. je mogočno zgradbo spremenil v hram božji ter jo posvetil prebl. Devici Mariji. Kjer je kraljeval nekdanj Jupiter, največji bog poganstva, kraljuje sedaj Marija, ki je kači glavo strla. —

Še lepše se to dejstvo izkazuje v cerkvi Svete Marije Kapitalske, ki je znana povsod pod imenom Aracoeli. Kjer je nekdanj na rimskem Kapitolu, v srcu velike rimske države, stal rimski kastel in v njem tempelj boginje Juno, stoji sedaj Marijina cerkev! Kako se časi spreminjajo! Cerkev je polna najlepših zgodovinskih spominov. V njej je posebna kapelica z grobom sv. Helene. V njej počiva tudi Katarina, mati zadnjega bosanskega kralja Štefana Tomaževića, ki je po padcu bosanskega kraljestva (1463) prišla v Rim, našla v papežu Pavlu II. očetovskega zaščitnika ter je v večnem mestu l. 1478. umrla in bila v tej cerkvi pokopana. —

Druga velika Marijina cerkev je S. Maria degli Angeli tik glavne postaje v Rimu. Nahaja se sredi razvalin nekdanjega Dioklecijanovega kopališča. Bilo je to ogromno poslopje; tisoč in tisoč kristjanov je tukaj v mučniškem delu tlačanilo, tako se pripoveduje, da se izvrši naredba Dioklecijanova. Razpadlo je poslopje Dioklecijanovo, iz njegovih razvalin pa se je dvignila po načrtih samega Michelangela veličastna cerkev, ki je bila l. 1561. posvečena Kraljici angelov. —

Po vsem svetu poznajo sliko Matere Božje vedne pomoči. Materi Božji vedne pomoči je posvečena lepa, bolj mala cerkev pri Redemptoristih, nedaleč od bazilike S. Maria Maggiore. Izvirna slika, po kateri so vse druge na svetu napravljene, nahaja se v glavnem oltarju, vsa v lučkah in cvetju; ni trenutka, da ne bi množice v cerkvi klečale in molile k Mariji. —

Materi Božji je posvečeno svetišče, v katerem je grob sv. Filipa Nerija, ustanovitelja kongregacije oratorijancev. Dne 26. maja je njegov god. Divno je gledati, kako se Rimljani spominjajo njega, ki je skoraj vse svoje življenje posvetil Rimu in njegovi mladini. Cerkev je dal on sam še pred svojo smrtjo sezidati. Tako si je napravil kraj za grob, kakor si ni mogoče lepšega misliti. Prekrasni šopki najprijetneje dehtečih majniških rož krase njegov grob, ki se nahaja v kapelici tik glavnega Marijinega oltarja. Deca, ki jo je sv. Filip tako rad imel, prihaja in odhaja, veseleč se slave svojega zaščitnika na nebu. —

Tudi novoporočenci imajo svojo Marijino cerkev, kamor gredo posebno v Rimu daš po poroki, da se Mariji za življenje priporoče: to je S. Maria della Pace. Sezidal jo je papež Sikst IV. v času, ko je v 15. stol. lepa umetnost stala na višku in vedno bolj stopala v službo Cerkve. Isti papež je sezidal še drugo cerkev na čast Materi božji, namreč:

Prekrasno S. Maria del Popolo. V to cerkev je on potem najrajše zahajal in v njej najrajše praznoval spominske dneve iz svojega življenja. Marsikaj očitajo temu papežu, ipak vsak priznava, da se je odlikoval po velikem češčenju do prebl. Dev. Marije. Sezidal pa jo je na mestu starejše cerkvice, ki jo je bil postavil koncem 11. stol. že papež Paskal II. Čudne reči pripovedujejo, kako je prišlo do zgradbe te cerkvice. Velik oreh je bil tam, pod orehom pa grob Nerona, ki je prvi začel kristjane kruto preganjati. Hudobni duhovi so čuvali telesne ostanke Neronove v grobu in grozno razsajali, ako se je kdo bližal temu kraju. Polno groze je ljudstvo prosilo papeža, naj hudobne duhove prežene. Papež se je prošnji odzval, drevo hudobnih duhov zarotil ter mu neustrašeno zadal prvi udarec s sekuro. Med strašnim tulenjem so se hudobni duhovi odstranili, drevo je padlo in pod njim so našli Neronove kosti: ki so jih z drevesom vred sežgali in pepel vrgli v deročo Tiberio. Na mestu posekanega drevesa pa so sezidali Marijino svetišče. —

Ne daleč od tega svetišča Marijinega sta onstran trga Piazza del Popolo še dve Marijini cerkvi; ena se zove S. Maria de' Miracoli, druga S. Maria di Monte Santo, ter stojita na vhodu ene najlepših rimskih ulic Corso Umberto I°. S. Maria del Monte Santo — nehoté se spomniš na našo Sv. Goro pri Gorici! —

Vrsta Marijinih cerkvâ bi lahko šla naprej: S. Maria dell'Anima, S. Maria de' Crociferi, S. Maria della Pietà, S. Maria della Scala, S. Maria in Trastevere, S. Maria in Via Lata, S. Maria della Vittoria, S. Maria Liberatrice, S. Maria della Concezione, S. Maria in Aventino, S. Maria in Cosmedin, S. Maria di Loreto, S. Maria Nuova itd. itd. Še enkrat: Rim je v tem oziru edini na svetu, on je res Marijino mesto!

Poleg Mariji posvečenih svetišč izkazujejo rimske cerkve še, kakor omenjeno, nepregledno vrsto milostnih podob prebl. Device Marije. Čudovito, kako se tudi tukaj Marija časti!

Taka Marijina slika se nahaja že v baziliki sv. Petra. Časti se v Gregorijanski kapeli in se imenuje Madonna del Soccorso. Kapela ima svoje ime od papeža Gregorija XIII., ki jo je dal prirediti, toda milostna podoba se je častila že v prejšnji

baziliki in je zelo, zelo stara. Radi prihajajo semkaj molit škofje in vsi, ki nosijo v učeči cerkvi težko odgovornost svoje službe. Tudi romarji se redno pred to Marijino sliko pomudé in molijo.

Druga taka slika je v cerkvi sv. Avguština. Taki pri vhodu je v ti cerkvi marmornat kip Materice Božje z Detetom: Madonna del parto. Nebroj dragocenih votivnih darov priča, kako veliko je zaupanje, ki je Rimljani imajo do Marije pod tem naslovom. Vse okoli kipa je v lučkah in cvetju; neprestano prihajajo ljudje, da se tukaj ustavijo in molijo.

O milostnih podobah Marije Device Snežnice in Materice Božje vedne pomoči smo že v zadevnih cerkvah govorili. Zadostuje. Rim izkazuje okoli 120 milostnih podob Materice Božje, ki so kronane. Kronanje je izredno odlikovanje, ki ga Cerkev le tedaj dovoli, ako je s podobo vezano veliko češčenje prebl. Device Marije in ako vlada po izkustvu utrjeno prepričanje, da donša tako češčenje mnogo milosti po Mariji od Boga. 120 milostnih podob, ki so kronane! Debela knjiga bi se dala samo o njih napisati. Idi v prekrasno jezuitsko cerkev Al Gesù, idi v kapucinsko cerkev, idi v samostansko cerkev francoskih redovnic presv. Srca Jezusovega, idi v cisterijansko cerkev sv. Bernarda i. t. d., povsod se ti ponavlja isti prizor, povsod slika ali oltar prebl. Device Marije, ki se časti in proslavlja pod novim in zopet novim nazivom!

To češčenje je v Rimu nezmanjšano do danes. Lani so 1. junija postavili temeljni kamen za novo res veličastno svetišče na čast Brezmadežnemu Srcu Marije — Cuore Immacolato di Maria. Mesto za to cerkev so izbrali v Pariolskih gričih, kjer nastaja nov del Rima. Nahaja se v bližini stare Via Flaminia, po kateri se je Pij VII. 24. maja l. 1814. vračal iz Napoleonovega jetništva nazaj v svoj Rim; v bližini katakombe sv. Valentina in ne daleč od Milvijskega mosta ob Tiberi. Benedikt XV. in Pij XI. sta načrte za novo Marijino baziliko odobrila. Komaj se je prelepa cerkev v čast Materice Božje sv. Rožnega venca — Madonna del Rosario l. 1916. v Via degli Scipioni končala, že se v Rimu zopet misli, zopet zbira in zida v proslavo Materice Božje. Da, Rim je Marijino mesto!

Rim — hiša Božja.

Toda Rim ni samo mesto sv. Petra in Pavla, ni samo mesto Materice Božje, on je mesto svetnikov sploh. Že nekolikokrat so bili omenjeni mnogoštevilni svetniški grobovi. V Rimu so živeli, delovali in našli svoj grob svetniki in svetnice skozi vsa stoletja do danes.

V veličastni cerkvi Al Gesù ima svoj grob sv. Ignacij, ustanovitelj jezuitskega reda; v prav tako veličastni cerkvi sv. Ignacija počivata sv. Alojzij in sv. Ivan Berchmanns; sv. Stanislav Kostka pa ima svoj grob v cerkvi S. Andrea al Quirinale.

Sv. Lavrencij ima že od nekaj posebno veliko svetišče na svojem grobu; poleg njega počiva v istem grobu sv. Štefan, prvi mučenik, čegar svete relikvije so v 6. stoletju iz Jeruzalema prenesli v Rim ter v času papeža Pelagija II. tukaj pokopali. V isti cerkvi sv. Lavrencija imajo svoje grobove še trije papeži svetniki: Cozim, Sikst III. in Hilarij;

prav tam sv. Hipolit, sv. Justin, sv. Cirijska i. t. d. Res, pokopališče svetnikov! Čuden slučaj je hotel, da so takoj za tem pokopališčem, t. j. za baziliko sv. Lavrencija napravili novo pokopališče, kamor nosijo se d a j iz Rima mrtvece pokopavat. Torej svetniki na eni strani, na drugi strani siromašni grešniki, ki se na drugem svetu gotovo priporočajo svojim sosedom v pomoč in jo gotovo tudi od njih dobivajo.

V Rimu ima dalje sv. Cecilija svojo krasno cerkev in v njej svoj grob. Cerkev je zgrajena na

blodnih potih življenja, koliko molila za njegovo spreobrnjenje! Končno je Bog njene molitve uslišal, in dala je sv. Cerkvi moža, ki se prišteva k največim duhovom, kar jih je kedaj živelo, in ki si je stekel neizmernih zaslug v brambi in razlaganju svete vere. Sv. Avgušтина bi ne bilo brez sv. Monike. Njen grob ti pripoveduje, koliko zmore ljubezen in molitev ene same svete matere!

Na Forum Romanum je cerkev sv. Frančiške Rimske in v cerkvi njen grob. Zopet druga svetnica, mati, vdova, ki tiho uči, kako zna žena trpljenje

Krst v katakombah.

istem mestu, kjer je imela družina sv. Cecilije svojo palačo. Divno lepa je kripta, kjer počiva za srednjim oltarjem naša velika in v Rimu in povsod v krščanskem svetu zelo češčena sveta devica mučenica. Tu sem naj bi prišle posebno devičke Marijine družbe, da bi videla na grobu in v slikah okoli groba, kako nebeško lepa je deviška čistost, katero je sv. Cecilija svojemu ženinu v nebesih do smrti neomadeževano ohranila.

Čisto na drugi strani ter že zunaj mesta imaš grob sv. Neže. Tudi na njenem grobu se vzdiguje lepa bazilika, ki je od časov Konstantina Velikega skoraj nespremenjena ostala do danes. S sv. Nežo počiva v istem grobu njena mladostna družica sv. Emerencijana.

V cerkvi sv. Avgušтина je grob sv. Monike, matere tega velikega svetnika. Tiho sveto občudovanje te polni, ko klečiš pred tem grobom. Koliko je sv. Monika trpela radi svojega sina, ko je hodil po

porabiti, da postane sama velika svetnica in da daje čudovite zglede pobožnosti in ljubezni do bližnjega.

Ne smemo pozabiti bazilike sv. Klementa. V njej ne počivajo samo relikvije sv. papeža Klementa, sv. Flavija Klementa in sv. Ignacija, škofa antiohijskega, sem so tudi prenesli truplo sv. Cirila, ko je l. 869. v Rimu umrl. Nagrobna slika, ki nam predstavlja sv. Cirila, ki kleči pred Kristusom in ga Kristusu sv. Klement priporoča, je še zmerom ohranjena. V baziliki je tudi prelepa kapelica na čast sv. Cirilu. Semkaj zahajajo zelo radi katoliški Slovani, ko potujejo v Rim.

Rim je neizčrpen v prostorih, ki so posvečeni svetnikom in svetnicam Božjim. Tu treba še posebe omeniti Lateransko baziliko, ki je stolna cerkev rimskega škofa — papeža. Veliko zgodovino ima ta cerkev, ki jo je sezidal Konstantin Veliki ter hkratu ob njej pripravil dostojen dom za papeže.

Imenuje se Sv. Ivan v Lateranu — San Giovanni in Laterano. Že l. 313. je imel tukaj papež Meltiades cerkveno zborovanje. V poznejšem času se je tu vršilo pet vesoljnih cerkvenih zborov. Edino ta cerkev ima častni naslov: Mati in poglavarica vseh cerkva v Rimu in na svetu sploh.

Tudi mati Konštantinova, sv. Helena je zidala cerkve. Sin ji je v ta namen odprl vse cesarske zaklade. V Rimu je dala postaviti krasno baziliko na čast sv. Križu, ki ga je bila ona našla na gori Kalvariji v Jeruzalemu. Cerkev se imenuje Santa Croce in Gerusalemme. V njej se čuvajo znamenite relikvije iz trpljenja našega Gospoda: veliki odlomki sv. Križa, žebelj iz sv. Križa, tablica z napisom v latinskem, grškem in hebrejskem jeziku i. t. d. Svet in zelo častitljiv je torej ta kraj.

Ni mogoče tukaj nadaljnje cerkve opisati. Samo povedati hočemo, da imajo v Rimu svoje cerkve sv. Hieronim, sv. Gregorij Veliki, sv. Ludovik kralj, sv. Hrisogon, sv. Saba, sv. Sikst, sv. Aleš, sv. Andrej, sv. Nerej in Ahilej, sv. Karel, sv. Cezarij, sv. Dionizij, sv. Frančišek Pavelski, sv. Jožef, sv. Joahim, sv. Balbina, sv. Konstancija, sv. Priska, sv. Sabina, sv. Marko, sv. Marcel, sv. Hadrijan, sv. Pankracij, sv. Silvester, sv. Štefan, sv. Tomaž, sv. Urban, sv. Kozma in Damijan, sv. Vincencij in Anastazij, sv. Apostoli, sv. Katarina, sv. Trojica, sv. Onofrij, sv. Nikolaj, sv. Jurij, sv. Ivan in Pavel, sv. Anton, sv. Anastazija, sv. Terezija, sv. Anzelm i. t. d. i. t. d. Ni skoraj dneva v letu, kjer ne bi kaka cerkev več ali manj slovesno praznovala godu svojega patrona. Tako se vrsti v svetem mestu svečanost za svečanostjo.

V Rimu je 50 župnij — 50 župnih cerkev. Vsak teden je v eni župni cerkvi 40-urno izpostavljenje Sv. R. Telesa. To ni mrtvo izpostavljenje — tu se cerkev odene v največji sijaj: Gospod kraljuje na svetem mestu; cerkev pa vabi že od zunaj vernike k molitvi, in ti prihajajo in polnijo svete prostore.

Poleg tega je v Rimu več redovnih cerkvâ, kjer je sv. R. Telo stalno izpostavljeno v vedno češčenju. Zopet lahko rečemo: nikjer v nobenem mestu se sv. R. Telo toliko ne časti kakor v Rimu.

Vzemi sedaj še razne Gospodove praznike, praznike Matere Božje, vzemi godovne dneve svetnikov in svetnic in slovesno praznovanje v cerkvah, ki so njim posvečene, tedaj vidiš, da ni dneva v letu, kjer ne bi se v Rimu slovesno proslavljal Bog ob presveti Evharistiji, ob spominu na Gospoda, ob spominu na nebeško Kraljico, ob spominu na svetnike v nebesih.

Tako je Rim prava podoba večnega Jeruzalema: od enega kraja do drugega se Bog proslavlja in povečuje v lepem petju, v svečani službi Božji in sveti molitvi in to v najlepši obliki, ki jo zmore narava, človeški um in ljubezen. Da, nič ni drugega tam kakor hiša božja!

Rim — vrata nebeška.

Vrata nebeška! Papež ima ključke do njih. V Rimu stalno prebiva glavar kraljestva Božjega na zemlji. Rim je njegovo mesto. Od vseh strani sveta se obračajo v težkih važnih zadevah do njega, da daja v dvomih odgovore in raziašnjenja, da oprošča od pridržanih grehov in cerkvenih kazni.

Pomagajo mu pri tem svetem poslu razne duhovne upravne ustanove, ki jih imenujemo kongregacije — podobno ministrstvom v državi —, in ki v njegovem imenu, z njegovim znanjem in po njegovih navodilih delujejo na raznih poljih cerkvenega življenja. V Rimu se proučuje življenje onih, ki imajo postati škofje in brez Rima se ne imenuje ne en škof. V Rim potujejo škofje redno v določenih časih, da polagajo tam račun o stanju svojih škofij, da se tam sv. Očetu poklonijo, da tam molijo na grobovih sv. Petra in sv. Pavla. Iz Rima se ustanavljajo nove šofije, se menjajo meje starih škofij, se škofije povzdigujejo v nadškofije i. t. d. V Rimu se nahaja premnogo zavodov, kjer se vzgajajo duhovniki za najrazličnejše narode in dela sveta: tam je duhovniški zavod za države Južne Amerike, tam za Severno Ameriko, za Kanado, za Španijo, za Francijo, za Angleže, za Čehe, za Poljake, za Nemce, Madžare, Hrvate, za Ukrajince, za Grke i. t. d. V Rimu so vrhovna vodstva raznih redov in cerkvenih kongregacij; tam je generalat jezuitskega reda, frančiškanov, kapucinov, benediktincev, dominikancev, karmeličanov, redemptoristov in dolge vrste drugih. V Rimu je sedež velikih misijonskih organizacij, tam stoluje Propaganda s svojo visoko šolo in s svojim svetovno znanim zavodom za misijonarje; tam je vodstvo Društva za širjenje vere; iz Rima odhajajo v dežele onstran velikih puščav in še večjih oceanov borci vojske Kristusove, da brez krvavega orožja širijo v poganskem svetu kraljestvo Božje na zemlji. V Rim zopet prihajajo misijonarji iz Kitajske, iz Japonske in drugih pokrajin v širni Aziji, v Afriki, v Ameriki, da poročajo o stanju misijonov, da iščejo pomoči in novih, zopet novih sotrudnikov v vinogradu Gospodovem. V Rim hitijo leto za letom nepregledne vrste vernikov iz vsega sveta, da si pomlajajo dušo ob grobovih svetnikov, utrajajo vero pri sv. Petru in Pavlu in prejemajo blagoslov od vidnega glavarja kraljestva Božjega na zemlji.

Morda se dogodi, da jih to ali ono v Rimu neprijetno dirne ali celó razočara. Ni čuda; Rim ni samo glavno mesto krščanstva; v njem gospodujejo tudi druge sile, ki nočejo ali ne marajo biti podložne Kristusovemu namestniku. Za njihovo delo Cerkev ne more odgovarjati. Njena volja je, da bi bilo v Rimu vse na višini krepostnega verskega življenja. V tej smeri se vidi njena delavnost povsod.

Vneto se drži krščanski nauk v župnih cerkvah; povsod se z veliko gorečnostjo beseda Božja tolmači, v podvojeni in potrojeni meri v mesecu Matere Božje in v času štiridesetdanskega posta; nebroj bratovščin pomaga pri cerkvenih slovesnostih, pri negovanju verskega življenja; snažnost se v cerkvah opaža povsod; sv. Rešnje Telo se silno mnogo časti; silno mnogo se prejema sv. obhajilo; služba Božja se svečano opravlja; češčenje Matere Božje daja naravnost obeležje svetemu mestu. Strogo se v cerkvah zahteva dostojna noša od žensk; noben duhovnik ne sme podeliti sv. obhajila ženski, ki s svojo goloto in nedostojno obleko izživlje.

Ako ideš v Rim kot katoličan in iskreno iščeš, kar bi te povzdignilo v verskem prepričanju, kar bi ti pobožnost pomnožilo, kar bi te izpodbudilo in

utrnilo na težavnih potih čednostnega stremljenja, našel boš tam vsega v velikem obilju in vedno se boš vračal domov srečen, da si bil v glavnem mestu krščanstva.

Cerkev v Rimu je že sv. Ignacij Antiohijski v svojem pismu do Rimljanov poveljeval kot predsednico družbe ljubezni. Tam je namreč veliki pastir, ki misli vsak dan na ovčice, ki mu jih je Gospod v varstvo izročil; misli, kako bi te ovčice imele najboljšo pašo in bi vedno bile zavarovane pred volkovi; misli tudi, kako bi se čim preje dovedle v njegovo čredo še druge ovčice, ki tavajo v temi, v puščavi in trnju in ne znajo za pot, ki vodi h Gospodarju. Koliko ljubezni se je tekom dolgih stoletij od sv. Petra naprej razlivalo iz Rima na vse strani sveta. Mi, ki smo bili priča strašnih dogodkov svetovne vojske, moremo najlepše potrditi ono, kar je že pred več kot 1800 leti sv. Ignacij iz Antiohije zapisal o Rimu. Tedaj je namestnik Kristusov iz Rima posredoval, da pomaga vojakom, ranjencem in bolnikom, vojakom invalidom, vdovam in sirotam, siromakom in potrebnim. Po celem svetu so se zbirali milodari, kjer so se stekali v Rim, da jih je očetovo srce zopet pošiljalo tja, kjer je bila največja potreba. Ni ena pokrajina ni bila izvzeta, pa ni sama jedna Rusija.

* *

O priliki letošnjega svetega leta je hotel sv. Oče zopet opozoriti ves svet na velike duhovne potrebe mnogo nad tisoč milijonov ljudi, ki niso še v hiši Božji. V ta namen je dal pri sv. Petru prirediti misijonsko razstavo. Tu naj bi videli vsi, ki prihajajo v Rim, kako se žrtvujejo tisoči za širjenje kraljestva Božjega na zemlji in koliko potreb izkazuje vinograd Gospodov.

Ni lahko delo v vinogradu Gospodovem. Razstava to lepo uči. Misijonar mora mnogo znati; on mora poznati tudi verstvo, jezik, običaje, značaj, zemljo, podnebje naroda, v katerem hoče delovati za Kristusa. Njegovo delo je vsestransko. On odgaja družine, uči deco in odrasle, uči krščansko prosveto in krščanski način gospodarstva, on daja zgled kršanske dobrodelnosti in požrtvovalnosti.

Razstava podaja pregled vsega tega dela od časov apostolov do danes. Zato vodi prva dvorana razstave v sveto deželo, od koder so Kristus in njegovi apostoli započeli obnovo človeškega rodu. Palestina leži plastično pred nami, vidimo njene gore in bregove, njene vode in doline od Libanona do Mrtvega morja. Še posebej gledamo Jeruzalem. Vsa pota moremo zasledovati, po katerih je hodil Kristus od rojstva do smrti svoje in vnebohoda. — V drugi dvorani vidimo, kako se je katoliška Cerkev širila po svetu v raznih zgodovinskih dobah do današnjih dni: najprej in silno hitro v deželah rimskega cesarstva, potem med narodi po Evropi, potem po Afriki in Aziji, potem v zemljinah, ki so jih poznali od odkritja Amerike naprej. Velike zemljepisne karte vse to krasno predočujejo. Posebna dvorana nam kaže razne kulturne stopnje onih narodov, h katerim je v raznih dobah došlo krščanstvo ter jim doneslo luč prave vere.

To bi bil uvod. Sedaj gre pot po širnem svetu okoli. Razne dvorane vodijo v vse pokrajine sveta:

vidimo, kateri redovi in katere misijonske ustanove tam delujejo; spoznavamo narode, ki tam živé, njih paganska verstva, njih kulturno stanje, delo misijonarjev med njimi, način, kako to delo misijonarji vršijo. Pred nas stopajo moški in ženski redovi in kongregacije: 13.000 evropskih in 4000 grudorodnih duhovnikov je v misijonskih vrstah, ž njimi še 4000 evropskih in 800 grudorodnih bratov, 24.000 evropskih in 11.000 grudorodnih sester, vsi pri delu za spreobrnjenje paganov in nevernikov. V njih oskrbi je bilo l. 1923. dvanajst milijonov vokrščenih katoličanov, poldrug milijon takih, ki se pripravljajo na sv. krst; dalje 4676 dijakov in 1.800.000 učencev na 20.878 osnovnih in 143 višjih šolah ter 8 vseučiliščih, potem še 1500 sirotišnic, 587 bolnic in 1776 lekaren.

Misijonska razstava nam razkriva delo misijonarjev in misijonskih kristjanov v šoli in izven šole.

V zvezi z misijonskim delom je higijensko zdravniška skrb ter njej odgovarjajoči oddelek razstave. Tu so v barvah in mavcu predočene razne bolezni posebno iz vročih delov sveta, kakor spalna bolezen, gobavost, kožne bolezni, kuga, malarija, elefantijazis; vidiš sredstva in način obrambe proti njim; in misijonarje in misijonske sestre, ki se žrtvujejo pri negi bolnikov. Vidiš tudi boj proti strupenim mrčesom in kačam i. t. d.

Zopet na drugem mestu gledamo v dolgem hodniku delo posameznih redov, ustanov in kongregacij, ki se posvečujejo misijonstvu, spoznavaj se z njih ustanovitelji in onimi odličnimi člani, ki so si pridobili nevenljivih zaslug za spas nesmrtnih duš in kulturo človeštva. V tem oddelku nastopajo tudi pomožna misijonska društva kakor Društvo za širjenje vere, Dejanje sv. Detinstva, Klaverska Družba i. t. d., i. t. d. Sto in sto raznih misijonskih časopisov leži pred teboj, v vseh možgih jezikih, in pripovedujejo o delu za kraljestvo Božje. Vsaka družina bi morala biti naročena najmanj na en tak časopis. Čudno se ti odpira srce, ko imaš vse to pred seboj, in srce se ti širi v želji, da bi tudi Slovani stopili v prve vrste pri delu za Kristusa. Vendar zavzemajo Slovenci, čeprav so najmanjši narod med Slovani, v tem oziru prvo mesto med njimi: oni imajo svoje posebno Misijonišče, kar nima še noben drug slovanski narod, oni imajo tri misijonske liste: Katoliški misijoni, Odmev iz Afrike, Zamorček, noben drug slovanski narod jih nima toliko. Dobro je to. To kliče blagoslov Božji na naš narod.

Na drugem mestu se nahajamo v prostorih ogromne knjižnice, kjer gledaš vsa važna književna dela, ki razpravljajo o misijonstvu, važne listine papežev, raznih vladarjev in tudi mohamedanskih sultanov, ki so bile odločilnega pomena za razvoj misijonske misli v raznih delih sveta.

Končno treba omeniti še dve dvorani. V eni ima svoj sedež Sv. Kongregacija za širjenje vere. Ona tvori srca in dušo vsega misijonskega dela. Ona je vodi, ona imenuje poveljnike na raznih misijonskih poljih, ona vse delo organizira in je ima v polnem pregledu. — Druga posebna dvorana je posvečena verskim junakom, njim, ko so kot mučeniki svoje življenje darovali na oltarju misijonske misli: za Kristusa, za zveličanje duš. V sredi te

dvorane je kip Gregorja Velikega, ki pošilja l. 596. opata sv. Avgušтина in 39 njegovih menihov na An-gleško, da pridobi tamošnje rodove za Kristusa.

Iz Rima je bil poslan on, iz Rima sv. Frančišek Ksaverij, iz Rima sv. Peter Klaver, v Rimu so iskali oporo in blagoslov ter zvezo s sv. Petrom vsi drugi. Tako vidimo tudi v katoliški Cerkvi podobno ka-kor v nekdanji rimski državi e n o m i s e l, ki gre že od apostola sv. Pavla od roda do roda vedno živa naprej: Ves svet mora postati moj, vse člo-veštvo mora spoznati Kristusa in biti njegovo. Ali ta misel ni misel po gospodarstvu nasilja, kakor je bila pri paganskem Rima, temveč misel po v l a d i l j u b e z n i v smislu onih besedi, ki jih je Kristus govoril: I d i t e u č i t e v s e n a r o d e . . .

* * *

Pri kraju smo. Samo kratek nagel pregled je to od vsega onega, kar nam Rim govori in podaja. In nič nismo še videli, kaj je Rim in to papežev Rim napravil za umetnost in znanost tekom vseh sto-letij. To zahteva posebno razpravo za se. Rim kot glavno mesto nove Italije še omenjen ni bil; on namreč ne spada v okvir te naše slike, ki ima za svoj predmet samo Rim kot središče sveta.

Dokler bo svet stal, bo Rim t o m e s t o ohranil. Božja previdnost ga je za vedno zvezala s sv. Pe-trom in njegovimi nasledniki. Kaj je lepše za nas, kakor da sledimo Božji previdnosti ter vežemo svoje srce na ono mesto, ki je Božji previdnosti tako drago? Tam gredo stopnice do samega raja, in gori na vrhu stopnic stoji Gospodar sveta, ka-teremu je vsa oblast dana na nebu in na zemlji, njegov vidni namestnik spodaj pa stalno priča, da so tam v resnici edina vrata nebeška.

V. BELÉ.

SMRT SV. FRANČIŠKA ASIŠKEGA.

(K sedemstoletnici.)

SV. Frančišek je bil rojen v Assisi v Umbriji l. 1182. iz bogate trgovske družine. Medtem ko je bil v mladih letih ves poln ljubezni do radosti in sladkosti življenja in do bleska in bogastva, je v svojem 25. letu prelomil s svojo preteklostjo, se odpovedal svoji dediščini in začel živeti povsem novo življenje, kajti vzbudil se je bil v njem nov notranji človek. Ena glavnih potez njegovega iz-rednega, silno močnega in silno preprostega zna-čaja je skoraj nadčloveška ljubezen do Boga. Ta ljubezen je rodila v njegovem duhu otroškoprstno in neizmerno globoko pobožnost in sad te po-božnosti je večna molitev, neprekinjena meditaci-ja, nepretrgana skrivnostna zveza z Bogom. Višek te silne ljubezni do Boga in tega neprestanega po-glabljanja v trpljenje Kristusovo je misterij nje-gove stigmatizacije; četudi nam je naravno nera-zumljivo, je vendar zgodovinsko dejstvo, da je no-sil Frančišek zadnja leta svojega življenja na svo-jem telesu rane Kristusove. V tistih časih, ko je bilo versko mišljenje nekam zablojeno in nejasno in religiozno čuvstvovanje bolehalo, sta delovala Frančiškova ljubezen božja in pobožnost njegova

kakor čudovito razodetje in kakor nekaka suge-stivna zdravilna sila. — Na drugi strani je rodila njegova ljubezen do Boga v njegovem srcu najple-menitejšo in najbolj nesebično ljubezen do vsega stvarstva božjega. Komaj da bi bilo človeško srce zmožno večje ljubezni do bližnjega, kakor je bilo njegovo. V tistih socialno žalostnih časih, ko so nižji sloji stali na stopinji suženjstva v razmerju do brezsrčne gosposčine, je postala Frančiškova tako pristna in tako vzvišena ljubezen do revnih in tr-pečih razodetje in kažipot na nova socialna pota. — Njegova ljubezen do stvarstva božjega pa se ni ustavila samo pri človeku, ampak je z otroško pri-srčnostjo in preprostostjo objemala tudi živali in rastline. Čudna, vesele radosti polna ljubezen do narave je objemala njegovo čisto in mehko dušo. Razgovarjal se je s pticami in cveticami kakor s svojimi sestricami; vsaka stvarca mu je bila odmev ali odsev božje dobrote in ljubezni, božje modrosti in vsemogočnosti. Tako silna je bila ta njegova ljubezen do narave, da je nele močno vplivala na njegove sovrstnike, ampak pustila tudi globoke sledove v italijanski umetnosti in slovstvu, ki jim je tudi začrtala nova pota in jih dvignila do otro-ško-pristne in preproste radosti.

Druga velika poteza njegovega značaja je da-našnjemu svetu skoraj nerazumljiva in neverjetna ljubezen do popolnega siromaštva in naičlovebje ponižnosti. Ta dva momenta sta delovala proti te-danjemu prerazkošnemu življenju plemiških kro-gov, proti umazani sebičnosti trgovskega in obrt-nega življa. Njegova ponižnost je bila zdravilo proti plemiški in vitežki nadutosti, ki je celo s kri-žarskimi vojskami v veliki meri iskala le pusto-lovščin.

Po nastopu Kristusa in sv. Pavla ni bilo v pri-meri s Frančiškom osebnosti, ki bi bila tako velika človečanskotvorna in človeško vzgojna sila, kot je bil on. V časih religioznega, moralnega in social-nega propadanja cerkve in človeške družbe je vstal ta mož kot veliki reformator, ki je v spoznanju in z zavestjo svojega velikega apostolata in božjega poslanstva delal čudeže prerodenja tedanjega gni-lega in bolehavega življenja. Vsa skrivnost nje-govega apostolata in uspeha je bilo najvestnejše nasledovanje Kristusa. Njegov apostolat, ki ga je vršil z vsem ognjem mladeniškega navdušenja in z močjo jeklene volje, je ljudi tako zagrabil, da so gledali v njem svetovni čudež in nekakega dru-gega odrešenika. Z nepremagljivo silo je vlekkel nase svoje sodobnike in jih prešinjal s svojim du-hom, s svojim otroško pobožnim čuvstvovanjem in s svojim plamtečim mističnim navdušenjem. Bil je osebnost s čudovito močno dvigujočo, opleme-nitujočo sugestivno silo. Bila je to nepremagljiva sila božjega poslanstva.

V svoji otroški preprostosti je bil globoko čuv-stvujoča pesniška narava. Frančišek je eden izmed najstarejših italijanskih pesnikov. Neprestano je pesnil in prepeval. Njegova pesem je polna najči-stejšega in najvedrejšega veselja, najzvvišenejše ljubezni do Boga in do vsega stvarstva božjega. Je pa tudi Frančišek od svojih in do današnjih dni ne-prestano priljubljen predmet, s katerim se pečajo vse umetnosti. Brez števila je izdelkov upodablja-joče umetnosti, ki nam njega predstavljajo; brez-

števila je pesmi in proze, ki nam o njem pripovedujejo in njega poveličujejo. Največji umetniki in najbolj globoki misleci so se pečali in se še pečajo z njim. Nam Slovincem je napisal v zadnjem času nekaj prekrasnih legend o njem pisatelj Ks. Meško in skladatelj St. Premrl je vglasbil njegovo

k njemu brat Angel in brat Leo in ju prosil, naj bi z njim zapela »Solčno pesem«. Pel je s takim veseljem, kakor ga mora človek pokazati le pri najbolj radostni vesti. To »Solčno pesem«, nekaj slavospev vsega stvarstva, je bil spenil v zadnjih letih svojega življenja že po stigmatizaciji. Iz te pe-

Smrt sv. Frančiška.

(Fr. Kunz.)

»Solčno pesem« in mu je s tem delom postavil v našem narodu velik umetniški spomenik.

Umrli je Frančišek 4. oktobra 1226.

Ko je od zdravnika za gotovo izvedel, da se mu polagoma bliža smrt, se je dvignil na svojem ležišču in s povzdignjenimi rokami zaklical v velikem navdušenju: »Sestra smrt, bodi pozdravljena, bodi pozdravljena!« Naročil je, naj prideta

smi nam diha naproti vsa njegova serafska duša, iz nje nam veje naproti vsa toplota njegovega srca in vsa živahnost njegovega čuvstvovanja. Kakor da bi se čutil nezmožnega, da bi sam zadostno ljubil Boga, kliče stvari božje, katerih čar ga je vedno zajemal, in jih družil v veličasten harmoničen zbor, ki naj prepeva slavo božjo. Frančišek je povsod prepeval ta slavospev in je hotel, da ga tudi nje-

glovi bratje prepevajo v cerkvi, po trgih in poteh... V isti meri kakor so ginili njegovega življenja dnevi, je rastlo njegovo hrepenenje po smrti. V tistem času se je petje le še bolj pomnožilo. Na njegovo prošnjo niso smele svete pesmi utihniti. Njegovi duhovni sinovi so prepevali in plakali in si solze brisali, ko so čutili, da imajo skoraj izgubiti svojega preljubega očeta. Še enkrat so morali skupno zapeti »Solnčno pesem«: Brat solnce in sestra luna in sestrice zvezdice in brat veter in sestrice vodica in brat ogenj in častljiva sestra-mati zemlja in predraga sestra smrt telesna, vsi morajo združiti svoje glasove, da z njim, ki se poslavlja od sveta in življenja, proslavljajo Boga, velikega vseskupnega Gospoda...

Medtem ko je vse plakalo okrog njega, je ostal on sam pokojen in vesel. Ko je čutil konec, je hotel da zapojejo psalem: »Na glas kličem h Gospodu, na glas prosim Gospoda...«, ko so prišli do besed: »Reši mojo dušo iz ječe, da bom slavil Tvoje ime; pričakujejo me pravični, da mi podeliš plačilo,« je začel njegov glas pojemati. Komaj so imeli bratje toliko časa, da so ga položili golega na gola tla, ker je bila njegova izrecna želja, da bi umrl v skrajni revščini in ponižnosti v naročju svoje sestre-matere zemlje, kjer je mirno in blaženo izdihnil svojo prelepo in čisto dušo.

Komaj je izdihnil — pravi legenda — je priletel roj njegovih krilatih prijateljev škrijančkov, ki so celo uro prepevali nad njegovo celico...

Solnčna pesem.

Spesnil sv. Frančišek Asiški.
Prevel dr. Gregoril Pečjak.

- Najvišji, mogočni in dobri Gospod!
Tvoja je hvala in slava in čast in Tvoj blagoslov,
samemu Tebi, Najvišji, pristoja,
in človek nobeden Tebe slaviti ni vreden.
- Hvaljen bodi, Gospod, in s Tabo vse Tvoje stvari:
najbolj solnce, naš gospod brat,
ki daje nam dan in z njim nam svetiš,
in je lépo, in žareče sé svitom velikim
Tebe, najvišji, predstavlja.
- Hvaljen, Gospod, po sestri luni in zvezdah,
ki si jih gori na nebu naredil svetle in drage in lepe.
- Hvaljen, Gospod, po bratu vetru in zraku,
in po oblačnem in jasnem in vsakem vremenu,
ki z njimi svojim stvarjem življenje ohranjaš.
- Hvaljen, Gospod, po vodi, naši sestrici,
ki nam koristi močno in je ponižna in ljubka in čista.
- Hvaljen, Gospod, po ognju, dragem nam bratu,
ki z njim razsvetljuješ nam noč,
in on je lep, in je prijeten, močen in silen.
- Hvaljen, Gospod, po naši sestrici materi zemlji,
ki nas vodi in nam gospodinji,
in daje mnogtere sadove in pisane cvetke in trato.
- Hvalite Gospoda, poveljučite ga in zahvaljajte
in v veliki ponižnosti njemu služite.
- Hvaljen, Gospod, po naši sestri smrti telesni,
kateri človek nobeden uiti ne more.
Gorje mu, kateri umrie v smrtni pregrehi!
Srečen, kateri Tvojo presveto voljo izpolni,
ne bo ga zadela druge smrti poguba.

R. B.

KRALJEV JUBILEJ.

VIKTOR Emanuel III., tretji v vrsti vladarjev zedinjene Italije, je slavil v letu 1925. petindvajsetletnico svojega vladanja.

Komaj dobrega pol stoletja je minilo, odkar so se države na Apeninskem polotoku združile v zedinjeno Italijo. Pred letom 1848., predno je narodna zavest razgibala vse evropske narode, je bila

Viktor Emanuel III.

Italija razkosana na sedem vladavin. Največja je bila kraljevina obeh Sicilij pod Burboncem Francom II.; segala je od Sicilije pa skoro do rimskega obzidja. Severno od te kraljevine je gospodoval papež, čigar ozemlje segajoče od tirenske do jadranske obali je v loku objemalo veliko vojvodino toskansko pod Leopoldom II. iz avstrijske vladarske hiše. V vojvodini Modeni so tudi vladali avstrijski principi. V Parmi in Piačenci so pa nosili vojvodski klobuk Burbonci. Benečija in vsa lombardska ravan z gornjeitalsko prestolico Milanom vred je bila pod avstrijskim orlom. Le kraljevina Sardinija, stisnjena med Alpami in ligurskim zalivom, je imela svoje narodne

vladarje. Odtod, iz vzhodja alpskih velikanov, je zadonel glas Jožefa Mazzinija, klicarja nove Italije, ki je predramil ljudstvo in je vzburkal, da je tudi ono začelo zahtevati narodnih svoboščin. V vsej gornji Italiji se je prebivalstvo spuntalo proti Avstrijcem in klicalo kralja Karla Alberta sardinskega na pomoč. Karl Albert je slušal krik probujajočega se naroda in šel s svojimi četami v boj. Toda doživel je poraz pri Novari. Njegov sin in naslednik Viktor Emanuel II. ni odjenjal v boju za svobodo. Že čez 10 let potem je s pomočjo svojega brihtnega ministra grofa Cavourja dobil na svojo stran Napoleona III. Avstrija je bila poražena in je morala prepustiti Lombardijo Viktorju Emanuelu II. Tedaj je bila za Italijo ura svobode. Jožef Garibaldi, apostol italijanskega vstajenja, je l. 1861. s svojimi prostovoljci pregnal Burbonce iz južne Italije in v slovesnem sprevodu peljal Viktorja Emanuela v Neapolj. Ko so tudi papeževe dežele odpadle od papeža, je bil Viktor Emanuel II. 17. marca 1861. proglašen za kralja Italije. Pet let kasneje je zgubila Avstrija vsled nesrečne vojne s Prusi Benečijo; 20. septembra 1870. so pa čete generala Rafaela Cadorne vkorakale v Rim in ga iztrgale papežu. Boji za zedinjenje Italije so bili končani.

Za Viktorjem Emanuelom II., ustvariteljem enotne Italije, je zasedel prestol Humbert I., nazvan »Dobri«. Humbert »Dobri« je oče sedanjega kralja Viktorja Emanuela III.

Dne 9. novembra 1869. se je rodil princu Humbertu in princezinji Margeriti Savojski sinček, ki so ga krstili za Viktorja Emanuela, v počaščenje duha nesmrtnega deda. Mladi princ, namenjen za tretjega italijanskega kralja, se je temu primerno tudi vzgajal. Na svojih mnogih potovanjih se je seznanil s princezino Heleno, hčerko Nikite, kneza Črnogorcev. Srce italijanskega prestolonaslednika je prosto volilo. V staroslavni baziliki čudotvorca Nikolaja v Bariju, v baziliki, ki je sveta vsem Slovanom skozi dolga stoletja, so se opravile prve molitve nad mladim parom. 24. oktobra 1896. pa je bila svečana poroka Viktorja Emanuela s Heleno, slovansko princezino.

Solnečne dneve srečne dvojice pa je skalila vest: kralj Humbert je padel v Monzi pod zločinčev roko. To se je zgodilo 29. julija l. 1900.

Tretji dan potem je že izšel na ljudstvo proglas novega italijanskega kralja Viktorja Emanuela III., ki vodi usodo Italije že petindvajseto leto.

V preprostosti in skromnosti je novi vladar zasedel prestol svojih očetov. V krogu svojih petih otrok: Jolande, prestolonaslednika Humberta, Mafalde, Ivanke in Marije, preživlja najbolj srečne ure. Jolanda je že poročena z grofom Calvi di Bergolo, Mafalda je pa letos stopila pred oltar s princem Filipom Hessenskim. Kralj se v prostem času zelo zanima za zgodovino in je navdušen zbiratelj starih novcev.

Kot vladar vživa Viktor Emanuel III. sloves strogo ustavnega in poštenega suverena. Njegov demokratizem se je vedno umaknil volji naroda. Ko se je pod njegovim vladanjem srečno završila svetovna vojna, je kralj na mah postal priljubljen pri vseh tistih, ki še niso videli izpolnjenih svojih

nad o ujedinenju vse Italije. Ustavni in demokracijski čut, ki prešinjata kralja Viktorja Emanuela III. skozi vseh petindvajset let njegovega vladanja, je Italijanom in Italiji najboljši porok za veličino Italije.

Leta 1922. je kraljeva dvojica s prvorojenko Jolando obiskala prvič naše kraje. 22. maja okrog poldne je vladar prišel v Gorico. Na Travniku sta se mu med drugimi veljaki poklonila tudi dva slovenska poslanca. Kraljica Jelena ju je takoj ogovorila v srbohrvaščini. Popoldne sta kralj in kraljica obiskala bojišče na Kalvariji. V Podgori je vladarja pozdravil župan Dominko v slovenščini. Kralj se je zelo zanimal za razmere med slovenskim ljudstvom. Kraljica pa je županu odgovorila: »Javite vašemu ljudstvu, da jaz jako spoštujem in ljubim ta narod in se čutim vedno kot Slovanka!«

KRALJEVA DRUŽINA.

Kralj: *Viktor Emanuel III.*, r. 11. XI. 1859., za vladal 29. VII. 1900.

Kraljica: *Jelena*, Črnogorska princezinja r. 8. I. 1875.

Kraljevi otroci: *Kraljevič Umberto*, princ Piemontski, r. 15. IX. 1904.

Princezinje: *Jolanda*, r. 1. VI. 1901., poročena z grofom Karlom Calvijem;

Mafalda, r. 19. XI. 1902., poročena s princem Filipom Hessenskim;

Ivana, r. 13. XI. 1907.;

Marija, r. 26. XII. 1914.

Kraljica s mati: *Margerita*, r. 20. XI. 1851., vdova po kralju Umbertu I. ki je umrl 29. VII. 1900.

Kraljev obisk v Gorici dne 22. maja 1922. Na sliki vidimo levo od kralja tedanjega goriškega prefekta Maggionija, med kraljem in kraljico je tedanji goriški župan dr. Anton Bonne, v ozadju pa koraka senator Jurij Bombig.

NAŠI MOŽJE

MONS. IV. TRINKO,

Nadškof mons. dr. ALOJZIJ PELLIZZO.

MONS. dr. Alojzij Pellizzo se je rodil l. 1860. na Ravnem (Costapiana), blizu Fojde (Faedis), iz premožne in ugledne slovenske družine, ki se je pozneje preselila v Fojdo. Gimnazijo je dovršil v nadškofijskem semenišču, bogoslovje v Gregorijanski univerzi v Rimu. Postal je profesor bogoslovja, pozneje podravnatelj in naposled vodja videmskega semenišča.

Kot tak je začel popravljati in širiti že itak ogromno poslopje. Preskrbel je semenišču lastni mlin na valjarje in moderno pekarnico in k zadnjemu je zazidal v Čedadu (Cividale) z občudovanja vrednim naporom novo, še obširnejše semenišče, kamor je predstavil gimnazijo. Služilo je ob enem za letovišče ostalim semeniščnikom, a ostajala ga je še vendar polovica, ki je bila prepuščena v najem oo. jezuitom, kateri so ondi namestili svoj novicijat.

Radi odličnih lastnosti in zaslug je bil l. 1906. nastavljen za škofa v Padovo, kjer je zopet korenito predelal in razširil precej nerodno in slavnega mesta nedostojno semenišče; ustanovil velik, uzoren in sè vsemi ugodnostimi preskrbljen Penzijo-nat za visokošolce; preuredil in popravil staro škofijsko palačo; dal zazidati v mestecu Tiene obširen gimnazijski zavod; zamislil in začel zidati veličasten »Tempelj miru«, in je dovršil še več drugih del.

Pri tem je seveda veliko delal kot dušni pastir in posebno skrbel za vsestranski razvoj in povzdigo krščanskega življenja. Kot vnet in spreten organizator je dal nenavaden razmah katoliškim močem. Ni čudo, da si je sè svojo odločno in brezobzirno delavnostjo nakopal veliko nasprotja in sovraštva. Hude in velikanske napade in demonstracije so naperjali zoperanj, a to ga je veselilo in

boдрilo. V kratkem je premagal vse, še tako mo-gočne nasprotnike in je postal vsemogoči vladalec ter zadobil mesto in škofijo katoliški ljudski stran-ki. Toda po vojski so začeli spletkariti proti njemu tudi taki, ki bi ne bili smeli. Vsled intrig je bil pre-stavljen v Rim kot titularni nadškof, kanonik in ključar pri sv. Petru, kjer se je kmalu zopet raz-vila njegova izredna delavnost in kjer si je zopet sè svojo energijo nakopal sitnosti in sovražnikov.

JOS. ABRAM.

Dr. ANTON GREGORČIČ.

(1852.—1925.)

V prekrasnem planinskem raju pod sivim Krnom, ki nam je podaril največjega ljubljenca slovenskega ljudstva, pesnika Šimena Gregorčiča (1844.—1906.), se je navzel goreče ljubezni do domovine tudi 8 let mlajši dr. Anton Gregorčič. Tudi on je bil rojen na Vrsnem in sicer 2. jan. 1852.

Šimen Gregorčič je ves gorel od prenežne ljubezni do domovine ter izlival svoja globoka čustva v čudovite blago zveneče stihе svojih prekrasnih pesmi. O dr. Gregorčiču pa moremo trditi, da je bil istotako prešinjten od vzvišenjih vzorov, da je bil pesnik, stvaritelj, čeprav ni menda nikdar napisal nobenega stiha.

Šimen Gregorčič je prosil Boga, naj osreči tožno domovino, je z ognjevitimi besedami v nemal du-hove na skupno delo zanjo ter ovekovečil pred svetom njo in svoj planinski raj. Dr. Anton Gregorčič pa je to visoko domovinsko pesem svojega blagega rojaka izvrševal v dejanju.

Mons. dr. Alojzij Pellizzo.

Dr. Anton Gregorčič.

In tega izrednega, velezaslužnega moža smo izgubili. Dne 10. jan. 1925. je še dovolj zdrav in močan obhajal v cerkvi sv. Ignacija na Travniku v Gorici svojo zlato mašo, dne 7. marča pa je po kratki bolezni za vedno zatislil oči in dva dni kasneje se je v isti cerkvi zgrinjala okoli njegovega trupla ogromna množica iz vseh strank, slojev in stanov Primorja. Zelo častno in v velikem številu so se udeležili pogreba tudi goriški Italijani in Furlani. Takega spreveda ni imel še noben goriški Slovenec. In v najslabšem vremenu, v nalivu in snežnem metežu so spremljali tisoči in tisoči krsto na štandrežko pokopališče. Tam počiva v posebni raki v ljubljenski domači zemlji in moli zanjo, kakor Šimen Gregorčič pri Sv. Lovrencu pod sivim Krnom.

Naša dolžnost je, da se velezaslužnega moža hvaležni spominjamo ter mu postavimo skromen spomenik tudi v Koledarju, letniku veselih in žalostnih dogodkov in dni našega slovenskega ljudstva in ljubljene primorske domovine.

* * *

O pokojnem dr. Antonu Gregorčiču se bo prej ali kasneje še veliko pisalo. Zato si na tem mestu oglejmo le bolj na kratko njegovo vsestransko delovanje na političnem, prosvetnem in gospodarskem polju, kjer je bil vse svoje življenje vztrajen in neumoren delavec.

Bil je velem. Zato je bil v vseh strokah narodnega dela veščak prve vrste. Ni sicer nastopal mnogo v javnosti kot govornik z gromovito besedo, bil je bolj tih delavec, a oral je globoke brazde in njegovi uspehi so bili po večini presežnetljivi. Bil je odločen in sila vztrajen, zraven pa zelo iznajdljiv in tako spreten, da mu je le redkokdaj spodletela kaka namera. In ako se mu je kaj ponesrečilo, če se mu je stavba posula, jo je začel takoj iz nova graditi. Zasnoval je orjaški načrt svojemu delovanju za narod in tej svoji življenski nalogi je ostal do konca zvest in samemu sebi skrajno dosleden, uprav trmast.

Dr. Gregorčičevo politično delo.

Naš narod na Goriškem je bil sicer ob nastopu dr. Gregorčiča v javnosti, t. j. okoli l. 1880. na splošno že narodno probujen, toda prave, smotrne politike in enotnega velikopoteznega delovanja v vseh vejah narodnega življenja še ni bilo. Manjkalo je večje in krepke vodilne roke.

To je videl mladi in življenjapolni dr. Anton Gregorčič in planil je z vso srčnostjo v »naš čolnič« javnega delovanja. Iz prva je sodeloval le kot odbornik političnega društva »Sloge« in urednik »Soče« (1882.), že po 3 letih pa se je dal voliti v deželni zbor (1885.), l. 1891. v državni zbor in leto poprej (1890.) je prevzel tudi vodstvo »Sloge«. To je ostalo po izločitvi pristašev tako zvane »narodno napredne stranke« (1897.) popolnoma in izključno v njegovih rokah. In ko se je 10 let kasneje ustanovila tudi za Goriško »Slovenska ljudska stranka« (SLS), je ostal tudi njen načelnik.

V deželnem zboru se je dr. Anton Gregorčič vedno vztrajno poteljal za blagor dežele in pravice slovenskega ljudstva in je kmalu dosegel tudi pravičnejši deželni volivni red. Mnogo let je bil v

zvezi s Pajerjevo italijansko stranko, s katero je upal doseči za Slovence več nego s katero drugo. Bil je dolgo vrsto let tudi deželni odbornik in namestnik deželnega glavarja.

O uspehih njegovega delovanja zlasti v deželnem zboru govori in priča vsa dežela, zakaj je ni vasi, da bi si ne bil pridobil zanjo zaslug. Tudi vipavska železnica je najbolj le njegovo delo.

Na Dunaju se je dr. Gregorčič v državnem zboru trajno oklepal »Slov. ljudske stranke« (SLS) in vseskozi podpiral dr. Krekovo politiko. Pokojni dr. Krek se je večkrat izrazil o njem, da mu je iz srca vdan in marljiv sotrudnik, ki se z vso vestnostjo in odkritosrčnostjo drži klubove discipline ter ne pozna stranpotov.

Naj omenimo še, da je s svojo odločnostjo in politično spretnostjo dosegel, da se je l. 1910. otvorila v Gorici prva slovenska gimnazija ter da se je preselilo slovensko učiteljske iz Kopra v Gorico.

Končno ne smemo pozabiti tudi njegovih posredovanj v vseh mogočih zasebnih zadevah. In teh je bilo nešteto. Nanj so se obračali ustno in pismeno nešteti, ne oziraje se na stranke, dobro vedoč, da ne neuspešno. Tudi v tem se je držal dosledno svojega gesla, da bodimo »narod« brez strank in zato je pomagal vsem brez razlike. Zato je pa tudi imel, zlasti v inteligentnejših in imovitejših krogih polno osebnih častivcev, čeprav so mu bili mnogi načelno politični nasprotniki.

Gospodarsko delo.

Kot sinu ubogih kmetijskih staršev, ki je tudi sam kot dijak trpel često pomanjkanje, mu je vedno bilo srce za delavce, kmete in siromake. Takoj, ko je začel javno delovati, je ustanovil v Gorici »Slovensko bralno in podporo društvo za delavce in obrtnike«. To obstoja še danes. Posebno pa mu je bila pri srcu gospodarska organizacija. Da reši ubogo ljudstvo iz rok oderuhov ter dvigne narodno gospodarstvo, je ustanavljal po deželi posojilnice in druge zadruge. V Gorici je ustanovil »Goriško ljudsko posojilnico«, ki so mu jo pa pristaši narodno napredne stranke kmalu iztrgali iz rok z »Goriško tiskarno« vred (l. 1897.). Mesto teh dveh zavodov je ustanovil kmalu na to »Centralno posojilnico« in »Narodno tiskarno«. Njegovo delo je tudi »Goriška zveza gospodarskih zadrug in društev« (zdaj Zadržna zveza), ki ji je bil prvi načelnik. Ustanovil je tudi »Krojaško zadrugo«, ki je pa vsled raznih neprilik kmalu prenehala ter prešla v zasebne roke.

Pri ustanavljanju večine omenjenih zavodov je pomagal dr. Gregorčiču pokojni, zelo delavni in bistroumni dr. Jos. Pavlica.

Poudariti moramo še, da se je po dr. Gregorčičevem delovanju in vplivu razširila in okreplila tudi narodna obrt in trgovstvo v Gorici.

Prosvetno delo.

Največje zasluge si je stekel dr. Gregorčič na šolskem polju. Komaj je bil vstopil v »Slogin« odbor, je bil sprejet njegov predlog in osnovala se je v Gorici zasebna slovenska ljudska šola in otroški vrtec. Temu je sledila

ustanovitev društva »Šolski dom«, ki je za poredoma v kratkih odmorih zgradilo poleg »Šolskega doma« še »Simon Gregorčičev dom«, »Mali dom« in »Novi dom«. To so bili zavodi za mnogimi razredi za ljudske šole ter razne nadaljevalne in obrtne razrede, v katere je pohajalo nad 1200 otrok.

Poleg tega je ustanovil, kakor že omenjeno, »Goriško tiskarno« in »Narodno tiskarno«. Listi, ki jih je dr. Gregorčič ustanovil ali vodil, so: »Soča«, »Nova Soča«, »Primorski list«, ki se je preselil iz Trsta v Gorico in »Gorica«. Po vojni je ustanovil lastno književno podjetje »Goriško Matico« in »Narodno knjižarno«, ki pa prehaja čimdalje bolj v zasebne roke.

* * *

Dr. Gregorčič je vse svoje življenje veliko delal in veliko ustvaril. Mnogo njegovega dela je sicer pokončala vojna, a kljub temu bi bili uspehi njegovega delovanja lahko mnogo večji in trajnejši.

Dr. Gregorčič ni uspeval v razburkanih časih strankarskih bojev. Za svoj veliki narodni program je potreboval mirnih časov, mirnega, složenega delovanja vseh narodnih slojev. Ni računal s strankarskimi, najmanj pa z načelnimi boji. Prepričan je bil, da more do cela uveljaviti in izkoristiti svoje zmožnosti in izvršiti visoke načrte v prid naroda le tedaj, ako ostane on izključni voditelj in ako bi vsi z njim sodelovali, če treba tudi zatajivši, žrtvovavši v korist skupnosti svoja drugačna naziranja in načela.

V vsem delovanju je dr. Gregorčiča neusmiljeno spremljala tragika, da so mu uspehe in plod dela pobrali njegovi politični in idejni protivniki. Vzrok temu je iskati deloma v njegovem zaprtem absolutističnem značaju, ki ni trpel poleg sebe nobenega demokratično vzgojenega naraščaja, deloma pa v bridkih izkušnjah njegovega življenja. Preveč ponosen je bil, da bi se boril proti svojim bivšim sotrudnikom, ki jih je večinoma sam vzgojil in dvignil. Raje se je umaknil. —

Resnično je, kar je pisal o njem dr. Andrej Pavlica v »Gor. Straži« 11. marca 1925.: »Vse, kar se nam zdi v njegovih metodah (t. j. načinih delovanja) nerazumljivega, pojasnuje njegova krepka osebnost in vzvišena ženijalnost, ki je zahtevala, da se je moralo vršiti vse po njegovih načrtih... Toda danes mora priznati prijatelj in nasprotnik, da je dr. Gregorčič imel vselej najboljše namene: doseči splošen napredek goriških Slovencev na kulturnem, političnem in gospodarskem polju.«

Njegovo ime bo vedno nerazdružno zvezano s prebujo in razvojem goriških Slovencev.

Slava njegovemu spominu!

VIRGILIJ ŠČEK.

JOSIP KOMPARA.

TA mož, čigar ime je znano le po Istri, zasluži v Mohorjevem koledarju odlično mesto. Rodil se je v Krepljah na Krasu 6. novembra 1858. Prvi dve leti je hodil v dutovsko šolo, tretje leto se je

že v Gorici šolal. Na normalki je imel izvrstnega učitelja Antona Hribarja. Za časa latinskih šol je stanoval Kompara v Malem semenišču, kjer se je izkazal za prvovrstnega govornika in nadarjenega dijaka. Pridno je študiral vse predmete, zlasti pa se je ukvarjal s slovenščino. Po zrelostnem izpitu

Josip Kompara.

na gimnaziji je stopil v Veliko semenišče. Redki njegovi sošolci, ki so še živi, pričajo, da je bil Kompara jako dober bogoslovec in da ga je imel profesor dr. Anton Mahnič v velikih čisljih. Po mašnikovem posvečenju je služboval kot pomožni duhovnik v raznih krajih istrskega dela tržaško-koпрske škofije. Ob novem letu 1889. je škofijstvo imeno-

valo Kompara za upravitelja osapske župnije, 22. decembra je bil imenovan za župnika, na silvestrovo istega leta pa že za dekana v Ospu. Tam je ostal 18 let, do jeseni 1907., ko je zaradi neke prežalostne zadeve zapustil Osp in se je preselil v Ameriko, kjer je zgledno deloval do svoje smrti v mestu S. Louis dne 10. februarja 1925.

Delovanje Josipa Kompare je tako mnogostransko in obenem tako globoko, da se ne da popisati na par koledarskih straneh. Pisec teh vrst je nabral veliko gradiva za življenjepis tega moža, ki je vreden, da se bo njegovo življenje zapisalo. Osanci se pripravljajo, da postavijo svojemu voditelju viden spomenik.

Ko je prišel Kompara v Osp, je bila vsa dolina od Gabrovice do morja za poljedelstvo neporabna, ker so jo hudourniki vedno poplavljali. Zasluga župnika Kompare je, da sta država in dežela tako uredili hudournike in tako bonificirali nad 4 km dolgo dolino, da je danes ta pokrajina pravi raj: najbolj plodovito polje med Gabrovico do Plavij. Kompara je prvi vpeljal umetna gnojila; on je navduševal kmete za gospodarski napredek. Danes prištevamo Plavčane med najbolj napredne kmetovalce vseh slovenskih dežel.

Josip Kompara je bil pravi narodni boritelj. Pod njegovim vodstvom so se ustanovila v okolišju razna prosvetna društva, kakor Straža na Plavju, Slovenski dom v Strmarju pri Žavljah, Naš dom na Zadihi, Domovina v Ospu itd. Vsak njegov obisk po družinah je bil pravo predavanje za prebujo narodne zavesti, za gospodarski in nramni napredek.

Na poti je vsepovsod zadeval na kamenje in skale, kot trd Kraševcec pa je znal premagati vse

ovire. Sprožil je vprašanje ljudske šole na Plavju. Ljudstvo, ki še ni znalo ceniti dobrote šole, je hotelo za Plavje, za Škofije, za Milske hribe eno samo šolo, češ kdo bi toliko trosil. Kompara pa je Plavčane in Hribane navduševal: »Če imate, na Škofijah zidati eno samo veliko šolo, zgradite si rajši tri majhne, eno na Plavju, drugo na Škofijah, tretjo na Hribih. Obisk bo obilnejši, otroci se bodo več naučili.« Ko so Plavčani ugovarjali, da je le preveč stroškov, je Kompara odgovoril: »Če si en sam kmet hišo sezida, kako da bi vsi posestniki skupno ne zmogli ene hiše za šolo?«

Josip Kompara je prezidal dekanijsko cerkev, obogatil jo je, vpeljal razne bratovščine, skrbel za domači misijon, vpeljal in vzdrževal v cerkvi prelepo petje; sam je bil izboren pridigar.

Toda delovanje Kompare je seglo daleč preko fare in osapske doline. Bil je več dob poslanec v Koprno in Poreču. V družbi z Laginjo, Mandičem in Spinčičem je prebujal ljudstvo, skrbel za njega gospodarsko in moralno povzdigo, pri čemer je dosegel prekrasne uspehe. V deželnem zboru je imel veliko govorov, v katerih je ostro bičal krivice, ki jih je laška umetna večina delala hrvatskemu in slovenskemu ljudstvu. Pri tem pa ni nikdar prestopil meje krščanske pravičnosti.

Kako se je ljudstvu močno priljubil, priča najboljše dejstvo, da so Osapci letos, ko je dospela vest o smrti Josipa Kompare, ki ga že 18 let ni bilo v teh krajih, ihteli in plačevali za svete maše v pokoj njegovi duši.

DOMEN.

ANDREJ ANTON URŠIČ.

NAŠ najboljši in svetovnoznani teoretični šahist Andrej Anton Uršič je bil rojen v Sovodnjah pri Gorici 28. sept. 1864. Gimnazijo je dovršil v Gorici.

Andrej Uršič.

Posvetil se je duhovskemu stanu. Služboval je kot kaplan v Kanalu, kot vikar v Orehku in na Oblokah in kot župnik v Slovrencu v Brdih. Vojna ga je pregnala v Italijo. Po vrnitvi je zamenjal svojo faro z Vogersko in tu je umrl 1. sept. 1925. — Bil je zelo gostoljuben in družaben. Šah ga je zajel že v dijaških letih. Priobčeval je originalne šahovske naloge v vseh evropskih šahovskih revijah. Dobil je tudi več nagrad

in priznanj. Slovencem je napisal v Mentorju teorijo šaha, v Domu in Svetu pa je urejeval več let ta del zabave. Napisal je tudi zgodovino šaha, pa se je rokopis izgubil.

FR. Š.

SREČKO KUMAR.

RODIL se je v Kojskem na Goriškem l. 1888. Njegov oče je bil kapelnik domače godbe; večkrat je vzel malega Srečka s seboj, da mu je nosil inštrument. Ko je bil deček devet let star, mu je

oče umrl, mati pa je služila takrat v Egiptu. Sestra, učiteljica v Grgarju, je vzela malega brata k sebi ter ga učila klavirja. Poslali so ga v mestno šolo in plačevali zanj šest goldinarjev mesečno. Živel je v taki revščini, da ni imel včasih niti požirka kave ali pa mrzle oblice za večerjo. Tako se je zgodilo, da ga je v tej njegovi revščini zalotil pek Draščik,

Srečko Kumar.

ko mu je lačni študentek izmaknil košček kruha v trgovini. Ker se ni mogel učiti pri taki lakoti in pomanjkanju, so ga dali za vajenca v papirnico Likar v Gorici. Kot vajenec ni dobival nič plače; v otroški stiski je izmaknil nekoč pet soldov za pot v Kojsko. Zalotili so ga in pretepli. Nato je vstopil zopet v šolo v Gorici in odšel pozneje na učiteljske v Koper, kjer je živel v novi revščini.

Učiteljeval je v Zapotoku, v Rojanu ter v Barokovljah. Potem se je posvetil glasbi. Vpisal se je na zavod Tartini v Trstu, kjer je kmalu dovršil izpite. Ker je bil brez vsakih sredstev, je delal v tem času po 10—11 ur dnevno, samo da se je mogel preživiti. Vsled prenapornega dela je obolel. Neka laška družina v Trstu se ga je usmilila in ga dolgo časa prehranjevala. Po končanih izpitih je Kumar odšel v Lipsko (Leipzig) na Nemškem, kjer je obiskoval višjo klavirsko šolo. Poročen je precej prestradal z ženo in otrokom, dokler ga niso spoznali nemški mojstri in ga sprejeli kot učitelja na neko glasbeno šolo kljub temu, da je čakalo mnogo prosilcev na isto mesto. Ko so Kumarja l. 1914. sprejeli pri tržaški Glasbeni matici, se je z veseljem in

JOSIP RIJAVEC.

navdušenjem vrnil v domovino. L. 1915. je bil vpoklican k vojakom. Ko je odhajal, je pustil družino brez imetka in dohodka; Glasbena matica mu je bila še zadnje zasluženno plačo pridržala.

Kot vojak je ustanovil na Češkem glasbeno šolo. Ostal je še do l. 1918. tam, odkoder je hodil v Lipsko učiti se k svetovnemu pianistu Pembauru. Leta 1919. se je vrnil v ljubljeno domačijo. V Škednju pri Trstu je ustanovil glasbeno šolo ter služil istočasno zopet pri tržaški Glasbeni matici. Bolezen v družini ga je prisilila, da je moral prodati svoje najljubše imetje — svoj klavir.

L. 1924. so Kumarja poklicali v državno službo v Ljubljano. Tam je prevzel pevovodstvo pri Glasbeni matici in klavirsko šolo na konservatoriju. Žal, da ni našel v Ljubljani pravega umevanja; vplivni krogi so ovirali njegovo hotenje. Nedavno so Kumarju ponudili ravnateljstvo na glasbeni šoli Stanković ter vodstvo pevskega zbora Stanković v Beogradu. On pa se ni mogel odtrgati od slovenskega življenja, zato je ponudbo odklonil in ostal v svojem narodu.

Kumarjev vpliv in sad njegovega dela med Slovenci je izreden. On je izluščil iz programov manjvredno glasbeno slovstvo, ki je bilo pri nas še v predvojnih časih udomačeno. Vzgojil je četo pevovodij, ki gojijo sedaj pristno in čisto slovensko umetnost. Osnoval je pevski zbor Učiteljske zveze, ki je proslavil slovensko ime tudi v laški javnosti. Zbor je nastopil v Bologni, kjer so ga italijanski strokovnjaki pohvalili in občudovali lepoto naše pesmi, ki je še niso poznali. V minulem letu je s tem zborom nastopil na raznih krajih na Gorškem. (Sestavek o tem zboru in sliko glej v lanskem koledarju str. 108.)

Kumar je vzpodbujal k delu prve naše skladateljke in naročal pri njih mnogo glasbenega blaga za svoje zборе. Mnogo izmed najboljših pesmi bi danes ne imeli, ako bi Kumar ne bil priganjal. Uredil je Kumar »Prve plamene« in »Otroške pesmi«.

Kumar je pianist. Zakaj pa je opustil klavirske večere? Ker je klavirska skladba našemu narodu najtežje dostopna in ker s klavirsko glasbo ni našel pravega umevanja. On je pri nas prvi, ki igra po novi klavirski tehniki, ne z udarjanjem prstov, temveč s pritiskom celega telesa, tako da postane telo in inštrument eno in se v tej tehniki klavir približuje najpopolnejšemu inštrumentu.

Kumar je pa tudi pevovodja in kot tak prvi razlagalec naše pesmi. Kakor z božjim razodetjem govore njegovi gibi; njegove oči navdihnejo duše vseh pevcev, ki gledajo s tihim spoštovanjem nanj. Ko vodi zbor, je junak, mogočen, ognjevit, mil in ljubezniv; nihče se ne more dovolj načuditi njegovim naravnim, iz doživetja vzrastlim gibom.

Kumar je umetnik in srečnega se šteje vsak, komur je dano, spoznati ga vsega in celega. Kakor je kovalo in klesalo trpljenje Cankarja, tako je klesalo in oblikovalo tudi Kumarja, da se je razodela pred nami vsa njegova umetniška vrednota in silna individualnost.

RODIL se je v Gradišču ob Soči dne 10. februarja 1890. kot sin preprostega državnega uslužbenca. Slovensko ljudsko šolo je posecal v Črničah na Vipavskem in v Gorici, kjer je obiskoval tudi laštinske šole. Obudovela mati je z otroci stanovala pri Farbarju ob Korenju. Rijavčevo stanovanje je bilo shajališče cele vrste dijakov, ki so deloma po-

Josip Rijavec.

tem v vojni pomrli, deloma javno delujejo. Pri »Pépetu« je bil delj časa glavni stan narodno obrambnega kluba, ki se je ukvarjal s študijem slovenskega manjšinskega vprašanja ob naši jezikovni meji. V predal velike omare smo spravljali že razbljene poštno znamke, katere je slovenska šolska organizacija vnovčevala. Za naše gibanje se je zanimala tudi ljubljanska županja Franja Tavčarjeva, ki nam je poslala veliko množino slovenskih molitvenikov, da jih razdelimo med Benečane. Rijavec je bil nadarjen in priden dijak. Zavaljo blagega značaja se je vsakomur prikupil. Že na srednji šoli ga je vsa Gorica poznala po izredno lepem glasu. Pod dobrim vodstvom glasbenih učiteljev (Michl, Komel) je hitro napredoval in ko je dovršil gim-

nazijo, se je vpisal na dunajski konservatorij, obiskoval pa je tudi glasbeno šolo v Ljubljani, kjer se je šolal pri Hubadu in Lajovicu. Glasbene nauke je dovršil na Dunaju leta 1914. Od leta 1916. dalje je pel prvi tenor v zagrebški operi. Ko je med vojno gostovala zagrebška opera v Trstu, kjer so nastopali v hrvaškem jeziku, je bil Rijavec predmet največjega občudovanja tudi od strani kritičnega

občinstva. Pel je s sijajnim uspehom v Trstu, v Gorici, Benetkah, Bolonji, na Dunaju, v Pragi, Brnu, Bratislavi ter v vseh jugoslovanskih gledališčih. Samo leta 1922. je nastopil v nič manj ko v 38 različnih operah. Kjerkoli poje Rijavec, tam je gledališče napolnjeno in časopisje ne more prehvaliti njegovega lirično-dramatičnega tenorja. Primorski Slovenci smo na Josipa Rijavca upravičeno ponosni!

„ORLI“ BATUJSKEGA OKROŽJA

zbrani na Vitovljah 1. 1912. — Mnogo teh fantov je padlo v svetovni vojni. Naj jim bo tu ohranjen skromen spomenik.

NAŠA ZEMLJA

FRANC RUPNIK.

STARODAVNA GRADIŠČA POD NANOSOM.

O

B vznožju Nanosa so se že pred davnimi tisočletji nastanili ljudje. Zgodb tistih časov in ljudi nam ne pripovedujejo ne knjige ne listine ne ustno izročilo. Le redki sledovi, ki jih naravne sile v teku tisočletij niso izbrisale, nam kažejo pot skozi gosto meglo, ki nam zakriva življenje t kratkega ljudstva.

Najstarejši ljudje so prebivali v jamah in votlinah. Imenujemo jih troglo-

votline so bile zelo ugodno človeškim skupinam, ki ditate. Zlasti predjamske skrivališče posameznim so prodrle v podnаноške gozdove. Katerega rodu in jezika so bili ti ljudje, ne vemo. Bilo je to na pol divje ljudstvo, ki še ni poznalo žita in domače živine, tudi ne tkanje obleke. Živelo je večinoma od lova, njegovo življenje je bilo neprestan boj z divjimi zvermi. Glavno orožje jim je bil kamen, iz katerega so si napravili kladivo ali mlat; pa tudi kosti ubitih živali so znali uporabiti za razno orodje. Svoje telo so odevali z živalskimi kožami. Po mnogih kraških jamah so našli sledove predzgodovinskih prebivalcev. V predjamskih votlinah so seveda vse te vrste orodje in drugi sledovi popolnoma izginili, ko so se naselili v njih pozneje zopet ljudje — predjamski vitezi Logarji.

Že mnogo stoletij pred Kristusom so se iz jam preselili na griče, ki so bili že po naravi utrjeni. Take griče imenujemo gradišča, ki jih je mnogo po naši domovini. Znamenito prazgodovinsko gradišče je *Grad nad Šmihelom* v župniji Hrenovice. To gradišče je trikotna ravnina, katere stranice merijo okoli 500, 600 in 800 korakov. Na vzhodni

strani se dviga nad ravnino nizek, kakih 10 m visok hribček »Kucelj« (»na Kaculi«), 649 m nad morjem, kjer je nekdanja utrjena prazgodovinska naselbina. Ljudstvo te dobe je imelo že višjo kulturo. Ni poznalo le kamenja in živalskih kosti, temveč si je znalo že iz raznih kovin, iz bakra, železa in bronca izdelovati svoje orodje. V letih 1885—88 so kopali za starinami okoli šmihelskega gradišča. Našli so več metrov pod sedanjimi vrhnjimi plastmi zemlje in peska na raznih mestih močno stlačena tla, pokrita s črnim prahom in z železno žlindro. Izkopali so tudi poleg izgotovljenega vsakovrstnega orodja in orožja mnogo več ali manj obdelanih kosov železa. Vse to nam priča, da so prebivalci tega gradišča sami topili železno rudo in izdelovali orožje in orodje. Železno rudo so kopali blizu tam na pobočju Nanosa, kjer je še danes na raznih mestih rdečkasto kamenje, železovec. Gradišče je bilo podobno dobro zavarovani trdnjavi. Sredi naselbine, na lepem, ravnem prostoru so imeli ljudje shranjeno svoje imetje, živila in tudi živino. Okoli te središčne ravnine so se vrstili nasipi, morbiti v več krogih, kar opazimo zlasti na južnem robu nad vasjo. K tem močnim nasipom so pri-

Gradišče nad Šmihelom pri Postoini.

slonili svoja stanovanja, male na pol v zemljo zakopane kočice.

Malo pred rojstvom Kristusovim so podjarmili naše kraje Rimljani. Rimski vojskovodja Oktavijan, pozneje cesar Oktavijan Avgust (31—14) je v letih 35. do 33. pred Kr. vodil svoje legije proti severovzhodnim narodom in se polastil brez posebnih bojev utrjenih gradišč ob Pivki. Na hud odpor pa je zadel l. 34. pri trdnjavi *Metullum*, katero je branilo 3000 mož. Tukaj se je bil na tleh naše domovine strašen junaški boj osebne hrabrosti proti vojni umetnosti Rimljanov, za domovino in svobodo. Rimski poveljnik je zgrabil trd-

njavo od dveh strani in po naskočnih mostovih skušal prodreti čez zidovje. Z vsemi silami so oblegani odbijali napade. Dvakrat je bil Oktavijan ranjen, a hrabri branitelji so končno vendarle podlegli. Izročili so Rimljanom 500 talcev in spre-

pivški ravnini. S svojimi strmimi bregovi je bil že po naravi kaj pripraven za varno bivališče starodavnih ljudi. Vrh griča je povprečno 15 m široka ravnina, ki je najširša na vzhodnem delu, proti zahodu se pa dviga in oži. Po treh terasah delimo

Razdrto pod Nanosom.

jeli v en del trdnjave rimsko posadko. Ko je pa Oktavijan zahteval, da mu izročijo orožje, se jim je zdelo to presramotno ponižanje. Uprli so se znova in obupno navalili na Rimljane. Sami so trdnjavo zažgali in tako z ženami in otroci vred našli smrt pod razvalinami gorečega mesta. Nekdanja mogočna trdnjava Metullum je bila uničena — kakor poroča zgodovina — »tako, da ni ostal niti sled znamenitega mesta«.

Vprašanje ie, kje je stalo to znamenito mesto in trdnjava Metullum.*) Z gotovostjo tega ne moremo določiti. Do nedavnega so mislili, da je bil Metullum na Blokah pri vasi Metle, kjer so sledovi male predzgodovinske utrdbe. Ker pa zgodovinsko poročilo govori o veliki in mogočni trdnjavi, ki jo je branilo 3000 mož, je gotovo, da pri Metlah take utrdbe ni bilo. Zato sklepajo raziskovalci, da je bil Metullum na gradišču nad Šmihelom.

Dandanes pa, kakor že stoletja prej, šmihelski kmetje s plugom mirno režejo brazde na Gradu, prazgodovinsko gradišče in pozorišče krvavih bojev je danes najrodovitnejše polje na Šmihelskem — morda zato, ker je zemlja pognojena s krvjo in telesi junakov, ki so bili prepričani, da

*»manj strašna noč je v črne zemlje krili,
ko so pod svetlim solncem sužni dnóvi.«*

(Prešeren, Krst pri Savici).

Drugo predzgodovinsko človeško bivališče pod Nanosom je bilo na Dolgem griču nad Stranami. Ne daleč nad vasjo se dviga iz pobočja Nanosa v smeri od vzhoda proti zahodu podolgovat, kakih 170 m dolg griček, z lepim razgledom po celi spodnji

lahko to naselbino v tri oddelke. Zahodnji, najvišji del je bil, kakor se zdi, trdnjava. Na vzhodnem koncu pa je prijazna, 25 m široka ravnina, kjer je bil nekaj vaški trg. Tu sem je pripeljala cesta iz doline gori. Naselbina je bila po tedanji navadi obdana s kamenitim zidom in morda na južni strani tudi s kakim nasipom. Kakih zanimivosti tukaj niso izkopal. Dobi se mnogo črepinj od lončenih posod; pred leti je baie pri obdelovanju njive neki kmet našel tudi malo bronasto podobo.

Tudi pri Razdrtem je bilo človeško bivališče v predzgodovinski dobi. Kakih 250 m nad vasjo tik pod pe-

*) Starinsko mesto Metullum ni zapustilo za seboj nikakih sledov razen domnevanj, kje je stalo. Da je bil Metullum na gradišču nad Šmihelom pri Hrenovicah ni tako dognano, kot ta spis trdi. Naj omenimo le nekaj drugih mnenj, da bodo bralci videli, kako je marsikaj, kar se zdi že dognano in jasno, zavito še v temo.

Slavni zgodovinar Ivan Vajkhard Valvazor (1641.—1693.) navaja v svojih knjigah »Ehre des Herzogtums Krain« polno drugih trditev, ki so se pozneje prenesle tudi v novejšje zgodovinske spise. Nekateri zgodovinarji (Megiser, Bavčar i. dr.) mislijo, da je Metullum ležal pri Trojanah nižje Celja; nekateri zopet sklepajo, da je to Metlika v Beli Krajini, ker sta si imeni tako zelo podobni. Valvazor sam pa se v svojih razmotrivanjih o kraju starega Metulla v 13. knjigi pridružuje mnenju starih pisateljev, zlasti mnenju ljubljanskega zgodovinarja in svojega vzornika Ivana Ludvika Schönlebn (1618—1681). Ta je spisal zgodovinsko delo »Carniola antiqua et nova« (Stara in nova Kranjska), kjer je povzel dosti trditev starega pisatelja Appianusa.

Mnenje teh zgodovinarjev o kraju starega Metulla je: to mesto je bilo prestolnica Japidov ali Japodov, enega izmed ilirskih rodov, ki so se nastanili ob gornji Pivki po današnjem Notranjskem. In to so današnje Metlje pri Ložu in Oblokah. Temu mnenju se je približeval tudi velezaslužni zgodovinar pokojni kanonik Gruden, čigar »Zgodovina slovenskega naroda« je še vedno neizčrpen zaklad in ki popisuje na kratko vsa v tem opisu omenjena Gradišča. Iz teh vrstic lahko Mohorjani razberejo koliko silnega truda in duhomornega raziskavanja je treba, da nam zgodovinarji doženejo še navidez tako malenkostne zgodovinske resnice.

R. B.

činami Pleše je majhen, okrogel hribček »Gradišče«. Že od narave same dobro zavarovano selišče je bilo nekdanj na južni strani utrjeno z več okopi doli do ravnice Ravne. Bila je to le prav mala naselbina. Pred leti so izkopali tukaj nekaj starih posod in orožja. Zato je tudi verjetno, kar je sodil zgodovinar Peter Hicinger, da je bila na Gradišču rimska utrdba, zavarovana z nasipi, ki je imela nalogo stražiti cesto in braniti divjim narodom pot v Italijo. Starodavno selišče je bilo tudi na višini, kjer se stara cesta proti Senožečam loči od vipavske.

Za gospostva Rimljanov je vodila skozi današnje Razdrto velika cesta iz Trsta čez Lokve in Senožeče, in dalje čez Brezje, Landol in Studeno proti Emoni (= Ljubljani). Pri Razdrtem je bila ta cesta zvezana po mali stranski cesti z ono iz Akvileje skozi Vipavsko dolino čez Hrušico. Ta stranska cesta je vodila iz Vipavske doline po potbočju Nanosa precej višje nad današnjo državno cesto prav pod Gradiščem nad Razdrtim in nazvzdol proti Ubeljskemu. Cesta od Razdrtega mimo starodavnih naselbin pod Nanosom je še pozneje močno rabila skozi ves srednji vek in se je šele v zadnjih stoletjih umaknila oni na Postojno. Za časa preseljevanja narodov od 4. do 6. stoletja so se po imenovani cesti tudi ob Nanosu podile trume narodov proti Italiji. Ko se je l. 568. pomikal longobardski kralj Alboin iz posavske ravnine proti Italiji, je baje z vrha Nanosa gledal tja na italijanske nižine. V spomin na to so stari zgodovinarji naredili Nanosu ime »Mons regis« (= kraljeva gora), odkoder izhaja tudi uradni italijanski naziv Monte Re.*

DR. H. TUMA

ODKOD JE KRALJ ALBOIN ZAGLEDAL ITALIJO?

PAVEL Dijakon nam v svoji povestnici »De Gestis Longobardorum« precej točno poroča, kedaj in kako so Longobardi pod vodstvom kralja Alboina zasedli Italijo. Poroča, da so 2. aprila l. 568. na velikonočni ponedeljek zapustili Panonijo, kjer so bivali 22 let, ter se napotili s svojimi ženami, otroci in premakljivim imetjem v Italijo. Dobesedno v II. knjigi VIII. poglavje piše: »Ko je Alboin s celo vojsko in veliko trumo ljudstva dospel do zadnjih mej Italije, zlezal je na najvišjo goro onih krajev in je od tod pregledal vso širino, po kateri je segalo oko in trdi se zato, da se je od tedaj gora zvala »Kraljeva gora« (Mons regis). In gre glas, da se na onem kraju pasejo turi, čemur se ni čuditi, ker se dotika ta gora Panonije, kjer je obilo takih živali. Od tod mi je pravil neki častivreden starec, da je videl kožo tura, ubitega v onih gorah, na kateri, del je, se lahko poleže 15 mož, eden pri drugem.«

* Ta trditev pisateljeva ni dognana. Primerjaj k temu naslednji spis dr. H. Tume. (Ured.)

S tem poročilom je ugotovljeno, da leži kralja Alboina gora na meji Panonije in Italije, ob veliki cesti, po kateri je mogla velika vojska in truma ljudstva.

Profesor Kos v svojem Gradivu pod števil. 71 opaža: »Katera je ta gora, ni znano. Ne more se za gotovo trditi da bi bila Nanos, še manj verjetno je, da bi bila Matajur. Kdor misli, da je ta Kraljeva gora sedanji Matajur, bi moral tudi trditi, da je zemlja v gorenji Soči bila del Panonije. Najbrž pa kralj Alboin ni lazil na kako posebno visoko goro, ker je lahko tudi s kake nižje pregledal velik del Furlanije.« Trditev prof. Kosa in vse tolmačenje poznejših kroničarjev in zgodovinarjev drži se premalo točne poročila Pavlova in ima premalo pred očmi stvarni zemljepisni položaj. Primorski Italijani imenujejo rt Nanosa, Pleša 1261 m, nad Razdrtem »Monte Re«. To imenovanje rabijo tudi sem in tja za Učko, oficijelno Monte Maggiore, 1396 m med Reko in Lupoglavo v Istri. Furlani držé za Monte Re Matajur 1641 m med Kobaridom in Čedadom. Wanka von Radlow »Prager Studien« in z njim Scheffel »Verkehrsgeschichte der Alpen« držita za Monte Re S. Michele, t. j. Debela Griža 275 m nad Rubijo ob Soči, kjer sedaj stoji italijanski spomenik. Omenja se kot Monte Re tudi Trstelj med Komnom in Dornbergom 643 m in Monte S. Quirino, Krminska gora 274 m nad Krminom. Po mnenju prof. Kosa, češ, da Alboin ni lazil na posebno visoke gore, bi bila hriba Debela Griža in Krminska gora najbolj priprava.

Od vseh domnev ima najmanj stvarne podlage ona, za katero se je zavzel Dr. Mal proti prof. Hauptmanu v »Času«. Pavlova kronika postavlja Kraljevo goro ob prehodu iz Panonije v Italijo, dočim je Učka vedno bila na meji Liburnije in Istre. Izključeno je tudi, da bi cela longobardska vojska s trumami ljudstva krenila iz Panonije na jug po skoraj neprehodnih potih, v dolgem ovinku po istrski cesti, ki bi potem veljala čez Kras do Ogleja. A tudi turistiški Učka ne more prihajati v poštev, ker ne daje pravih razgleda po gorenji Italiji, ampak je imeniten pogled na Kvarner in po Istri. Gotovo bi Pavel Dijakon omenil, ako je že omenil bivališče turov, da je kralj Alboin zagledal Italijo preko jadranskega morja.

Iz tega turistiškega gledišča imajo vsekakor prednost Matajur, Trstelj, Debela Griža in Krminska gora. Zadnji dve stojite kakor dva stebra rožanca pri vhodu med Vipavsko dolino in Furlansko ravnino, plana Italija leži pod njima že povsem razgrnjena kot neskončna zelena ponjava, kakor daleč le mora segati pogled. A Pavel govori izrecno o najvišji gori, ima torej pred očmi visoko goro na zadnji meji Italije v kraju, kjer so bivali še turi. Oba imenovana hriba sta nizka, ležita obadva v rimski in sedanji Italiji, za mejami rimskega zidu in trdnjav, ki so rimsko-italijansko mejo zapirale od Nauporta pa do Trsta, meja, ki je zgodovinski in arheološko precej označena.

Trstelj bi zemljepisno lahko prihajal v poštev. Leži ob nekdanji rimski cesti, ki je vedla iz Ogleja čez Tržič (Monfalcone), Komen, Rihem-

berg = Brje v Ajdovščino v veliko taborišče ad Frigidum, cesta ki vede od tod še danes čez Col, Podkraj in Hrušico v Logatec. Da so Longobardi ob prihodu v Italijo plenili povsodi in opleni tudi Oglej, sledi že iz tega, da se je Patriarhat preselil, kako dobro stoletje poprej pred Huni, v Gradež, kajti o tem poroča patriarh Helij. (Monum. Germ.) Turistski je pogled s Trstelja na Italijo imeniten in lahek je pristop na goro s strani ceste ob Komnu. A Pavel govori očitno o visokem, še divjem gorovju, po katerem žive turi in takoj, ko se prestopi meje nekdanje Panonije v zadnjo Italijo. Alboinova gora torej ne more ležati drugod nego blizu za utrjeno vojaško rimsko črto ob Nauportu. Največja rimska cesta iz Ogleja preko Alp se je severno od Ogleja cepila, dočim je ena črta šla čez most ob Soči (Dr. Gregorutti, Archivio Triestino) čez Kras, je druga šla, kakor kažejo razvaline oglejskih predmestij, naravnost proti severu čez Majnico do Solkana (Silicanum), kjer je bilo vojaško taborišče in po solčnih ronkih pod Trnovsko planoto do Ajdovščine. Sledč poročilu Pavlovemu so se morale trume Longobardov, ko so stopile z gorovja, pač riniti naprej po široki Vipavski dolini, ki se odpira proti Italiji, kakor lij, in smemo domnevati, da je glavna vojska s kraljem krenila naravnost po Vipavski dolini proti Furlaniji.

Glede Matajurja ima prof. Kos prav. Turistski je z Matajurja gotovo najmogočnejši pogled na furlansko = benečansko ravnino. Vendar je Matajur razmerno težje pristopen. Iz globoke Soške doline pri Kobaridu 235 m se strmo vzpenja na 1641 m in zahteva približno 4 ure hoda. Skladalo bi se torej z opazko prof. Kosa, da kralj Alboin pač ni »lazil« na tako visoko goro. Prav ima tudi prof. Kos, ker je po točnem poročilu Pavlovem izključeno, da bi bila visoka Kraljeva gora ob zadnji meji Italije pri prestopu v Panonijo Matajur. A tudi nobena velika rimska vojaška cesta ni pešljala pod Matajurjem. Poleg najnavadnejšega, največjega in pač tudi najlažjega prehoda po cesti »ad Pirum« je iz Ogleja vodila tudi druga velika prometna vojaška cesta, a proti severu = zahodu po Tilmenski dolini. Ta cesta pa je bila narmerjana na Noricum, z bližnjim središčem Virunum (Celovec), na sedanjem Koroškem. Od troje velikih cest iz Ogleja je šla ena čez Hrušico, druga preko Trsta v Istro in tretja ob Timentu do Osapa (Ospo), kjer se je delila na Pontebansko od Claudia Emona, sedanja Gemona, furlanski Glem, slovenski Humin, in na ono čez Julium Carnicum, sedanji Zuglio, čez prelaz, sedaj Plöckenpass (Ploče, Santa Croce, Križna gora). Od te velike ceste se je gotovo odcepila stranska cesta na Čedad, Cividale, slovenski Staromesto, od tod pa je vedla ozka tovorna pot v Kobarid in čez Predel, na glavno Pontebansko cesto, skozi Karnalsko dolino, s taboriščem pri Žabnici, Campo Rosso. Cela Alboinova vojska prav gotovo ni šla po noriški pontebanski cesti. Pač pa je mogoče, da so posamezni oddelki Longobardov hodili od zadnje Panonije proti Liburniji po istrski cesti, ter iz severne Panonije po noriško = pontebanski in ne more se izključiti, da bi oddelek vojske tudi ne bil šel čez Predel po gorenji Soški dolini in po Na-

diži proti Italiji. Tudi jezikovno tolmačenje krajevne imena za Kobarid iz longobardskega Charfreit ne more ničesar na tem premeniti, vendar se mi zdi, da je beseda Charfreit le slučajno najdena, kajti ni zgodovinske opore, da bi se Longobardi kedaj naselili v Soški dolini. Gorenja Furlanija ob Čedadu ni nikedar segala preko gorovja do Soče. Pavel Dijakon nam nedvojbeno poroča, da so nad Čedadom v gorovju stanovali Sloveni. Taborišče Longobardov v Kobaridu bi moralo zapustiti jezikovne in arheološke sledove, cesar pa manjka.

Zemljepisno in zgodovinski ostaja torej le Pavlova Kraljeva gora, t. j. najvišja gora ob zadnji meji Italije, ob Panoniji in na prostranem gorovju, kjer so se pasli turi. Po ozkih alpskih dolinah težko, da so se v prvem srednjem veku še redili turi. Pač pa so prostrane planote od Trnovskega gozda, nad Vipavo za Nanosom in do Logatca bila po narodi ustvarjena za čredo turrov. Edinole tod je možno govoriti o pašnjah za ture, prav gotovo ne za dolnji Kras in gorenjo Soško dolino.

Prof. Kos po zgodovinskih virih docela prav stavlja zadnjo mejo Panonije na Kranjsko. izključivši Vipavsko dolino. Lahko bi bil pa še bolj precizen stavljač mejo ob črti Nauportus do Trsata, t. j. ona meja, katero so Italijani v zadnji svetovni vojni iskali in dobili. Noricum in Panonija se itak ne dasta točno opredeliti. Tako se je prištevalo veliko trgovsko in vojaško mesto Celeja sedaj v Noricum, sedaj v Panonijo. Za časa Longobardov pa je Panonija bila ves prostor, katerega so Longobardi bili zasedli na desnem bregu Donve v štirskih in koroških, tja do visokih Julijskih Alp, všteti Ljubljansko kotlino in gorenjo Savsko dolino. Izkopnine longobardskih grobov pri Kranju kažejo mejo tedanje Panonije proti jugozahodu, južna meja pa je bila ob utrjeni rimski cesti od Nauporta po gorenjem Krasu. Cesta »ad Pirum« do Nauporta pa se je štela vedno le k Italiji. Sklada se torej dobesedno poročilo Pavlovo: »Ob meji zadnje Italije in Panonije.« Če tudi Pavel izrecno ne omenja ceste »ad Pirum«, je bila edinole ta cesta mogoča kot prehod za ogromno vojsko Longobardov s trumami ljudstva. Cesta, po kateri so hodili Longobardi, je morala biti brezdvomno največja, najbolj pristopna, najbolj znana, ona čez Hrušico. Čez Postojnsko planoto za časa Rimljanov ni bilo ceste. Sedanja prometna cesta iz Trsta čez Kras in na Planino bila je zgrajena šele za dobe cesarja Karla VI. Za časa Rimljanov je bil med Postojno, Planino in Logatcem neprodiren gozd. S ceste čez Hrušico na Nanos = Plešo je dobrih 6 ur hoda, še sedaj po težko pristopnih gozdnih strminah, dočim je moral biti za časa Longobardov pragozd. Vsled tega je popolnoma izključeno, da je Nanos Kraljeva gora. Ravno ker Pavel Dijakon ne imenuje ceste »ad Pirum«, se po sebi razume, da je bila le ena mogoča, t. j. velika cesta iz Nauporta čez Hrušico, v Ajdovščino, ad Frigidum, čez Rihemberg = Brje, Komen, Tržič in Oglej, oziroma od Ajdovščine pod Trnovsko planoto, Šempas, Solkan in čez Majnico naravnost v furlansko ravnino. Ta velika cesta je bila zgrajena kot vojaška

cesta za časa markomanske vojne ter izpeljana na Celeia, Savaria do Carnuntum ob Donavi. Po tej cesti so hrumeli proti Italiji Markomani, Kvadi, Goti in v srednjem veku Obri, Madjari in Turki. A obstajala je že poprej. Bila je stara prometna, pač edina pot preko vzhodnih Alp v Italijo; po njej so izvažali že Tavrisci in Panonci železo in doge ter dovažali olje in vino. Ne sme nas motiti, da se cesta vzpenja do 882 m nad morjem, in da vede precej časa po gozdni samoti. Danes to daje v oko. Od vasi Cola do Logatca je edina vas Podkraj, vas gozdarjev in oglarjev. A stara prazgodovinska alpska plemena imela so svoje prehode le ob solnčnih pobočjih gor in tudi Rimljani so se ogibali dolin. Geologija uči, da so bile alpske doline pred dva tisoč leti še polne jezer in prodiv, često preplavljene od povodenj. Cesta čez Hrušico je zato izpeljana prav tako kakor druge rimske ceste po obronkih gorovja. Cesta se ogiblje dolin in se naslanja na trdno solnčno pobočje gor, kopno zgodaj v prvi pomladi. Cesta čez Hrušico se dviga iz Ajdovščine od 103 m na Col 612 m, doseže pri Hrušici 882 m in pade do Logatca na 506 m, pri Vrhnikih na 294 m. Največja strmina je torej še na planem in obljudenem solnčnem boku pod Grebenom 961 m zadnje Trnovske planote. Od Cola na Podkraj čez Hrušico cesta tudi ni bogzna kako napeta. Solnčni obronki ob Podkraju pa so morali biti že zadavna obljudeni od gorskih pastirjev. Stari pisatelji, ki opisujejo naše kraje, še omenjajo cesto iz Ogleja čez Okro: »Oera autem pars est alpium humilium per quam ab Aquileiae auribus portantur merces ad Nauportum.«*) Iz Ogleja so tovorili čez Kras, v Nauportu (Vrhnikih) pa so tovore naložili na ladje, ki so blago prevažale po Ljubljani in Savi v doleno Panonijo.

(Okra je očitno grški prevod slovenske besede Kras, dočim Ptolomej to besedo kvari v Karusadion. Merodajni so opisi Strabona, kateri loči Okra od Montes Albii in Alp. Okra mu je najnižji del ob morju, kjer se dotikate plemeni Karnov in Japodov, Montes Albii se dotikajo Okre na eni, z Alpami na drugi strani. Zato so sklepi zgodovinarjev, da je Okra Hrušica, očitno napačni; zdi se, da se ti pisatelji ogibljejo slovenske podstave Kras. In vendar je grška beseda Okra le točen prevod. Montes Albii pa so morali biti Rimljanom in stari pisateljem bleščeče, sive strme stene Trnovske planote in Nanosa proti Vipavski dolini. Tudi ime za pleme nad Trstom, »Subocrini«, katero navaja že Plinij za današnje slovenske prebivalce pod Krasom, »Brežani«, kaže brez vsacega dvoma na slovensko podstavo Kras, Okra. Radi tega smemo tudi brez drugega trditi, da so slovenska plemena stanovala na Krasu že pred prihodom Rimljanov, ker so oni dali ime kraju in se je iz tega imena prevedla Okra in pokvarilo Karusadion. Enako me vede do istega prepričanja tudi ime »ad Pirum«. Hrušica ne pomeni morda v šoli učenega Birnbaumerwald. Hrušica je bilo ime le za kraj ob poti skozi gorske samote. Ko so Rimljani iskali prehod za cesto, so jim pač domači pastirji pokazali »hrušico« in Rimljani so besedo

prevedli ad Pirum. Nesmislnost je, da bi bili šele na novo priseljeni, ali že slovenski pastirji ali slovenski bojevniki, prevedli latinsko ime »ad Pirum.«*)

Tako so po mojem prepričanju tudi slovenski**) pastirji pokazali pot kralju Alboinu na najvišjo goro nad Hrušico, od katere se vidi daleč po italjski ravnini. In da je temu tako, govori ime »Kraljiška ravan«, mala tratica, okoli 1000 m visoko pod Streliškim vrhom 1264 m, t. j. najvišja gora, ko se pride od Logatca na Goriško, torej od nekdanje Panonije na zadnjo mejo Italije. Kako naj bi ostala več nego 1400 let v zavesti zaruščenih slovenskih gorjanov pravljica, da je tod hodil kralj, ako niso bili njih predniki, ki so vodili močnega kralja na vrh za pogled, ki je bil le njim znan?

Imena Kraljeva ali Kraljiška gora za 1264 m, kakor nekateri trdijo, ni. Pod vrhom severno pobočje nosi ime Strelice in od tod ime vrhu Streliški vrh. Na kralja Alboina spominja le tratica pod vrhom »Kraljiška ravan«. Tam je pač kralj Alboin počival in čakal, da so mu slovenski gorjani presekali lažji prehod skozi bukovje na vrh.

Streliški vrh pa je tudi turistiški imeniten, četudi med slovenskimi turisti skoraj neznan. Ko se odpelješ z goriške južne postaje, se ti že pod Štandrežem odpre na levo pogled preko Vipavske doline, obrobljene po strmem pobočju Trnovskega gozda in Nanosa. Sredi obeh v ozadju preko drage (Talweg) Vipavske doline pa stoji lep visok gozdat stožec. Nehote se turistu vsili misel, kako krasen in obširen pogled mora biti raz vrh na Vipavsko dolino in širo Furlansko ravnino. No, od daleč lepo oblikovani stožec, morfološko prava kukla, ni ena sama gora, ampak se kot taka predstavlja le, ko se gleda navpično na celo rajdo gor, na katero se razloči stožec, ko se od Cola naprej po cesti čez Hrušico hodi mimo: Prva je Višenska gora 882 m, potem sledè: Korenova gora 978 m, Križna gora 1100 m, Sveti duh 1190 m ravno nad Podkrajem, Srednja gora 1100 m in Saviška gora 1264 m. Pod temi vrhovi so precej strme »Senožeti« do blizu pod temenov. Za Saviško goro je majhen presledek, čez katerega vodita iz Podkraja dva prehoda v Vodiško dolino čez »Kavceve draste« in »Čez goro«. Na desno od zadnjega prehoda se v nekoliko minutah prestopi skozi bukov gozd na »Kraljiško ravan«, majhno tratico sredi gozda, potem nekoliko višje na »Ravan na gori« tratica, ki loči oba Streliška vrha, južnega malega in severnega velikega. Streliška vrha, proti Vipavi gledano, sta zad za Saviško goro tako, da se manjši skriva proti Vipavski dolini za Saviško goro, dočim moli višji vrh na desno ob Saviškem vrhu ven tako, da dopušča pogled proti zahodu. Razgled z malega Streliškega vrha okoli 1200 m je zaradi tega precej omejen, sega na Nanos in na Gorenji

*) Dalo v oklepaj uredništvo.

**) Priobčujemo to zelo zanimivo razpravo dr. Tume s priponbo, da glede naseljevanja Slovencev v teh krajih drugi zgodovinarji drugače trdijo, posebno dr. prof. Fr. Kos, ki dokazuje, da so se Slovenci začeli z l. 586. šele naseljevati v svojih sedanjih pokrajinah. V nasprotju s temi trditvami zavzema dr. Tuma stališče, da so Slovenci davno prej bivali po naših krajih. (Uredništvo.)

*) Okra je del nižjih Alp, koder prenašajo blago iz oglejskega pristana v Nauport.

in Dolenji Kras in preko tega na nižjo furlansko ravnino. Naravnost presenetljiv in skoraj tajinstven pa je pogled z velikega Streliškega vrha 1264 m. Ko človek išče proti zahodu izgleda, zapira mu ga Saviška gora in Sv. duh, a ravno kontrast, ko iščeš prostranosti proti zahodu, pa ti oko na desno od Saviške gore, mimo Grebena 961 m nad Colóm, šine kakor v globočino doli v Vipavsko dolino in daleč, daleč, nevzdržno naprej po Furlaniji in Benečiji, dokler se ti ne izgublja v ronkih Karniškega gorovja, tam nad Vittorio Veneto in do Monticella, zbuja ti čustvo strmenja in hrepenenja. Ta čudežen pogled na Italijo morali so poznati gorski slovenski pastirji, ko so vodili kralja Alboina na Streliški vrh, čar pogleda je moral še bolj čutiti kralj Alboin, ki je stremel in hrepenel po obljubljeni deželi. Najveličastnejši pa je pogled v pozni zimi ali prvi pomladi in Longobardi so tod čez korakali pričetkom aprila 568. leta. V vedrem zraku se leskeče še zadnji sneg nad ronki skupine Monte Cavallo ob robu Furlanske doline, pod teboj pa zelené Vipava in Furlanija.

P. SOFRONIJ KOZLEVČAR.

SVETE VIŠARJE.

KOMU je nepoznano to ime — Svete Višarje? Saj je bila ta bajnolepa božja pot pred svetovno vojno in postane brezdvomno tudi sedaj po svoji obnovitvi cilj pobožnih romarjev in pridnih hribolazcev. V tej blagoslovljeni samoti, ki je tako odaljena in tako vzvišena nad vsem posvetnim šumom, se človek zamakne v pobožno in zbrano molitev. V tem planinskem rajju, ki se dviga 1792 metrov visok nad morjem, se človek nadiha svobode in napije lepote. Pobožnemu romarju se zdi, da je tu bližje Bogu in njegovi materi Mariji; dviga se mu duša proti nebu. Ljubitelju prekrasnega stvarstva božjega se odpirajo od tu čudoviti razgledi v lepote te naše zemlje; raste mu v srcu ljubezen do teh lepih krajev.

O postanku te božje poti nimamo zanesljivih zgodovinskih podatkov, kakor jih tudi pri mnogih drugih starodavnih svetiščih pogrešamo. Če so prej obstojali taki točni zgodovinski podatki, so jih pač morala imeti bližnja benediktinska samostana v Podkloštru in na Osojah, toda za časa cesarja Jožefa II., ki je zatrl toliko samostanov in božjih poti, so morali biti ti zgodovinski viri uničeni. Edina zanesljiva letnica je bila ohranjena v napisu, ki je stal pred vojsko nad glavnim oltarjem in se je glasil:

In hoC LoCo Mater ChrIstI InVenta stetit.
(Na tem mestu je stala najdena Mati Kristusova.)

Velike črke v napisu nam dadò letnico MCCCLVIII = 1360. Tega leta so torej našli na kraju sedanje cerkve kip Marijin, ki stoji sedaj v glavnem oltarju kot milostna podoba. Ta letnica nam daja podatek o zgodovinskem postanku te božje poti.

Legenda nam pripoveduje o postanku tega svetišča in o najdbi milostne podobe sledeče: Neke sobote popoldne je bil občinski pastir iz Žabnic, ki je pasel ovce po teh planinah, v veliki zadregi. Ko je hotel skupaj zgnati svojo čredo, da bi jo zaprl v stajo, ni bilo ovac nikjer. Po dolgem iskanju je našel ovce ob vrhu gore; zbrane so bile okrog brinjevega grma, kakor da bi klečale. Nad vse veliko pa je bilo njegovo začudenje, ko je zagledal v grmu pol metra visok kip Matere Božje z Detetom

Sv. Višarje, obnovljene po vojski.

Jezusom v naročju. Polen svetega strahu pade tudi on na kolena in počasti sveto Bogorodnico. Nekaj časa premišluje, kaj naj bi storil; naposled vzame kip, da bi ga odnesel v Žabnice. V veliko začudenje njegovo so se ovce razvrstile za njim kakor v procesiji in ga spremljale v dolino, kjer se je temu čudnemu sprevodu pridružilo tudi veliko vaščanov. Pastir je prinesel kip v župnišče in ga izročil domačemu župniku. Ta je ljudi izpraševal in poizvedoval, čegav bi utegnil biti kip in kdo ga je zanesel na goro. Nihče mu ni mogel dati odgovora na ta vprašanja. Zaprl je kip v omaro in se ni več veliko zmenil za to.

Komaj so drugi dan čredi odprli stajo, so že ovce tekle na goro in pokleknile zopet okrog grma. Ko se je pastir približal, je z velikim začudenjem zopet zagledal kip Marijin v gostem grmu kakor prejšnji dan. Zopet ga je vzel in odnesel župniku v Žabnice. Toda neka tajna sila je kip zopet prinesla na goro. To se je zgodilo trikrat. Tedaj so pa sporočili to dogodbo tedanjemu patriarhu v Oglej, kjer je bilo takrat središče cerkvene oblasti za naše kraje. Ko je patriarh vso zadevo preiskal, je naročil, naj se na omenjenem kraju sezida cerkev in naj se v tej cerkvi postavi v glavni oltar najden kip Marijin.

Toliko nam govori o postanku svetovišarske božje poti pobožna pripovedka. Koliko je na tem resnice, je danes težko dognati; to pa smemo z gotovostjo sklepati, da je moral biti povod postanka najdba Marijinega kipa na strmi gori v času, ki ga znači gornja letnica 1360. Postanek sam in razvoj je moral imeti nek skrivnosten in čudežen značaj. Kako bi si morali drugače razlagati v tistih davnih

časih gradbo cerkvice na tako visoki, samotni in oddaljeni gori, ki je bila brez potov in zato zelo težko dostopna. Saj je višina svetovišarska 1792 m nad morjem in okrog 1000 m nad Žabnicami. Sama gola izmišljena pravljična ne bi bila pripravila ljudi do tega, da bi s takim trudom in požrtvovalnostjo gradili cerkev na takem kraju, ki so ga mogli le poredko in z naporom obiskati. In število romarjev, ki so leto za letom prihajali k tej cerkvi,

Notranjščina obnovljene cerkve na Sv. Višarjah.

in ves mogočen razvoj te božje poti, nam priča, da je več kot samo človeška domišljija in volja zgradila to cerkev in ustanovila to božjo pot.

Iz zgodovine tega svetišča naj omenimo še, da so l. 1760., o prazniku Marijinega vnebovzetaja z velikimi slovesnostmi praznovali štiristoletnico obstoja. Neštevilna množica ljudstva se je zbrala na tej posvečeni višavi. Tri dni so trajale slovesnosti; vsak dan je bila pontifikalna sv. maša; navzoči so bili krški prošt ter opata iz Osoj in Podkloštra. V slovesni procesiji so nesli milostno podobo Matere božje okoli višarskega vrha.

Kar je zadelo toliko samostanov in božjih poti pod cesarjem Jožefom II., to je doletelo tudi višarsko božjo pot. Leta 1786. je bila na povelje z Dunaja božja pot ukinjena, cerkev oropana in opustošena; zvonove so odpeljali, glavni oltar prenesli v Žabnice, tlak izruvali iz cerkve, streho odkrili in zidovje prepustili uničujočemu vplivu vremena. Kip so skupno z oltarjem prenesli v Žabnice. Dasiravno je bilo od l. 1786. do 1790. romanje prepovedano in cerkev povsem opustošena, so kljub temu pobožni romarji še vedno prihajali na to blagoslovljeno in priljubljeno višavo. Kakor nekdanji Izraelci nad razvalinami jeruzalemskega templja, tako so naši predniki jokali in molili na opustošenih Višarjah. Njihove molitve niso bile prazne. Kmalu po smrti cesarja Jožefa II. je 15. septembra l. 1790. izdal cesar Leopold dovoljenje, da se sme višarska božja pot zopet obnoviti. Najboljši poznavalec naših božjih poti in njihove zgodovine, dunajski župnik Alfred Hoppe, pravi, da priča ta obnova te božje poti, ki se je tako naglo izvršila, o njeni znamenitosti; priča pa tudi, da je ravno naše slovensko ljudstvo s posebno vneto zahtev-

valo obnove od cesarja Jožefa zatrtih božjih poti. V l. 1790. je bilo obnovljeno slovensko svetovišarsko svetišče, l. 1793. slovensko svetogorsko svetišče, znamenito in zelo obiskovano marijatelj-sko svetišče na Štajerskem, ki je bilo nemško, so obnovili šele l. 1797. V kroniki višarske božje poti je zabeleženo, da so ljudje s prav posebnim veseljem začeli obnove dela.

L. 1860. so praznovali Višarje svojo petstoletnico. Naval romarjev je bil tako velik, da ga zgodovina svetišča še ni poznala sličnega. V tem letu je bilo obhajanih 103.000 romarjev. To je izredno veliko število, če upoštevamo, da je pot strma in težavna in da je svetišče otvoreno samo od Kristusovega vnebohoda in do rožnovenske nedelje. Povprečno število obhajancev je znašalo do pred svetovne vojne 15.000—20.000 in še ti so prihajali večinoma ob nedeljah in praznikih.

Zadnja predvojna večja slovesnost je bila l. 1910. ob 550-letnici obstoja. To leto je bilo posebno mrzlo in snežno, vendar je prihajalo vedno veliko romarjev; prišlo je tudi 50 procesij.

Dušno pastirstvo so opravljali v času, ko je bilo svetišče odprto v poletni dobi, trije frančiškani iz kranjske province. Rednih letnih procesij je prihajalo v predvojnem času do 14, med temi je bila posebno znamenita štajerska marijatelj-ska; v prejšnjih časih je prišlo s to procesijo do 1700 romarjev, pozneje pa se je to število skrčilo na 300—400. Močna je bila tudi procesija Korošcev iz podjunske doline. Tudi Goričani so imeli svoje redne procesije; Bovčani so prišli vsako leto okrog sv. Lovrenca; Kraševci iz okolice Opatjega sela vsako drugo leto. Povprečno število vseh romarjev je bilo 40.000—50.000, od teh je bilo okrog 30.000 do 40.000 Slovencev. Največje cerkvene slovesnosti

Obnovljeni glavni oltar Svetovišarski.

so bile o binkoštnih in Marijinih praznikih. Posebno ganljiva je bila sklepna slovesnost na rožnovensko nedeljo. Pri zadnji maši je bilo darovanje in pri tej priliki se je dajala ljudem poljubovati milostna podoba Marijina iz glavnega oltarja. Na koru so med tem pevci prepevali znano pesem: »Z Bogom! dan's Marija pravi...« Ta prizor je bil takò ganljiv, da nobenemu resnemu in

pobožnemu romarju ni ostalo oko suho. Glasno ihtenje se je slišalo ob sklepu, ko je dal mašnik blagoslov samo s križem, ker je sveto Rešnje Telo zavžil že med mašo. Po končani maši so prenesli v zakristijo vse, kar je bilo premakljivega v cerkvi. Cerkev je ostala prazna in pusta. Romarji so žalostni odhajali in se s solznimi očmi ozirali nazaj proti Marijinemu svetišču, ki je bilo prepuščeno zimskim snegovom in mrazom... Zraven svetišča so ostala prazna tudi vsa druga poslopja: hiša za duhovnike in gostišča... Višarje so samevale in v svojem stremljenju proti nebu sanjale svoje tihe, skrivnostne, blagoslovljene sanje...

Svetovna vojna je svetovišarsko svetišče in gostišča porušila. Nesrečni dan, ko je začelo obstreljevanje, je bil 15. september 1915. Milostno podobo so bili prej spravili v Žabnice, kjer je stala

Svetovišarska milostna podoba.

na glavnem oltarju do svojega slovesnega povratka v obnovljeno svetišče. Ko je bila zopet pozidana cerkev in zgrajena gostišča, se je 24. junija 1925. vršila lepa slovesnost prenesa milostne podobe na Sv. Višarje. Iz Žabnic so odnesli kip štirje duhovniki iz različnih sosednjih držav, na vrhu so jo pozdravili pevci in pridigarji v treh jeziki. Vso slovesnost je vodil goriški stolni kanonik, apostolski protonotar, Mons. Anton Berlot. Tisti dan in skozi vse poletje so romarji pridno obiskovali to priljubljeno svetišče, ki je lepo obnovljeno. Oblika in velikost stavbe je ostala po obnovi neizpremenjena. Ni to kaka umetniška stavba; zidana je v preprostem slogu in ima zaradi dveh stranskih kapel floris križa. Ima velikost preproste vaške cerkve, ki da prostora za približno 800 romarjev. Sedaj po obnovi ima lep tlak in krasen lesen in lepo barvan strop. Pred vojno je bila cerkva precej mračna in od mnogih svečk, ki so jih romarji prižigali, okajena in od vlage visokega zimskega snega počrnela. A v tem mraku in v tej tišini je človek molil lažje in bolj pobožno kakor kjerkoli drugje. Ta dih skrivnostne pobožnosti, ki diha po vsem tem prostorju, je tako vabil številne romarje sem-gori.

Mnoge pa je gnal na to višavo tudi krasen razgled visokega planinskega sveta. Posebno lep je pogled na gorsko skupino Beraški križ — Divji lovec (2078 m), ki je z Višarij lepo dostopen. Pod njegovim vrhom je globina z večnim ledom, ki zalaga Višarje z vodo. Proti jugu najprej dolina Zajzero in potem gorski velikani skupine Višberg: Montaggio (2752), Veliki Nabois (2315), Višberg

(2669), Gamsmutter (2522), daleč zadaj na jugozahodu pa tridentinski Dolomiti. Proti zahodu vidiš najprej vas Ukve, Naborjet in daleč zadaj nebotičnike: Veliki Klek (Grossglockner), Grossvenediger, Ankogel, Hochsohnblick, Kleinsohnblick. Proti severu in severovzhodu pa zagledaš faro Žabnice, Visoki Osternik, pogorje Dobrač; ob prav lepem vremenu zagledaš z dobrim daljnogledom celo Dachstein. Proti vzhodu se ti odpre ravna od Beljaka do Celovca. Lep pogled imaš na Vrbsko jezero. Nekaj posebnega je solčni vzhod v sredini julija. Okrog četrte ure zjutraj vzhaja solnce iz Vrbskega jezera kot velika, krvavordeča obla. Odsvit na nasprotnih gorah je kakor soj silnega ognjenega požara.

Pota, ki vodijo na Svete Višarje so sledeča: Za goriško okolico, Brda, Kras, Vipavsko dolino se pride najlažje z vlakom čez Videm do Žabnic (Camporosso in Valcanale); od Žabnic do vrha je 2½ uri hoda po takozvani romarski poti. Pelje iz Žabnic še druga krajša, toda zelo strma pot. Iz gornje goriške pokrajine: Cerkljansko, Tolminsko, Kobariško in Bovško — je avtomobilna zveza do Trbiža; glede urnika je ta zveza tja precej neugodna, bolj ugodna je za nazaj: ob 9. z Višarij, ob 12. v Trbižu, pred 6. v Sv. Luciji do večernega vlaka. Lahko bi se napravila pot čez Videm z vlakom gor in čez Bovec z avtomobilom nazaj. Romarji, ki potujejo peš ali z lastnimi vozovi in avtomobili po soški dolini čez Rajbelj, izstopijo lahko v Mrzli vodi in imajo od tam nekoliko težavnejšo pot, kot če se peljejo nekoliko dalje do Žabnic in gredo od tam po romarski poti na Višarje. Potniki po železnici izstopijo lahko tudi v Trbižu in imajo od tam najbolj zložno, a tudi najbolj dolgo pot. Najbolj priporočljiva je »romarska pot« iz Žabnic.

Prenočišča so sicer obnovljena, a do sedaj še ne vsa s posteljami oskrbljena; so pa na razpolago tople sobe. Ako ima romar nekaj odeje s seboj, lahko prenoči. Tudi s hrano in pijačo poskrbijo gostišča; večje skupine morajo prej priglasiti obed, da so lahko zadostno postreženi.

Za duhovno oskrbo je bil v letošnji sezoni na Sv. Višarjah en frančiškan, kateremu so pomagali bližnji duhovniki. Vsekakor bo cerkveno oskrbništvu skrbelo, da bo po obnovitvi v duhovnem oziru primerno in pravično poskrbljeno za vse romarje, ki pridejo tja gori.

Mnoge straši daljna in strma pot na Sv. Višarje. A ta strah je v veliki meri prazen: z dobro voljo se prav lahko pride v ta naš lep planinski raj. In ko je bil romar enkrat tu gori, ga srce vedno zopet vleče nazaj. V septembru l. 1912. sem videl med romarji 83-letnega starčka, ki je skozi tri in dvajset let vsako leto prišel iz Griž pri Celju peš na Sv. Višarje. Hudo je bil izdelan od pota in let in je povedal, da ga je potovanje za en dan ogoljufalo. Petek je bil tisti dan, ko je prišel gori; v Žabnicah je bil vzel samo čisto kavo in ob tem prišel na goro. Žal, da izumira tak močan rod naših vernih in krepkih prednikov...

STARODAVNI GRAD VIPOLŽE PRI GORICI.

PO svojem sedanjem stavbinskem značaju bi ta zgradba ne zaslužila naziva *grad*, ampak boljše *graščina*. Naziv grad mora biti starodavnega izvora in spominja na čase pred l. 1500., ko je ta zgradba služila vojaškemu namenom in je bila temu primerno tudi utrjena.

Grad Vipolže.

Postanek te starodavne utrdbe se zgublja v davne čase. Krajevno izročilo trdi, da je bila sezidana na temelju starodavne rimljanske trdnjave, ki je gospodovala na eno stran nad vhomom Soške doline in na drugo nad Videmsko planjavo.

Ime Vipolže (Vipulzano) ni niti slovanskega niti italijanskega izvora; prišlo je od prvotnih nam znanih posestnikov iz rodovine Wippelsach ali Wippelsbach, ki so se naselili semkaj najbrže iz Bavarske. Po gradu je dobila svoje ime tudi vas, ki je pozneje nastala pod njim.

Zdi se, da je plemenita rodbina Wippelsbach izumrla v XIII. stol. in je po njih smrti prešel grad s posestvi na goriške grofe, ki so tu ustanovili konjarnico. To mnenje potrjuje tudi sestav sedanjega hrama, ki ima res obliko obširne konjarnice.

Goriški grofi so pozneje prepustili grad v fevd gospodom Gramogliano (v tedanjih listinah Geremolach). Od teh je prešel v XV. stol. najprej kot fevd in naposled kot last na grofe Torre-Hoffer-Valsassina, ki so ga obdržali v lasti do konca XVIII. stoletja. Ob tem času je praded sedanjega lastnika, grof Franc della Torre, pok. grofa Ivana Krst., predal grad in zemljišča v zameno grofom Attems-Petzenstein za zemljišče ob pobočju Krasa blizu Zagrada.

V l. 1912. je končno sedanji lastnik baron Rudolf Teuffenbach pridobil grad in posestva od grofa Alfreda Attems, pok. grofa Zigismunda, iz Podgore.

Grad je bil opetovano trdo preizkušan od vojske in ognja. Leta 1510. so ga v naskoku zavzeli Benečani, ga požgali in skoraj popolnoma uničili.

Leta 1518. je bil nanovo pozidan v sedanji obliki. Leta 1616. je moral prestati nov napad od Benečanov, ki so ga zavzeli v nočnem naskoku po junaškem odporu braniteljev. Železno omrežje v oknih glavnega stopnišča, ki je na dveh krajih strto, priča še danes o topovskih kroglah beneških. Eno teh krogel še vedno hrani sedanji lastnik grada, druga se je izgubila v času zadnje vojske 1915.—1918. Obleganje in zavzetje gradu sta obširno popisana v knjigi: Faustino Moisesso. *Historia dell'ultima guerra in Friuli. Venezia. 1625.*

Ob koncu XVII. stol. je požar hudo poškodoval grad in uničil žal tudi veliko slik in umetnin, ki so se tam hranile. Bil je zopet popravljen. Toda ko je komaj prešel v last grofov Attems, ga je v l. 1800. zadela strela, ki je požgala poslopje in popolnoma uničila streho in nadstropja. Z ozirom na visoki znesek, ki bi bil potreben za zopetno upostavitev (gold. 50.000) so se grofi Attems omejili le na to, da so popravili streho in so pustili vse drugo poslopje napol v razvalinah; v tem žalostnem stanju se nahaja še dandanes.

Med vojsko 1915.—1918. je služil ta grad za vojno bolnišnico in pozneje je bil tu sedež topniškega poveljstva II. ardeame kr. italijanske vojske. Tudi ta vojska ni prizanesla starodavnemu zidovju. Bomba iz zrakoplova je hudo poškodovala streho, ki bi se bila porušila, če bi se l. 1918. ne bilo poskrbelo za popravo.

Leta 1922. je zavod za lepe umetnosti (Ufficio Belle Arti) pri tržaški prefekturi proglasil vipolški grad za narodni spomenik.

ING. FR. ŠTRUKELJ.

IZ TOLMINSKEGA PODZEMELJSKEGA SVETA.

(Raziskal P. K. Krpelj, Gl. lanski koledar str. 119. in sl.)

Pološka jama.

Znano je vsem Tolmincem ime »Pologar«, tembolj pa kotlina, ki se naziva po njem. Do planine »Polog« dospemo iz Tolmina skozi Zatoľmin po desnem bregu Tolminke v dobrih dveh urah. Obkrožajo jo naši gorski velikani, Rdeči rob, Bogatin, Podrta gora, Migavc. V zadnjem koncu jo zapira znana stena »Prehodci«. Ona je lep primer naših krasnih planin, sedaj mirna kot nekdanj pred vojno, toda skozi tančico njene preteklosti, ki je bila jako burna, se vidijo povsod nezaceljeni sledovi. Stopimo tja gor po stezici, da dospemo v prostore, kamor ni posegla vojna vihra in njeno razdejanje.

Močne plinove svetilke razsvetljujejo okolico; od daleč šumi voda, ki v prijetnih glasovih odmeva od močno razjedenih sten. »Z Bogom beli dan, ki siješ z zadnjimi žarki v to neprodarno temo!« Tla so polna razpoklin in večjega kamenja; težko je stopati strmo navzgor — upognjen hrbet — na hrbtnik v rokah. Pri »Viru« smo. V ozki razpoki izvira skrivnostno, izgine skrivnostno na mestu in niti ne oprši okolice; le s svojim šumenjem oživlja

drugače popolnoma mrtve prostore, nato nadaljuje svojo podzemeljsko pot — Bog ve kam. Jama se dviga vedno bolj strmo; hodimo lahko bolj pokoncu, ker je njen strop precej visok. Stene so močno razklane in pričajo, da je jama nastala iz nekdanje zemeljske razpoke, tla pa dokazujejo, da je nekdanj v davnih časih tekla voda tod, koder stopamo sedaj. Pot zavije močno navzdol — »Prevale« se pravi onemu mestu. Skrbno in pazljivo moramo stopati, ker ne moremo popolnoma nič rabiti za oprijemanje ene roke, ki je obtežena z močno svetilko; ta nam dobro sveti vsaj 20 m na daljavo. Vedno strmeje je in slednjič dospemo na križišče. V smeri naše sedanje poti proti severovzhodu se nadaljuje strmina in konča s pragom nad malim breznom; mi pa krenemo na križišču na levo t. j. proti severu. Tla so drugačna kot dosedaj. Popred sledovi nekdanje struge, sedaj znaki stoječe vode, ki pušča v plasteh nakopičeno drobno apnenčevo sigo in še drobnejši material, ki ga izdelava moč tekoče vode. »Klet« se imenuje ta prostor, ker je zares kleti podoben, izklesan iz žive skale. Mojster »narava« je obok in stene skoraj pravilno oblikovale in vsako turistično oko se mora razveseliti ob pogledu na to lepo delo narave globoko pod zemljo. Nadaljujmo našo pot! Tla se spremenijo; spet smo v nekdanji strugi in dospemo do malega potočka, ki preči našo smer jame v pravokotno in izgine na naši desni v globino — Bog ve kam v druge podzemeljske prostore. Jama se od tu dalje vedno bolj širi in tudi strop, ki je bil dosedaj nizko nad nami, se vzpne v višino. Slednjič pridemo v tako širok prostor, da komaj vidimo do nasprotnih sten — smo »Nad Peklom«. Pod nami je globok prepad podolgate oblike — poševna plošča, ki pelje do njegovega roba je posuta z ogromnimi skalami, ki zdrče lahko ob najmanjšem sunku v globino. Jama nadaljuje se natančno proti zapadu. Prečiti moramo prepad po ozki polici, na kateri je treba največje pazljivosti. Jama postaja vedno ožja in nižja in slednjič moramo spet ležati dalje. Toda ne dolgo. Jama se zviša, tako da se gre lahko varno pokoncu in iz dalje slišimo spet ono lepo šumljanje vode, ki ostane neizbrisno v spominu. Mimo celega labirinta vhodov v druge podzemeljske prostore, iz katerih prihaja z glasnim šumom voda, stopamo dalje — polni veselja nad dejstvom, da smemo motiti edini šum v teh prostorih globoko pod zemljo. Ti studenci in potočki — so brezdvomno izviri Tolminke, ki nosno izvira na Gorenjih Prodih, da teče potem svojo naravno pot skozi ozke soteske proti izlivu v svojo bistro sestro — Sočo. Ko imamo zadnji potoček za seboj, tako da niti ne slišimo več njegovega šumenja, se jama razširi v višino in širino. Prostor je suh in pripraven za počivališče, ki se kaj dobro prileže po dolgi in naporni poti. Z občutki, da imamo nad seboj 600 m skalnatih plasti in da se pase nad nami čreda iz planine Lašče, uživamo tem bolj duševno in telesno v spoznanju, kako majhni smo proti mogočni naravi, ki je nikdar popolnoma ne doumemo.

Odpravimo se dalje! Strmo navzgor leži gladka plošča, ki prehaja slednjič v mogočne kose nagromadenega kamenja. Med njim si izberemo s težavo pot do ozkega grla, skozi katero pridemo v velik

okrogel prostor. Plinova svetilka vrže luč po njem. Tam daleč ogromne nagromadene skale prav do stropa, ki se navidezno hoče vsak hip zrušiti; nad nami strop v poševni pahljačasti obliki; pod nami tla močno razjedena od tekoče vode — mestoma zalita z gladkim apnenecem. Nemogoč postane prehod, ko pridemo v višje lege nagromadenih skal, ki kažejo moč zemeljskih sil in delujejo tako očitveno ravno v tem prostoru. Vrnemo se. Ista je naša pot do prostora »Nad Peklom«, toda vedno nove reči vidimo, vedno lepše čuti naše srce veličino narave in pri vsem tem zavest, da četudi majhni, smo vendar zmagovalci nad njo.

Iz prostora »Nad Peklom« pelje ostra špranja v globino, to si zberemo za pot. Mestoma je treba lezti leže, toda kaj je to proti zadovoljstvu, ki vladava v srcih vseh. Po vijugasti razpoki — pot vodotoka — dospemo do male dvorane. Stena na desni je vsa v ledu, do stropa pa štrle stebri kristalastega ledu, ki ga prosevajo naše svetilke.*) Osuplo oko strmi nad naravno krasoto in težko se je ločiti od tega lepega prostorčka. Polni najlepših občutkov stopamo nato dalje v prejšnji smeri. Jama je vedno večja in širja, toda tudi vedno strmejša — kam nas pripelje? Lahek vetrič nam zaveje nasproti, domneva, da pridemo drugje na dan, je postala istina. Znaki rastlinstva se kažejo po tleh in na stenah in kmalu smo zunaj, kakih 200 m od našega vhoda na desno. Prsa dihajo prosti zrak — vsak drži v spomin na jamo plinovo svetilko v roki — v srcih pa nam je lepo, kajti zadovoljnost je v njih.

Jame v Žlebih pri Slapu.

Tudi te jame so drugod malo znane, saj še komaj Slapljani vedó za vhode in le pri nekaterih jim je nekaj več znanega. Ljudska pravljica pa nam vé o teh jamah veliko več povedati in nam njihovo notranjost prikazuje popolnoma v bajni luči. V vsaki jami kraljuje bajna »divja baba«, ki hodi navadno ob jutranjem svitu iz jame in dela ljudem škodo po polju. Res lep dokaz o bajeslovju naših dedov, ki so živeli tisočletja pred nami in bili še tesneje spojeni z življenjem v naravi; bili so zares nje sinovi.

Poglejmo malo, kje leže te jame. Severovzhodno od Slapa je dolina, ki se pozneje zoži v sotesko — Slapljani ji pravijo »v Žlebih«. Po stezici, ki pelje na Ponikve in ki je jako umetno izpeljana nad prepadi, dospemo iz Slapa prav do konca te doline v treh četrth ure. Velika senošet s senikom je tam, kjer zavije steza nad prepadi proti dnu soteske, po kateri teče mal potoček. Kmalu potem, ko smo zavili navzdol, zapazimo na desni pod nami ostro zarezo v skalovju — pogledam bližje in že smo ob vhodu jame, ki jo hočemo najprvo obiskati.

Krásnica: Vhod je enak rudarskemu rovu in nima na zunaj nobene posebnosti. Ob straneh so gladke stene, tla so slična hudournikovi strugi. Ob vhodu je jama še precej visoka, kmalu pa postane nižja, da se mora lezti dalje le po vseh štirih. Toda ne dolgo! Kmalu smo v nekoliko višjem prostoru, v katerem ugledamo pred seboj dve jami, ki ste druga nad drugo. Spodnja pelje v isti smeri, t. j. proti severozapadu dalje in konča v malem okrog-

*) Bilo je dne 23. marca 1924.

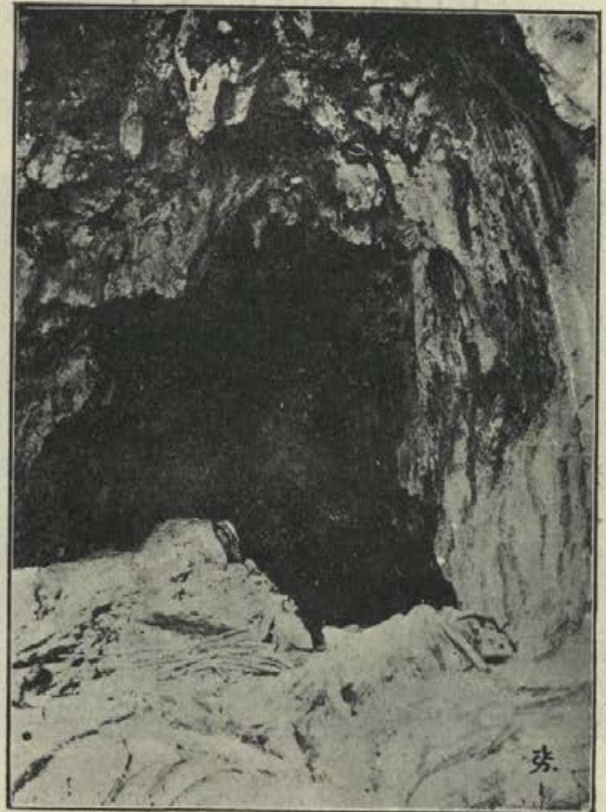
lem prostoru, ki nosi na dnu znake ležeče vode. Vrnimo se nazaj do vhoda v gorenjo jamo! Par težjih stopenj in že smo na strmi, toda varni plošči, po kateri pridemo v veliko »Dvorano«. Veseli smo, ko vrže svetla luč močno svetlobo po vseh mogočih vrstah kapnikov, ki so razvrščeni posebno ob levi strani dvorane. Velike kamenite »sveče« vise od stropa, na tleh jim rastejo druge nasproti, da se enkrat združijo čez tisočletja v lepo oblikovane stebre in bodo še v večjo krasoto našemu podzemeljskemu svetu. Ko pa stopimo bolj blizu k levi steni, vidimo tu vse polno malih balvanov, ki so spojeni med seboj po prosojnih »svečah«; tam se je razvil kapnik v obliki skleda z nizkim robom — v njej je mirna vodica, v kateri se odsvita bela okolica; tam je spet lepo »zagrinjalo«, ki visi v lepih gubah od stropa in daja dvorani res pravi značaj najrazkošnejše opremljenega prostora. Težko je iti dalje od teh lepih oblik, le up, da se bo moglo srce še enkrat ob povratku razveseliti, nas odtrga od tega prostora, ki se mora vsakemu prikupiti. Dvorana se kmalu zoži in postane slična onemu delu jame ob vhodu. Toda kmalu se jama spet razširi in že smo v drugi dvorani, ki je pa še nekoliko večji od prve. Tla so poševna in v zadnjem koncu se pozna na stropu, da se jama močno kruši. Tudi je že tam cel kup nagromadenega kamenja, ki priča o delovanju zemeljskih sil; marsikdo bi mislil, da tukaj jama konča. Toda bistro oko in čut po raziskavanju dobi kmalu na levi steni malo razpoko, ki vodi strmo navzdol. Precej težko se pride skozi njo in dobro se mora paziti na opore, ker iz višine 6 metrov bi bil padec lahko nesrečen. Slednjič smo na dnu. S krasoto jame, v katero smo prišli, je obilno poplačan naš trud; oko se veseli nenavadne svetlorjave barve, ki jo ima zrnata kapniška snov po stropu, stenah in tleh. Tla kažejo znake nekdanje struge, ki je bila mogoče pred tisočletji na tem mestu, kajti pokrita so že prav na debelo z apnenčevo kapniško snovjo. Med hojo dalje opazamo vedno gostejše kapnike na stropu in tleh, vedno lepša je tudi oblika jame, ki svetlika od naših luči. Višek pa doseže krasota te jame ob pogledu na cel gozd kapnikov in malih stebričkov med večjimi stebri, kojih kristalnobela barva odseva iz plitvih jezerc. Ni vetriča, da bi vznemirjal njihovo gladino, le tajna tišina jih oklepa že tisočletja in ne pusti, da bi jih vznemirjal zunanji svet. Lepo in resnobno vpliva to na človeka, ki strmi ob pogledu na to naravno krasoto.

Tukaj se razcepi jama v dva rova, ki hranita oba v sebi iste krasote, isti vpliv kapnikov, ki bleste v jezercih in očarajo človeku oko. Ta dva rova sta konec jame, ki hrani čisto na koncu najlepše zanimivosti, tako da nehote pravi človeku srce, ko se vrača iz nje: »Da, krasna, zares krasna si ti, Krásnica!«

Zidanca: Ob zadnji serpentini predno pridemo do preje omenjene senožeti, se odcepi pot do »Zidance«, katera je izpeljana čisto pod skalami, čez katere vodi pot do one senožeti. Krasen in mogočen je ta vhod. Tla so čisto ravna in skozi nje se je preril potoček s svojo ozko strugo. Liki obaka je »sezidan« strop visoko nad glavo in nekdanji skladi na stenah se poznajo skozi zalito maso apnenca ter dajajo še mogočnejšo sliko in krep-

kejšo potrditev imena »Zidanca«. Kakih 40 m od vhoda zavije jama na desno ter preneha, ker je popolnoma zalita. Skozi ozke špranje, ki so ostale še nezalite med debelimi stebri je komaj več spoznati to silno moč narave, ki izpolnjuje nekdanje votline v telesu matere zemlje.

Zevka: Slična temu pojavu »zalivanja« je »Zevka«, ki leži kakih 300 m levo od Zidance. Vhod je krasen in vpliva močno na človeško nosranost. Z nekako spoštljivostjo stopi v ta hram prirode in posluša srce, ki čuti nje veličino. Jama

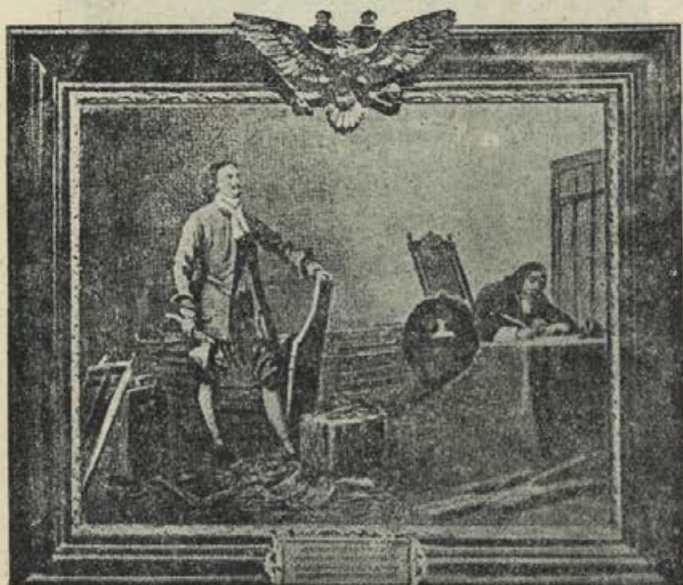
Vhod v Zevko.

preide v ozek rov, ki konča popolnoma, ker je zalit. Tik ob vhodu se odcepi na desni drug mal rov, skozi katerega se mora lezti po vseh štirih malo navzdol. Ni škoda truda, kajti v mali dvorani smo, ki je prav svečano okrašena za goste. Kapniške oblike vseh mogočih vrst se lesketajo od sija naših svetilk; te ublažijo popolnoma ves trud, da smo dospeli sem v ta skriti, lepi kotiček narave. Po položni plošči se pride v drugo dvorano, ki je po lepoti enaka prvi, od tam pa se ne more več dalje, ker je domnevna odprtina, ki vodi dalje, popolnoma zasuta. Še enkrat pregledamo lesketajoče kapnike, lepa zagrinjala s krasnimi gubami ter biserno čiste prosojne stebre, potem pa se vrnemo z veseljem v srce, da smo posetili tudi ta lepi in skriti del podzemeljskega sveta.

Polženca: Na nasprotnem bregu, skoraj v isti višini kot leži Zevka nad potokom »v Žlebih«, je jama, ki se zove »Polženca«. Po ljudskem govorjenju se namreč vije kot polž v globočino — je pa žalibog deloma zasuta, deloma njeni prostori zaliti s silnimi masami apnenčeve snovi.

DVESTOLETNIKA SMRTI CARJA PETRA VELIKEGA.

DNE 8. februarja 1725. je umrl ruski car Peter Veliki. Da bi na primeren način proslavili dvestoletnico smrti tega velikega reformatorja in

Car — tesar.

čudaškega carja, ki je s svojo jekleno voljo preustrojil ogromno rusko državo, smo prinesli lani Danilevskega roman »Na Indijo«, ki nam podaja

Delavna soba carja-tesarja.

zanimivo sliko iz življenja in delovanja tega nad vse originalnega vladarja. V dodatku, ki ga je

k temu romanu napisal Ivan Rejec pod naslovom »Najznamenitejši vrhovi slovanske zgodovine«, je v poglavju »Car Peter Veliki« podal temeljit oris tega izrednega značaja. K temu spisu, ki naj bi ga naši člani nanovo prečitali, dodajamo še portret in delavno sobo carja — tesarja.

VIRGILIJ ŠČEK.

KAKO JE BILO NA TRŽAŠKEM PRED STO LETI.

LETA 1789. se je na Francoskem pričela velika revolucija, ki je odpravila kraljestvo in v septembru 1792. je francoska narodna skupščina razglasila republiko. Kralj se je obrnil do sosednih držav za pomoč, ker je hotel spet zasesti kraljevski prestol. Zato je razumljivo, da se je morala republika vplesti v vojno s sosedi. Kralju Ludviku XVI. so odsekali glavo in nato se je pričel krvavi ples po Evropi. V francoski armadi se je tako izredno odlikoval častnik Napoleon Bonaparte, da so ga s 24. leti imenovali za generala francoske vojske.

Napoleon Bonaparte spada med največje vojskovodje, kar jih je svet videl. Lotil se je vojne z vsemi državami, dokler ni leta 1812. doživel v Rusiji strahoviti poraz, ki je pomenil začetek konca Napoleonove vsemogočnosti.

Tudi v naše kraje je prišel Napoleon in v samem Trstu je stanoval. Ko je namreč v Piemontu pošteno oklestil piemontsko in avstrijsko vojsko, je zavezal Milan, Mantovo in o svečnici 1797. je drl po Furlaniji v Gorico, nato skozi koroško Kanalsko dolino na Štajersko. Medtem ko je na Francoskem razsajala divja revolucija, je Trst vse dotlej mirno živel, dokler ni prispela vest, da na vseh bojiščih Francozi zmagujejo. Ko so slišali Tržičani, da so Francozi v Mantovi, so zapustili mesto vsi cesarski uradi in vrhu tega tudi dva bataljona vojakov, ki sta tvorila mestno posadko. Ko so Tržičani videli te prizore, se jih je polastil nepopisen strah. Na več ko 200 ladjah so bežali iz Trsta in so se naselili večinoma v istrskih obrežnih mestecih, ki so bila pod beneškim gospostvom.

V letu 1797. so štiri dni po svetem Jožefu Francozi vdrli v Trst, kjer so ostali do 22. majnika istega leta. General Murat je takoj šel do mestne

blagajne in je zaplenil ves kovani denar, vsega skupaj 26.000 frankov. Drugi dan je plapolala raz tržaški grad francoska revolucionarna zastava oznanjajoča, da je prišel v mesto novi poveljnik Trsta, general Dugna. Napoleon je s posebnim ukazom naložil Trstu 2.600.000 frankov davka, kar je strahovito veliko, če pomislimo, da je štelto mesto komaj 24.000 duš, da ga je bilo torej za eno desetino današnjega Trsta.

Iz dobe prve francoske zasedbe slovenskih krajev imamo tudi Slovenci zapiske.

Naš prvi pesnik Valentin Vodnik, ki je izdajal v tistih časih v Ljubljani časnik »Novice«, je precej pisal o Francozih. V letniku 1797. je sestavek »Francozi prvič na Slovenskem«. Bravce bodo zanimali nekateri članki iz Vodnikovega lista o francoski vojski v ljubljanskem mestu. Objavljam jih brez spremembe.

»Torek 4. mal. Trayna. Je bila Wahparada s turško muziko ob enajsti uri. Po poldne ob peti uri je pustil general eniga francoskiga huzarja na tergi per zidu šenklaške cerkve vstrelit, ker je po noči v gradiši po sili v eno hišo perderl. Inu ropal. Francoski oficirji so sami rekli, mi nemoremo za vsakiga našiga soldata dobri stat, de bi ne ropal. vsaka vojska ima te sorte nadlogo; ali sledniga mi ojestro pokorimo, kirkol bo previžan, de je ropal; inu pustimo vedno patrollo krog hodit, de na hudodelnike gleda. —

Smo slišali, de Terst more Francozam en million dukatov plačat, polovico z blagam; tudi sto tavžent hlebcov kruha dati. Zvečer je en francoski soldat svojiga tovarša v eni oštari prebodel; tudi je bilo z bobnam oklicano, nobenimu Francozu po sedmi uri na večer v oštariah nič več vina dati, kateri bi pak silo delal, ga per bližni straži napovedat, de ga bo zaperla.

Terst, 27. sušca. Kader so se nam Francozi bližali, je bilo ojestro zapovedano, ne orožja nosit, po noči čez enaisto uro ne okol hodit, živeža nič iz mesta drugam prodajat, nobeniga neznaniga brez pisma pod streho vzeti, inu nobene dragine delat. Včera je divizijski general Dugna tukaj v Terstu oznanit pustil: de vera, last, inu ljudje per miru ostanejo; de ima vsak francosko kokardo na klobuki nosit; de more vse orožje v komuni položeno biti; de nobeden ne sme nič vzeti, kar je cesarskiga, moškovitarskiga, inu englandarskiga blaga; de sledni Francoz bode vsterlen, kateri bo ludem kej sile delal. Vsak kupic inu Teržačan more zapisano noterpoložiti, kaj se per njemu znajde blaga ali druge ropotie, kar jo englandarskim moškovitarskim kupcam, ali pak francoskim ven potegnencem sliši.

Na cvetno saboto 8. dan mal. Trayna je bilo z bobnam oklicano, de ne sme nobeden po deveti uri v noč brez luči po mesti hoditi; de kader bode francoska straža nad kom po noči vpila rekoč: qui vive (ki živ, to je kdo živi, kdo je). se more odgovorit: citoyen (sitotjen, to je purgar).

Velki torek je šla pošta v Celovec, Terst inu Gorico. Tudi je iz Tersta peršla. Novo mesto so Hrovatje oblegli. En tekâr je peršel povedat, de je Bonaparte se s Princ Korlnam zastopil, de sta na pet dni od boja prenehat zglihala.

Pa povrnimo se v Trst!

Dne 13. aprila je francosko poveljstvo odposlalo v Ricmanje 20 vojakov za obmejno varstvo. Vojski so se nespodobno obnašali, nasilja so delali in romarsko cerkev sv. Jožefa so onečastili. Ricmanjci so se zgražali in so sklenili, da izženejo brezbožne Francoze. Jeli so biti plat zvona. Vsa vas z okolico vred se je zbrala ter je pobila divje Francoze, le nekaj mož si je z begom v mesto rešilo življenje. Ricmanjci so se bali maščevanja ter so se potegnili v Dolino, na Jezero in tja do Socerba, obenem pa so krvavi dogodek naglo javili avstrijskim vojakom, ki so taborili za Sv. Socerbom. Ves Breg se je oborožil in ko sta že drugi dan prikoralala stožnika Jezič in Bonomo s svojimi 300 vojaki ter 16 jezdec, se je valila tisočglava množica čez Ricmanje proti Ključu, kamor so Francozi istočasno poslali del tržaške posadke z dvema topovo-

ma. Pri Ključu, kjer stoji zdaj znamenje, je prišlo do spopada, med katerim so Francozi izstrelili nekaj topov, pri čemer so ranili 40 Hrvatov. Ko so Francozi zagledali vojsko, ki se je razpostavljala in pripravljala z vrhov na napad, so rajši zapustili bojišče. Ker so jih ranjenci pri umiku ovirali, so jih vse neusmiljeno pobili. Neki ricmanjski kmet je o tej bitki napravil sliko, ki se vidi v ricmanjski cerkvi na desni strani ob vhodu.

Dne 15. aprila je francoska posadka nenadoma zapustila Trst. Tržačani niso pri tem mogli zadržati svojega veselja in so priredili obhode po mestu

Okoličanska noša v navadi še l. 1840.

ter so sklenili maščevanje nad Francozi. 3000 Tržačanov se je oborožilo in mogočna vojska je odkorakala proti Opčinam, kjer je taboril z avstrijsko četo general Kis.

Ko je general sporočil Tržačanom, da se vršijo v Ljubnem na Štajerskem mirovna pogajanja, so se meščani vrnili v mesto.

29. aprila je prijahal v Trst z velikanskim spremstvom sam Napoleon Bonaparte. Pred njim je jahalo 100 belih huzarjev, ob njem pa general Murat in general Bernardotte, poznejši kralj švedski. Napoleon je stanoval v hiši Brigido v ulici Pozzo del mare. Bil je zelo slab videti; poklical je nekega tržaškega zdravnika, da mu je izpustil nekoliko krvi. Tržaško mesto je vsemogočnemu vojskovodji poklonilo najlepšega konja iz Lipice. Dne 30. aprila je Napoleon odpotoval na Goriško. Dne 23. maja nika so Francozi Trst zapustili.

Od veselja pijani Tržačani so šli v korakajoči avstrijski vojski z godbo in zastavami do Bazovce naproti. Drugi dan so se vršile v mestu velike veselice in zvečer so Tržačani razsvetlili vsa okna.

Mirovna pogodba je dala cesarju Francu beneški del Istre. Trst je odslej vidno rastel. Prebivalstvo, ki ga je bilo leta 1800. ravno 28.000 duš, se je v 6 letih pomnožilo za 8600 oseb. V tem času so posuli mali kanal, na njem so zgradili borzno palačo, ki še sedaj stoji, in pa mestno gledališče, kjer je stala dotlej cesarska ladjedelnica.

Leta 1805. je na novo izbruhnila vojna in Francozi so 19. novembra zasedli Trst, kjer so ostali do 4. marca naslednjega leta.

General Solignac (beri Solinjak) je vkorakal v mesto na čelu 500 mož, med temi sta bili dve četi

črncev, ki so jih Tržačani s strahom gledali. Mestni magistrat je odkazal generalu stanovanje v naj- lepšem hotelu, v stari »Locanda grande«, kjer je danes Hotel Vanoli na Velikem trgu. General Solignac je sodil, da Locanda grande ni dovolj sna- žna, zato se je na mah razkačil in je spričo sobaric vpil, da bo predsednika magistrata vklenil. Šele ko mu je gospodar hotelir omenil, da je nekaj let prej v isti sobi prenočil cesar Leopold II., se je potolažil.

Moda v Trstu l. 1810. (zgoraj), l. 1815. (spodaj).

Še isti dan je Solignac naložil mestu plačilo 6 milijonov frankov; poleg tega mora mesto poskrbeti, da dobi francoska vojska vsak dan 20.000 porcij kruha, vina, riža, mesa in žganja. Toda Trst ni zmožal cele vsote. Solignac se je razhudil in je dal odpeljati 30 odličnih meščanov v razne kraje kot talce. Ta strahoviti ukaz je potrli Tržačane. Po dolgih prošnjah so dosegli, da so jim Francozi znižali vojno dajatev na polovico: plačali so le 3 milijone. Vse drugo pa je Solignac strogo iztirjal, še več: kot osebno darilo so mu morali dati 200.000 zlatih frankov in dragotin v vrednosti 30.000 frankov.

Francoska posadka je štela 4000 mož. Dokler ne bo dozidana vojašnica, morajo Tržačani imeti vo- jake v zasebnih stanovanjih. To so bili strogi ukazi generala Solignaca.

Po mirovni pogodbi v Požunu 26. decembra 1805. so Francozi 4. marca odšli iz Trsta; eno uro kasne- je so ob velikanskem navdušenju tržaškega prebi- valstva vkorakali avstrijski vojaki. Cesarskemu namestniku Žigi Lovaču so šli do Bazovice na- proti mestni magistrat, stolni kanoniki in velika množica meščanov.

Od leta 1806. do 1809. je bil Trst zopet pod av- strijskim orlom. V tem času je cesar preobrazil vojsko. Stalni vpadi sovražnikov so dali povod, da je cesar ustanovil domobrance, ki so imeli nalogo, braniti domačo zemljo. Nadvojvoda Ivan je prišel 1808. v Trst, kjer je izdal v treh jezikih poziv na Tržačane, da bi se vpisali med domobrance. Oglasilo se je veliko število mož in fantov, tako da so ustanovili 3 bataljone in dve četi lovcev; med temi sta bila dva bataljona meščanov, tretji bataljon pa je bil sestavljen iz samih slovenskih okoličanov. Okoliški bataljon je štel 500 mož. Poveljnik je bil domačin Frankolsberg, sodnik-avditor je bil dr. Kupferšajn, vojaški duhovnik pa kaplan Josip Mi- lanič. Prva zaprisega se je vršila 20. marca 1809. na Božjem polju med Kontoveljem in Prosekom.*)

Pisatelj duhovnik Matija Sila, ki je umrl kot častni kanonik in dekan v Tomaju 1925., je napisal leta 1882. knjižico »Trst in okolica«, v kateri pravi:

»Slovenski fantje so po mestu — ko so se domu vračali — prepevali slovenske narodne pesmi. Drugi dan so se spopadli z lahonskimi prenapeteži. Policija je razpodila Lahe, par je ranila in dva celó usmrtila. Na pritisk tržaške liberalne stranke je c. kr. namestnik general Möring razpustil slovenski bataljon. Okoličanski duhovniki so raz prižnice brali tale odklok: »Ukaz državnega vojaškega ministerstva od 11. avgusta 1869. št. 2937. Z najvišjim ukazom od 10. avgusta t. l. blagovolilo je naj- milostljivejše ukazati Njegovo cesarsko kraljevo apostolsko Veličanstvo razpuščenje dosedanega tržaško-okoličanskega vo- jaškega bataljona in ukazati dotičnim oblastnjam, da to razpu- ščenje izvrše.«

Veliko veselje po odhodu Francozov iz Trsta tem laže razumemo, ko vpoštejemo dejstvo, da so zastran premnogih vojnih dajatev mnogi trgovci šli na boben; nad 80 je bilo takih tvrdk. Da bi av- strijska vlada vendar rešila, kar se je dalo rešiti, je dovolila 3 milijone goldinarjev posojila. Ta denar je sicer prispel v Trst, pa kaj, ko je koj nato sledila nova nesreča.

Cesar Franc je hotel pridobiti zgubljene dežele, zato je 2. marca 1809. spet zbruhnila vojna. Nad- vojvoda Ivan je izdal proglas na tržaške bataljone, da naj bi se udeležili osvobodilne vojne. Združeni trije bataljoni so oblegli Koper, potem so jih po- slali oblegat Palmanovo. Ko so pa dohajale vesti o večnih francoskih zmagah, so se oblegovalci umak- nili do Razdrtega. V tej vasi je prišlo dne 16. mar- ca 1809. do bitke med tržaškimi bataljoni in neko francosko divizijo, katero so Tržačani z veliko vztrajnostjo zadrževali celih pet dni. Naši bata- ljoni so imeli 182 mrtvih in ranjenih, nakar so se pred francosko premočjo umaknili proti hrvaški meji.

*) Ta znameniti bataljon je vlada razpustila 12. julija 1868. Povod za odredbo je bila otvoritev slovenske Čitalnice v Ro- janu.

Dne 17. majnika 1809. so se zabliskali francoski bajoneti nad Opčinami. Francozi so zasedli mesto in so ostali v Trstu do leta 1814., torej pet let. Dne 23. majnika je prišel francoski komisar Jonbert, ki je naložil mestu ogromno dajatev. Ker ni bilo zadrževane vsote v mestni blagajni, so odpeljali Francozi 11. junija 31 meščanov, med temi eno žensko, v zapore v Palmanovo, kjer so ostali dva meseca.

Francozi so zaplenili trgovcem vse blago, ki so ga imeli v zalogah.

Matija Sila piše, da je Napoleon, ki je bil že cesar, Tržačanom ukazal, da naj mu izročijo tržaške bataljone, sicer da bo mesto zažgal.

Ko so nekega jutra zapazili Francozi, da je bil ponoči njih grb onesnažen, so naložili mestu 50 milijonov davka.

Avstrija je bila v vojni zelo nesrečna. Francozi so zavzeli Dunaj 12. majnika. Dne 14. oktobra so sklenili šenbrunski mir, pri čemer je Avstrija zgubila vse dežele od Jadranskega morja do Save: Primorje, Goriško, del Koroške, Kranjsko, Hrvaško, Trst, Istro, otoke, Dalmacijo.

V Ljubljani hranijo ta dokument v slovenskem prevodu (prva mednarodna listina v našem jeziku!) Druga točka se glasi:

»Dalje da svetli Cesar estrajski svetlimu Cesarju francoskimu, kralu Italije, knežiu Gorico, zemljo Montefalkone, poglavarstvo inu mesto Terst, krajnsko deželo s svojim primorjam, krassio Blasško na Koratanu inu vse druge zemle na desni strani Save, od tistiga kraja, kjer ta voda iz Krajnskega vna teče, inu za njo do turške meje v Bošni, to je en kos deželске Hrovatie, šest soldaških okraju na Hrovaškim, Reko inu Vogrisko primorje, estrajsko Istrijo ali okrajno mesto Kastue, otoke tim deželam podložne, inu vse druge zemle kakoršniga kol imena na desnem bregu Save, tako de bode velki curik te vode mejil med obema krajestvama.« (Dr. Bogumil Vošnjak: Ustava in uprava ilirskih dežel. Ljubljana 1910.)

V Trstu je sporočilo mir 50 streliv iz topov ter zvonjenje po vseh cerkvah. Zvečer so uprizorili gledališko predstavo, mesto je bilo krasno razsvetljeno.

Iz gori omenjenih dežel so naredili ilirsko kraljevino s sedežem v Ljubljani, kjer je bil cesarjev namestnik Marmont, pod katerim so bili trije intendanti, ki so imeli enake pravice kakor francoski prefekti in so gospodarili vsak v eni provinci.

General Marmont je razglasil, da so Francozi prišli osvobodit te dežele, da so jih odkupili s krvjo, zato ostanejo za vse večne čase pod francoskim gospodvom. Marmont je ukini vse avstrijske postave in je vpeljal francoske. Vsi uradi, tudi sodnije, so uradovali v francoskem jeziku. Naši župani so postali »maire« (beri mer), ki so imeli precej oblasti in so smeli civilno poročati.

Francozi so storili pri nas dosti slabega, pa tudi dosti dobrega. Odpravili so na mah robote, desetine in kvarteže. Uvedli so plačevanje davkov. Ker so naši dedje odrajovali davke v francoski valuti, v frankih, so imenovali davke naravnost franke. Še dandanes pravi Kraševcevec, ki gre na davkarijo: »Grem frajнке plačat«.

Francozi so odpravili vse svoboščine patricijev, tržaške gosposke: vsi so postali v tem oziru enaki.

Vojaškim naborom so bili odslej podvrženi vsi: ubogi in bogati, ki so bili prej vojaščine prosti.

Marmont je v Trstu odpravil svobodno luko, s čimer je prizadejal mestu velikansko škodo; število prebivalcev je padlo od 33.000 (leta 1808.) na 24.633 (leta 1812.). Napoleon je imenoval Karla Maffei-ja za tržaškega župana, ki so mu bili pristavljeni 4 odborniki in 20 svetovavcev.

V noči od 4. do 5. septembra 1812. se je zastran vnetja smodnika raztreščila francoska fregata, pri čemer je umrlo 350 oseb, 44 topov pa se je potopilo. Hiše ob bregu so opokale, vsa okna so se zdrobila; drugi dan so plavali mrličji in kosci človeških trupel tja do Barkovelj.

Grška kavarňa pred mestnimi vrati.

Francozi so skrbeli za javno varnost. Matija Sila piše, da so tržaški meščani dotodaj nosili vedno s sabo palico. Za vsako malenkost so smeli svobodno kmeta pretepstati. To so Francozi povsem odpravili.

Francozi so roparje, ki so tedaj ogrožali imetje in življenje, iztrebili. Ako so katerega zasačili, so ga kar obesili ali ustrelili.

Ljubljanski uradni list je 1808. javil, da so roparji ubili nekatere Francoze na poti iz Trsta. Francozi so tri roparje ugrabili ter enega obesili na licu mesta, dva pa zaprli.

Na Razdrtem so pustili, da je ob cesti en mesec viselo telo roparja, ki je bil napadel poštno kočijo.

Tako piše Giuseppe Caprin v knjigi »I nostri nonni«.

Pod Francozi so poučevali v ljudskih šolah v deželnih jezikih, to je pri Slovincih v slovenskem, pri Italijanih v laškem jeziku. Učenci ljudskih šol niso smeli biti sprejeti na gimnazijo, ako niso znali brati in pisati v materinščini.

Napoleon je zbral silno vojsko, čez 2 in pol milijona vojakov, in je 1812. udaril ž njo proti Rusiji, ki se je edina še upirala tedaj vsemogočnemu Francozu. Rusi so se premišljeno umikali v strašne daljave, Francozi so čakali najhujšo zimo. Konec francoske kazenske ekspedicije je bil ta, da so se od mogočne armade vrnili domov samo še poahljeni drobci.

Vojak okoličanskega bataljona na straži ob morju.

Ta francoski poraz je navdal vse evropske države z novim upanjem in drugo leto, to je 1813., se je imela biti odločilna bitka pri Lipskem v Nemčiji.

Borba zoper Francoze se je vnela kajpada tudi pri nas. Prve dni septembra 1813. je tržaški stotnik Lazarič zavzel Pulo, Buzet in Koper. Po reški cesti pa je Francoze podil grof Nugent, ki se je pridružil Lazariču. Pod vrhovnim poveljstvom barona Asperna so se združene čete pomikale proti tržaškemu gradu, kjer so se Francozi še držali. Francozi so besno streljali preko mesta. Še danes se vidijo na hišah vzdane francoske krogle, tako na pr. na Stari openski cesti, kjer se ločita ulica Commerciale šte. 44 ter Scorcola Cordaroli šte. 317. Francozi so oddali v tem času nad 4000 streliv iz topov.

Avstrijci so imeli slabše topove, zato so se umaknili. Francozi so dvignili krik zmagošlavja in so z gradu zasedli še zvonik sv. Justa, kamor so postavili dva topiča.

Med tem so se pripravljali Avstrijci na glavni napad. General Nugent se je utaboril na Griži (Monte spaccato). V mesto je poslal 900 mož in 50 konjenikov. Angleži pa so z morske strani podpirali Avstrijce. Tiste dni, ko se je vršila odločilna

bitka pri Lipskem, se je v Trstu vnela borba na življenje ali smrt. Avstrijci uprizorijo generalni naskok, Francozi se srdito branijo. Toda glej, angleški top naredi v grajskem zidu vrzel, Avstrijci vderejo in čez nekaj hipov zaplapola na gradu bela zastava: Francozi so se vdali. Nato so se vršila pogajanja. Nad 700 razoroženih Francozov je 8. novembra odšlo iz Trsta. Do meje jih je spremil stotnik Lazarič, ki se je bil v bojih izredno izkazal in je pri Lindarju v Istri čudovito naklestil in pregnal Francoze. Spomin na to bitko je ohranjen v Pazinu na trgu pred frančiškanskim samostanom, kjer stoji visoka piramida francoskih topovskih krogel. Cesar je iz hvaležnosti podelil Lazariču naslov baron Lindarski.

V sredo 10. novembra se je pela v Trstu slovesna zahvalna maša, kajti Francoz je bil za vse večne čase pregnan. Zmagoslavne države so ujele Napoleona in so ga konfinirale na samotnem otoku sv. Helene. Njegov brat Jerome je umrl v Trstu leta 1820., od vseh pozabljen. Pokopali so ga pri Sv. Justu pred glavnim vhodom.

Po odhodu Francozov je Trst zopet silovito naraščal in že leta 1815. so našli 45.000 prebivalcev. Proglasili so spet prosto luko, odpravili so vse francoske postave ter uveljavili avstrijske zakone.

Ko je prišel leta 1816. cesar Franc iz Gorice v Trst, so mu šli Tržačani še naprej od Sv. Križa naproti, kjer so mu postavili dva kamenita stebra, ki še danes stojita. Tam se je ustavila cesarska kočija. Domači bataljon ga je pričakoval v slavnostni uniformi.

Za časa francoskih vojn je narodno premoženje naših dežel silno padlo. Dne 6. marca 1810. so bankovci zgubili vso vrednost. Davki so naraščali. Podvojili so hišarino in zemljarino. Promet Trsta, ki je leta 1809. znašal še 13.700.879 goldinarjev, je leta 1811. padel na 5.894.320 goldinarjev.

Kanonik Matija Sila piše: »Od 1807. pa do 1821., torej celih 14 let, ni bilo na tržaški stolici škofa. Razuzdanost, popačenost in nevednost je zavladala tudi med prostim ljudstvom. Pa tudi sposobnih dušnih pastirjev ni bilo. Po Istri so bili še »lagolaši, duhovniki, ki so brali mašo po staroslovensko. Kot sluge kacega duhovnika so se bili naučili le malo čitati, pa jih je škof posvetil. Od pridig in krščanskega nauka ni bilo ni duha ni sluha. Po mestih so si najeli za korizmo (post) kacega inostranega pridigarja. Po Krasu so pa bili v nekih duhovnijah italijanski duhovniki, ki niti jezika svojih ovčic niso poznali, in jih je moral cerkovnik učiti, kaj naj oznanjajo. Tako je n. pr. oznanjal v vasi (Sila je mislil na Povir) laški duhovnik: »Jutri ga bo, ga bo« — pa ni znal naprej. Cerkovnik mu šepeta na uho nekega svetnika, pa ni umel oni duhovnik, in reče: »Naj ga bo, kar je rekla tista muž,« da so se ljudje po cerkvi smejali. Resnična dogodba, katero mi je pravil moj ded, ki je bil vojak za časa francoskih bojev.«

Trst je bil v srednjem veku do 18. stoletja neznančno mesto. Leta 1717., ko so proglasili prostó luko, je štel Trst 5600 duš. Od tedaj je neprestano rastel, kakor pričajo številke: leta 1777. je štel Trst 20.000 duš, 1802. 24.600 duš, 1808. že 33.000 duš. Francoska zasedba je povzročila padanje

mestnega prebivalstva, ki se je leta 1812. skrčilo na 20.600 oseb. Po odhodu Francozov je jelo število duš rasti: leta 1818. je štel Trst že 35.500 duš, leta 1825. že 40.500 in pet let kasneje je narastlo na 44.200 oseb.

Trgovina je dvigala Trst. Benetke so bile silno nevoščljive. Ohranjeno je poročilo višjega trgovskega sveta v Benetkah o naraščanju Trsta z dne 17. majnika 1768. V tem poročilu takole tožijo: »Usodno je naraščanje tržaškega mesta. Podjetja prekrasno uspevajo. V letu 1763. so ustanovili 6 velikih podjetij in tri bogate družbe so se priselile. Dvanajst trgovskih pomočnikov se je ločilo od gospodarjev in delajo na svoj račun. Število prebivalstva silno raste, ladje gradijo in neprestano zidajo hiše v tako imenovanem terezijanskem delu mesta.«

Iz tega je razvidno, kako zavistno in obenem natančno so Benečani zasledovali razcvit Trsta.

Leta 1776. se je razvila trgovina s Kitajsko in z Indijo. Tako je rastla pomorska trgovina, da so v Panfilijevi ladjedelnici, ki je bila na poznejšem trgu Piazza Carradori, zgradili v letih 1780. do 1824. nič manj ko 600 ladij!

Zgoraj omenjeni terezijanski del mesta pomeni novi del mesta v okraju Novega sv. Antona, kjer se je dotlej razprostiralo -olje naših kmetov. Ko so zgradili kanal, so nasadili ob njem dve vrsti murv. »Dogana« pa je stala še vedno samotna med njivami.

Dočim je Trst raste, so Benetke propadale. Kot živa priča tega propadanja je bila neka benečanska galera, velika ladja, ki je gnila v pristanišču več let.

Tržaške ladje so plule po vseh morjih sveta. Leta 1804. je privozilo nad 600 ladij v mesto za 14 milijonov goldinarjev samo svile, cvetlic in kož. Leta 1803. je znašal uvoz 42 milijonov, izvoz pa 32 milijonov goldinarjev. Ob teh številkah so Benetke kar omedlevala. En sam trgovec, Dalmatince Kurtović (Curtovich), je imel v tem letu za 1.139.747 goldinarjev prometa, kar je bilo za tiste čase nekaj neverjetnega. Strašnega bogastva so si nakopičili zlasti trgovci Carciotti, Reyer in Brook, ki so trgovali z Angleško. Iz Idrije so vozili živo srebro na Holandsko in na Špansko, Angleška je uvažala svojo bogato manufakuro, Francoska je kupovala štajersko železo. V Trstu je bilo nič manj ko 17 tovarn za rozolij, 7 tovarn, 6 milarn, 2 sladkorski čistilnici, 2 strojarni, tovarna za glavnike, čokolado in klavirje. V letih 1821. do 1824., ko se je Grčija borila zoper Turčijo za svojo svobodo, je pribežalo v Trst okrog 3000 Grkov. Po sklepu miru se jih je 1000 vrnilo v domovino, 2000 pa jih je ostalo v Trstu in so se pomešali.

Leta 1808. je neki Francoz Duprè postavil v Trstu mlin na veter (via Molino a vento) na de-

belem, okroglem stolpu. Med francosko vojsko je služil stolp za brambo; postavili so nanj top. Mlin pa ni dolgo uspeval. Leta 1819. je Francoz Sonnerat ustanovil prvi parni mlin v Trstu (via Molino a vapore).

V Trstu je v taki meri vzcvela mednarodna trgovina, da so rabili denar vseh držav; oddajali in sprejemali so angleški, francoski, grški in drugi denar pravtako kakor avstrijskega.

Švicarji so imeli svojo lastno kavarno; Nemci so hodili v kavarno »Stella polare«. Pred mestnimi vrati pred Velikim trgom so imel svojo kavarno Grki, ki so trgovali s svilo in sadjem.

V petkih so kuhali v gostilnah le postne jedi. Le pri posebni mizi je moral sedeti, kdor je zahteval mesne jedi. Zato je bil izdan oblastven ukaz.

Na mestu sedanjega hotela de la Ville je leta

Častnik in vojaki okoličanskega bataljona.*)

1772. zgradil baron Anton Rossetti kapelo Matere božje. Ko so kasneje cerkev podrli, so prenesli glavno sliko v zakristijo cerkve Novega sv. Antona (obiskovanje Marije Device).

Ob Rdečem mostu je bila postaja za vozove in prostor za javne dražbe; pa tudi razni glumači so postavljali tu svoje stojnice in so razkazovali svoje umetnije.

Na Lesnem trgu (danes »Goldoni«) je stal v sredini velik vodniak. Tu je bilo shajališče lesnih trgovcev s Kranjskega.

Na prostoru, kjer je danes Veliki trg (Mihec in Jakec), je stal zid z mestnimi vrati. Zidovje, ki je obdajalo mesto, so podrli leta 1838.

Mesto je imelo v obrambo še več desetnikov: 10 jih je bilo postavljenih v lazaretu, 20 pa na raznih pomolih.

Tudi s framasoni je imel Trst že jako zgodaj znanje. Cesar Jožef II. je razpustil ložo, to je framasonsko društvo in shodnico, ki se je nahajala v Benetkah. Cesar Jožef je dovolil lože samo v

*) Do te slike in pa tiste, ki predstavlja svatovsko narodno nošo, mi je pripomogla gospodična Ernesta Kapun iz Trsta.

mestih, kjer je imel sedež cesarski namestnik, kakor v Trstu. Cesarski namestnik je imel pravico, pošiljati k vsaki seji framasonske lože svojega zastopnika. Na ta način je cesar nameraval vničiti framasonstvo. Pa ni šlo! Mogočnega cesarja že davno krije črna zemlja, framasonstvo pa le ruje dalje. Loža, ki se je morala preseliti leta 1785. iz Benetk v Trst, se je nastanila v neki hiši ob glavnem kanalu. Leta 1805. so imeli framasoni že dve loži, eno v palači »Panzera«, drugo nekje na škorklji. Ko je umrl framasonski mojster v hiši na križišču »Ponte della Fabbra«, je dal lastnik hiše izdolbsti na pročelju votlino, kamor je postavil kip Matere božje, da bi tako greh preganjal in da bi zabrisal spomin, da je v njegovi hiši framason prebival. Sedaj stoji na tistem mestu moderna palača.

Tržaško mestno plemištvu je v srednjem veku

Svatje iz svetoivanske župnije leta 1825. — Izvirna slika, ki jo hrani g. Jožef Mahnič v Rojanu, kaže obleke v črni, modri, rdeči in beli barvi.

tvorilo 13 rodbin. Do leta 1800. so se ohranile le še te rodbine: Bonomo, Burlo, Giuliani, Leo, dell'Argento, Petazzi. Vse te plemiške družine so bile lastnice graščin na deželi. Grofje Petazzi (slovenskega pokolenja, Petač) so imeli svoja posestva na Krasu in njihov sedež je bil Podgrad pri Rodiku. Plemištvu je izumiralo ne le po številu, ampak tudi moralno, no pomenu, po vplivu, po veljavi. Pa tudi ni čudo: v majhnem mestu, ki je štelo par tisoč prebivalcev, je bilo umljivo, da so nad rokodelci in ribiči prevladovali graščinski posestniki, ki so bili po vrhu vsi izšolani ljudje. Pred 150 leti pa se je položaj spreminjal. Plemiški stan so izpodraščali trgovci, ki so rasli ko gobe in ki so strahovito bogateli; zato pa so tudi nastopali sijajnejše kakor stari plemiči. Ko je francoska vlada odpravila plemiško nadvlado, so bili tržaški plemiči do smrti udarjeni. Ko so Francozi odšli, je sicer zopet zaživel plemiški invalid, toda le za kratko dobo: visoke službe in zunanje časti so se plemištvu tako podajale kakor sijajna uniforma jetičniku, ki je pred smrtjo.

Spor med plemiči in novim stanom veletrgovcev se je čedalje bolj ostril. Plemiči so zrekli trgovcem

»creature malviventi«, trgovci pa so vračali psovke z »i nobili del móccolo«, ker so hodili plemenitaši v procesijah prvi za nebom in so nosili najbolj debele sveče, da so se ločili od drugih.*)

Nove razmere so preobrnilo tudi magistrat. Poprej so vladali sami plemiči. V novi občinski svet, ki se je sestavil po pritisku trgovskega stanu, so prišli trije trgovci, ki jih je izvolila kupčijska zbornica (borza), vlada je poslala vanj tudi tri zastopnike.

Plemiči so kar ginili. Grajska posestva so razpadala, vlada jih ni več ščitila, v Trstu niso več bili v prvih službah, ki so jim bile dotlej dajale ne le čast, ampak tudi dohodek. Le tu pa tam so se ob kaki izredni priliki pokazali v svoji častitljivi noši z rdečo haljo. Tako je zginila slava plemičev, ki je trajala celih 800 let.

V tistih časih je tvoril mesto okraj sv. Justa do Velikega trga in celo staro mesto. Izven tega je bilo le malo hiš. Koder se danes razprostira novi del mesta, okrog Novoga Antona, Chiozze itd. je bilo polje, ki so ga obdelovali Slovenci. Grič sv. Vida je bil zasajen s trto. Meščani so bili lastniki posestev, naši ljudje so bili njih koloni.

Oglejmo si nekoliko zabave starih Tržačanov. Na trgu pri Sv. Jakobu, na Murvinem travniku v Rojanu ter Podkostonji v Barkovljah so se vršili štirikrat na leto plesi, ki so trajali od prvih ur po popoldanski božji službi do zdrave Marije. Teh plesov so se udeleževali meščani in okoličani, ki so prihajali v narodni noši. Na te plesove so šli za petico in Lahi so rekli

tem plesom »Il ballo della petizza.«*)

O pustu 1769. je teklo iz vodnjaka pred Mihcem in Jakkem belo vino. Da so bili ta večer vsi Tržačani kar najboljše volje, ni treba še posebe povedati.

Pust so praznovali z velikimi prireditvami. Po mestnih ulicah se je vila dolga procesija; njej na čelu je bil »kralj norcev« s tremi čarovniki. Znamenito svetovno bitko z zrnjem, ki je bila v navadi do pred par let pred vojno, so uvedli leta 1830.

Nekaj izrednega so učakali Tržačani v majniku 1808. V ulici Torrente (danes ulica Carducci) pred Kalistrovo hišo, kjer stanuje danes naš slovenski zdravnik dr. Just Pertot, se je zbralo do 1500 oseb, ki so prisostvovala nenavadnemu prizoru: prvi zrakoplov se je imel dvigniti v zrak. Zrakoplov je bil s štirimi vrvmi pripet ob tla. Pod

*) Móccolo pomeni: šibko, deloma že porabljeno svečo. Tržačani pravijo móccolo smrkluju. Potemtakem: smrkavi plemiči.

*) Pet soldov. Da je bil ta izraz splošno v rabi tudi pri Italijanih, priča tržaški uradni list, ki je pisal: »Partí Natale Schiavoni con sole 16 petizze in sacco ed arrivò quì l'ultimo giorno dell'anno 1797.«

njim so zakurili velik ogenj, zrakoplov balon se je napihnil toplega zraku, pogumni zrakoplovec je prerezal vrvi in hipoma se je zrakoplov dvignil in letel je ko ptica v nepopisno začudenje gledalcev. Preletel je mesto in se spustil na drugem delu mesta na tla.

Ponoči so posebni čuvaji patroljirali po mestu, držeč v rokah priprosto leščerbo. Prva javna razsvetljava se je vpeljala leta 1769. Leta 1800. je gorelo že 530 svetilk na olje. Plin je prvič gorel šele leta 1847. Po noči je ob določeni uri dal častitljiv zvon znamenje, da se gostilne zaprejo. Zgodovina tega zvona je znamenita. Leta 1295. so Tržačani zgradili stolp ob morju na Velikem trgu. Na stolp so obesili tudi tri zvonove in uro. Večji zvon je bil vlit že leta 1200. in prenešen leta 1295. v novi stolp. Ta zvon je zvonil, ko so ljudi kazensko obglavljali. (Armesünderglocke). S srednjim zvonom so dajali znamenje, da so sodniki koga obsodili na smrt, na sramotni oder ali na ječo vsaj petih let. Tretji zvon je skliceval seje županstva; ob 11 uri predpoldne je veleval, da se je otvoril trg, kamor so okoličani donašali vrtnino in druge zemeljske pridelke. Ob 2 popoldne je zvon dal znamenje, da se morajo zapreti vse gostilne in kavarne. Ta stolp so tekom stoletij večkrat prenovili ali vsaj popravili, tako so ga leta 1747. zvišali. Dočim sta se oba manjša zvonova razbila in zgubila, se je največji ohranil do današnjega dne. Dne 24. septembra 1838. so sklenili stolp končno podreti in z njim so zginila starodavna vrata pod njim. 26. septembra so vzeli zvonove s stolpa. Veliki zvon so postavili v zvonik cerkve sv. Petra, ki je stala na Velikem trgu. Ko so leta 1871. cerkev podrli, so sneli zvon in mestni magistrat ga je leta 1871. podaril župni cerkvi v Barkovljah. Magistrat mu je dal vlit tale napis v latinščini: »Sin božji, usmili se nas, tržaškega mesta. Vlit sem bil leta 1200. za javno korist in za rabo pravice, v čast in v strah, prelili so me 1636. pod vodstvom sodnikov Bonzia Frankol, Antona Morello, Dominika Montavello, ter Petra Mirca, Jakoba Leona, ter upraviteljev. Vlit me je Mihael Remer.«

Zvon je bil v barkovljanskem zvoniku vse do leta 1906., ko je počil. Prenesli so ga v tržaški muzej. Namesto tistega je županstvo dalo v enaki velikosti vlit nov zvon, ki med vojno ni bil rekviriran in ki še danes visi na barkovljanskem zvoniku.

O usodi dveh drugih zvonov, ki so jih obesili v stolp ob morju leta 1295., je tole znano. Ko so leta 1838. podrli stari stolp, so spravili dva zvonova na varno in ko so sezidali sedanjo magistratno palačo na Velikem trgu, so oba zvonova prelili ter ju postavili na stolp magistratne palače, kjer še danes bijeta ure Mihec in Jakec.*)

Tudi zgodba Mihca in Jakca je močno zanimiva. Na mestni stolp, ki je bil zgrajen — kakor že omenjeno — leta 1295., so vložili približno na sredino pročelja javno uro leta 1356. Ob strani ure so postavili dva moška lika (podobi), ki sta ure bila; bila sta iz otemnelega bronca. Italijani so ju nazvali »I mori di piazza«, Slovenci pa Mihec in

Jakec. Končno je prevladal slovenski naziv, ki je še dandanes edini v ustih tržaškega prebivalstva. Ko so leta 1747. prenovili stolp, so Mihca in Jakca odstranili. Toda tržaško ljudstvo tega ni moglo trajno prenesti. Ko je dal magistrat zgraditi sedanjo mestno palačo, je dal v spomin na starega Mihca in Jakca vlit in postaviti novega Mihca in Jakca, ki še vedno zvesto bijeta ure in četrti.

Ob času francoske revolucije se je tudi moda temeljito preobrnila. Leta 1800. so se še vsi starejši meščani nosili po starem, mlajši rod pa le po novem.

Stari meščani so nosili velik trioglat klobuk, veliko, dolgo, nagubano haljasto suktnjo, kratke hlače, dolge nogavice, na glavi umetne, skodrane lasi z belo kito. Spomin na to modo si videl še pred vojno: najstarejši možje po vaseh so še tu pa tam imeli kratke hlače.

Po francoski revoluciji se je Trst razvijal v veliko mednarodno mesto, v katero so se vseljevali pripadniki vseh narodov, ki so vsi vplivali na nošnje meščanov. Začeli so nositi cilindrate klobuke, angleški telovnik, dolgo suktnjo, ruske čevlje.

Okrog 1830. si le še redko srečal moža z belo kito. Najbolj trmast je bil neki Aron Parente, ki je do svoje smrti leta 1853. hodil okrog Rdečega mesta s trioglatim klobukom, s kito in dolgo haljo.

Po revoluciji so nosili 12, in celo 9 letni dečki cilindre na glavi in veliko ovratnico.

Ženske so si izbrale tole modo: obleka se je morala tesno držati života. Prsa so morala silovito štrleti; v ta namen so jim služili izbočeni modrci iz žičnega ogrodja; bile so razoglave, nosile so visoko frizuro. Ramena in roke so bile gole. Čim bolj se je hotela ženska postaviti, tem več zlatenine in draguljev si je obložila na roke, okrog vratu: pet do šestkrat je bil zlati lanec ovit krog vratu in na vsakem prstu obeh rok je imela po več prstanov. Uhani so bili na tri nadstropja, v lasi so si devale dolge vlasulje. Par let kasneje so ženske opustile razoglavost in nositi so začele velikanske klobuke.

Leta 1815. so možje posnemali ženske in črtane hlače iz belega perkala so se kar tiščale kože. Suknje so postale še daljše, ovratnico so si ovijali visoko čez grlo.

Dočim so bili možje do revolucije popolnoma obriti, so si kasneje puščali brado rasti, kar je splošno trajalo do 1880. Kasneje so ginile brade, svetovna vojna pa je moškim še brke odstrigla.

Železnice še davno niso bile znane, tudi parnikov ni bilo, ne telefona ne brzojava. Tudi cest je bilo kaj malo. Iz Trsta je peljala edina Stara openska cesta, ki je še ohranjena. Novo cesto so zgradili leta 1830. Po stari cesti si srečaval vozove, pred katerimi je bilo vpreženih 4 do 16 štajerskih konj, ki so bili ozaljšani z medenino, da je vse bingljalo in rožljalo. Te vozove so pred 70 leti nadomestili železniški vlaki.

Pošto je imela v najemu plemiška rodbina Thurn-Taxis. Imeli so konjike za nujne vesti. Do cesarice Marije Terezije, ki je vladala od 1740. do 1780., je šla edino ena cesta z Dunaja čez Semerink skozi Gorico v Trst. V Palmi se je razcepila: ena je peljala v Benetke, druga v Istro. Tržačani so imeli posebnega sla, ki je hodil po

*) Podatke o starodavnem zvonu mi je dal sedanjí župnik v Barkovljah, gospod L. Salvadori.

pošiljke v Gorico. Pot z Dunaja v Trst je trajala 15 dni; za časa cesarja Jožefa II. (1780.—1790.) je trajala le 8 dni. Kako počasi so takrat razširili najvažnejše vesti, pove tole dejstvo: Napoleon je umrl 5. majnika 1821. Pismo z vestjo o njegovi smrti je dospelo v Trst, kjer so živeli Napoleonovi sorodniki, šele v juliju, torej dva meseca kasneje.

In kako nevarno je bilo potovanje! Roparji so živeli po gozdovih in napadali popotne vozove. Ljubljanski uradni list je leta 1808. poročal, da so tolovaji na poti iz Trsta umorili več Francozov. Zasledili so dve tolpi, enega hudodelca so na mestu ustrelili. Na Razdrtem so pustili oblastva viseti po en mesec telesa roparjev, ki so bili napadli poštni voz.

Od leta 1750. do 1810. je šel vsak teden le en voz iz Trsta v Ljubljano. Leta 1815. so vpeljali dnevno vožnjo med Trstom in Gorico. Leta 1824. so vozili dvakrat na teden v Gradec in na Dunaj. Kdor se je hotel peljati, se je moral že več dni prej vpisati pri postiljonu in si tako zagotoviti prostor.

Neki Cimadori je leta 1809. naznanil, da bo vpeljal ekspresno vožnjo iz Trsta do Ljubljane: vozil je poldrugi dan, v Gradec pa 4 dni.

Ravnoliko slabe zveze so bile po morju, ker so vozili na vesla ali na jadra. Na dan sv. Justa 1818. so iz Panfilijevega arsenala izpustili prvi brod na kolesa. Ljudje so strmeli nad čudesom, da se ladja giblje brez vesel in brez jadra! Pa tudi kolesa so zastarela, ko je češki izumitelj Resel iznašel vijak. Zadnjo ladjo s kolesi sem videl nekaj let pred vojno: bila je to »Graf Stadium«, usidrana pred grško cerkvijo.

Z odkritjem pare in elektrike, po čemer smo prišli do železnice, do parnikov, do telefona in brzojava, se je odprl nov svet.

R. BEDNARIK

PRVI GORIŠKI ZGODOVINAR.

POVEST davnih dni goriške dežele bi zapadla smrti, da je ni otel potomcem prvi goriški zgodovinar oče Martin Bavčer (Bauzer). Tudi spomin na tega zaslužnega moža je malodane pobledel, kakor so že porumeneli pergameni rokopisov njegove zgodovine goriških grofov. Delo in življenje našega prvega zgodovinarja je zavito v meglo; malo vemo o njem. Zato naj bo par vrst posvečenih očetu Martinu, dokler ne bo kdo preiskal njegovega življenjepisa in morda našel v njegovih spisih pričevanja za pravdo slovenskega ljudstva...

Martin Bavčer se je rodil v novembru leta 1595. Njegov rojstni kraj ni prav natanko določen. V jezuitski kroniki v Gorici se bere, da je bil doma iz goriške grofije; Valvazor, sloviti zgodovinar, ga imenuje Kranjca; zgodovinar Morelli pa trdi, da je bil rojen v neki vasi med kraškimi gorami in reko Vipavo. Kolikor sem mogel tudi sam dognati je rojstni kraj njegov vas Selo*) na Vipavskem v današnji batujski fari. V Selu je še danes dokaj priimkov: Bavčer.

*) V Slovenskem biografskem leksikonu je napaka. Tudi še par drugih netočnosti je tam.

O Bavčerjevi mladosti nam ni nič znanega. Iz jezuitske kronike posnemam, da je bil v Ljubljani sprejet l. 1616. v jezuitski red. V Brnu je opravil novicijat ter skončal modroslovne nauke. Čez pet let je prišel v Gorico, kjer je poučeval na jezuitskih šolah na Travniku. (Pred letom 1620. so bili goriški jezuitje pri cerkvi sv. Ivana; od tam so se preselili v hišo vdove Marcina na Travniku.) Bavčer je 1627. pel novo mašo in potem opravljal službo prefekta in profesorja filozofije v višjih humanističnih razredih. Vsled velike svetosti in učenosti so ga poslali predstojniki, potem ko je l. 1635. na god sv. Ignacija položil slovesne štiri redovniške obljube, kot profesorja moralke v Ljubljano. Od ondot je šel kot rektor jezuitskega kolegija l. 1643. na Reko in čez nekaj let kot rektor v Gradec. Toda že pred letom 1660. ga srečamo spet v goriški redovni hiši. »Tu je«, kakor pravi kronika, »porabil ves prosti čas, kar mu ga je ostajalo od službe in brige za blaginjo bližnjika, v sveti tihoti svoje celice, kjer je preiskoval grobljo zgodovinskih starin. V vseh čednostih utrjen, je dobri starček vsled katara in vnetja mreine na predvečer rojstva Gospodovega svojo dušo Bogu izročil.« To se je zgodilo 27. decembra leta 1658. Preprosto življenje preprostega redovnika, ki je daroval sebe Bogu in delu.... Ko je prišel leta 1660. cesar Leopold v Gorico, so ga v dvorani jezuitske gimnazije ogovorili z dolgim nagovorom, ki ga je spisal oče Martin Bavčer in se je tiskal v Vidmu istega leta. To je nekak zgodovinski opis in kronika goriških grofov. Bavčer se je na njem podpisal: *Gaudentius Hilarinus Goritianus*. — V ljubljanski licejski knjižnici pa hranijo prepis Bavčerjevega spisa »*Historia rerum noricarum et forojulienium*« (Zgodovina Norika in Furlanske). V tem rokopisu tudi opisuje našo ožjo domovino. — Poglavitno delo pa tra Martina pa je: *Syllabus Ducalium Sacri Romani Imperii Goritiae Comitum Colectus a P. Martino Bauzer Societatis Jesu Presbytero*. — Ta rokopis, ki ga je eno leto pred Bavčerjevo smrtjo 13. novembra 1667. odobril za natis »Kornelij, generalni vikar svete oglejske cerkve«, se nam je ohranil v prepisu, pripravljenem najbrže leta 1783. S tem spisom, ki je ostal povsem neznan, se ni doslej še bavil noben zgodovinar. In vendar je to prvi zgodovinski opis goriških grofov in naših krajev! Posebno znani so pisatelju vipavski kraji, kar dokazuje, da je bil Bavčer Vipavec. Za zgodovino Goriške, ki jo obdeluje pisatelj v 27. poglavjih, je pridejan opis tržaških mučencev in škofov do l. 1663. To celotno delo, čeprav je tu pa tam legendarno, hrani v sebi silno dosti zgodovinskega zrnja. V njem je že omenjena cela vrsta vipavskih vasi s slovenskimi imeni. Iz Bavčerjevega »Syllaba« bo moral zgodovinar Goriške še marsikaj zajeti; saj je to prvi poskus goriške zgodovine. Mi pa moramo biti ponosni, da je prvi naš zgodovinar in pričevavec bil Slovenec, oče Martin.

Le škoda, da je sredi dela omagal in da je, kakor pravi Valvazor, »smrt potisnila v zemljo moža, kateremu je marsikdo dališe življenje želel«. Prvi slovenski zgodovinar slovenske zemlje, naj pa uči potomce odkrivati prošlost in z njo pričati za današnje dni.

PO OKROGLEM SVETU

DR. V. ŠARABON.

PROTI SEVERNEMU TEČAJU.

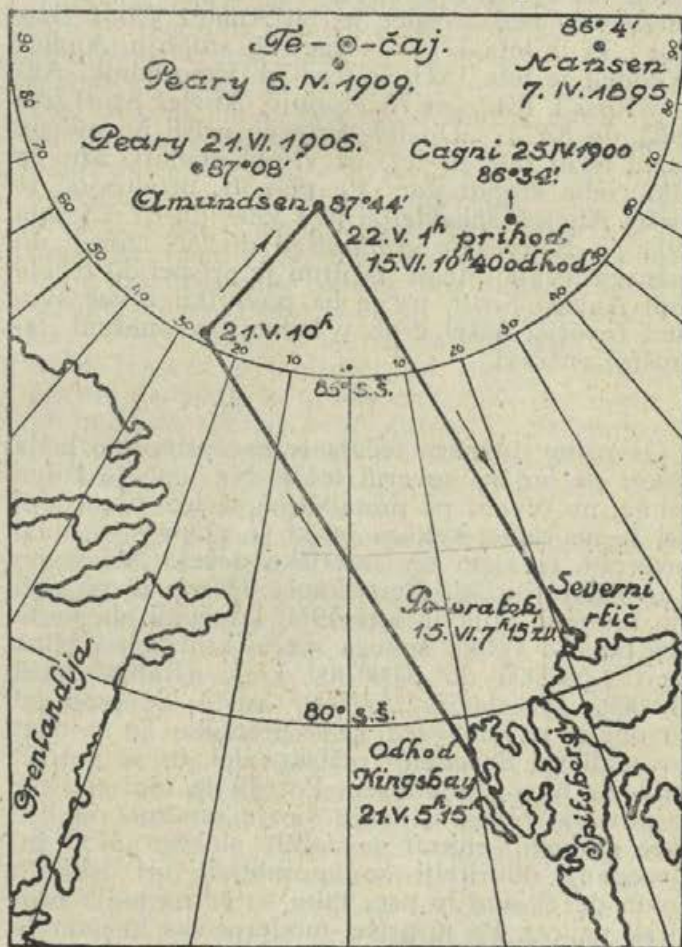

ČLOVEKU je prirojeno, da išče in odkriva neznane pokrajine. Vleče nas zmeraj to, kar nam ni znano. Zlasti bajne dežele na vzhodu niso dale ljudem nikdar miru; takoj za njimi jih je pa vleklo hrepenenje v skrivnostne dežele okoli tečajev. Naša zemlja je približno krogla s severno in južno poloblo. Črta, ki gre na zemljevidih ob najširšem obsegu od vzhoda proti zahodu, se imenuje ekvator; dolg je 40.000 kilometrov. Črte, ki gredo vzporedno z ekvatorjem od zahoda proti vzhodu, se imenujejo vzporedniki. Je jih seveda na milijone in milijarde; mi se pa zadovoljimo s tem, da damo ekvatorju številko ničla in štejemo od njega proti severu in proti jugu do 90. Številka 90 ni več vzporednik, temveč točka, ki ji pravimo severni ali južni tečaj. Od vzporednika do vzporednika je okoli 111 km. Na naši karti vidimo izrezek zemlje z 80. in 85. vzporednikom ter s severnim tečajem. Smer od ekvatorja do tečajev imenujemo širino; zato vidimo zapisano 80 s. š., in 85 s. š., torej 80. in 85. vzporednik severne širine. Namesto vzporednik rečemo tudi stopnja. Prostor med dvema vzporednikoma razdelimo na 60 minut, minuto pa na 60 sekund; minuta je torej približno 1850 metrov, sekunda pa dobrih 30 metrov. Poleg te razdelbe imamo še drugo: od tečaja do tečaja potegnemo čez vzporednike in čez ekvator črte, ki jih imenujemo meridiane ali poldnevnik. Začnemo šteti s tistim, ki gre skozi Greenwich (grinič), zvezdarno pri Londonu; temu damo številko ničlo. Odtod štejemo na levo in desno do 180 in pravimo tej smeri vzhodna in zahodna dolžina. Na naši karti jih vidimo ravno pol, 90 proti vzhodu in 90 proti zahodu; do tečaja jih zato nismo potegnili, ker pridejo na tečaju vsi skupaj in bi se ne dalo toliko drugega noter napisati, kolikor smo vpisali mi. To povemo zato, ker bomo zmeraj govorili o severni ali južni širini ter o vzhodni in zahodni dolžini. Predstavljajmo si zemljo kot kroglo, našo karto pa kot izrezek iz nje.

I.

Prvi, ki je znanstveno raziskoval severne dežele, je bil Grk *Pytheas*. Okoli leta 350. pred Kristusovim rojstvom je prispel ob norveški obali približno do sedanjega mesta Trondhjem ali do $64^{\circ} 30'$. (Stopnjo ali vzporednik zaznamujemo z $^{\circ}$, minuto s $'$, sekundo pa s $''$.) Dolgo časa potem nič ne sli-

šimo o prodiranju proti severu. Šele okoli leta 880. po Kristusovem rojstvu se je Norman *Ohtere* po naročilu angleškega kralja Alfreda Velikega podal proti severu; hoteli so dognati, kako daleč se razširja Evropa. Ohtere je prišel do najsevernejše evropske točke, $71^{\circ} 10'$, je zavil okoli nje in je prispel v Belo morje. Nato je spet dolgo časa mir. Sicer so ribiči in lovci na kite pluli po sa-

motnih morjih severa okoli, a poročali niso o tem nič. Niso imeli smisla za to in so celo rajši videli, če so bila morja drugim neznana, ker jim je bil na ta način zaslužek lažji. Okoli leta 1200. poročajo o *Normanih*, ki so pripluli ob zahodni obali Grenlandije do $75.$ ali $76.$ stopnje in so odkrili skoraj gotovo tudi otočje *Spitsberge*. Na naši karti je otočje že vrtano, in vidimo tudi že vzhodno obalo Grenlandije. Smotreno raziskovanje pokrajin okoli severnega tečaja se je pričelo leta leta 1553., ko so poslali Angleži ekspedicijo v Severno Ledeno morje, na sever od

Evrope. Potem je šlo takole naprej: leta 1596. je prišel Holanec *Barents* do $80^{\circ} 11'$, leta 1607. Anglež *Hudson* do $80^{\circ} 28'$, leta 1773. Anglež *Phipps* do $80^{\circ} 48'$; v letih 1806.—1822. sta dosegla oče in sin *Scoresby* $83.$ stopnjo, l. 1876. Anglež *Markham* $83^{\circ} 20'$, 7. aprila 1895. Norvežan *Nansen* $86^{\circ} 4.$, 25. aprila 1900. Italijan *Cagni* $86^{\circ} 34'$, 21. junija 1906. Amerikanec *Peary* (izgovori piri) $87^{\circ} 8'$. Ravno ta Amerikanec je 6. aprila 1909. prispel tudi na tečaj sam ali vsaj v najbližjo njegovo bližino. Z velikim Norvežanom *Nansenom* se začne polnoma nova doba v raziskovanju tečajnih dežel in smo zato tudi njega prvega vpisali na kartico.

II.

Smotreno raziskovanje pokrajin okoli južnega tečaja se je pa začelo veliko pozneje; saj se je sploh vsa zgodovina tam doli pozneje začela. Prvi znanstveni raziskovalec je bil Anglež *Cook* (izg. Kuk), ki je leta 1774. dosegel 71. stopnjo. Anglež *Weddell* je leta 1823. šel čez 74. vzporednik, Anglež *Ross* l. 1842. čez 78. stopnjo, Anglež *Scott* leta 1902. do $82^{\circ} 17'$. Do teh širin so prišli po morju. Južni tečaj sam pa leži na visoki planoti; zato je bilo treba stopiti gor. Po planoti prodirajoč je prišel Anglež *Shackleton* leta 1909. do $88^{\circ} 23'$, leta 1911 pa Norvežan *Amundsen* do 90° , torej do južnega tečaja. Mesec za njim je prispel do tečaja tudi Anglež *Scott*, pa je na povratku z več svojimi tovariši našel grob v ledeni in sneženi tam mošnji puščavi.

III.

Osvojitvev južnega tečaja je brezprimerno lažja kakor pa boj za severni tečaj. Na jugu je trdna celina, na severu pa premikajoč se led. Samo oni del še ne vemo, kakšen je, ki se razprostira med severnim tečajem ter ameriško deželo *Alasko* in *Kanadskimi* otoki. Amerikanec *Harris* je po raznih morskih pojavih leta 1911. izračunal, da mora biti tam še veliko suhega sveta, kojega površina meri 1,500.000 do 2,000.000 km^2 , (*Italija* meri 310.000, *Jugoslavija* 250.000 km^2 .) Severno od Evrope je pa samo led, ki se premika. To so nam povedali vsi dosedanji raziskovalci, to je potrdil letos na novo *Amundsen*. Potrdil je tudi to, kar je povedal *Nansen*, da je morje severno od Evrope globoko; enkrat so dobili globino 3750 m. Dosedanji odkritelji so uporabljali pri iskanju novih dežel sani in pse; tako so še najbolj prodirali naprej. Pa je prišel moderni čas in nam je dal zrakoplov in aeroplan. Kmalu bo trideset let, odkar je Šved *Andree* odplaval s *Spitsbergov* v zrakoplovu proti severnemu tečaju, leta 1897. Nič več ga niso videli. Deset let za njim je odplul z zrakoplovom proti tečaju Amerikanec *Wellman*. Prišel je pa samo par sto metrov daleč; nato se mu je zrakoplov razletel, druge nesreče ni bilo. Znani grof *Zeppelin* je tudi hotel iti z zrakoplovom na tečaj; prav tako major *Parseval*, pa ni bilo nič. Slednjič se je oglasil *Amundsen*, odkritelj južnega tečaja. A hotel je na tečaj z aeroplanom, ne z zračno ladjo. Načrta leta 1922. in 1923. sta se mu ponesrečila; leta 1922. je s pripravami zaostal, leta 1923. se mu je pa letalo pokvarilo. Zelo veliko so pisali o *Amundsenu* lani,

1924. Dal si je graditi poseben aeroplan v *Italiji*; pa ni imel dosti denarja, in načrt je spet padel v vodo. *Italijani* so si sami zgradili svoj aeroplan, stotnik *Locatelli* je odletel z njim, pa je prišel samo do *Grenlandije* in je bil vesel, da so ga *Amerikanci* rešili.

IV.

Za letos, 1925., si je pa zagotovil *Amundsen* zadosti denarja; dal mu ga je Amerikanec *Ellsworth*, nekaj pa norveška vlada, njegov brat itd. Po načrtih nemškega inženjerja *Dornier* je dal zgraditi dva aeroplana v podobi kita. Zato vidimo na slikah na aeroplanih zapisano *Dornier - Wal* ali pa *Dornier - Whale*. *Wal* je nemška beseda za kita, *whale* (izgovori hvejl) pa angleška. Trup vsakega aeroplana je 16 metrov dolg in razdeljen v pet oddelkov, tako da voda ne more iz enega v drugega. Med oddelki so majhne odprtine, skozi katere lahko greš in ki se dajo trdno zapreti. Spreddaj je prvi prostor, ki služi za opazovanje in manevriranje; dosti je velik, da so poleg opazovalca v njem tudi inštrumenti, zemljevidi itd. Drugi prostor je za pilota, z dvema sedežema, tako da je mogoče dvojno nadzorstvo čez letalo in čez oba motorja. Vsako letalo je imelo namreč dva motorja. Za sedežema je veliko prostora za prtljago. V sredi trupa je kativni prostor, za njim pa tri metre dolga kabina, ki so jo porabili za obedovalnico. Za njo je dolg in ozek hodnik, po katerem pridemo do repa. Aeroplana sta bila zgrajena tako, da sta lako pristala na vodi, na suhem, na snegu ali na ledu.

V.

Sedaj pa pogledimo na pridejani zemljevid, da vidimo, kako se je *Amundsenu* godilo. V prvem aeroplanu so sedeli *Amundsen*, pilot *Riiser-Larsen* in mehanik *Feucht*, v drugem pa *Ellsworth*, pilot *Dietrichson* in mehanik *Omdal*. Aeroplana so bili dali z ladjo prepeljati v *Kraljevi zaliv* (*Kingsbay*) na *Spitsbergih* in so odleteli od tam letos (1925) 21. maja ob četrta na šest popoldne. Kmalu so zadeli na meglo, a so se je rešili in so leteli prosto v veličastni naravi, pod njimi neizmerna ploskev lesketajočega se ledu. — Povedati moramo, da je tam gori poleteli tri do štiri mesece neprestan dan. — Ob desetih zvečer so videli, da so leteli preveč proti zahodu. Obrnili so se torej bolj proti vzhodu, kar nam naša kartica prav dobro pokaže; puščica kaže smer poleta. 22. maja ob eni zjutraj je povedal *Feucht* da je olovica bencina že porabljena in da bo torej treba pristati, če bodo hoteli leteti še nazaj. Iskali so pravi prostor za pristan, pa ga niso dobili. Ko je pa zadnji motor hotel odpovedati, so morali pristati, kjerkoli. *Amundsenov* aeroplan se je ustavil na ledenih kladah, priti je moral tja seveda z najmanjšo mogočo brzino; *Ellsworthov* aeroplan se je pa ustavil v vodnem kanalu na ledu in je tudi takoj tam zamrznil. Če bi se bil led trdno sklenil, bi bil *Amundsenov* aeroplan uničen in treba bi bilo nastopiti po razrovanem ledu pot proti 750 km oddaljenemu rtiču *Columbia* na severni obali *Grantove* dežele. Ta marš bi bil gotova smrt. Ni mogoče popisati naporov in muk od 22. maja do

15. junija. Vedeli so, da je Ellsworthov aeroplan zgubljen, treba je bilo rešiti Amundsenovega. Z nepopisnim nadčloveškim delom so mu napravili sredi med ledenimi grudami 500 metrov dolgo in ravno pot za zalet, zmanjšali so porcije v prehrani, znosili so ves bencin iz zgubljenega aeroplana sem, zmetali so v morje vse, kar so le količkaj mogli pogrešiti. Teža tega, kar sta mogla vzeti aeroplana s seboj, je bila preračunjena za vsakega na 2500 kg, a pri odhodu s Spitsbergov je imel eden 3050 kg tovora, drugi 3100. Koliko tovora so morali torej vreči proč! Slednjič, ko je bilo vse pripravljeno, so se podali 15. junija vsi na krov Amundsenovega aeroplana, vseh šest. »To je bil naš največji trenutek!« To so morali biti občutki! Ali bo led pod drsečim aeroplanom držal ali ne? Ali bo morje, ki je vse tri tedne bilo mirno, začelo v zadnjem trenutku gibati se in bo podrlo s toliko težavo zgrajeno pot za zalet? Ali bosta motorja prišla? Počasi se je pomikal aeroplan naprej, aparat je ubogal. Sto metrov, dvesto, triststo! Slednjič so v zraku, rešeni so. »Naših čuvstev si ne more nihče predstavljati.« Bili so na 87° 44', okoli 250 km oddaljeni od tečaja; odšli so 15. junija ob desetih in 40 minut zjutraj, prileteli so na severni rtič Spitsbergov ob sedmih in 15 minut zvečer. Gor so leteli slabih 8 ur, nazaj pa 8 ur in pol, hitrost na uro 110 do 130 kilometrov.

Vsa ekspedicija je ugotovila to, kar smo vedeli že doslej; novega nam ni prinesla nič. Nekaj drugega pa je, kaj vse je Amundsen naračunal in izmeril. In kako je na novo zopet dokazal, kaj premore energija in odločnost človekova. S tema dvema je prihranil Amundsen sebi in tovarišem strašno možnost smrti v ledenem grobu in je rešil svoje in njih dragoceno življenje človeštvu in znanosti.

VI.

Amundsenov polet nam je dokazal — in to pravi tudi on sam — da gre bodočnost raziskovanja tečajnih dežel zračnim ladjam ter staremu načinu Eskimov, psom in sanem, ne pa aeroplanu. Ekspedicija z zračno ladjo se že pripravlja. Najbolj agitira za njo nemški letalski stotnik Bruns. Pravi, da je treba zgraditi zrakoplov, ki bo imel vsebine 120.000 do 150.000 kubičnih metrov in ki bo letel s hitrostjo najmanj 120 kilometrov na uro. Vodil bi ladjo znani nemški inženjer dr. Eckener, ki je peljal lani od 12. do 15. oktobra zračno ladjo Z R III. iz Evrope v Ameriko. Črka Z je začetna črka besede Zeppelin; tako imenujemo danes velike zračne ladje po grofu Zeppelinu, ki je prvi take ladje gradil. R je začetna črka angleške besede rigid (izgovori: ridžid) in pomeni neupognjen, negibljev, ker se zračna ladja v primeri z aeroplanom ne more v posameznih delih pregibati, temveč je trdna celota. Številka III. pa pravi, da je bil Z R III. tretja zračna ladja te vrste v Ameriki; kajti Nemci so jo zgradili na račun vojne odškodnine, ki so jo morali dati Ameriki. Ta ladja torej je priplavala v 70 urah iz Evrope v Ameriko; in takoj so vsi videli v njej vzor za tečajno raziskovalno ladjo. Nemci bodo sami potom prostovoljnih darov spravili potreben denar skupaj. Ker pa vsled mirovnihih pogodb ne

smejo na svoje ime takih ladij graditi, se bo ustanovila v ta namen mednarodna družba, v kateri bodo tudi Nansen, Amundsen, švedski raziskovalec Sven Hedin, več Amerikancev itd. Nimamo prostora, da bi vse načrte opisali, kakšna bo ladja in kaj vse je potrebno. Bomo pa drugo leto pisali o tem, ker se polet z ladjo prav gotovo ne bo izvršil prej kakor leta 1927. in torej ne bomo zaostali.

VII.

Vprašamo se še, kaj vse vleče moderni svet v tečajne pokrajine; saj one tajinstvenosti ne iščemo več, kakor so si jo zamislili ljudje prejšnjih časov. Več je vzrokov. Kanadski tečajni raziskovalec Stefansson je v letih 1913—1918 potoval po Alaški, najsevernejši Kanadi in po otokih severno od Kanade, torej po deželah, ki jih prištevamo že popolnoma tečajnim. Dognal je, da tam gori — razen na visokih delih — ni ledenikov, da je ob vseh letnih časih 75 do 90 odstotkov sveta tako brez snega, da se kot sliva velik kremenovec vsaj deloma lahko vidi izpod snežne odeje, da je pa poleti zemlja čisto brez snega. Toplomer ne pade dosti pod 50, v Ameriki so pa kraji, kjer pade toplomer na 56 pod ničlo, pa ostane živina brez škode vso zimo na prostem. Po raznih predelih ne rastejo samo mahovi in lišaji, temveč trava kakor pri nas; pase se tam na tisoče severnih jelenov in moškatno govedo; vidiš medvede, volkove, lisice, sove, kragulje, galebe, gosi, race, labode, žerjave, potapljavce itd. Stefansson je prepričan, da bodo te dežele enkrat še poseljene in jih imenuje »dežele bodočnosti«. Treba je spraviti gor še več severnih jelenov in moškatnega goveda, pa bodo v bodočnosti tečajne pokrajine lahko mesna zakladnica sveta.

Dalje je dognal Stefansson, da je povsod tam gori dosti izvrstnega premoga. Saj ga na Spitsbergih že več let kopljejo. To bi bil drugi vzrok zanimanja za one pokrajine.

Najvažnejši se nam pa zdi tretji vzrok, ki je pa prišel zraven seveda šele v času modernega zračnega prometa. Najkrajša pot iz Severne Evrope v Severno Ameriko in Sibirijo in še celo na Japonsko dol ne gre v smeri od zahoda proti vzhodu ali obratno, temveč čez tečaj ali blizu njega. Poglejmo le globus, pa bomo takoj videli, da je res. S tako ladjo, kakor smo jo prej omenili, bi prišli iz Londona preko tečaja v Tokio, glavno mesto Japonske, v petih ali šestih dneh, ker bi se ne vozili naravnost čez tečaj, temveč iz raznih vzrokov bolj po ovinkih; sicer bi prišli tja že v treh dneh in pol. Danes se vozimo iz Londona v Tokio skoz Sibirijo tri tedne; če so zveze ugodne. Znamka na pismu bo stala samo še enkrat toliko, kolikor stane danes, voznina bo pa znašala samo četrtino voznine I. razreda na parniku. Če pa nočeš iti na Japonsko skoz Sibirijo in uporabiš rajši parnik, se voziš iz Londona v Tokio 40 do 50 dni; z zračno ladjo boš pa imel v 14 dneh že odgovor nazaj. Zato stikajo danes prav živahno po kakšni novi zemlji okoli tečaja; vsak še tako majhen otoček bo pripraven za zgradbo pristana zračnih ladij in pozneje seveda tudi aeroplanov.

In če bodo člani naše družbe brali o prepirih za tečajne pokrajine, bodo vedeli, kje je vzrok.

V SINAJSKI PUŠČAVI.

Z dolgimi, vedno enako umerjenimi koraki in s stegnjenimi vratovi so stopali velblodi po brezkončnem pesku. Januarsko solnce je legalo v zgodnji zaton za Rdeče morje in risalo dolge gugajoče se sence pred nami. Vihar je ponchal. Ves dan je bril od severa, zavijal puščavo v gosto, vročo meglo peska in prahu ter brezsrčno silil v ušesa in nos, v usta in prsi, da sem komaj dihal. Še čuda, da smeri nismo izgubili.

Oblaki peska so polegli, le daleč spodaj na jugu

Vhod v wadi es - Sle.

je bilo obzorje še zavito v sivo meglo. Svet se je odprl. Potovali smo po širokem, nizkem hrbtu med dvema plitvima wadijema. Wadi na levi je bila razrita struga, seve brez kaplje vode, wadi na desni pa je bil podoben izsušenemu jezeru.

Pred nami pa je v zadnjih žarkih večernega solnca strmelo v nebo sivo skalovje, divje, razorano, razklano, — džebel et Tih, gorovje, ki se začinja pri Suez, spremlja obal Rdečega morja več sto milj proti jugovzhodu, se vzpenja vedno više in skriva v južnih izrastkih svoje najvišje vrhove, goro sv. Katarine in goro Sinaj.

Koj sem vprašal beduina, ki je bos stopal pred mojim velblodom, kako bomo prišli skozi to divje skalovje.

Pokazal je v daljavo in dejal: »Tamle! Skozi wadi es - Sle.«

Pogledal sem.

Nobenega wadija ni bilo videti, nobene soteske, neprodorna stena nam je zapirala pot.

Spet je kazal beduin na vzhod in razlagal, da pelje tam pred nami ozek wadi skozi gorovje, da teče potok po njem, da je tam drevje in zelenje

in da bomo jutri prišli vanj ter ves dan potovali po njem.

Neverno sem majal z glavo in iskal z očmi ozka vrata na Sinaj.

Zavili smo po strmem pobočju na desno. Previdno in premišljeno sta stopali živali, daleč nazaj sem sklonil telo, da bi ne strmoglavil v pesek. V par minutah smo bili na dnu wadija.

Obstali smo v široki, jezeru podobni kotlini, na dveh straneh so jo obdajali strmi bregovi, proti vzhodu se je izgubljala v staneh gorovja, proti zapadu pa se je izlivala v peščeno puščavo.

Zmračilo se je.

»Tukaj moramo prenočiti!« je odločil starejši moj spremljevalec, zarjavel, mršav beduin. Turban, ki je videl že lepše čase, mu je ovijal glavo, kuftan mu je odeval telo, od kolen niže pa je bil bos in roke je tudi imel gole.

»Zakaj?« sem ugovarjal. »Tu ni vode, ni drvi. Brez vode in brez drvi pa ne moremo nočiti! Pojdimo dalje, da pridemo v sotesko in do potokal!«

»Moder si, o gospod, in prav govoriš! Toda tukaj moramo taboriti. Noč prihaja in v temi si ne moremo urediti taborišča. Ne boj se! Vode imamo dovolj v mehovih, kurivo pa v žakljih.«

Vdal sem se. Sinova puščava sta navsezadnje vendarle bolje znala poskrbeti za nočevanje v puščavi nego jaz, neizkušeni Evropejec.

Zapela sta svoj grgrav hhhh — hhhh; stokajoč — menda od zadovoljnosti, da je konec potovanja — se je spustila moja žival na prednja kolena. Vrgel sem gorenje telo nazaj in nato koj spet daleč naprej, ko se je spustila še na zadnje noge. Gorje mu, ki tega ne stori! Sunek ga vrže čez velblodovo glavo, še vrat si zlomi.

Zdrknil sem na tla in zadovoljno stezal otrple ude. Od Tora ob Rdečem morju pa sem gori do vznožja gorovja je osem »kameljih ur« po peščeni, mrtvi puščavi. Naporna pot, posebno za človeka, ki ni vaje gugajočega se sedeža na visoki kamelji grbi.

V tem je pokleknil še tudi drugi velblod, ki je nosil prtljago, in beduina sta se lotila priprav za taborjenje.

Stopil sem naokoli.

Kupi kameljih odpadkov, šopi slame, prazne konzervne škatle, — vse to je pripovedovalo, da se je tu že večkrat taborilo. Tla so bila prodna, gramoz pomešan s peskom, tu pa tam večja skala. Kraj je živo spominjal na posušeno dno široke reke ali pa jezera. Strmi breg je bil visok kakih 8 m, skoraj navpičen in sestavljen iz debelih obrušeni skal, iz gramozu in peska. V davnih dobah, ko je še led pokrival sinajski polotok, je nanosila deroča reka to kamenje z ledenikov visokih sinajskih gor in ga odložila v ravnini. Danes seve je izginila reka, kaplje vode ni bilo več, nikjer drevesa, nobenega grma, še bilke ne. Vse suho, golo, mrtvo.

Iz mojega ugibanja in opazovanja me je zbudil mlajši beduin, precej snažno oblečen fant v modrem kuftanu, pa seve tudi bos, ter me vprašal, kje hočem imeti ležišče.

Odločil sem se za prostor trdo ob gramozni steni. Tam sem bil varen pred vetrom, tudi ogenj se je za steno laže zanetil.

Odvalil sem par skal, pometal v stran kamenje ter razkopal pesek. Beduina sta prinesla posteljino.

Po pesku smo razgrnili široko rjavo platno in nanj položili žimnico. Še blazinica in odeji, pa je bila postelja pripravljena.

»Pač zelo preprosta postelja!« bodete dejali. Toda povedati moram, da niti vse ni bila moja last. Moja je bila samo blazinica in ena odeja, vse drugo pa mi je posodil dobri oče Genadij, pravoslavni menih v Toru, zjutraj, ko sem se odpravljaj na pot, in pridjal še mnogo drugih koristnih reči.

Beduina sta v tem prinesla tudi moja dva kovčega in nahrbtnik in lotil sem se obsežnih priprav, da si skuham večerjo.

Najprvo sem si naredil luč. Mrak v orientu je sila kratek, pratika pa je napovedovala luno šele proti polnoči. Tema je bila, da sem komaj našel svečo.

V steni nad »posteljo« je bila razpoka, tja sem jo postavil. Droben vetrič je pihal in luč je močno plapolala.

V tej negotovi razsvetljavi sem sestavil in pripravil svoj razložljivi samovar, nalil vode iz kozjega meha — puščava ne pozna steklenic, še manj pa sodčkov — v par minutah je brnel zvesti samovar in skuhal sem si čaj, imeniten, kakršnega znam skuhati le jaz — Da sem pri svojem kuharskem poslu sključen in stokajoč čepel in klečal v pesku, tega nočem povedati, bi se mi naše kuharice preveč škodoželjno smejale.

Pa v globinah mojega nahrbtnika je bilo še več drugih dobrih reči. Našel sem podolgasto konzervo, ki mi je nudila izvrstno gnjat z majonezo, tri dni star kruh, čokolado, konjak, sladkor in vino. Preskrbljen sem bil dobro, to morate priznati!

Večerja je bila pripravljena. Razpostavil sem čaj, sladkor, konzervo, kruh itd. lepo po vrsti ob »postelji« v pesek, se zleknil po žimnici ter se vdal nebrzdanemu uživanju. Vmes sem kot za čimbo použil pošteno zalogo peska in različnih smeti — pa o tem ne govorim. Pokvaril bi vam veselje nad mojim dobrim tekom.

Beduina sta medtem raztovorila obe živali, snela sedla in znosila vso prtljago v polkrog. Pred vsakega velbloda sta položila snažno rjuho in mu nanjo nasula sekanice iz slame in bodičaste trave, ki raste v puščavi blizu Tora.

Nato sta počenila, nasula iz žaklja nekaj kakor droben krompir in ukresala ogenj. Ugibal sem, kaj bi to utegnilo biti, pa ostri, smrdljivi dim mi je kmalu povedal, da kurita kamelje odpadke.

Iz drugega žaklja sta navlekla suhega vejevja. Opazoval sem med potom, da je starejši beduin večkrat zapustil karavano in se izgubil v peščenih zametih, pa se vrnil s polnimi rokami trhlih vejic. V letih, ko pade obilo dežja, požene po wadijih tu pa tam siromašno grmičje, tarfa imenovano. Za kurivo ga porabijo, pa tudi kamele ga pridno obirajo. Vse pohrustajo v svoji skromnosti, tudi za prst debele vejice, ki ni na njih drugega ko trhel les.

Zmeren ogenjček je zaplapolal in beduina sta se lotila priprav za večerjo.

Spet sta našla droben žaklič, nasula za peščico sirovih kavinih zrn v staro konzervno škatlo — kdove kje sta jo pobrala — prislonila k ognju dva kamna in »pražila kavo«. S trhlo vejico sta zrna včasi pomešala. Ko so bila po njunem mnenju dovolj oprazena, sta kavo »mlela« med dvema kamnoma. Obenem sta pristavila k ognju bakren lonček z vodo. Ko je voda zavrela, sta nasula vanjo semleto kavo.

Starejši je poiskal nekje med gramozom velik ploščnat kamen, tega sta položila poleg ognja, nasula nanj iz žaklja ječmenove moke, ki pa je bila bolj zdrob ko moka, prilila vode, pridjala soli in mlajši je zgetel testo.

Sedaj sta razkopala ogenj, poravnala razžarjeni pesek in djala nanj testo, ga sploščila z roko in vse

Taborišče dr. Jeharta v puščavi.

vkup pokrila z žerjavico. Tiho sta čepela, tuptam malo pobrskala in v desetih minutah je bil »kruh« pečen.

Izkopala sta ga, ga površno osnažila, položila na kamen in ga koj načela. H kruhu sta v majhnih požirkih pila kavo.

Napeto sem gledal vse te priprave, zame čisto nove in silno zanimive.

Saj sem prišel v orient, da študiram svetopisemske kraje in opazujem naravo in življenje. Tod se je življenje in se je svet od svetopisemskih časov sem le malo izpremenil in poznavalec Sv. pisma naleti povsod na stvari in prizore, ki ga živo spominjajo na Sv. pismo.

Ali ni bil prav tale prizor — izvzemši seve kavo — povzet naravnost iz Sv. pisma! Da, tole je bil »panis subcinericius« podpepelnik, ki ga Sv. pismo mnogokrat omenja. Izraelci so si ga pekli prve dni svojega potovanja po puščavi; o preroku Eliju beremo, da je zaspal v sinajski puščavi in ko ga je angel zbudil, je našel poleg sebe podpepelnik in vodo. »In potoval je z močjo tega kruha do gore božje.«

Prepričan sem, da so si v tistih davnih časih prav na tak način pripravljali svoj podpepelnik kakor tale dva sinova puščave —

Zahotelo se mi je, da bi poskusil častljivo svetopisemsko jed.

Odrezal sem kos kruha, ki ga je spekel seve novodobni pek v Suezu, ga obložil s koščeki svi-
njetine, vzela še čokolade in nesel vse vkup be-
duinoma.

Radevolje sta segla po redkem grižljaju, slastno
použila obloženi kruh, ne meneč se za stroge
predpise »preroka«, ki prepoveduje svojim ver-
nikom svinjsko meso, čokolado pa sta shranila.
»Zakaj pa čokolade ne pojedsta?« sem vprašal in
prisedel.

»Ponesem jo domov ženi in otrokom,« je dejal
starejši. Mlajši pa se je nasmehnil: »Jaz pa se-
stricam.«

Ležišče dr. Jeharta v taborišču.

Ganljivo! Rodbinske vezi so pri beduinih zelo
tesne in nežne, to sem opazil na svojem potovanju
še večkrat.

»Poskusi, o gospod!« mi je ponujal starejši kos
podpepelnika.

Nič rajši! Saj sem čakal na ponudbo.

Vzel sem kos, vroč je še bil, in ga nesel k ustom.

Dobri Bog, kaka skromna jed! Trdo opečena
skorja je imela okus po pepelu in po —, ne povem,
po čem še, grižljaji so me kraspali po ustih in po
goltancu, kakor bi ježa požiral. Stvar se je okušala
po polsirovem ječmenovem zdrobu, namočenem
v topli, slani vodi.

Vzel sem še požirek kave. Seveda je bila brez
sladkorja. Debelo semleta kavina zrna so se mi še
dolgo potikala po ustih in med zobmi.

»Dobro, kajnel!« je hvalil starejši svoj izdelek
in si oblizaval ustnice po mastni svinjetini.

»Seveda —! Hočeta malo čaja in sladkorja?«

»Allah ti povrni!« sta se zahvaljevala že vnaprej.
Beduin pričakuje od svojega gospoda, ki ga
spremlja po puščavi, da mu da včasih iz svoje ku-
hinje kak priboljšek.

Skuhal sem jima čaja in pridjal tudi sladkorja.
Konjaka pa nista hotela vzeti. Da je vino, sta de-
jala, in da jima vino vera prepoveduje.

Močni sadki čaj ju je vidno poživil. Jezik se
jima je razvozlat. Uzrl sem ugodno priliko za na-
rodopisne in jezikovne študije in primaknil sem
samovar bliže.

In nato smo sedeli in čepeli krog ognja ter ku-
hali čaj, ne vem, kolikokrat še. Rdečkasti žar je
obseval suhi, sključeni postavi beduinov in dajal
njunima rjavima obrazoma še temnejšo barvo, da
so se čudno svetili izredno beli zobje in se bleščale
žive oči. Iz teme sem pa sta zdaj pa zdaj gizdavo
stegovala radovedne dolge vratove velbloda in
z velikimi očmi pogledovala, kaj počenjamo tako
pozno v noč.

Beduina sta pripovedovala o svojem življenju
v puščavi gori pod Sinajem — tam so stali njuni
domači šotori —, jaz pa sem pravil o Evropi s to-
liko živahnostjo, da je mlajši vzkliknil:

»Vzemi me seboj v Evropo, o učeni gospod, da
se tudi jaz naučim vseh teh lepih reči!«

Deset je že minilo, ko sem legel na svoje pre-
prosto ležišče. Utrujen sem bil, pa zaspati nisem
mogel.

Prva noč v puščavi! Evropejec, vaje tesnih sten
in nizkega stropa svoje spalnice, mehke postelje
in sto drugih udobnosti — kako bo zaspal, ko se
vzpenja nad njim neizmerni nebeški obok, ko mu
sijajne južne zvezde gledajo v oči — in ko šakal
laja in zavija v puščavi!

Bedel sem in bedel, mislil na preživele dogodke
in prebavljal nove oblike in besede sinajske
arabščine, ki sem jih pravkar slišal, ter opazoval
zvezde, ki so kolobarile svoja večna pota po glo-
bokomodrem nebu. Beduina sta položila trudne
ude po praznih žakljih in naslonila glave na sedla,
velbloda sta hrustajoč prežvekovala; rahel vetrič
je prinašal hladno, svež zrak sem s Sinaja.

Na vzhodu so bledele zvezde, nebo je zažarelo
in krog polnoči je priveslala izza skalnatih gre-
benov luna, sijajna ko solnce. Svetlo je bilo po
wadiju, brevir bi bil lahko molil pri njeni luči. Ča-
robno osvetljene, pol v luči pol v temi so zrle
skale džebel et z Tiha doli v samotni wadi.

Prelepa, nepozabna prva noč v puščavi!

Nežno in neopaženo mi je zatisnila oči, vse za-
čudene od nevajene krasote.

V. ANTONOV.

SMREKOV VRŠIČEK.

UTAR je bil premožen kmet v hribih. Njegova hiša, obkrožena od lepega, obširnega in skrbno negovanega posestva, je stala na samoti, oddaljena od vasi dober četrť ure hoda. Ob vhodu na prostorno dvorišče sta stali

dve veliki, košati smreki, ki sta stegovali svoje vedno zelene veje daleč naokrog. Po dvorišču so se vrstili v lepem redu veliki orehi. Od hiše, ki je bila stara, lepa in ponosna zgradba, so se raztegalili na desno stran hlevi in na levo druga gospodarska poslopja. Za vsemi temi poslopji so se širili najprej sadovnjaki, za njimi njive, za njimi travniki in za travniki je rasel visoko v grič krasen gozd bukovega in smrekovega drevja, ki je bilo v svoji krepki in veličastni mogočnosti poseben ponos očeta Rutarja.

Lepo je bilo v Rutu in stiske niso tam nikdar poznali. Hlev, polje in gozd so dajali nad vse skrbnemu, pridnemu in razumnemu gospodarju Rutarju lepe in stalne dohodke. Ako ni bilo kako leto posebne sreče na polju, je hlev pridno založil; in če sta v posebno neugodnih letinah hlev in polje dala bolj v skopi meri, tedaj je moral plačati gozd. Vedno pa je Rutar gozdu skrbno prizanašal in jemal iz njega le toliko, kolikor je spoznal, da sme posekati brez škode za gozd sam. Zavedal se je, da je gozd kapital, ki je najbolj varno in najbolj obrestonosno naložen, in da se mora s tem dragocenim kapitalom zelo modro gospodariti in jemati od njega samo obresti in prirastke. Ako ga je včasih sila pritislila, da je nekoliko več posekal, je iztrebljene jase še tisto leto zopet lepo pogozdil z novimi nasadi. Drevesa je ljubil kakor živa bitja, kakor svojo živino v hlevu. Tisti dve smreki, ki sta stali pred vhomom v dvorišču, sta bili znak te njegove velike ljubezni do gozda. Stali sta tam kakor mogočna častna straža, ki je bil ponosen nanjo kakor na celi gozd; ta straža se ni smela umakniti izpred Rutarjeve hiše.

Rutarjeva žena je bila dobra in skrbna gospodinja in možu ljubezniva tovarišica na poti življenja. Rodila mu je bila sedem otrok, od katerih

so trije že umrli, štirje pa še živeli; najstarejša med temi je bila hči in so jo klicali za Minko, ostali trije otroci so bili dečki. V družini je živela tudi stara teta Mreta in hlapec Joža ter dekla Mica, ki sta oba služila od mladih let v Rutu.

Minka je bila že v devetnajstem letu. S svojo vedro živahnostjo, s svojo zdravo in krepko postavostjo in s svojo svežo lepoto se je na prvi pogled vsakomur prikupila. Bila je tako bistroumna, da se je svoje posebne dekliške veljave in vrednosti dodobra zavedala in je razumela, da ni samo upanje na bogato doto, ki tako zelo vleče fante v Rut, ampak da dela to predvsem njena osebna prikupljivost. Ta zavest njene osebne veljave in lepote je začrtala njenemu značaju krepko potezo ponosa, ki pa se ni izprevrgel v ošabnost, ker ga je znala vzdržavati vedno v mejah ljubke dekliške skromnosti. Dasi je bila po svojem značaju tudi precej živahna, se vendar ni izpozabila nikdar v razposajenost. Znala je biti celo resna, in to v taki meri, da ni smel biti v njeni navzočnosti noben fant surov ali nedostojen.

Odkar je bila dorasla Minka v dekle, se je iz vasi strnil skupaj krožek fantov, ki so radi zahajali v Rut, in to posebno ob sobotnih večerih in nedeljskih popoldnevih. Minka je znala s svojim ponosom in svojo resnostjo, ki jo je pokazala na pravem mestu, fante vzdržati vedno v pravi meji dostojnosti. Gledal je pa tudi oče Rutar zelo strogo na red. Če je videl fanta, ki je kaval šlabo zadržanje ali govorjenje ali nagnenje h kvartanju ali pijančevanju, takega je kmalu odslovil in mu dal razumeti, da za take ljudi ni prostora v njegovi hiši. Tako so se shajali v Rutu le najboljši fanti. Oče jih ni odganjal, ker je računal s tem, da ni več daleč čas, ko bo moral hčer omožiti. Ker je bil odstranjen iz vasi in tudi ni rad zahajal po gostilnah, je porabil doma priliko, da je odbližje spoznal fante, izmed katerih bi imela Minka nekoč izbirati moža. Opazoval je fante v vsem njihovem mišljenju in govorjenju in dobro pretehtal značaj in zadržanje vsakega posebej. Zvečer se je potem z ženo razgovarjal o teh svojih opazovanjih. Tako sta oba skupaj opazovala in izbirala. Minki sta rada pustila priliko, da se na pošten način seznanila s pametnimi fanti in spoznala njihove značaje, da bo lahko trezno izbirala in volila, ko pride pravi čas. Zaupala sta sicer precej njeni razsodnosti, a bila sta vendar pripravljena, da spregovorita tudi ona dva svojo besedo pametnega sveta, če se pokaže potreba.

Med fanti, ki so posebno radi zahajali k Rutarjevim, sta bila Kramarjev Alfonz in Kovačev Andrej. Alfonz je bil bolj bahaškega značaja in šaljivec, ki se je vedno smejal in neprestano pri-

povedoval smešnice. Ker je bil njegov oče trgovec in gostilničar in se niso pečali s kmečkim delom, se je Alfonz držal bolj na gosposko stran. Bil je lep fant in vedno čedno oblečen. Domišljjal si je, da so vsa dekleta vanj zaljubljena. Ko je prišel v Rut, se je vedno smukal okrog Minke in ji nagajal in pripovedoval svoje smešnice. Med fanti se je hvalil, da bo Minka njegova žena; to je pripovedoval s takim glasom, kakor da bi imelo biti to zanjo posebna milost, če jo on zasubi. Minki je njegova osladna priliznjenost presedala; bila je pa toliko vljudna, da tega ni kazala očito.

Kovačev Andrej je bil mirnega in resnega značaja; njegovo zadržanje je bilo bolj možato kot fantovsko. Ko je prišel na obisk, je rad prisedel k očetu Rutarju in se razgovarjal z njim o poljedelstvu in sadjereji, o živinoreji, o travništvu in gozdovih. Pomenkovala sta se o delu, ki je bilo v različnih časih bolj nujno, o cenah živine, sadja, drugih poljskih pridelkov in lesa. Večkrat sta ob nedeljskih popoldnevih zapustila družbo v hiši in stopila v hlev, da sta si ogledala mlade teličke in juničke ali krave in vole, ki so bili na prodaj, ali pa novonakupljeno živino. Dasi je pri Kovačevih gospodaril še vedno oče in mu je Andrej pri tem samo pomagal in še ni bil samostojen gospodar, je vendar že veliko razumel in znal v kmečkem gospodarstvu. Rutar se mu je čudil, kako je znal dobro zadeti težo in ceno živine. Iz hleva sta stopila v sadovnjake in na polje in precenjevala letino in pridelke. S polja sta rada zašla v gozd in pregledovala, kaj bi se dalo posekati in izčistiti, koliko bo za prodaj drv in hlodov, koliko bo dela in koliko čistega dobička. Tudi tu je pokazal Andrej, da bo razumen in skrben gospodar, ki bo znal lépo upravljati posestvo, ko mu ga oče izroči. Andrej je bil Kovačev edini živeči sin in namenjeni prihodnji gospodar. Dve sestri je imel že omoženi, na domu je bila še Anka, ki je bila nekaj let mlajša kot Andrej, in trije mlajši bratje.

Bilo je na večer pred praznikom vseh svetih, ko je Minka ulovila besede očetove, ki se je v spalnici precej glasno razgovarjal z materjo:

»Kovačev mi izmed vseh fantov najbolj dopade; resen in pameten je bolj kot vsi drugi. On bo gospodar, da bo veselje. Takemu bi rad dal Minko, samo če bi se oglasil. Tisti Kramarjev norec ji skuša zmešati pamet, a rečem ti, da iz te moke ne bo kruha: on ni za našo in ne naša zanj...«

Ko je Minka slišala te besede, ji je začelo srce močno utripati in kri ji je podplula obraz. Pohitela je v svojo sobico in pokleknila k postelji, da bi opravila svojo večerno molitev, toda misli so ji begale od molitve v nove, komaj slutene svetove. Ker je bila še mlada in se je očeta bala, ni še resno mislila na možitev in si ni upala resno izbirati med fanti. Vedno pokorna staršem, je mislila, da pride čas, ko ji ona dva namigneta, kedaj in koga naj izbere. Sedaj je slišala mnenje očetovo, ki je s tako resnostjo govoril o njeni odločitvi in možnostvi. Srce ji je utripalo v prej nesluteni radosti in sladkosti. Doslej ni bila Andreju še z nobeno besedo — niti s pogledom ne — po-

kazala, da čuti zanj več kot za druge. Še sama pri sebi se je v svoji mladi dekliški skromnosti in plahosti komaj zavedala in se bala te sladke skrivnosti, ki jo je nosila prtajeno v globini svojega neizkušenega srca. Šele očetove besede so jo zdr mile k jasni zavesti, kako zelo ljubi Andreja.

Tisti večer ni mogla dolgo časa zatisniti oči. Vse je bilo razburkano v njej. Mislila je na Andreja, ki se je vedno tako možato držal in jo le od daleč pogledoval s svojimi resnimi, globokimi očmi. Ona se je vselej le z naglimi in plahimi pogledi ozirala vanj, ker se je pri svoji živahnosti skoraj bala njegove tihe in mirne resnosti, ki ji je neprimerna bolj ugajala kakor Alfonzova norčava blebetavost. Alfonz se je norčeval s svojim srčnim čuvstvom in je razkazoval kakor kramar svoje blago. Andrej ni spregovoril nikdar niti besedice o teh stvareh in je svoja čuvstva prikrival kakor kake zaklade. Hipoma pa ji je pri tem razmišljanju plah trepet vznemiril srce: Ali pa Andrej zares misli name? Ali čuti on v svojem srcu zame to, kar čutim jaz zanj? ... Potolažila je ta strah za mislijo, da bi Andrej drugače pač ne hodil v hišo tako pogosto. Je resen in zaprt značaj, ki so mu srčna čuvstva sveta in resna zadeva, katero rajši prikriva, kakor razkazuje. Molči in se drži nekam oddaljen od nje, to pa zaradi tega, ker spoštuje svoja in njena čuvstva. Če bi bil on tako norčav in klepetav kakor Alfonz, bi ga ne mogla trpeti... Zaspala je v lepih mislih in sanjala vso noč lepe sanje...

Na praznik vseh svetih popoldne so prišli fantje, ki so bili navadni obiskovalci v Rutu, na »prežce«. Minka jim je nanosila na mizo jabolk z orehovim in kostanjevim kruhom. Ko je ponudila tudi Andreju, ki je sedel z očetom ob peči, se je njen pogled za hip potopil globoko v njegove oči. Andreju se je v tem pogledu odprl nov svet, ki mu je bil doslej še prikrit. Minka ga ni še nikdar tako pogledala, zato je mislil, da je to le hipno razpoloženje trenutnega čuvstvomivanja; ostal je pri tem njenem pogledu miren in resen, kot da bi se ga ne bilo nič dotaknilo. Vendar je pozorno opazoval Minko, ki se je silila šaliti v družbi; ni se mu zdela tako vedra in živahna kot po navadi. Nekaj krat se je še ozrla za njim, ki se je resno pomenkoval z očetom; ko je videla da nima zanjo toplega pogleda in prijazne besede, je odšla v svojo sobico in se tam razjokala v obupni žalosti, da se Andrej, ki je spoznala, da ga tako ljubi, ne zmeni zanjo. Prišla je do žalostnega zaključka, da hodi v hišo samo zaradi očeta, s katerim razpravljata vedno samo o gospodarskih zadevah.

Od tistega dne se je nekam skalilo razmerje med njima, ki je bilo že prej prav rahlo, ker sta si imela prav malokdaj kaj povedati. Drugih ni sicer nihče tega opazil ravno zaradi tega, ker sta se zdela vedno nekam tuja drug drugemu; ona dva pa sta čutila, da je med njima nekaj novega, bridkega. — Minka se je s temnimi, skoraj neprijaznimi pogledi ozirala v molčečega Andreja, ker jo je njegova navzočnost in brezbržnost bolela do solz. Andrej je od strani pogledoval dekle in premišljeval, kaj se utegne goditi v njenem srcu. Slutil je sicer da so se začela njena čuvstva in njene misli nagibati k njemu, upal je vsaj tako, toda trdno se ni zanesel na to. Minko je štel še

za prelado in še neizkušeno v notranjem življenju in v tem novem deklinškem čustvovanju, ki se je budilo v njenem srcu. Ni se zavedal, da je duševno in telesno že krepko izrastla iz otroškega življenja in ni slutil, da je že dolgo prikrivala ljubezen do njega v svojem srcu njemu in sama sebi; zato ni mogel vedeti, da je bil tisti njen topel in globok pogled na popoldan vseh svetih njena prva, a že jasna in zavedna izpoved njenega mladega in čistega srca. Vse, kar se je godilo v njej, je imel za šele nezavedno iskanje in tipanje novih čustev, ki po njegovem mnenju še niso izzorela v jasno in zavedno spoznanje. Zato je mislil, da je ne sme motiti v tem zorenju in je ne izzivati z odkrivanjem svojih čustev h kaki prenačljivi izjavi; hotel ji je dati časa, da pride na jasno samo s seboj in svojim novim notranjim življenjem.

Čas je bežal, ona dva sta se pa mučila s težkimi mislimi. Minka je trpela ob misli, da je Andrej hladen in povsem brezbrizen do nje. Andrej se je bal, da so njeni včasih tako topli in globoki pogledi, ki so se menjali večkrat z neko mračno in bolešno neprijaznostjo, samo izrazi hipnega, menjajočega se čustvovanja, ki je še neustaljeno. Ni mogel jasno spoznati, da so to hipi, ko ga išče z vsem svojim srcem in potem zopet hipi, ko ob njegovi navidezni brezbriznosti trpi v dno srca.

Kramarjev Alfonz je polagoma prišel do tega, da je opazil Minkine včasih tako mračne poglede, ki so veljali Andreju; zato si je domišljjal, da je Minka skrajno nevoljna na Andreja in so ji njegovi obiski neprijetni. V svoji naduti domišljavosti je tolmačil to v svoj prilog in se še bolj nadležno slinil okrog Minke; Andreja pa je začel zasmehovati s pogledom in zbadati tudi z besedo.

Približali so se božični prazniki. Andrej je ves čas skrbno opazoval Minko in njeno zadržanje do njega in do drugih. Bil je sicer tudi sam še neizkušen v vsem tem, toda bil je nekaj let starejši kot ona in je tudi veliko čital in veliko mislil, zato je znal trezno soditi. Ko je po svojem opazovanju prišel do zaključkov, ki so se mu zdeli dobri in zani zelo ugodni, je sklenil, da mora priti z Minko povsem na jasno. Sedel je in ji napisal voščilo za praznike; to voščilo se je raztegnilo v veliko izpoved ljubezni. Ni zahteval takojšnjega odgovora, ampak jo prosil, naj dobro premisli in presodi sebe in njega, če ji je prišlo pismo nepričakovano, potem šele naj mu odgovori. Pisal je tako, ker mu je pamet tako narekovala, v srcu pa je z nestrpnim pričakovanjem hrepenel po odgovoru.

Sveti večer je bil krasen. Vse je bilo odeto v zmrznjen sneg; na nebu so lesketale zvezde. Iz oddaljenih hiš in selišč so se ljudje od vseh strani stekali v cerkev. S pevskega kora je Andrej zagledal Minko, ki je klečala ob Marijinem oltarju in se zdela zatopljena v globoko molitev. Slutil je, da se je v njenem srcu že odločila njegova usoda, in upal je, da mu še nocojšnji večer prinese njen odgovor. Pogledal se je v molitev in zazdelo se mu je, da ni še občutil nikdar v srcu tako tople in sladke pobožnosti. Nekaj čudovito čistega, lepega in radostnega se mu je dramilo iz vsega čustvovanja.

Po končani polnočnici je iskal priliko, da jo pozdravi. Počakal jo je ob poti, koder je imela iti do-

mov. Kmalu je prišla s svojimi tremi brati. Veselo so se pozdravili fantički z njim, ki so ga imeli zelo radi in je bil enemu celo za birmanskega botra. Minka je komaj izpregovorila tiho besedo pozdrava in voščila in še pri tej ji je glas trepetal.

»Nekoliko vas spremim, da vas ne bo strah skozi gozd in vas volkovi ne snedò!« se je ponudil Andrej.

Mali Štefček pa se je pobahal:

»Nocoj je sveti večer in strahovi in volkovi nimajo nič moči. In za nami gredò še mati, teta Mreta, Mica in Joža; se nič ne bojimo. Samo oče je ostal doma!«

»Le nas spremi, Andrej, če ne bo strah tebe samega nazaj!« je pripomnila Minka s plahim glasom.

Uvrstili so se drug za drugim po globoki gazi. Andrej se je skušal držati tik za Minko, pa se je vedno vrinil med njiju kateri izmed dečkov, ki so si med seboj nagajali, gazili v celo, se kepali in skrivali za hrbet Minki ali pa Andreju. Čas je pretekel, ne da bi mogla spregovoriti besedico sama zase. Tako naglo so prehodili pot do Ruta, da sta se oba prestrašila, ko jim je zasijala nasproti luč iz domače izbe in je zalajal pes na dvorišču. Dečki so stekli naprej in takrat se je Andrej opogumil in porabil ugoden trenutek. Prijel je Minko za roko in jo vprašal:

»Minka, ali smem že nocoj upati odgovora?«

Minka mu je izvila roko in od velike smreke, ki je rastla ob poti in povezala globoko nad njiju glavi s snegom obremenjene veje, je odlomila majhen vršiček in mu ga stisnila v roko, potem naglo odbežala za brati.

On je obstal kakor ukopan na mestu. Ko je videl, da je ona zbežala proti hiši, ga je streslo, da je hotel pohiteti za njo in jo uloviti za roko. Po poti za seboj je slišal še ostale domačine, ki so se vračali od polnočnice. Streznil se je in se zavedel, da bi bil to malo primeren čas za obisk. Obrnil se je po drugi strani, da ne bi srečal nikogar, ker je hotel biti sam s svojimi mislimi. Poljubil je smrekov vršiček in ga zataknil v gumbnico. Pri srcu mu je postalo tako jasno in veselo, da bi bil najrajše dal duška svoji sreči v glasnem vrisku. Umirili sta ga tišina in resnost svete noči.

Ko se je vrnil domov, ga je čakala sestra Anka in mu prijazno smehljaje se ponagajala z vprašanjem:

»Nocoj pač ni primeren čas za vasovanje?«

»Rutarjeve sem spremil skozi gozd, da jih ni bilo strah!« ji je odgovoril brat.

Anka ga je pogledala in se mu zopet nasmehnila. Bila je prav dobra prijateljica Rutarjeve Minke. Ko je odhajal brat v svojo sobo, ga je pozdravila s čudno mehkim in toplim glasom

»Andrej, voščim ti vso srečo in veselje k tem svetim praznikom! Sladko sanjaj nocoj v tej lepi, sveti noči!«

Andrej jo je začudeno pogledal; zavzel se je nad nenavadnim izrazom njenih oči in njenega glasu; ker je pa čutil iz vsega toplu in odkrito sestrsko ljubezen, je stopil k njej in ji podal roko z voščilom:

»Lahko noč, Anka, in Bog te blagoslovi!«

Anka se mu je smehljala.

Ko je prišel v svojo sobo, je na mizi gorela sveča in ob sveči je ležalo pismo. S trepetajočo roko je odprl ovitek in vzel iz njega dopisnico. Na dopisnici je bil smrekov vršiček z voščilom:

Srečne in vesele božične praznike!

Spodaj pa je stalo zapisano:

*»Kakor ostane smreka vedno zelena,
tako Ti ostane moj ljubezen vedno zvesta!*

Minka.«

Poljubil je te besede in smrekov vršiček, ki mu ga je bila dala Minka ob slovesu. Potem je stopil do vrat Ankine spalnice in jih toliko odprl, da je lahko zaklical skozi:

»Anka, hvala lepa in Bog ti poplačaj tvojo dobroto. Lahko noč!«

Anka je prihitela k njemu in ga poljubila:

»Ta poljub ti prinašam naravnost od Minke. Ko sem prišla iz cerkve, me je v temi objela in poljubila, porinila mi pismo v nedri in zašepetala: »Za Andreja!« Tako sem zaslutila vajino skrivnost, ki sta mi jo skrivala. Bog vama daj srečo!«

Na božični popoldne so prišli vaški fantje k Rustarjevim na lešnike. Najprej so si ogledali jaslice, ki so jih bili domači trije fantje zelo lepo in umetno sestavili. Občudovali so tudi božično drevesce, ki ga je okrasila Minka z lepimi obeski iz peciva, s posrebrjenimi in pozlačenimi orehi in lešniki, z jabolkami in pomarančami in z raznobarnimi papirnatimi okraski.

Minka je prinesla na mizo pehar orehov in lešnikov; mati je narezala potice in oče je prinesel tepkovca. Napili so najprej hišnemu gospodarju, ki je bil krščen za Štefana in je naslednji dan go doval; za njim so napili Štefču, ki je bil najmlajši in najporednejši v družini. Potem so posedli za mizo in se začeli gostiti in šaliti. Minka in Andrej sta si s kratkimi in toplimi pogledi pripovedovala svojo tajno in sladko skrivnost mlade ljubezni.

Alfonz, ki je bil kakor navadno najbolj glasen, je zaklical Minki:

»Spominček z božičnega drevesca mi pač ne odrečeš, Minka!«

Minka, ki je bila vsa razigrana v svoji prikrivani sreči in svojem tihem veselju, je stegnila roko in odtrgala prvi obesek, ki ji je bil pri roki, ter ga ponudila Alfonzu. Njeno oko pa je med tem iskalo Andreja.

Alfonz je dvignil dar, ki ga je dobil iz Minkine roke, in ga pokazal z bahavim ponosom:

»Srce mi je dala!«

Minka je bila v nepazljivosti res odtrgala srce iz medenega kruha; ko je to opazila in videla Alfonzovo bahavost, se je malobrižno nasmehnila in začela deliti še drugim fantom v dar obeske z božičnega drevesca. Samo Andreja je kakor nalašč zanemarila. Alfonz se mu je škodoželjno smejal:

»Meni srce — tebi pa nič!«

Andrej se je oglasil s hlinjeno pobitostjo:

»Minka, zame nimaš spominka?!«

Minka se mu je nasmehnila in ga pobožala s prikritim pogledom. Od drevesca je odlomila majhen smrekov vršiček in mu rekla:

»Vidiš, da imaš tako cvetje posebno rad, ko

nosiš v gumbnici smrekov vršiček. Kdove kaj naj ti pomeni. Naj ti zatakneš še tega, da se ti lepše poda.«

Zataknila mu je mali trivrhati vršiček k prejšnjemu tako, da mu je naredila v gumbnici lepo zeleno šesterožarno zvezdico, ki se je lepo podala na temni podlagi njegove praznične obleke. Ko mu je zatakala ta vršiček, mu je z očmi ponovila besede, katere mu je bila poslala v voščilo in odgovor na njegovo vprašanje. On se ji je zahvalil za vse tudi samo s tihim pogledom.

Alfonz se mu je glasno smejal in klical:

»Meni medeno srce — tebi bodeči vršiček!«

»Kakor kdo zasluži!« je odvrnil Andrej s porednim nasmeškom. Niti zameril ni temu domišljavemu bahaču.

Od peči dol se je oglasila stara teta Mreta, ki je rada porabila vsako priliko, da je kaj povedala in nevedno mladež poučila:

»Alfonz, to pa ni prav, da se norčuješ iz smrekovega vršička. Smreka znani in nosi srečo. Ti povem zgodbo, ki mi jo je pripovedovala moja stara ranjka mati, Bog ji daj dobro. Ta zgodba je resnična, da veš, in nas uči, da ne smemo smreke zaničevati. Nekoč so šli — tako mi je pripovedovala ranjka stara mati — trije mladeniči na potovanje. Srečali so lepo gospo, ki je ponudila vsakemu lepo smrekovo vejico z naročilom, naj dobro pazijo nanjo, ker jim ta vejica prinese srečo. Dva sta se tem besedam smejala in sta zavrgla vsak svojo vejico; tretji jo je pa zataknil za klobuk in skrbno pazil nanjo. Čez noč se mu je smrekova vejica spremenila v čisto zlato. Ko sta druga dva to videla, sta se vrnila in iskala vsak svojo vejico, pa je nista našla, ker je nista bila vredna. Zato rabimo smreko tudi za božično drevesce, ker pomeni vso srečo in ljubezen in milost, ki nam jo je Bog poslal po svojem sinu iz nebes. In v starih časih je bila pri nas še lepa navada, da je fant postavil svojemu dekletu velik smrekov mlaj v prvem majniku, potem ko sta se bila zares zmenila. Tisti mlaj je pomenil ljubezen, ki jo je fant obljubil, in srečo, ki jo je želel dekletu. Danes ne razumete več takih reči in se samo norčujete iz vsega tega. Pomnite dobro, da smreka pomeni srečo.«

Alfonz se je zasmejal:

»Nocoj se spremeni Andrejev vršiček v čisto zlato in mu prinese srečo. Alo, Minka, še nam vsakemu tak vršiček!«

»Kdor ga ni vreden, ga ne dobi!« se mu je smejaje se odrezala Minka.

Andrej je zadovoljno kimal, kakor bi ji hotel zatrditi: Da, veliko srečo mi je prinesel ta smrekov vršiček, Minka predraga.

Kmalu je prešel pogovor na praznik svetega Štefana in na ofer, ki je bil običajen pri maši. Pri tem ofru se je pokazalo vselej nekoliko deklinškega in tudi fantovskega napuha; dekleta so se postavljala z novimi svilenimi oglavnimi rutami, fantje pa z novimi svilenimi ovratnicami. Najbolj se je postavil tisti fant, ki je dobil od dekleta za ofer ovratnico za ruto, katero je njej dal.

Alfonz se je zopet pobahal:

»Minka, najlepšo ruto boš nosila jutri, če mi daš ovratnico!«

»Nisem je še sprejela od nikogar in tudi dala je še nisem, zato tudi ti za danes nič ne opraviš, če mi ne zameriš!« mu je povedala Minka.

»Pač ne pojdeš s staro ruto k ofru ti, Minka Rutarjeva?«

»Ni treba stare, ko imam lepo novo; Miklavž mi jo je prinesel. Zato ne rabim tvoje, Alfonz, če mi ne zameriš!«

Fantje so hoteli videti Miklavževo ruto in silili vanjo, naj se jim pokaže v njej. Minka se je prikrito ozrla v Andreja, ki se ji je nasmehljaj. Želja, da naredi njemu veselje, ko mu pokaže svoje razžarjeno, lepo lice v lepem, novem okviru mehke, blesteče svile, jo je premagala, da se je navidezno vdala prošnji fantov. Odšla je v svojo kambrico in se kmalu vrnila odeta z novo ruto. Ljubko se je smehljaj njen sladki obrazek iz lepega okvira. Samo za hip se je pojavila med vrati kakor tiha prikazen, se nasmehnila v izbo in zopet naglo izginila. Fantje so klicali za njo, da to ne velja, ker je šlo še bolj hitro kakor pri ofru ali pa na trgu, ko hiti mimo njih iz cerkve. Ni se zmenila za njih klice.

Ko se je vrnila, je prisedla k jaslicam. Alfonz ji je začel nagajati:

»Lepo ruto ti je kupila mati o svetem Martinu; si morala biti čez poletje posebno pridna. Jutri boš lepa, da te bodo vsi fantje gledali pri ofru!«

»Jaz sem zmeraj pridna in če sem lepa, nisem samo v cerkvi. Molit bi hodili tja in ne zijala prosjati!«

»Seveda — ko ste ve dekleta same svetnice, ki se ne hodite kazat v cerkev!«

»Molčal bi in ne obrekoval poštenih ljudi!«

Tako je šla šala do Avemarije. Takrat so se fantje dvignili k odhodu.

Andrej in Minka sta znala najti hipček, da sta se med tem poslavljanjem sama sešla v mračni veži.

»Andrej, za ofer in spomin!« mu je šepnila Minka in mu porinila v žep majhen zavitek.

»Tudi jaz sem imel pripravljen zate majhen ofer, če se ti ne zameri. Škoda, da me je Miklavž prehitel!«

Stisnil ji je v roke zavitek in jo hotel pridržati, ona pa mu je naglo izvila roko in šepetnila:

»Miklavž nič ne zameri in jaz še manj.«

Pohitela je v zgornjico, Andrej je stopil pa na dvorišče in se oziral okrog, kakor da bi ga zanimala velike, zasnežene skladovnice drv.

Fantje, ki so pozdravljali očeta in mater in drugo družino, so po veži in kuhinji iskali Minko, da bi se tudi od nje poslovili. Prihitela je po stopnicah; ko je stopila v luč ognja, ki je sijala iz kuhinje, je bilo njeno lice vse razžarjeno. Alfonz, ki se je najbolj rinil proti njej in mu je prvemu podala roko, si je v svoji domišljavosti utepel v glavo, da velja njemu ta posebna razžarjenost, zato je glasno zavriskal, ko je stopil na dvorišče.

Ko so fantje že odhajali z dvorišča, je stopil Rutar k Andreju, ki se je nekam počasi obiral, in ga povabil:

»Pridi jutri k nam na kosilo. Tvoj birmanec Štefček goduje. Bomo bolj sami in si lahko v miru kaj povemo.«

Andrej ga je pogledal in pomolčal. Rodil se mu je nagel sklep.

»Pridem!« je prikimal in potem dostavil: »In tudi očeta privedem s seboj, če vam bo prav tako!«

»Andrej, že sedaj ti po pravici povem, da bom vesel obeh jaz in pa tudi kdo drugi morda še bolj.«

Ko se je Andrej ozrl proti hiši, je stala na pragu Minka in ga pozdravljala z roko. On je zamahnil s klobukom in radostno zaukal.

Ko se je Rutar vrnil v hišo, je stala mati pri ognjišču in Minka zraven nje pripravljena, da ji pomaga pri večerji.

»Za jutri pripravita h kosilu kaj priboljška; dobimo goste!« je zapovedal oče.

»Koga?« se je prenačljiva Minka s trepetajočim glasom.

»Kovačevega očeta in njegovega sina Andreja, če ti bo ta obisk povšeči!« je zagodrnjal oče z zadovoljstvom in se obrnil v izbo.

Minka je objela mater in na materinem srcu izjokala prve solze svoje velike, lepe, mlade sreče.

Na praznik svetega Štefana je bil med mašo ofer. Izmed fantov se je posebno postavil Kovačev Andrej s svojim smrekovim vršičkom, kateremu se je Kramarjev Alfonz posmehoval, in z najlepšo ovratno ruto, ki so mu jo vsi fantje zavidali in so o njej vsa dekleta ugibala, katera mu jo je utegnila dati. Med dekleti je imela Rutarjeva Minka najlepšo ruto. Fantje, ki so bili prejšnji popoldne v Ruto, so se skomolcevali, ko so videli, da ima drugo in lepšo, kot je bila Miklavževa, katero jim je bila prejšnji dan pokazala. Smejali so se iz cerkve grede, ko je šla ona mimo njih. Skoraj dobro se jim je zdelo, da jih je znala tako lepo potegniti, kakor so mislili. Le Alfonz je peklo, da se je tako ponorčevala iz njega; ni pa mislil, da nosi Minka dar Andrejev.

Na trgu pred cerkvijo je stari Kovač počakal Rutarja in mu voščeval:

»Boter Štefa, k tvojemu godu ti želim vsega dobrega v obili meri, posebno zdravja in sreče pri družini in živini!«

Rutar mu je prisrčno stresel roko z zahvalo:

»Bog daj, boter, kakor želiš! Tega ni nikoli preveč, kar ti voščuješ, in zato rad sprejemam tvoje voščilo in se ti zanje lepo zahvaljujem. Pa kaj sem hotel reči: danes pričakujemo tebe in Andreja pri nas na kosilu, da ne pozabimo, da smo si v botrinji, ko je poteklo že toliko časa, odkar si znosil moje fante h krstu.«

»Bodo pa vračali, če Bog da; meni ne več, meni; pač pa Andreju lahko.«

»Bog daj zdravje, potem se vse lahko naredi!«

Pridružil se jima je še Andrej in so se mimo grede oglasili še pri Kovačevih, kjer sta jim mati in Anka postregle z okusnim predjužnikom, da so tako dostojno počastili slavnika.

Ko so prišli v Rut, so že vsi čakali v nekakem slovesnem razpoloženju. Gospodar je odkazal gostoma prostor na zgornjem koncu mize zraven sebe in gospodinje. Ni dopustil, da bi mu danes žena stregla in begala od mize;

»Vse leto se trudiš brez odpočitka, ki si ga še pri jedi ne privoščiš; vsaj danes, ko je moj god, daj si mir!«

Mica je z Minkino pomočjo prinašala in odnašala in pripravljala v kuhinji, kar je bilo potrebno.

Spočetka je bilo vse bolj tiho in slovesno. Stari posel Joža in dekla Mica, ki je pri hiši pestovala vse otroke, kar jih je bil Bog dal, sta se parkrat sporazumno ozrla na Minko in Andreja in se spogledala, kakor da bi hotela reči: To bo pravi par, Bog jima daj srečo!

Ko je gospodar nalil sladkega tepkoveca, so se dečaki najprvi razživele; razvezali so se jim jeziki in postali so zelo živahni v veselem razpoloženju, ki ga je rodil tepkovec v zvezi z izredno dobrim obedom. Radostno razpoloženje, ki je izhajalo od otrok, se je polotilo kmalu tudi starejših. Vsem so žarela smehljajoča se lica.

Ko je bil obed končan in so odmolili, je mati vstala in rekla:

»Pri tem kriku otroškem človek svoje lastne besede ne sliši. Stopite rajše v kambro, da se tam lahko v miru kaj pomenite; vam tam še kaj potrežem.«

»Če ti, mati, katero rečeš, je vselej pametna, zato te moramo ubogati!« jo je pohvalil oče. Potem je vstal in odprl stensko omarico v kotu. Vzjel je iz nje nekaj cigar; dve je odrinil Joži, druge spravil v žep. Potem je porinil pred Jožo še steklenko z moštom in mu pokimal:

»Joža, v zapeček se spravi. Otrokom ni treba več pijače; orehov jim prinesi, Minka, in pa jabolok. Mi stopimo lepo v kambro in ti, mati, pojdi z nami: nam že Minka postreže, kar bo potreba.«

Ona dva in oba gosta so odšli v kambro; Joža se je spravil s cigarama in steklenko v zapeček; dečaki so se potegnili na peč in čakali, da jim je Minka prinesla jabolok in orehov. Mica je spravila posodo in odšla v kuhinjo pomivat.

Ko je bila Minka postregla otrokom, je prinesla v kambro potice in steklenko vina, ki jo je imel Rutar vedno pripravljeno za kako posebno slovesnost. Ko je hotela potem zopet v kuhinjo, jo je Kovačev oče pridržal:

»Tu ostani, Minka, se pogovorimo o rečeh, ki utegnejo tudi tebe zanimati.«

Minka je zagorela v lica in sedla na prazen sedež med mater in Andreja.

Oče Kovač je vstal in spregovoril:

»Boter Štefa, danes sva prišla z Andrejem, da z vami praznujemo svetega Štefana in da voščiva današnjima slavnikoma, očetu in sinu. Ponovim še enkrat, da vama cela naša družina vošči vse, kar vama srce poželi. Prišla sva tudi zato, da ne pozabimo, da smo si v večkratni botrinji med seboj in da obnovimo to naše staro prijateljstvo in duhovno sorodstvo. Vedno smo si bili prijatelji, odkar se poznamo, zato upam, da ostane to prijateljstvo tudi za naprej med nami in našimi otroci. To prijateljstvo pa bi se dalo še bolj utrditi z vezmi sorodstva in svaštva. Ne bom veliko govoril, ker sva midva, boter Štefa, o tem že govorila; mislim, da se razumemo: Vašo Minko, ki je prava hči svoje matere in deklè, da ji ne najdem para v devetih farah, bi danes rad zasnužil za

svojega sina Andreja, ki ga ne bom hvalil, da se ne bo zdelo, da se hočem bahati s svojim sinom. Poznate ga dobro. Zato vas vprašam, boter in botra, ali vidva privolita v to snubitev?«

Na te besede je vstal oče Rutar in spregovoril s slovesnim glasom:

»Dragi boter, z veseljem sem slišal tvoje besede. Zahvalim se ti za tvoje voščilo in zahvalim se ti tudi za tvojo snubitev. Ker nisi hotel ti pohvaliti Andreja, ki je tvoj sin, ga pa jaz pohvalim s kratko besedo in ti rečem, da ne poznam fanta, kateremu bi rajši dal svojo hčer kakor ravno njemu. Samo ena velika ovira je pri tem!«

Minka je strmela v tla rdeča in vsa v veliki zadregi; drugi so začudeni pogledali Rutarja, ki se mu je razlezlo lice v nagajiv smehljaj, ko je nadaljeval:

»Videl sem, da se je v zadnjem času Minka tako nekam kislo držala proti Andreju in ga nekam temno pogledovala. Zato mi je zelo žal, da ne morem sprejeti te snubitve, ker nočem hčere siliti, da bi vzela za moža fanta, ki ne mara veliko zanj, kakor se mi zdi.«

Vsi so razumeli šalo dobrovoljno razpoloženega očeta, samo Minko, ki je bila vsa zbegana v tem zanj tako resnem življenjskem trenutku, je obšel pri teh očetovih besedah strah in v tem strahu se je kakor v obupu oklenila očeta in mu zaklicala:

»Saj ni res, da ga ne maram...«

»No, če ga pa zares maraš, tu ga imaš! Bog vama daj srečo in vaju blagoslovi!«

Združil jima je roki in jih prekrizal kakor župnik pri poroki.

V kratkih besedah so se zmenili vse potrebno. Očeta sta se pobotala za pisma in doto, mati je zahtevala, da se odloži poroka vsaj do jeseni; Minka pa je v svoji dekliniški sramežljivosti prosila, naj se ta zaroka drži še prikrita.

Ko je prišla Minka v kuhinjo vsa razžarjena v lica, jo je vprašala stara Mica:

»Otrok, ali nas kmalu zapustiš?«

»Ne še, Mica, vsaj do svetega Martina ne!«

»Bog te blagoslovi in ti daj srečo! Vsak dan molim za te!«

Prišel je mesec maj. V lepem nedeljskem jutru se je zbudil prvi majnik. Na trgu pred cerkvijo so bili ponoči postavili fantje visok smrekov mlaj; majniški pozdrav dekletom.

Tudi na Rutarjevem dvorišču je vstal čez noč lep mlaj, katerega beloolupljeno deblo se je blesteče svetilo v mladem jutru. V vrhu so po zelenih vejah plapolali svileni trobarvni trakovi in se zibale zlatorumene pomaranče. Ko je Minka vstala in odprla okno, jo je prvi pozdravil ta prekrasni maj, ki je bil postavljen ponoči tako na tihem, da se nihče v hiši ni zbudil.

Popoldne se je zbral navadni fantovski krožek v Rutu. Občudovali so lepi, visoki mlaj, ki je bil še veliko lepši in tudi višji kakor fantovski na vasi. Ugibali so, da ga je Andrej postavil; niso pa mogli uganiti, kdo bi mu bil pomagal, ker so bili vsi fantje zbrani na vasi. Saj je bil tudi Andrej z njimi, potem je pa zginil. Stari Joža se je pri tem ugibanju smehljajal na skrivnem; zaslužil je bil čez noč lepo dnino, pa se je tudi pošteno trudil.

Ko so fantje ogledovali mlaj, so poskušali do-
mači dečki splezati v vrh do pomaranč; toda trud
je bil brezuspešen, ker je bilo deblo gladko-
olupljeno in smolnato, da se je plezalca drselo
navzdol. Posebno jih je mikala izredno velika po-
maranča, ki je visela prav v klasu mlaja. Skušali
so tresti, a mlaj je bil pretirno zasajen in zagozden
v tla. Bili so prešibki. Ko je Andrej videl njihove
brezuspešne napore, je stopil k smreki in jo krepko
stresel, da je zletelo nekaj pomaranč na tla. De-
čaki so planili za njimi. Nato je še enkrat prav
krepko stresel in pozorno pazil proti vrhu. Ve-
lika pomaranča se je odtrgala in v velikem loku
zletela v travo. Predno je mogel kdo do nje, jo
je že imel Andrej v rokah. Ozrl se je na hodnik,
kjer je stala Minka, in ji zaklical:

»Minka, lovi! Najlepša pomaranča zate!«

Minka je nastavila predpasnik. Začudeno je
vzkliknila, ko je treščila pomaranča z izredno težo
v predpasnik. Ko jo je prijela v roko in jo po-
zorno pogledala, je videla, da je to lepo izstružena
in pomarančasto pobarvana škatlja. Stopila je
v spalnico in odprla to čudno pomarančo. Iz nje
ji je padla na mizo lepa svilenata ruta; ko jo je raz-
grnila, je našla v njej ziat prstan, ki je imel vko-
vano rdeče oko in je bil pretaknjen z malim smre-
kovim vršičkom. Naglo si je odela ruto, nataknila
prstan in si pripela smrekov vršiček v nedrije.
Stopila je na hodnik in zaklicala:

»Andrej, lepa hvala za prekrasno pomarančo!«

Pomahala mu je z roko v zahvalo. Tako naglo
se je to zgodilo, da je samo on opazil prstan, ruto
in vršiček z mlaja.

»Minka, meni košček pomaranče!« so klicali
bratje in nekateri fanti za njo, ki je zopet stopila
v spalnico.

»Te pomaranče ne pokuša nihče; je samo zame!«
se jim je oglasila Minka skozi okno. Skrbno je
shranila prstan in ruto, ker se je sramovala, izdati
s tem pred fanti svojo srčno skrivnost.

Ko so se fantje šalili po dvorišču in tresli mlaj,
da je zletela z njega zadnja pomaranča, je stopil
Rutar k Andreju in pripomnil:

»Davi sem klel, ko sem zagledal ta mlaj; mislil
sem, da so fantje v mojem posekali smreko. Vse
sem pregledal po gozdu, pa nisem našel sledu. To
je tvoje delo! Kje si jo posekal?«

»Na našem!«

»Ali se ti ni zdelo škoda take smreke?«

»Škoda!? To je prvi in zadnji mlaj, ki sem ga
postavil svojemu dekletu; za prihodnje leto ga ne
bo potreba. In škoda menda tudi ne bo pri njem.
Saj ste mi omenili, da rabite nov žleb za streho pri
skednju. Ta mlaj vam razžagam in iztešem, pa
boste imeli žlebi!«

»Naj pa bo; če boš ti kaj potreboval od mene,
kar poišči.«

»Sem že poiskal; najboljšo, kar ste imeli!« se je
nasmehnil Andrej, ko je videl, da prihaja k njima
Minka, ki se mu je prišla vnovič zahvaliti za dra-
goceno pomarančo.

»No, kaj je s to pomarančo?« je vprašal oče, ki
so se mu zdeli Minkini pogledi nekam skrivnostni.

»Vam jo pozneje pokažem,« je odgovorila
Minka.

»Majhen dar za mojo nevesto!« je pripomnil
Andrej.

—

Okoli svetega Martina so bili oklici. Ugibali so
že prej po vasi veliko o teh oklicih, gotovega pa ni
nihče vedel povedati. Alfonz se je vedno neverno
smejal, ker si je domišljjal, da Minka ne more iz-
brati drugega kakor samo njega; čakal je samo, da
se odloči in pride sama do pravega spoznanja, da
jo more edino on osrečiti. Ko je slišal oklice, se
mu je v neprijetnem razočaranju zategnil obraz.
Fantje so se mu smejali in mu nagajali, da mu je
dekle postala nezvesta.

Kmalu pa je utihnil smeh, ker se je pripetila
med tednom velika nesreča.

Kovačevi so sekali hraste. Pri sekanju se je en
hrast tako nesrečno zvrnil, da bi bil kmalu - koral
očeta pod se. Andrej, ki je v naglici zapazil ne-
varnost, se je bliskovito zagnal proti očetu, ga
z vso silo zagrabil za roko in ga zagnal izpod
padajočega devesa po obronku navzdol. Njega
samega, ki je bil z obema nogama krepko uprt
v tla, da je lažje potegnil očeta, in se ni mogel tako
naglo umakniti, so zgrabile hrastove veje in ga
pobile na tla. Delavci so s težavo odvalili težko
drevo in potegnili izpod njega onesvečenega in
hudo ranjenega Andreja. Med tem se je približal
oče, ki se je bil s težavo pobral s tal, ker ga je bil
sin s tako silo zagnal navzdol. Ko je videl Andreja
vsega krvavega na tleh, je šele razumel, kaj se je
bilo dogodilo in da ga je sin z nevarnostjo lastnega
življenja rešil smrti. Nem in bled je pokleknil
k sinu in prisluškoval na njegovih prsih. Kakor
da bi ga čudežna zmet vrgla, je planil pokoncu in
zaklical:

»France, konje, zdravnika, hitro!«

Hlapec Franc je že dirjal proti domu.

»Domov po blazino, da ga prenesemo!« je klical
oče delavcem. Med tem si je trgal srajco s prs in
jo namakal z vodo iz lesene bariglice ter začel
sinu izmivati in obvezovati rane.

»Vode, na studenec, hitro!« je zapovedoval
kratko in glasno.

Kmalu so pridirjali od doma z blazino in ovoji.
Pod očetovim vodstvom so previdno prenesli ne-
zavednega Andreja na dom.

Zdravnik je bil kmalu na mestu in preiskal ter
prevezal ranjenca. Očetu, ki je stal ves čas zraven
in s strahom in trepetom čakal zdravnikove raz-
sodbe, je namignil in mu pošepetal:

»Rane so hude, upam pa, da niso smrtne, ker je
fant krepak in močan; če ne bo kakih komplikacij,
utegne srečno unesti. Možgani so nekoliko pre-
treseni, zato je še v nezavesti. Najhujše je pa to,
da je leva noga strta. Ali mu ostane pohabljen,
ali mu jo odrežemo, še ne morem povedati. Sedaj
pa brž v bolnišnico!«

»Gospod zdravnik, fant mi je danes rešil živ-
ljenje! Že prej mi je bil kakor oko v glavi, sedaj
mi je postal še ljubši. Storite vse, kar se da po
človeško storiti zanj. Ne bojim se tudi najhujših
stroškov, samo da ga rešimo!«

Takoj je bil po zdravnikovem navodilu pri-
pravljen voz za ranjenca. Na drugi voz je prisedel
k zdravniku oče Kovač. Stisnil je jokajoči ženi,

Anki in drugim otrokom roko in jih potolažil s trdim glasom, v katerem je komaj dušil solze:

»Nič se ne bojte; ga rešimo!«

Počasi sta odpeljala voza proti mestu.

Ko je pritekla Minka z Ruta, kjer so slučajno zvedeli o nesreči, Andreja že ni bilo več doma. Objela je njegovo mater in na njenih prsah izjokala svoje gorje. Tako sta bili v tesnem objemu bridkosti združeni dve srci, ki sta z največjo in najlepšo ljubeznijo ljubili Andreja: srce matere in srce neveste.

Čez dva dni je prišel oče domov z vestjo, da je Andrej iz nevarnosti.

V soboto je dobil župnik pismo od kurata iz bolnice. V imenu Andreja Kovača mu je naročil, naj ustavi oklice njegove z Minko Rutarjevo. Ko so v nedeljo izostali oklici, se je vse čudilo in sodilo, da mora stati z Andrejem zelo slabo. Kra-marjev Alfonz pa se je postavljal med fanti:

»Pravil sem vam, da Minka ne poroči drugega kakor mene. Sedaj vidite, kaj je volja božja!«

Eden od fantov je stopil pred njega in mu zagrozil s pestjo:

»Še eno podobno zini, pa ti izbijem tvojo nadutost in še par zob povrhu, če hočeš. Vsem se nam Andrej smili, ti se pa rogaš njegovi nesreči, ko nisi vreden, da se on en samkrat ozre nate. Smo te trpeli v družbi, ker si se nam smilil zaradi neumnosti, ki jo prodajaš po svetu; s tvojo zlobnostjo obračunamo pa prav na kratko.«

Alfonz se je začel repenčiti, ker si je domišljjal, da so vsi fantje z njim, oni pa so mu brez besede obrnili hrbet in se razšli domov.

V ponedeljek je Anka obiskala brata in mu povedala, kako je Minka žalostna zaradi njegove nesreče in pa ker je oklice ustavil.

Andrej ji je odgovoril:

»Anka, jaz ostanem nekoliko pohabljen od te nesreče. Nočem, da bi Minka navezala svoje življenje na pohabljenca. Povej ji, da jo odvezujem od besede, ki mi jo je dala in od zvestobe, ki mi jo je obljubila. Naj se najprej nekoliko umiri in potem naj izbere zdravega in postavnega fanta, katerega se ji ne bo treba sramovati pred ljudmi. Za tako dekle ni pohabljen ženin, ki bi se ga morala sramovati, ko pojde pred oltar.«

Anka je hotela nekaj ugovarjati, a on ji ni pustil do besede:

»Poslušaj me, ker ne morem veliko govoriti: v moji skrinji najdeš v levem predalčku Minkine spomine in darove. Vrni ji vse to in povej ji, kakor sem ti naročil.«

Bolniška postrežnica, ki je čakala na vratih in videla, da bolnika razgovor s sestro hudo razburja, je pristopila in pripomnila, da je treba razgovor in obisk takoj zaključiti, ker je bolnik še preslab in mora imeti mir.

»Anka, obljubi, da narediš, kakor sem te prosil!«

»Naredim!« je zašepetala Anka, poljubila brata in odšla.

Zvečer tistega dne je bila Anka v Rutu pri Minki in ji izročila bratovo poslanstvo. Bridko je zajokala uboga Minka, ko je odvila iz zavitka svileni ruto in dva smrekova vršiča — božične darove in spomine.

Anka je prisledla k njej na posteljo in jo začela tolažiti.

Do noči sta skovali lep načrt. Anka je pustila Minko vso potolaženo in zadovoljna odšla.

Dan pred božičem je pripeljal oče Kovač Andreja iz bolnišnice. Sam je šel ponj in prosil zdravnika, ki se je obotavljaj, naj mu ga pusti domov, da bodo doma skupno praznovali božičnico. Obljubiti je moral, da ga ne izpusti iz postelje in iz sobe, dokler ga zdravnik sam še enkrat ne preišče in da dovoljenje, da sme vstati. Rad je obljubil oče vse, kar je zdravnik zahteval, samo da je mogel pripeljati materi domov sina za praznike.

V mraku svetega večera je ležal Andrej v svoji sobi; njegovi bratje so bili zbrani pri njem in mu pripovedovali, kaj se je vse prigodilo v vasi, odkar njega ni bilo.

Ko je odzvonilo Avemarijo, je vstopila v sobo Anka in poslala fante ven. V rokah je držala zavitek, ki ga je ponudila bratu z besedami:

»Andrej, tu imaš darilce za praznike!«

»Od koga?« je vprašal Andrej z napeto pozornostjo.

»Poglej, pa boš vedel, od koga!«

Odvil je papir in držal v rokah lepo škatljo, ki je bila prevezana s svilenim trakom. Razvezal je trak in odprl škatljo. Dvignil je iz nje precej velik smrekov vršiček, ki je imel na spodnjem delu steblo povezano s svileni pentljo. Spoznal je v tej pentlji svileni ovratno ruto, katero mu je bila darovala Minka pred letom za ofer in ki jo je med boleznijo dal vrniti po Anki. V siju sveče, ki jo je Anka prižgala, so zablesteli na vejici trije obeski: dva pozlačena smrekova vršička in nov zlat prstan. Vršička je spoznal po obliki: pred letom jih je dobil od Minke v izjavo ljubezni in zatrdilo zvestobe. Prstan je bil še čisto nov in je imel leno rdeče oko, prav podoben je bil tistemu, ki ga je bil on daroval svoji nevestici prvi dan majnika, samo nekoliko večji je bil.

Med temi obeski se je na zlati nitki vrtelo belo pisemce. Ko je je odprl, je padla iz ovitka lepa karta, okrašena s smrekovo vejico in spodaj je imela tiskano voščilo

Srečne in vesele božične praznike!

Pod tem voščilom pa je stal pripis:

»Dokler bo smreka zelena, Ti bo moja ljubezen zvesta

in Ti ostane čista kakor samo čisto zlato!

Tvoja Minka.«

»Minka!« je zaklical Andrej v radostnem in blaženem presenečenju.

Na njegov klic so se odprla vrata in Minka, ki je s trepetom čakala v sosednji sobi, je prihitela k njemu — zvesta nevesta k svojemu ženinu.

»Minka, se ne sramuješ pohabljenega ženina!?« ji je zaklical Andrej.

Ona je odtrgala s trepetajočo roko prstan z vejice in ga nataknila njemu na prst. Ko mu je stisnila roko, je videl, da blesti na njeni roki prstan, ki ji ga je bil daroval v maju. Objel jo je

in brez besed sta si vpricho Anke s prisrčnim poljubom in v tem svetem večeru obnovila prisego zvestobe in ljubezni, ki sta si jo bila prvič razodela pred letom na sveti večer.

Anka je pritrdila nad bratovo posteljo smrekovo vejo, ki jo je prejel od Minke v dar. Tako je imel tudi on v svoji bolniški sobi božično drevcesce, ki mu je bilo ljubše kakor vsa druga, kar ji je že videl v življenju.

O pustu je bila poroka. Ponosno je stopala Minka pred oltar s svojim ženinom, ki je bil pokazal, da je pripravljen darovati svoje življenje za svojega očeta in ki se je hotel odreči svoji življenjski sreči samo zaradi nje; zanjo pa ni bilo na svetu sreče brez njega. Ni mislila na to, da ima njen ženin nekoliko pohabljen nogo, ampak mi-

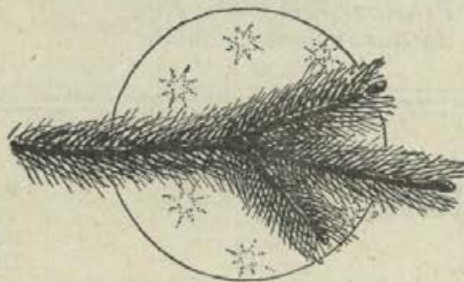
slila je le na to, da ima ta človek zlato srce in da zasluži vso ljubezen in zvestobo.

Ko so bili ženini v cerkvi, se je na trgu pred cerkvijo zgodilo Kramarjevemu Alfonzu nekaj precej neprijetnega. Posmehoval se je bil na glas kruljavemu ženinu. Dva fanta sta ga prijela pod pazduho in ga odvedla s seboj. Na samem in tistem sta ga tako pretepla, da se je ves pokvečen potegnil domov.

Pred nevestinim in ženinim domom so bili postavili fantje po dva visoka smrekova mlaja in jih okrasili s trobojnicami. Zato so bili zvečer povabljeni na kozarec vina; prav dobro so se imeli in se smejali Alfonzovi nezgodi, ki se je bila raznesla po vasi. Nesrečen propadli ženin!

Teta Mreta je pripovedovala gostom svojo pravljico, da smreka nosi srečo.

Andrej in Minka sta se gledala in si smehljala nasproti. Njiju svatovski šopek je bil bel nageljček in za podlago smrekov vršiček.

Spomin.

JOŽA LOVRENČIČ.

Razdalja se je zožila, pred mano
dviguje Krn se, Stol in Matajur,
ob vznožju njihovem dolina tesna
in po njej cesta, ki jo hodim v času tihih ur.
Vsa polna je spominov. Tam ob znamenju
otrok sem čakal mater, da mi iz semnjá
prinese prvih črešenj in spomin mi vtisne
na svetega Antona Padovanskega...
O čakanje! ... Predolgo se mi vse je zdelo,
pa sem z Marijo govoril,
ki zbor ji angelov je služno dvóril
in jo v nebeškem siju jo slavil.
Nad njo velike črke zlogoval sem:
»Nikdar noben še ni bil zapuščen,
ki Tebi je devica mati
bil v varstvo izročén! ...«
In tiho, kot bi bal se, da bi me kdo slišal,
zaupal sem ji bil srce,
ki hrepenelo izmed hribov mi je v daljo,
kjer se očem nov svet odpré...

Pa je prišla iz trga mati
in češenj dala mi in še vso dolgo pot
do doma govorila mi o svetem je Antonu,
kot v cerkvi pridigal je bil gospod...
Bile sladké so češnje, bolj sladké besede
o svetcu, morju, ribah, ki so kraj vodé
se zbirale in s pticami poslušale besedo božjo,
da jo po svoje razglasé...
Prevzet od čuda zabil sem na češnje
in se navdušen materi izdal:
»O tudi jaz, o tudi jaz bi rad od doma,
da bi ko sv. Anton kdaj govoriti znal! ...«
Nasmehnila se mati je, v očeh ji je vzblestelo —
iz dneva v dan je z željo sen zorel
in je prišlo in Mati v znamenju in sv. Anton
sta videla me, ko sem v svet odšel — — —
O, kie so leta, kje je mati, kje so sni in želje! —
Po tujem svetu danes hodim sam —
in v bridkih urah se srce mi trga —
»Domov, domov!« kot nebogljen otrok jecljám.

Náš kovač.

LOŽA LOVREŇČIČ.

Luna se po nebu vozi,
v njej kovač se naš smeji:
»Aj, da morem spet na zemljo,
to bi vzveselil ljudi!
Res, da žgancev ni na luni
in je vinček tu neznan,
ali vendar sem še vedno
ko nekoč kovač močan!
Ob kovačnici bi svoji
stal ko njega dni
in ko smrt prišla bi mimo,
pa bi ji zrahljal kosti! ...
Če bi cmerila se, škrba,
potlej, potlej moja pest
bi pognala jo za večno
trde tepke jest! ...«
Luna se po nebu vozi,
v njej kovač se naš jezi ...
Prosimo Boga, Slovenci,
da nazaj nam ga pusti! —

IZ PAGLIARUZZIJEVE ZAPUŠČNINE.

(Primerjaj lanski Koledar str. 99 in sl. in zadaj v Dekliški gredi.)

ZVEZDI.

Zvezdi dve na višnjem nebi
prelepó svetili ste,
daleč zvezde vse pri sebi
z lučjo prekosili ste.

Ena doli v daljnem jugu
razsvitljála je nebó,
v severi po mesto drugi
določeno je biló.

Vgledati v pomladni noči
zvezdici se med seboj
in ljubezen v silni moči
vname jima se takoj.

Divne sanje sreče nove,
mil vzbudi se jima up,
čez nebesne ju prostore
čudna sila vleče vkup.

Oh, preradi zvezdi zvesti
čez nebo zleteli bi
in na enem radi mesti
združeni goreli bi.

A zaman so silne želje
in naporí vsi zaman —
veže kruto ju povelje,
ki redí vso zvezdno plan.

Od pravekov po nebesih
vstanovljen je jima tek,
v daljnih krožiti kolesih
zvezdi morate na vek.

V sladke sreče bujne sanje
grenka pade zdaj bridkost,
trpko jima izpoznanje
zamori na vek radóst.

V neizrečni zvezdi tūgi
gledati se iz daljav,
pošiljaje ena drugi
žarke v tužen si pozdrav.

V divji boli obojici
gine svitile luči noč
in zvezdica po zvezdici
v temno se utrne noč.

(V Gorici 6. 7. 1. 1885.)

ČEZ POLJE ŠIROKO.

Čez polje široko
sever je zavel
in nato visoko
sneg je vse zamel.

V polju je in brezu
radost vtihnila,
žizen v mrzlem snegu
vsa izdihnila.

Ko v mrtvaškem prti
bled leži mrič,
spi zdaj v mrzli smrti
vas, polje in grič.

Pusto, dolgočasno
zdi ljudem se to,
skoro pomlad glásno
vsi žele srčnó.

Meni pa dopada
tožni zimski čas,
ko po zemlji vlada
smrtni mir in mraz.

Saj í v srci meni
veje duh snežén,
v duši poráženi
smrten mir leden.

(V Gorici 17. 1. 1885.)

KAJ JE DIJAMANTA ŽAR...

Kaj je dijamanta žar,
blesk rosice na peresu,
in kaj solnca divni čar
proti tvojemu očesu!

Ko demant bliščeči zrèm,
ko čez rosne grem poljane
in ko pogled v solnce vprèm,
mrzlo mi srce ostane.

Kadar tebi pa v oko
uglobim poglede svoje,
o kako tedaj, kakó
vzplameni to srce moje!

Kaj je dijamanta žar,
blesk rosice na peresu,
in kaj solnca divni čar
proti tvojemu očesu!

(V Gorici 17. I. 1885.)

ČAREN KO DANICE SVIT...

Čaren ko danice
svit na nebu jasnem
v mladem jutru krasnem,
deve je pogled.

Mil ko solnce svitlo,
ko po vihri sine
zopet nam z vedrine,
deve je smehljaj.

A sladak ko nektar,
ki v veselem krogi
pijejo ga bogi,
deve je poljub.

Trikrat srečen, komur
pogled deva zala
in smehljaj poslala,
dala mu poljub.

(V Gorici 18. I. 1885.)

NEKDANJI ČAS...

Nekdanji čas kako v obraz
sva zarudela ti in jaz,
če zaželjena srečna zgoda
kdaj vkup je pripeljala nas.

Kakó močno, kakó glasno,
srce je bilo nam mladó,
ko družega v bližini bistro
zazrlo nama je okó.

In ko obá takó radá
pričela govor bi bilá,
kako pretrgano in težko
iz ust beseda nam je šla.

In zdanje dni od teh reči
najmanjega sledú več ni,
ko da poznala prej nikoli
ne bila bi se jaz in ti.

ČUDOM VSAKRAT SE ZAČUDIM...

Čudom vsakrat se začudim,
ko v spomin prevrat globoki
stopi mi, ki zdaj med nama
v kratkem dogodil se roki.

Da zgoditi to se more,
ne bi mislil bil nikoli,
prej verjel bi bil, da zvezde
padejo na zemljo doli.

In zgodilo se je vendar!
Jasno dobo nekedanio
sam pogosto premišljujem
in oblačno žizen zdanjo.

Da, zgodilo se je vendar!
A kako to bilo moči,
um umeti moj ne more.
Bog le zna to vsevedoči.

NE, BILA NISI TI NEZVESTA...

Ne, bila nisi ti nezvesta
nikoli meni, divna stvar,
in v srci mojem tebi mesta
prevzela druga ni nikdar.

Doklér sva midva se ljubila,
ljubila sva se iz srcá,
kar takrat sva si govorila,
resnica čista je bilá.

Da najina ljubezen živa
umrla je na večne dni,
ti nisi bila temu kriva
in moja tudi krivda ni.

Ko zvezdi dve na jasnem nebi
utrnete se v noč kedaj,
tako ljubezen meni, tebi
vgasnila je na vekomaj.

Zató med nama tihi jezi
prostora pač nikdár ne bo,
zató le mirno v roko sézi
v prijateljsko mi zdaj slovó.

(V Gorici 16. I. 1885.)

RAZTRGANE SO DAVNO ŽE...

Raztrgane so davno že
med nama vse vezi sladké,
ki moje so in tvoje
vezale prej srcé.

Zato pa sam ne vem, zakaj
takó pogosto mi sedaj
in rada duša leta
v minuli čas nazaj.

In kaj da vedno mi stoji
v otožnem srcu vse te dni
podoba mila tvoja —
le ti in vedno ti!

(V Gorici 17. I. 1885.)

SNEŽINKE.

Snežinke, snežinke
leté spod nebá,
v vrtinci na gore
vršé in poljá.

In skoraj vso zemljo
pokrijejo že,
v praznično jo krilo
zavijejo že.

Vse belo in belo,
kar zro mi oči,
in madeža nikjer
najmanjega ni.

A kadar posije
spet solnce na sneg,
tedaj še krasneja
sta polje in breg.

Kako se to sveti
in bliska na moč
ko biserov žarnih
tisoč in tisoč.

Zato le snežinke
vršite mi zdaj,
vse gore in polja
pokrite mi zdaj.

Glej, kakor tam zunaj
snežinke vrše,
krog tebe krožile
so misli mojé.

Neštete kot one
in čiste takó
krog tebe natkale
so krilo svitló.

Kako si pač zdela
mi mila se ti —
kot vila se v gori
svetila se ti.

Kako le-ta óko
kras pilo mi je,
kako le-to srce
ljubilo mi je!

A davno ta srečni
preminil je čas,
že davno ta divni
izginil je kras.

kot zunaj skopneje
bliščeči ta sneg,
ko pomlad pripluje
spet v polje in breg.

(V Gorici 20. I. 1885.)

NAŠE PROSVETNO DELO

F. TERČELJ.

PROSVETNO DELO.

B

RETONSKA pravljica pripoveduje: Nekje leži med visokimi gorskimi vrhovi jezero. Okrog in okrog jezera raste temen gozd in nad gozdom se širijo sočni pašniki. Poleti pasejo po teh pašnikih pastirji. Ko se zvečeri in je čreda že v stajah, hite pastirji k jezeru. Tihoma se bližajo obali in strmeč obstanejo: Na dnu globokega jezera se v mesečini zasvetlika potop-

ljena cerkev in veliki zvon zvonijo tako glasno, da ga slišijo lahko pastirji. Zvonenje se čuje pa le takrat, ko ne besne viharji; če pridrvi nevihta in vzvalovi mirno jezero, ni čuti glasov potopljenega zvona. Zvonijo pa tako lepo in ubrano, da se pastirji ne morejo ločiti od jezera in cele ure poslušajo krasno melodijo ob jezerski obali.

Pripovedka Bretoncev se uresničuje nad nami. Naš rod je jezero, vklenjeno in obdano z mejami. Nebroj zakladov hrani to jezero; v njem je tudi pokopana pesem naše slovenske duše. Takrat, ko besne viharji, ki razdirajo srečo družin, ko vzvalovijo srca v valovju strasti, ko rezko odmeva krik prepira in sovražstva mimo naših vasi, takrat — umolkne potopljena pesem slovenske duše, kot bi jo bilo sram viharne sedanjosti. Le kadar neha vihar in za hip nastane mir, se oglase bodrilni zvoki iz globin in prepevajo pesem o našem rodu, ki je ljubil le kristalno gladino in imel v dno duše zakopano vero svojih dedov in zvon poštene vesti.

Pred leti ni bilo čuti pesmi slovenske duše. Vihar je divjal po deželi. Pretepi, kletev, skrunitve, pijanost, divji plesi, lena brezbržnost itd. so razburkali naše narodno jezero in zvon v globini je umolknil. Polagoma se je jasnilo. Ob obali naše narodne duše so stali pastirji. Poslušali so in poslušali ter začuli v globini potopljeni glas, ki je milo proseče klical na pošteno delo. Pa so šli ti

fantje po deželi in sklicali vse fante, ki niso še utonili v nemoralnosti in verski mlačnosti. Lepa, ogromna četa se jih je zbrala. Pridružila so se jim slovenska dekleta, ki niso še prodala svojega poštenja in zavesti — in skupno so hiteli k jezeru, da bi dvignili potopljeno svetišče in pogreznjeni zvon.

Vse te tisoče mladih, idealnih mladeničev in mladenk je organizirala Prosvetna zveza. Njen klic, ki naj ga čuje sleherni fant in dekle, budi in dramati vse, naj bi s skupnimi močmi izvlekli iz jezera našega rodu potopljeni zvon, ki naj ne bi zvonil in klical k Bogu in rodu le v dnevih sreče, ampak glasno in opominjevalno donel v hudi uri, ko vihar in grom, tresk in naliv razdirajo temelje našega narodnega blagostanja.

Na poziv Prosvetne zveze se je začela gibati dežela. Povsod, kjer je bilo še količkaj zavesti in resne volje, so začela rasti prosvetna društva, ki tvorijo nekake otoke, na katerih se lahko kulturno in moralno reši naša mladina. V letošnjem letu je število društev in krožkov narastlo na 161, tako da lahko rečemo: Je ni skoro zavedne vasi na Goriškem, ki ne bi imela kršč. prosvetnega društva. Nele, da je število predvojnih društev prekoračeno, tudi glede organizacije in poglobitve prosvetnega dela moramo vkljub neprimeroma te-

Prosvetno društvo »Mladika« v Gorici.

žjim vsestranskim oviram, ki jih predvojna doba niti sanjala ni, zaznati krepek napredek. Eno je gotovo, česar znabiti nobena druga organizacija na Goriškem nima: V naši prosvetni organizaciji vlada disciplina, požrtvovalnost in vzajemnost. Zato skrbijo zelo vestno okrožja, ki tvorijo sama zase nekako krajevno samostojno središče. Vseh okrožij ima Zveza 14. Komur ni znan ta ustroj, bo z začudenjem slišal, da se nedeljo za nedeljo vrše po vsej deželi okrožne seje,

revizije, sestanki, izleti itd. Tega pa Zveza ne obeša na veliki zvon, ker ve, da ima le skrito, resno delo uspehe. Vsi okrožni predsedniki tvorijo Zvezni svet, pri katerem se pretresajo najvažnejša prosvetna vprašanja in snujejo načrti za bodočnost. Ves ta prosvetni ustroj bi pa ne deloval, ko bi ne prihajala navodila, nasveti, pomoč itd. iz centrale.

Zanimivo je obiskati med tednom, zlasti v ponedeljek in četrtek zvezino tajništvo. Tu najdeš življenje podobno mravljišču. Pridejo fantje z Gor, Krasa, Vipavskega, Brici — in vse vodi enotna misel in živa zavest, da pripadajo isti družini. Pisarna je letos sprejela in odposlala toliko pisem, da bi se smela meriti z marsikatero advokatsko pisarno.

V njej se stekajo poročila iz cele dežele in odpošiljajo navodila in nasveti na vse strani. Teden za tednom se shajajo k zveznim sejам voditelji prosvetnega dela in nebroj načrtov in vprašanj se reši ob teh prilikah. V nedeljah pa odpotujejo naši prosvetni delavci širom dežele: nekateri na predavanja, drugi na revizijo, tretji na tečaje itd. V samem tekočem letu je Zveza priredila po društvih nad 400 predavanj. V tem številu pa še niso všteti razni sestanki, revizije i. dr.

Vsem panogam prosvetnega dela je posvetila Zveza svojo pozornost. Sprevidela je, da brez urejene organizacije ne gre; zato je sklicala okrog Božiča tridnevni organizatorični tečaj, katerega se je udeležilo 132 fantov in deklet. Da bo društveno delo enotno in vsebinsko popolno, je izdala Zveza poslovnik, t. j. natančna navodila o društvu, članih, odboru, društvenem delu, prireditvah itd.

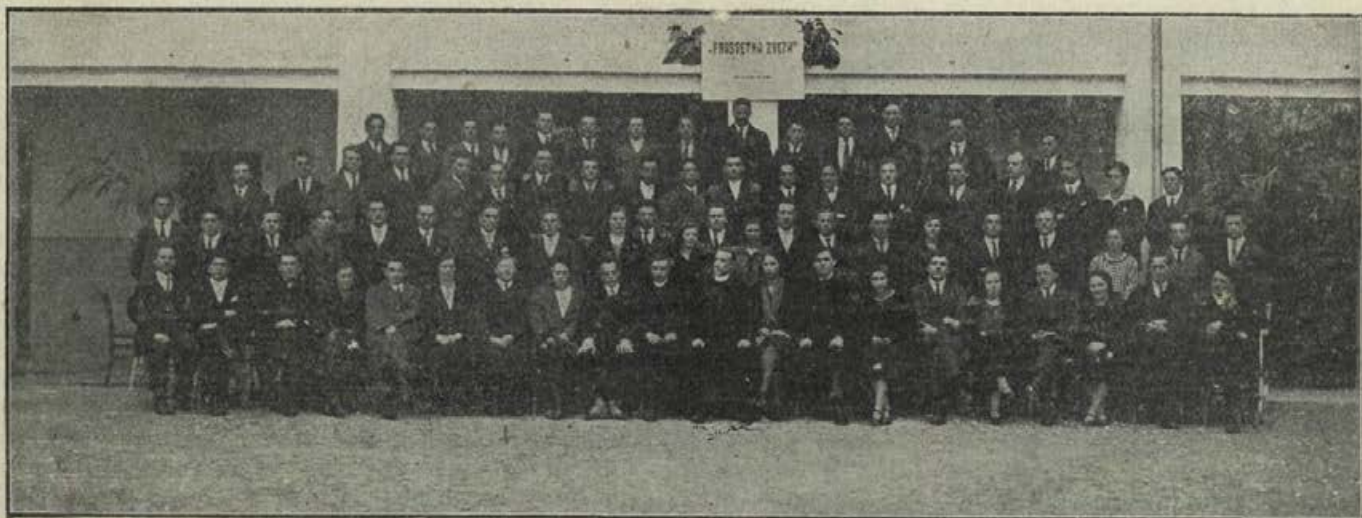
Tudi telesne vzgoje nismo zanemarjali. Vemo dobro, da bo le v zdravem, krepkem telesu lahko bivala zurava, krepka duša. Dva telovadna tečaja sta se vršila v ta namen v Gorici: eden za telovadce, drugi za telovadkinje. Uspeh ni izostal. Po-

Družina telovadnega odseka v Mirnu.

leti so nastopili naši telovadci in telovadkinje pri akademiji v Gorici, pri javnih nastopih v Mirnu, na Slapu, v Idriji in Batujah. Kdor je videl te nastope, je moral občudovati vzorno disciplino in izredno izvežbanost naših fantov, mladenk in naščaja

Tekom leta se je uprizorilo po deželi v naših društvih okrog 280 gledaliških predstav. Komur je znano, koliko dela, napora, sitnosti, stroškov in premagovanja stane samo ena društvena pred-

Organizatorični tečaj Prosvetne zveze v Gorici.

stava, bo lahko sodil o marljivosti in požrtvovalnosti društev.

Naša pesem je posebna varovanka Prosvetne zveze. Da bi se izšolali pevovodje, je priredila zveza štirinajstdnevni tečaj, ki so ga vodili najboljši glasbeni strokovnjaki. Kjer je le učna moč na razpolago, se vrše teden za tednom pevske vaje in lepi koncerti »Mladike« v Gorici in boljših pevskih zborov po deželi so nam priča o nepričakovanih uspehih.

Uvideli smo, da primanjkuje našim ljudem strokovne izobrazbe. Zato je Zveza poklicala v

pokazala večinoma vsa društva, le žalibog, da tako potrebujemo knjig, ki jih zelo zelo primanjkuje.

Vkljub ogromnemu prosvetnemu delu, ki se ob kratkem ne da niti opisati, je skrbela Prosvetna zveza tudi za versko poglobitev članov in članic. Na Marijino Celje je sklicala skoraj 1000 fantov in na Sveto goro privabila nad 2000 deklet. Ob teh romanjih so naši mladeniči in mladenke še posebej razločno čuli glas potopljenega zvona, ki jim je donel iz globočine prenovljenih src.

Najglasnejši klicar in vodnik pa je bil našemu prosvetnemu delu in vsem našim društvom list, ki

Pevski tečaj Prosvetne zveze v Gorici.

Gorico dekleta, ki so se učile gospodinjstva in kuhanja štiri tedne. Težko je presoditi pomen in uspehe teh tečajev onemu, ki si pouka ni ogledal na lastne oči. Tudi v Vrhpolju pri Vipavi so si dekleta same oskrbele gospodinjski pouk, ki je trajal pet tednov. Načrt za bodoče leto obsega tudi praktične tečaje za naše trtorejce, živinoorejce in za gojitev sviloprejk.

Glavno skrb pa je polagala matica na notranje društveno delo. Društveni večeri, fantovski sestanki in dekliški krožki so mesec za mesecem vabili članstvo k intenzivnemu izobraževalnemu delu. Koliko plodnih misli se je ukresalo pri teh sestankih in koliko dobrega je vzkliklo v teh prijateljskih pomenkih, za katere širša javnost niti ne ve!

Knjiga je bila in ostane v teh težkih razmerah najboljša učiteljica. Izredno pridnost v čitanju so

ga pozna vsa naša mladina, to je »Naš čolnič«. Zaplaval je pred tremi leti, ko je zakrivala naše narodno jezero megla breznačelnosti in mešetarnjenja z najdražjim biserom: dejavne vernosti našega ljudstva. S krepkimi vesli je sekal motne valove in neustrašeno kazal pot v pristan, po kateri naj dospje naš mladi rod do sreče. Ta vsebinsko in oblikovno vzorni list mora v vsako slovensko hišo, kjer živi poštena, idealna mladina!

Naporno je delo Prosvetne zveze v današnjih uživanja in dobička željnih časih. Vrt prave narodne prosvete je našla razdejan vsled besnečih strasti, ki rijejo v tla in ne dvigajo pogleda k solncu. Vrt ni imel trdne ograje — manjkalo mu je močne organizacije. Poleg rož je rasel na prosvetnih gredah plevel neznačajnosti in surovosti. Kopati je bilo treba na globoko, kajti večina društev je bila vsebinsko prazna: ena do dve ve-

selici, nekaj krika ob tej priliki in potem je društvo zaspalo medvedovo spanje!

Z združenimi močmi in božjim blagoslovom je delo v prosvetnem vrtu napredovalo. Še bo treba kopati in marsiktera greda čaka še prve lopate — a vkljub oviram od strani zaslepljenih sovaščanov, ki jim je društvo še vedno ubogi nebodigatreba, gredo junaški fantje in neustrašena dekleta naprej preko vseh ovir in zaprek.

Današnja oblika in vsebina društev je pa le nekaka prehodna tvorba, ki ima v glavnem namen pripraviti pot — večerni šoli.

Saj menda ni treba še posebej povdarjati resnice, ki je očitna: Vsa naša prizadevanja, širiti izo- brazbo potom knjig med narod, so brezuspešna, če ne bo klilo v našem rodu zanimanje, poznanje in ljubezen do jezika in do knjig. Tej resnici pridajmo še drugo, ki je povsem istinita: Vse pridige, lepi nauki, pozivi na značaj bodo padli na nerodovitna tla, če ne bo v javnem mnenju našega rodu in zlasti naše mladine zavladalo poštenje, ki temelji edinole v praktičnem verskem udelež- stvovanju.

V svesti si teh dveh važnih resnic gre Prosvetna zveza na odločno delo in kliče mladino, naj dvigne iz dna svojih duš potopljeni zvon, ki naj jasno in glasno zvoni našemu rodu pesem duševnega pre- rojenja, brez katerega ni in ne bo narodnega obstoja.

V. Š

MARIJINA DRUŽBA V TRSTU.

TRŽAŠKO slovensko Marijino družbo je ustanovil tedanji kaplan pri Starem svetem Antonu Ante Stemberger leta 1899. Prvi shod se je vršil 8. oktobra istega leta pri Sv. Jakobu. Shodi so se vršili v prostorih slovenske šole, katero so vodile šolske sestre z Rafaelo Kovačičevo na čelu. Ker so postajali prostori pretesni, si je družba izprosila dovoljenje, da bi se vršili shodi v Armenski cerkvi očetov meharistov. Gospod Ante Stemberger je vodil družbo do srede majnika 1900. Mons. Fr. Kosec jo je vodi do junija 1906. In nato je prevzel vodstvo g. Frančišek Gustin, konzistorijalni svetnik, ki deluje v njej že 17 let nad vse požrtvovalno.

Družba šteje danes 400 članic s deket, 150 žen ter 50—100 gostinj in ima naslednje delujoče odseke: evharistični, sijonski (skrbi za snago cerkve), pevski (voditeljica Rozalija Čičigoj), misijonski,

Marijin dom v Trstu.

Rafaelov (reševanje deklet), Pavlov (za dobro čtivo), abstinenčni, dramatični (voditeljica Hedvika Pregelj) ter Mártin odsek, ki skrbi za gospodinjske tečaje (šivanje, kuhanje, likanje). Dekleta imajo dve uri na teden pouka v slovenščini, dve uri se učijo laščine. Pripominjamo, da prireja dramatični odsek okrog 12 javnih predstav na leto, kakih 8 pa le za članice.

Leta 1903. si je družba zgradila Marijin dom z namenom, da si omisli lastno streho za svetišče, shodnico ter gledališko dvorano. Članicam je na razpolago lepa čitalnica ter zelo velika knjižnica. V Marijinem domu je zavetišče sv. Marte (ekonomska oskrbovalnica sv. Marte, vpisana zadruha z o. z.) za dekleta, ki v času brezposelnosti dobivajo prenočišče, hrano in sploh vso oskrbo pod vestnim nadzorstvom. Dušni pastirji po deželi naj bi naslavljali dekleta, ki se odpravljajo v Trst, na Marijin dom. Lani je praznovala tržaška Marijina družba 25 letnico obstoja.

DR. FR. JAKONČIČ.

RANE IN OBVEZÉ.

RANIMO se navadno nepričakovano pri delu, s padcem, v nezgodah in skoraj vedno v takih okolščinah, da moramo smatrati za dobljene rane za zamazane in okužene. Vsaka še tako majhna rana je lahko nevarna in včasih celo smrtna. Saj večkrat slišimo, da so temu ali onemu vsled majhne rane na prstu morali odrezati roko, ker se je začela hudó gnojiti, ali pa da je vsled

Pod. 1. Ranjena žila odvodnica in dovodnica.

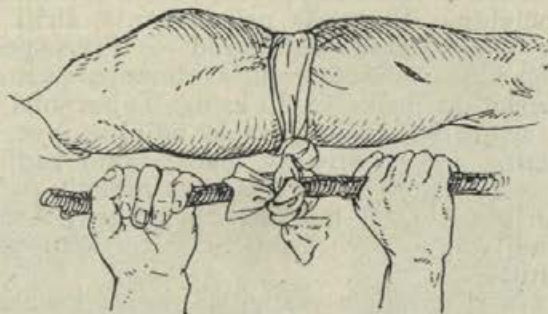
malenkostne rane, ki jo je na nogi povzročil rjav žebelj, ranjenec obolel na zastrupljenju krvi in za tem umrl.

Pod. 2. Elastična obveza noge.

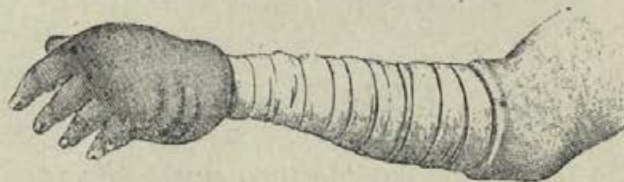
Kadar se pokaže potreba, da bi nudili ranjencu pomoč, moramo najprej rano dobro očistiti, ker se drugače lahko začne gnojiti ter utegne postati tako še življenju nevarna. Blata, prahu in peska

jo osnažiš s tem, da jo opereš s čisto studenčnico ali pa s prekuhano vodo. Z zamazanimi prsti se ne smeš dotikati rane, ker bi jo tako lahko okužil,

Pod. 3. Zatisnjena obveza.

ampak polivaj jo s studenčnico in jo na tak način izpiraj, dokler ni vsa nesnaga izprana. Kadar si gotov, da je rana čista, tedaj razkuži jo s čistim alkoholom ali pa z domačim žganjem. Vzemi ne-

Pod. 4. Pretesna povojna obveza.

koliko čiste bele pavole, namoči jo v žganju ali alkoholu in drži jo nekoliko minut z lahkim pritiskom na rani. Vsaka skrbna gospodinja bi morala imeti doma poleg zavitka čiste bele pavole

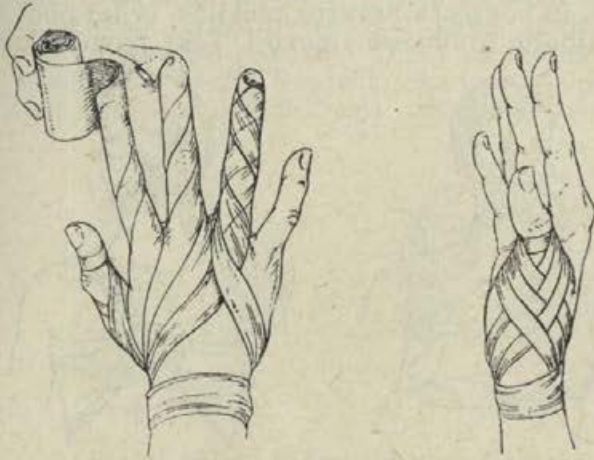

Pod. 5. Obveza na povoj za oko.

tudi stekleničico *jodove tinkture*, ki jo lahko kupi v bližnji lekarni. Jodova tinktura zamori hitreje kot alkohol ali žganje vse kužne kali; za razkuženje zadostuje torej, če namažeš rano in nje okolico s to tinkturo.

Jako neopametna in nevarna je navada po deželi, da pokrivaio rane s pajčevino, koprivnimi listi, umazanimi krpami in podobnim v zmoti, la

to izčisti rano in izvleče gnoj. S tem se doseže ravno nasprotno: rana, ki je bila morda čista, se z zamazano pajčevino prav lahko nevarno okuži.

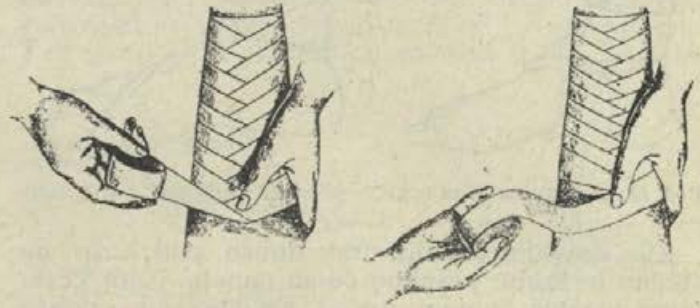

Pod. 6. Povojna obveza za prste.

Vsaka rana več ali manj krvavi, kar je odvisno od velikosti rane in od kakovosti žile, ki je odprta. Iz ranjenih žil *dovodnic*, to je žil, ki dovajajo kri

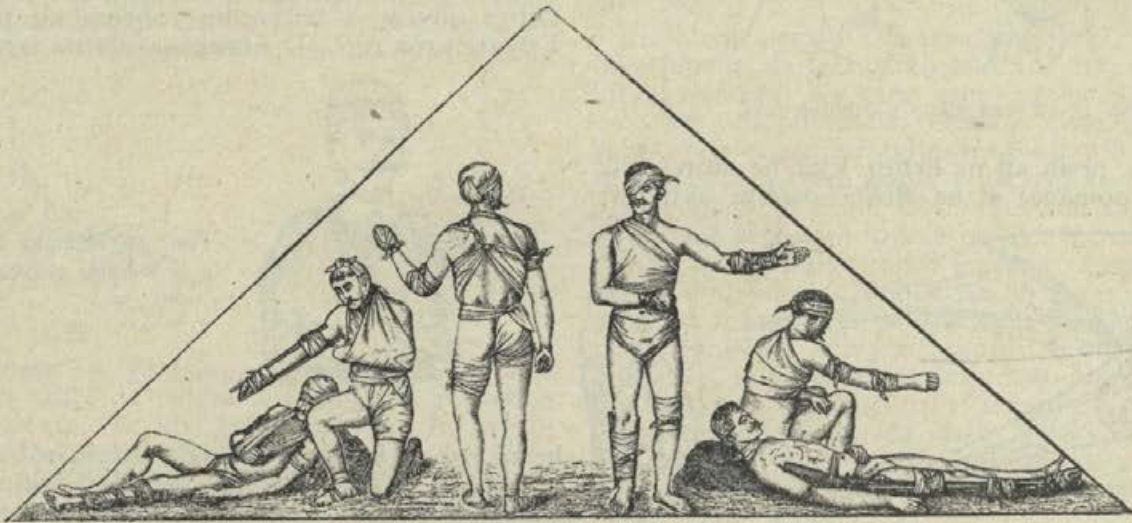
Krvavitev iz malih žil bodisi dovodnic ali odvodnic se kmalu ustavi, ako rano očistiš, opereš, razkužiš, kakor gori omenjeno, in jo čisto obvežeš.

Tudi rano z večjo krvavitvijo moraš dobro očistiti in razkužiti, toda poglavitno pozornost in

Pod. 7. Povojne obveze za nogo.

skrb posveti krvavitvi sami, da jo čim prej ustaviš. Dobra in tesna obveza ne bo zadostovala, ker jo kri iz velike odprte žile kmalu premoči. Zato moraš žilo pritisniti, kakor pritisneš elastično gumijevo cev, kadar si natočil dovolj vina iz soda. Kakor rečeno, vodijo odvodnice kri iz srca po

Pod. 8. Trikotna obvezna ruta z vzorci obvez po prof. Esmarchu.

k srcu, teče kri curkoma enakomerno in je temno rdeča. Kri iz žil *odvodnic* (arterij) je svetlordeča in brizga iz rane pri vsakem srčnem utripu. (Glej pod. 1.) Krvavitev iz žil odvodnic je posebno ne-

telesu, zatorej jih boš moral podvezati *med* srcem in rano. Zato uporabiš gumijevo cev, elastičen trak od naramnic, lahko tudi močno vrstico ali

Pod. 9. Obveza grla. — Podkladek iz lepenke.

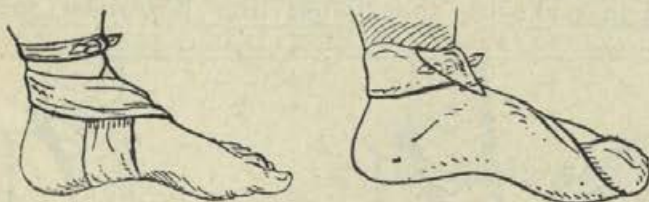

Pod. 10. Križne obveze za roko in prste.

varna, ker je brez hitre pomoči mogoča izkrvavitev, posebno če je ranjena kaka večja žila.

robec. (Glej podobo 2 in 3.) Pritisk naj ne bo premočan, ampak le kolikor je vač potreben, da se

kri ustavi. Nad štiri ure naj ne bo ud podvezan, ker drugače zamre. Skrbi zategadelj za hitro zdravniško pomoč, ki je pri hudih krvavitvah nujno potrebna.

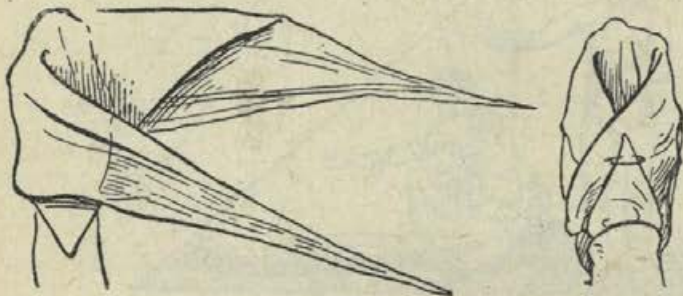
Pod. 11. Križna obveza za nogo. Pod. 12. Obv. noge s trik. ruto.

Žile dovodnice vidiš prav dobro pod kožo na stegnu in laktu, posebno če so napete. Njih krvavitev ustaviš, potem ko si seveda rano dobro osnažil in razkužil, s čisto in tesno obvezo.

Pod. 13. Obveza glave s trikotno ruto.

Na vratu, prsih ali na hrbtu, kjer ne moreš žile podvezati, pomagaj si na sledeči način: ovij čist

Pod. 14. Obveza dlani in prstov s trikotno ruto.

kamenček ali kak drugi predmet, katerega velikost odgovarja velikosti rane, v čisto belo platno,

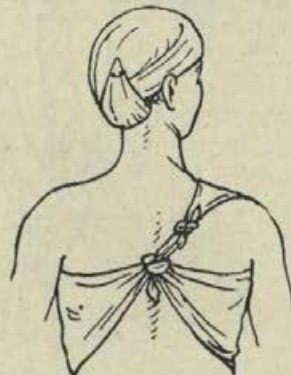
Pod. 15. Obveza roke s trikotno ruto.

napojeno z alkoholom ali žganjem, in obveži ga tesno na rano, tako da bo pritiskal na krvavečo žilo. Seveda je tudi tu potrebna hitra zdravniška pomoč.

Pazi vedno s posebno skrbnostjo, da bo obveza čista, ker sicer lahko okuži rano. Tudi prerahla ne sme biti, da se krvavitev ne obnovi; pretesna pa je celó škodljiva, ker s pritiskom žile ustavlja krvni obtok in povzroča nevarne otekline. (Glej pod. 4.) Najbolje so obveze s povoji. Take povoje dobiš

Pod. 16. Prsna obveza s trikotno ruto.

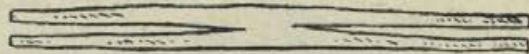
Pod. 17. Prsna obveza zavozlana na hrbtu.

v lekarni. Za te povoje je treba precej vaje. Slike ti jih nekoliko raztolmačijo. (Glej pod. 4, 5, 6, 7.) Vsakdo pa lahko napravi, če se nekoliko potruzi, dobre obveze s trikotnim robcem ali takozvano Esmarchovo ruto. Iz opranega platna izreži si tri-

Pod. 18. Ranjena roka v trikotni prevezi.

kotni robec, ki bo meril na daljšem robu 120 cm, na krajših pa 80 cm. (Glej pod. 8.) S takim robcem lahko obvežeš, če se nekol. ko vadiš v tem, vsako-

Pod. 19. Obveza na pračo.

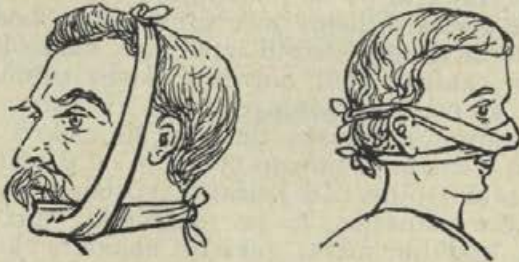

Pod. 20. Obveza na pračo za glavo.

vrstne rane na različnih delih telesa. Glej pazljivo slike in razumel boš kmalu, kako moraš ravnati s tem trikotnim robcem, da se ti posreči obveza.

Za majhne rane na roki, nogi ali vratu zloži robec po dolžini, da bo tako širok, kakor potrebuješ. Z razprostrtim robcem obvežeš lahko rane na prsih, hrbtu in na glavi, kakor ti to slike lepo in razumljivo pokažejo. (Glej vzorce na pod. 8 in dalje pod. 9—17.) Ranjena roka lepo in udobno počiva v prevezi iz trikotnega robca, ako privežeš

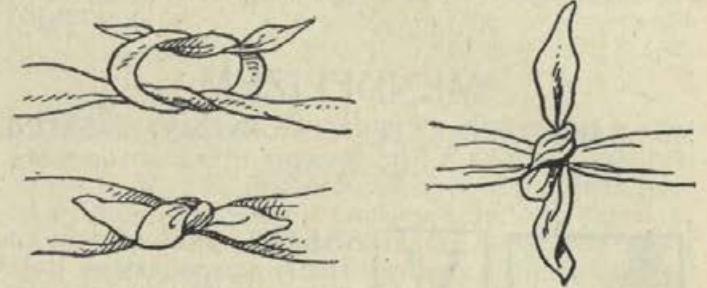
posebno pri prevozu ranjenca lahko usodepolno, ako bi nastopila nova krvavitev vsled tega, ker se je rana odvezala. Da bo torej rana trdno zavezana, moraš narediti pravilni vozel, ki se ne more odvezati sam od sebe. Take vozle delajo mornarji s svojimi vrvmi in kirurgi na šivih pri operacijah. Tak vozel vidiš razjašnjen na sliki št. 23. Vadi se

Pod. 21. Obveza na pračo za brado in nos.

daljša robova okrog vratu in pripneš pravokotni vogel z zaponko, kakor ti kaže slika. (Glej pod. 18.)

Male rane na nosu ali bradi je težko obvezati s trikotnim robcem. Za to je boljša obveza na pračo. Vzemi 3 do 4 prste širok in po potrebi dolg

Pod. 23. Mornarski vozel.

Pod. 24. Ženski vozel.

vezati tak »mornarski vozel«, pri katerem stojita konca v isti smeri, kakor teče obveza. Takozvani »ženski vozel« se kmalu odveže, ker ni trden. Pri njem stojita konca navzkriž k obvezi. (Glej pod. 24.)

Pri obvezovanju ran posebno skrbi, da obveza tako izpade, da leži lahko tudi več dni, ne da bi jo moral menjati. Na rano samo ne smeš devati pavle, ker ona povzroča, četudi je čista, gnojenje in zabranjuje naglo zdravljenje. Najbolja za obvezo je pač gaza, katero kupiš v lekarni že nalašč zato pripravljeno in čisto. Deni torej na rano najprej čisto gazo in potem jo šele povij z obvezo.

Ako je bila rana dobro izprana in razkužena in ako je tudi obveza dobra, ne bo treba pogostoma menjati obveze, ker se vrši zdravljenje brez gnojenja. Če se pa obveza prepoji s krvjo ali celo z gnojem, je potrebno tudi dnevno obnoviti in menjati obvezo. Tudi pri prevezavanju moraš seveda skrbno paziti na to, da imaš čiste roke in uporabljaš čisto gazo in čiste obveze; kajti vsaka nesnaga utegne povzročiti okuženje in zastrupljenje rane.

To so kratka navodila, katerih se moraš pавestno držati pri obvezovanju ran. V Koledarju za prihodnje leto podamo druga praktična navodila iz zdravstva.

Pod. 22. Obveza na pračo za peto.

košček platna in ga razparaj od obeh koncev proti sredi tako, da ostane v sredini še potreben kos nerazparan. Ta kos pride na rano in proste konce obvežeš krog glave. Ako vzameš večji in širji kos platna, ki ga lahko prikrojiš, obvežeš z njim lahko tudi večje rane na glavi ali na peti ali kjerkoli je trikotna ruta manj uporabna. (Glej pod. 11, 19—22.)

Pri vsaki obvezi moraš skrbeti za to, da bo dovolj trdna in se ne odveže sama, kar bi postalo

IZ NARAVOSLOVJA

FR. PENGOV.

MENDELIZEM

ALI ZAKONI, PO KATERIH SE KRIŽAJO RASTLINE
IN ŽIVALI.

VŠAKDO ve, da imamo kakor v gospodarstvu tako tudi v prosti naravi poleg čistih vrst raznih živali in rastlin tudi najrazličnejše pasme, različke in zvrsti (sorte), ki so nastale na način, da sta se dve različni vrsti plemensko križali med seboj. Potomcem staršev različnih vrst pravimo polutani ali bastardi, časih so jim rekali hibridi.

Že stoletja poznamo vrtnarje in sadjerejce, ki so prenašali umetno cvetni prah iz enega cveta na brazde drugovrstnih cvetov in dobivali na ta način nove rastlinske oblike. Kot prijatelj lepe Cvetane se moraš čuditi okusnim sadnim vrstam, lepoti barv in oblik in nebeškim vonjavam, ki so jih dosegli ti praktični botaniki (rastlinarji) s svojo umetnostjo. Številne nebine, dahlije (georgine), klinčki, vrtnice, peonije (potonke), krizanteme itd. so sad takega križanja in gotovo mora biti na Kitajskem in Japonskem, odkoder so prišle k nam mnogoštevilne pasme, tehnika križanja vdomačena že prav dolgo. Pri nas v Evropi so poznali to umetnijo že vrtnarji, ki so vzgajali nove vrtnice ob času rimskih cesarjev, razširila pa se je šele v 17. stoletju, ko so se bavili tisoči ljudi s strastno vneto z vzgojo novih vrst tulipanov in lepih jegličev. Vrtnarji, ki so vzgajali kako novo zvrst, so na vso moč prikrivali svojo skrivnost in šele v 2. polovici 19. stoletja je postalo križanje splošno znana vrtnarska praksa.

Nove koristne rastlinske oblike, ki smo jih dobili s križanjem, je treba skrbno zavarovati, da se s ponovnim križanjem ne izrode. Zato jih razmnožujemo s potaknjenci ali gomolji ali čebulami, z raznimi načini cepljenja, z eno besedo, na vegetativen, brezspolen način. Časih imajo take nove zvrsti tudi stanovitno seme, n. pr. vijolice, mačehe, petunje in več drugih.

Ako križaš med seboj dve čisti vrsti, potem ti pokaže njun polutan (postatelj pri kanarjih) običajno posebnosti obeh roditeljev v enakomerni zmesi. Tako dobiš iz *rjastordečega* in *dlakavega* ravša (rododendron), ki raste na naših planinah, bastarda, ki mu pravimo *srednji ravš* ali burja, ki kaže vse lastnosti svojih staršev pomešane med

seboj. Bastardi pa ne podedujejo od staršev samo oblike stebela in listov in cvetov, oblike bodic, kosematic in drugih kožnih izrastkov, barve listja in cvetov, ampak tudi notranji ustroj svojega staničja, aromatične vonjave in čas cvetenja.

Nekatere rastlinske družine ali rodovi se nagibajo h križanju mnogo močnejše od drugih, ki so bolj samostojne. Za križanje posebno vnete so nekatere ustnatice, n. pr. skrečniki, mrtve koprive, kodulja, meta; takisto nekatere košarice, kakor rman, osat, plavica, skrželice, dalje kukavice ali orhideje, vrbe, vrtnice, jegličji in mnogo drugih.

V obče se križanec, to je polutan, ne razlikuje po tem, katera vrsta mu je bila oče ali mati, to je, od katere je izviral pelod (cvetni prah); od katere pa plodnica s semenskimi popki. Umetno križanje izvršujejo vzgojevalci kulturnih rastlin, zlasti pa žitaric in cvetlic v velikem slogu, ker dobivajo rastline s križanjem nove lastnosti. Splošno velja pravilo, da se odlikujejo križanci po svoji velikosti, nagli rasti, s polnim cvetjem, močnejšim razmnoževanjem in z drugimi lastnostmi, ki si jih želi gospodar. Časih pa imajo tudi to za človeka neprijetno lastnost, da so manj rodovitni, da med seboj oplojeni ne dajo semena.

Dolgo časa so menili rastlinoslovci, da pri križanju ni nikakih pravil, da je »nepravilnost« celo »pravilo«. Popolnoma so bili pozabili, da je bil izvršil avguštinac p. Gregor Mendel kot učitelj prirodoslovja na realki v Brnu nad 10.000 poskusov s križanjem in da je izluščil iz svojih opazovanj prezanimiva pravila. Mož, ki je v nauku o podedovanju pravi reformator, se je rodil l. 1822., umrl pa je l. 1884. Njegov spis »Poizkusi o rastlinskih hibridih«, ki ga je bil priobčil Mendel l. 1866., so odkrili znova l. 1900.; takrat so namreč prišli trije različni botaniki - učenjaki: de Vries, Correns in Čermak s svojimi poizkusi do enakih zaključkov kakor pred njimi Mendel. Svoje novo odkritje so imenovali v čast prvemu iznajditelju *Mendelov zakon*. Da razložimo ta zakon, vzemimo za primer prav enostaven poizkus.

Križajmo med seboj dve vrsti dišečega očistnika (*Lathyrus odoratus*), ki je v sorodu z grahom, in sicer belo cvetočega z rdečecvetnim na ta način, da prenesemo pelod enega na brazdo drugega. Recimo, da se ločita ti dve vrsti samo po barvi cvetja in v ničemer drugem. Potomci bodo cveteli rožasto, ne belo, ne rdeče, ampak v sredi. Če pa oprašimo te potomce med seboj, dobimo tretji zarod, ki pa ni več enakoličen, kajti nekateri teh očistnikov cveto rdeče, drugi belo, tretji pa rožnato, in sicer je polovica vsega tretjega zaroda rožasta, četrtninka bela, četrtninka pa rdeča. Nadaljni potomci 4., 5. itd. rodu, ki nastanejo z medsebojnim opraševanjem, so od belih in rdečih očistnikov *stalno* iste barve, od rožastih poedincev pa

se cepijo zopet po istem pravilu: polovica rožastih, $\frac{1}{4}$ belih, $\frac{1}{4}$ rdečih.

Dočim je delal Mendel poizkuse največ z grahom, so jih delali drugi z odolinom (zajčki), z »nočnimi frajlami« (Mirabilis Jalapa) in drugimi rastlinami; veliko število poizkusov so napravili tudi z živalmi, vse pa z enakim uspehom o cepitvi po pravilu 1 : 2 : 1. To je Mendelov zakon cepljenja. O rastlinskih in živalskih lastnostih, ki se ravna po tem pravilu pravimo, da »mendelujejo.«

Shematično si lahko predočimo Mendelov zakon o cepljenju tako-le:

Kako naj si razlagamo ta zakon? Na pomoč si moramo vzeti teorijo ali nauk o podedovanju.

Kadar se razmnožujejo bakteriji ali enostanične alge, n. pr. zelena stenska alga na vlažnem zidu, se razdele enostavno na dve polovici, ki dorasteta pozlagoma v dve novi bitji, v tem slučaju nam je popolnoma jasno, da imata oba novorojenca vse lastnosti svojih roditeljev. Težje pa je umeti, kako nosijo plodne stanice graha in sploh višjih rastlin, torej pelod in jajčne stanice, v sebi vse lastnosti bodoče rastline, ki se ima šele razviti iz teh stanic. V stanicah mora biti »nekaj«, kar ima nalogo, da ustvarja iste lastnosti v otroku, kot jih je imel roditelj. Ta »nekaj« imenujemo »klice« one lastnosti, ki se mora razviti iz te klice. Kakšne so te klice, ne vemo, večinoma jih smatrajo rastlinslovcji za premajhna tvarna telesca, ki se nahajajo

v hromatinu rastlinskega jedra. Hipotezo ali podmeno o teh »klicah kot nosilkah dednih lastnosti« lahko uporabimo, da si raztolmačimo Mendelov zakon. Po tej podmeni imajo moške in ženske razplodne stanice, to je pelod in jajčne stanice rdeče »nočne frajle« (Mirabilis Jalapa), klice za tvorbo rdeče barve, stanice bele vrste pa klice bele barve.

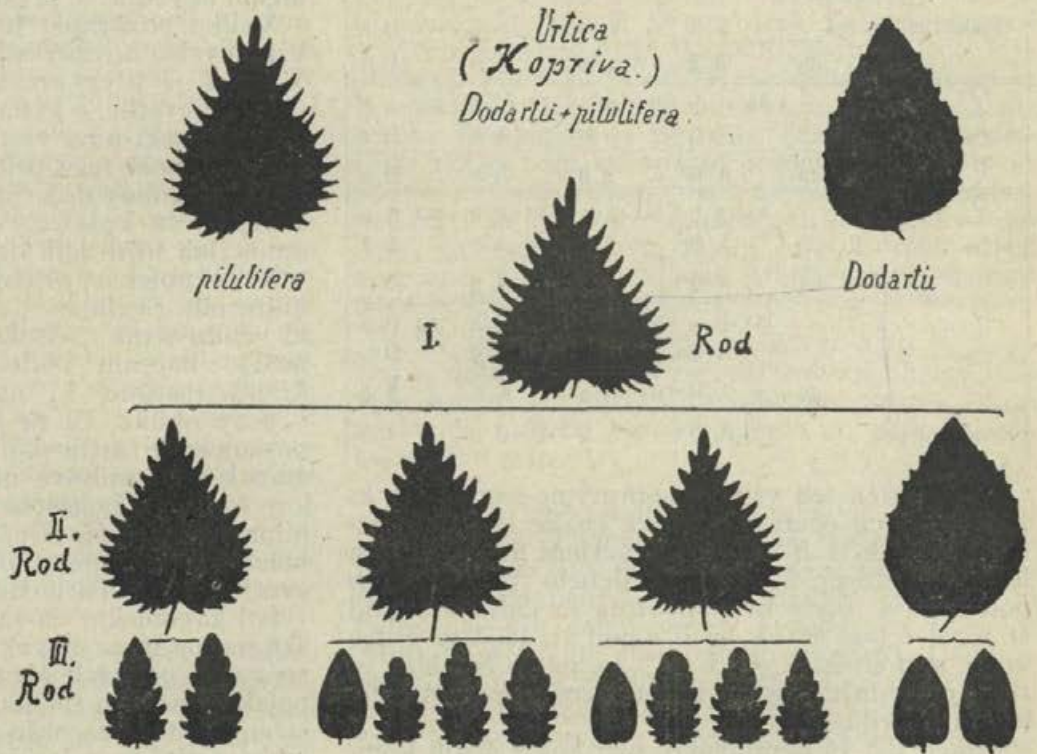
Mendel sam je postavil podmeno, da ustvarja vsak križanec 50% očetovskih in 50% materinskih plodnih stanic. Zaznamujmo rdečo vrsto Mira-

bilis Jalape s črko veliki F, belo vrsto pa z malim f. Ako oprašiš rdečo vrsto F z belo f, dobiš križanec F f. Ta nastavi po podmeni po 50% moških spolnih stanic rdeče in bele vrste, ravno tako pa tudi po 50% ženskih spolnih stanic ene in druge vrste. Ako oplodiš te križance med seboj, dobiš sledeče mogoče kombinacije (združke):

Jajčna stanica F	se oplodi s pelodom F	in daje rastlino	FF.
"	"	F in "	Ff.
"	"	f in "	fF.
"	"	f in "	ff.

To so vse mogoče sestave, ki jih dobimo v prostem razmerju, namreč $\frac{1}{4}$ FF = rdeče rastline, $\frac{1}{4}$ Ff in $\frac{1}{4}$ fF (rožnordeče) in $\frac{1}{4}$ ff = bele cvetlice. Mendelov zakon cepljenja je zelo jasen in umljiv, kadar podeduje križanec samo eno lastnost, kakor smo to videli v našem primeru z barvo pri Mirabilis Jalapa, in stoji ta lastnost ravno v sredi med očetovo in materino.

Imamo pa tudi slučaje, ko je križanec popolnoma podoben očetu ali materi in se prikaže razlika šele v tretjem rodu. Pravimo, da klice enega izmed staršev prevladujejo ali dominirajo, klice drugega roditelja pa so recesivne, stopajo v ozadje.*) V naravi je cela armada križancev med

Trje rodovi potomstva staršev Urtica pilulifera in Urtica Dodartii.

rastlinami in živalmi, pa tudi med človeškimi otroki, o katerih se ti niti ne sanja, da so križanci!

Dodatek uredništva. — Imamo dvojno vrsto kopriv, ki se medseboj razlikujejo v tem, da ima ena liste močno zobčaste, druga pa zelo šibko zobčaste, skoraj gladkorobe. (Urtica pilulifera in Urtica Dodartii.) Ako se združita v umetni oploditvi obe vrsti, imajo potomci močno zobčaste liste, so torej enemu od staršev (U. pilulifera) povsem slični in ne kažejo nikakega tujega vpliva druge vrste (U. Dodartii). Tu prevladuje lastnost močno zobčastega roba, lastnost gladkega roba je recesivna, vendar obstojata obe lastnosti, kar se pokaže v naslednjem

Bolj zamotani pa postanejo Mendelovi zakoni, kadar gre za podedovanje dveh ali več lastnosti; vzemimo n. pr., da bi križali belo cvetoč grah rumenega stročja z rdečim grahom zelenega stročja ali pa odolin (znana cvetlica »zajčki«) s somernimi (cigomorfnimi) rumenimi cveti z drugim odolinom, ki ima zvezdaste (radijarne) rdeče cvete. V prvem slučaju dobiš križanec z rdečim cvetjem in rumenim stročjem, pri odolinu pa s somernim, rdečim cvetjem. Drugi rod, recimo mu F^2 , pa se cepi na 16 različnih načinov v razmerju 9 : 3 : 3 : 1.

Ali vzemi rastlino, ki ima rdeče cvete in srebrnopisane liste, ter jo križaj z drugo rastlino te vrste, ki pa cvete belo in nima srebrastih listov. A naj znači rdečo barvo, B srebraste liste, a belo barvo, b navadne zelene liste. Če križáš $A B z a b$ bo imel križanec

v jajčnih stanicah
klice $A B a b$

v pelodnih stanicah tudi klice
 $A B a b$

Te štiri črke lahko družiš med seboj na 16 različnih načinov in če vpoštevaš, da prevladujejo klice A in B , kadar se spajajo z malim a in b , dobiš sledečo tabelo:

Podedovanje v 2. rodu, kadar se razlikujejo roditelji v dveh lastnostih:

ženska rastlina ♀	1.) $A B$	2.) $A B$	3.) $A B$	4.) $A B$
+ moška rastlina ♂	$A B$	$a b$	$A b$	$B a$
da	$A B$	$A B$	$A B$	$A B$
♀ z ♂	5.) $a b$	6.) $a b$	7.) $a b$	8.) $a b$
da	$A B$	$a b$	$A b$	$B a$
♀ z ♂	9.) $A b$	10.) $A b$	11.) $A b$	12.) $A b$
da	$A B$	$A b$	$A b$	$A B$
♀ z ♂	13.) $B a$	14.) $B a$	15.) $B a$	16.) $B a$
da	$A B$	$B a$	$A B$	$B a$
Končni uspeh	9 $A B$	3 $A b$	3 $B a$	1 $a b$

Izmed vseh teh vrst so stanovitne samo one, ki so prejele od očeta in matere enake lastnosti; izmed devetih $A B z$ rdečim cvetjem in srebrastim listjem je torej čista samo debelo tiskana $A B$ pod št. 1. Čista in stanovitna je dalje $a b$ pod št. 6., $A b$ pod št. 11., in $B a$ pod št. 16. Vse druge vrste, pod št. 2., 3., 4., 5. . . . 15. pa so nestalne in se v prihodnjem rodu zopet cepijo po Mendelovem pravilu.

Izmed teh 16 kombinacij, oziroma 4 čistih kombinacij (št. 1., 6., 11., 16.) nas zanimata samo dve, ki sta nekaj novega: $A b$, rdeča cvetlica z zelenim listjem in $B a$, bela s srebrastim listjem. Ker sta

rodu. Ako se oplodijo polutani s pelodom istega potomstva, ima četrtina novega potomstva liste z gladkim robom, tri četrtine z zobčastim. Rastline z gladkim robom so one, pri katerih sta se združili dve lastnosti za ta znak. Pri drugih so se v 25 odstotkih združile lastnosti za zobčasti rob. Ostalih 50 odstotkov ima zopet oboje lastnosti na isti način kakor prvi polutan. Potomci tega drugega roda so v eni četrtini oblike *Urtica pilulifera*, v drugi četrtini oblike *Urtica Dodartii* in kot take popolnoma stanovitne. Ostala polovica podeduje različne oblike v istem redu dalje. (Dr. O. Appel *Lebenserscheinung der Pflanze.*) Gl. sliko.

stanovitni, ju lahko uporabimo za nadaljno razmnoževanje.

Pri križanju $A B z a b$ smo dobili 3 $A b$ in 3 $A a$. Pri teh rastlinah na zunaj nikakor ne moreš čitati, da li so prejele od obeh staršev enake prvine (klice), ali so torej čiste in stanovitne ali ne. Treba je torej posejati seme vseh treh vrst $A b$ in $B a$ znova in šele sedaj boš našel v njihovem zarodu stanovitne oblike.

V praktičnem življenju imamo torej že pri družjenju dveh lastnosti težave. Če pa imaš rastlino s po tremi različnimi lastnostmi, potem imajo križanci že 9 vrst različnih klic, ki se čudovito družijo in pri 10 različnih lastnostih imamo 1024 klic, ki dajo nad milijon kombinacij in če prevladuje ena lastnost nad drugo, dajo v drugem zarodu nad 1000 na zunaj različnih ter 60.000 znotraj različnih oblik.

Glavna stvar je seveda praktična vzgoja novih rastlin in za to nimajo omenjene težave posebnega pomena. Kajti v praksi želimo podedovati le eno, kvečjemu po dve lastnosti, n. pr. barvo cvetja in debelost zrnja, ali visoko rast in debelo seme, veliko in redilno zrnje itd. Bateson, Correns, Fruhwirth, Čermak, Baur in de Vries so ponovili Mendelove poizkuse v največjem slogu z različnimi rastlinami, drugi učenjaki pa s kurami, kanarčki, mišmi in vedno se je potrjevalo Mendelovo pravilo.

Veliko pozornost je vzbujal po svetu svoj čas vzgojevalec novih rastlin L. Burbank v Kaliforniji. Vzgajal je brez prestanka nove vrste zelenjadi, sadja in cvetic, o katerih so poročali časniki. Tako n. pr. o neki novi vrsti krompirja, ki je baje zvišala vrednost tega pridelka v Zedinjenih državah za 17 milijonov dolarjev; dalje o njegovih orjaških slivah brez koščice, o malinah, brez bodičastih opuncijah in drugih dragocenih novostih.

Vsi ti poizkusi pričajo, da lahko združiš tudi pri kulturnih rastlinah debele plodove, obliko listja in veliko seme z visoko rastjo in obenem s trpežnostjo napram podnebjju ali zajedalcem, ako križáš rastline, ki imajo te lastnosti posamič v nove oblike. Pa ne le oblike, velikost in barva posameznih rastlinskih organov se da podedovati, ampak tudi njihove notranje, kemijske lastnosti, kot so n. pr. bogastvo v škrobu in sladkorju, na hlipnem, dišečem olju, čas cvetenja, da celo razne bolesterne prikazni, n. pr. anomalije (nepravilnosti) cvetja, pisano listje itd.

Isti zakoni kot za rastline veljajo tudi za živalske pasme in za človeka. Na par zgledih iz rastlinstva smo pokazali Mendelovo pravilo zato, ker so poizkusi na tem torišču najlažje izpeljivi, na drugi strani pa tudi za našo solnčno Goriško, ki bi bila lahko sadni in zelenjadni vrt za del Evrope, najvažnejši. Nauk o podedovanju je danes samostojna veda, ki bi zaslužila, da se praktični poljedelci, vrtnarji in vinogradniki poglobijo vanjo. Na to smo hoteli opozoriti s pričujočim odstavkom.

Dodatek uredništva: Posebne važnosti je mendelizem tudi z ozirom na človeka. Kakor v rastlinstvu in živalstvu tako je tudi v telesnem življenju človekom podedovanje nagnenij, nadarjenosti, strasti in napak podvrženo zakonom, ki jih je ugotovil Mendel. Po gornji shemi za križanja pri rastlinah si prav lahko sestavimo tudi shemo za križanja,

oziroma podedovanje v človeških rodovih. Namesto barv in znakov postavi boleznin in strasti in potem lahko računaš. Kdor bi se posebno zanimal za to vprašanje, naj si oskrbi knjigo: Hermann Muckermann: Vererbung und Auslese. Freiburg. 1922. Herder. Važna je ta knjiga posebno za izbor zakonskega druga in dosledno za izbor potomstva prihodnjih rodov. Muckermann pravi: Pri vsakem zakonu, in sicer kolikor mogoče že pred sklepom zaroke — ker pozneje je navadno prepozno, naj bo telesno in duševno zdravje prvi pogoj, ki odloča pri izboru zakonskega druga. Predvsem je treba preiskati dedno konstitucijo v družini, iz katere bi hoteli izbirati, kakor tudi celotno življenjsko razpoloženje zakonskega druga. Posebno je treba gledati na to, ali je v rodbini alkoholizem, sušica, spolne bolezni, slaboumnost itd. itd.

Mislimo si enega od staršev bolnega na dedni sladkorni boleznin. Od otrok bi povprečno polovica zapadla tej boleznin. Pri slaboumnosti bi morali noben otrok ne bil v prvem rodu slaboumen, toda polovica otrok bi pa nosila v sebi skrito razpoloženje in nagnenje k slaboumnosti, ki bi jo izročila kot nesrečno dediščino naprej in bi se v kaki poznejši generaciji, ko bi se v zakonu združila dva s podobnim nagnenjem obremenjena, zopet pojavila. V človeški družbi je prav lahko, da se združita dva, ki imata podobna razpoloženja. Posebno v zakonih med krvnimi sorodniki, je to zelo verjetno. Zato so zakoni v sorodstvu, kjer je v dediščini ohranjeno podobno bolešno razpoloženje, navadno zelo usodepolni. Kjer bi se združila od obeh strani samo zdrava razpoloženja, bi sledil zdrav rod, a tem hujše za rod čim bližje je sorodstvo pri boleštnih nagnenjih — četudi so prikrita. Treba iskati v rodu nazaj. Tako razumemo dobro besede sv. pisma, ki pravi: »Kateri obiskuješ pregrehe staršev in otrok do tretjega in četrtega pokolenja.« Nekaj zgledov: Slaboumna deklica je dobila od zdravega moža slaboumnega sina. Ta se je poročil z zdravo deklico, vendar je šla njegova nesrečna dediščina dalje: od njegovih 10 otrok sta dva zgodaj umrla, 5 jih je bilo slaboumnih, 2 zdrava. Njihovi potomci so kazali slični razvoji. Najstarejši sin slaboumnega pradedca je poročil slaboumno deklico; imela sta 15 otrok, ki so skoraj vsi kazali znake slaboumnosti; oni in njihovi potomci so živeli v nepopisni socialni in moralni bedi. Potomci enega nezakonskega otroka!

V 41 zakonih, kjer sta bila oba zakonska slaboumna, se je rodilo 222 slaboumnih in samo 2 zdrava otroka. V 8 zakonih je bil oče slaboumen in mati zdrava. Imela sta 10 zdravih in 10 slaboumnih otrok. Pomislimo pa, da je pri zdravih skrito nagnenje; ako se združita dva zdrava s slaboumnim nagnenjem, se zopet pokaže nesrečna dediščina.

Ada Juke je bila ameriška vlačuga, ki je umrla 1740. Od 709 njenih potomcev je bilo mogoče doseči uradne podatke. 196 je bilo nezakonskih; 142 so morale občine vzdrževati; 64 je bilo slaboumnih; 174 javnih grešnic; 77 zločincev (med temi 12 morilcev). Državo je stalo to potomstvo 5 milijonov mark.

Rodbina »Zero«, o kateri poroča dr. J. Jörger, je bila ugledna in premožna, verna, strogo npravna, trezna. En član te družine je poročil italijansko kotlarico iz proslule Valle Fontana. Njegov sin je zopet poročil brezdomovinko in postal tako ustanovitelj povsem izprijene rodovine, katere za blode označa dr. Jörger nakratko z besedami: »Potepuštvu, alkoholizmu, zločinstvu, nenravnost, duševna omejenost in blaznost, siromaštvo.« Od 300 potomcev te rodbine je bilo 62 nezakonskih. Mala domovna občina je morala plačati na podporah od l. 1885. do 1895. 14.000 frankov...

Švedski prof. dr. Landborg poroča med drugimi zgledi o Kersti Phersdotter, katera se je poročila z žganjarjem, ki je bil vdan pijači. Iz tega zakona se je rodilo devet otrok. Najstarejši otrok je bil vdan pijači, njegovi potomci večinoma ubogi in propadli. Eden šibko nadarjeni vnuk, je poročil pridno deklico. Od njiju šestih otrok je umrl eden kot dojenček, štirje so bili v hudi meri nenravni in eden vdan pijači. Drugi otrok Kerstin je umrl v prvem mesecu, tretji je ljubil opojne pijače. Ena vnukinja četrtega otroka je poročila sorodnika in je imela več slaboumnih potomcev. Ena hči petega otroka Kerstinega je poročila bratranca. Najstarejša hči iz tega zakona je poročila pijanca in se pozneje utopila; drugi otrok je pri 20. letu zblaznel, tretji in četrta sta izginila, peti je postal v mladosti gluhonem. V zgodovini ostalih štirih otrok nesrečne Kerste so vladali alkoholizem, nenravnost, božjast, zgodnja smrt.

Kdor ima dar treznega opazovanja in preiskovanja, dobi — žalibog! — tudi v svoji bližini, tudi med našimi ljudmi slične žalostne pojave, ki so posledica večkrat nepremišljenih in prenegljenih zakonskih zvez.

Poudarili smo samo nekaj misli k Pengovemu spisu. Vsak razumen človek si lahko naredi iz tega svoje račune. Rabimo zdravega rodu! Naj bo izbor pri sklepanju zakonov nadvse previden in natančen. Ne samo osebe proučiti in njenega zdravja in njenih lastnosti in nagnenj, treba je pogledati nazaj v obe rodovini, ali se ne skrivajo sorodna boleštna razpoloženja, ki lahko izbruhnjo v potomstvu v žalostni obliki na dan. Nagnenje k tatvini, razuzdanosti, pijančevanju, sušica, božjast, slaboumnost, razne nalezljive bolezni itd. itd.

GOSPODARSTVO

DR. JOSIP BITEŽNIK.

KAJ MORAŠ O DAVKIH VEDETI?

Od 1. januarja 1924. veljajo tudi pri nas italijanski neposredni (direktni) davki; prejšnji avstrijski davki od 1. januarja 1924. dalje ne veljajo več. To veliko spremembo glede davkov je uvedel v novih pokrajinah kr. odlok od 11. januarja 1923. št. 148; razglašen je bil v »Gazzetta Ufficiale« od 28. februarja 1923. št. 49. Uvedba italijanskih neposrednih davkov v naših krajih bi našega ljudstva toliko ne zmedla, če bi se ne uvedel istočasno z novimi italijanskimi davki tudi italijanski način izterjevanja in pobiranja davkov po zasebnih izterjevalnicah in pobiralnicah davkov. Druga izprememba je naše ljudstvo tako zmedla, da je le malokdo vedel, kdo davek predpisuje, določa, oziroma odmerja.

Naravna posledica je bila, da velika večina davkoplačevalcev ni vedela, kje se mora pritožiti, če ni s predpisom in višino odmerjenega davka zadovoljna; kje mora vlagati rekurze in različne prošnje za odpis davkov, za popravo stvarnih pogreškov v davčnih seznamih itd.

Zato sem se odločil, da posvetim v tem spisu pozornost predvsem načinu predpisovanja, pobiranja, izterjevanja in plačevanja italijanskih neposrednih davkov; da razložim vsa različna pravna sredstva, ki jih mora davkoplačevalec poznati, če hoče uspešno braniti svoje koristi in da priobčim tudi vzorce za različne vloge in prošnje. V kratkem hočem tudi pojasniti, koliko davka moramo plačati.

Ugotovitveno postopanje.

Kdo predpiše davek in kako se davek predpiše?

Davek se plačuje od dohodkov. Zato je treba predvsem ugotoviti dohodek, od katerega se mora plačati davek. Dohodek, ki je podvržen davku, določi davkarja (L'Agenzia delle Imposte) navadno na podlagi vsakokratne napovedi dohodkov, ki jo je dolžan izpolniti davkoplačevalec v predpisanih rokih. Dohodek, ki je podvržen davku, se imenuje reddito imponibile. Davkoplačevalec je še dobro v spominu, da so v letih 1923., 1924. in 1925. napovedavali dohodeke za razne davke in sicer: za zemljiškodohodninski davek (Ricchezza mobile sui redditi agrari), za hišni davek (imposta sui fabbricati), za davek na premično premoženje (imposta sui redditi di Ricchezza mobile) za dopolnilni dohodninski davek (imposta complementare sui redditi superiori a L. 10000 in v zadnjem času za novi splošni dopolnilni dohodninski davek (Imposta complementare globale sul reddito). Poslednji davek je v veljavi od 1. januarja 1925. in je stopil na mesto prejšnjega dopolnilnega dohodninskega davka. Le za zemljišni davek (imposta sui terreni) niso davkoplačevalci izpolnili nobenih napovedi. Dohodek pri zemljiškem davku, ki je za našega kmeta najbolj obtežen, predpiše namreč davkarja brez vsake napovedi. Davkarja upošteva pri predpisu zemljiškega davka čisti katastralni donos, ki je zaznamovan za vsako zemljiščno parcelo v takozvanem katastru. Čisti katastralni donos tvori pri zemljiškem davku takozvani obdačljivi dohodek, reddito imponibile.

Davkarja ni vezana na davkoplačevalčevo napoved.

Za davkarjo davkoplačevalčevo napoved ni merodajna. Ona ima različna sredstva na razpolago, da ugotovi resnično višino dohodkov. Če davkarja prizna napovedane dohodeke za pravilne, je prav. Od napovedanih dohodkov bo plačal davkoplačevalec predpisani odstotek (aliquota) davkov. Toda po največ se zgodi, da ni davkarja z napovedmi zadovoljna. Vse so ji navadno prenizke. Ona jih hoče zvišati. Na drugi strani pa ne more biti tudi davkarja popolnoma svobodna v določevanju

obdačljivega dohodka. Marveč zakon predvideva dve poti, ki se jih davkoplačevalec lahko posluži, da mu davkarja ne predpiše prevelikega obdačljivega dohodka.

Kaj mora storiti davkarja?

Če davkarja ni zadovoljna z napovedjo in hoče zvišati dohodek, mora o tem obvestiti davkoplačevalca. Če davkoplačevalec ni izpolnil in predložil napovedi, odmeri davkarja uradno dohodek. Toda tudi o tem mora obvestiti davkarja davkoplačevalca. Večkrat se davkarja skesa tudi nad že ugotovljenimi dohodki in jih hoče zvišati. Lahko jih zviša, toda mora o zvišanju obvestiti davkoplačevalca. Davkoplačevalec zahteva, da mu zniža davkarja obdačljivi dohodek; toda davkarja njegove zahteve po znižanju obdačljivega dohodka ni dolžna upoštevati, temveč dohodek lahko celo zviša; tudi o tem zvišanju mora davkarja obvestiti davkoplačevalca.

Kaj pomeni Avviso d'accertamento?

V vseh navedenih slučajih mora davkarja poslati davkoplačevalcu takozvani Avviso d'accertamento ali pa Avviso di rettifica, kar lahko imenujemo radi lažjega razumevanja davčni plačilni nalog.

Mnogi prejmejo od davkarje list z napisom: Avviso d'accertamento, pa ne vedo, kaj to pomeni. Prevedeno pomeni Avviso d'accertamento: opozorilo o ugotovitvi. Po vsebini pa znači tole: v »Avviso d'accertamento« javlja davkarja davkoplačevalcu: 1. da mu je predpisala za gotovi davek toliko in toliko dohodkov za eno leto; 2. da bo plačal od teh dohodkov gotov znesek davka in 3. davkarja ga obvešča, da naj pride najbolj pozno v roku 20. dni na davkarjo ali naj pa vložijo v istem času pismeni rekurz na davčno komisijo Prve instance, če ni zadovoljen s predpisom dohodkov ali davka.

Kako mora davkarja dostaviti »Plačilni nalog«?

Davčni plačilni nalog davkarja dostavi davkoplačevalcu po občinskih slihi ali po posebnih uslužbenih in ga mora izročiti:

a) osebno davkoplačevalcu; b) če pa ni mogoče izročiti plačilnega naloga osebno davkoplačevalcu, ga mora izročiti v hiši davkoplačevalčevi enemu ali drugemu družinskemu članu, oziroma davkoplačevalčevi služničadi; c) davčni plačilni nalogi obrtnikom, trgovcem, profesionistom (n. pr. odvetnikom, zdravnikom in drugim) dostavi lahko davkarja plačilni nalog tudi v obratovalnih prostorih s tem, da ga izroči osebi ravnateljstva, oziroma uprave. Za slučaj, da so davkoplačevalec ter vse imenovane osebe odsotne, kakor tudi v slučaju, če se davkoplačevalec brani sprejeti plačilni nalog, se isti pribije na hišnih vratih.

Če ne biva davkoplačevalec v dotični občini, se mora plačilni nalog nabiti na vratih občinskega urada skoz 8 dni.

Davkarja zamore odmeriti obdačljivi dohodek za tekoče leto, za katero vprav pošilja plačilne naloge in največ še za dve pretekli leti; za druga pretekla leta je izgubila financa vse svoje pravice zaradi zastare.

Kako naj postopa davkoplačevalec proti plačilnemu nalogu?

Ko dobi davkoplačevalec plačilni nalog (Avviso d'accertamento in Avviso di rettifica) in če se mu zdijo dohodki, ki mu jih je odmerila davkarja previsoki, napravi lahko dvojno:

a) lahko gre sam pred pretekom 20 dni na davkarjo in skuša doseči mirno poravnavo z davkarjo glede višine dohodkov in drugih spornih točk; lahko pooblasti tudi na navadnem papirju poljubno osebo, da se v njegovem imenu pogaia glede vseh spornih točk z davkarjo; pooblaščenca oseba ni treba da je odvetnik ali sploh pravnik. Stranka sklene z davkarjo davčni konkordat;

b) Če pa ni mogoče skleniti konkordata, oziroma če ga davkoplačevalec sploh noče sklepati, mora v roku 20 dni, ko je prejel plačilni nalog vložiti na kolekovanem papirju za L. 2 (carta bollata) rekurz proti plačilnemu nalogu. Rekurz mora vložiti

potom davkarje, oziroma potom županstva na okrajno komisijo (Commissione di Prima Istanza per le Imposte dirette).

Rok 20 dni za vlaganje rekurzov proti plačilnemu nalogu se tudi za slučaj višje sile ne podaljša.

Proti odločitvi okrajne komisije lahko vložijo davkoplačevalci priziv ravno tako v roku 20 dni, ko je prejel njeno odločitev, na kolekovanem papirju za L 2 potom davkarje, oziroma potom županstva na pokrajinsko davčno komisijo (Commissione Provinciale per le Imposte dirette).

Proti odločitvi pokrajinske davčne komisije davkoplačevalci lahko rekurirajo na osrednjo davčno komisijo v Rimu (Commissione Centrale per le Imposte dirette), toda le za slučaj, da je komisija postopala pri določitvi obdačljivega dohodka protizakonito. Ne sme pa rekurirati na osrednjo davčno komisijo zaradi stvarnih vprašanj; kakor zaradi obstoja dohodka, oziroma radi njegove cennitve in odmeritve.

Davkoplačevalci imajo pravico zahtevati, da ga komisija zasliši; če je komisija odločila o njegovem rekuru, ne da bi ga zaslišala, četudi je davkoplačevalec to zahteval, se davkoplačevalci lahko protivi njeni odločitvi že samo radi tega. Odredbe osrednje davčne komisije so pa veljavne, četudi ni bil davkoplačevalec na zahtevo zaslišan. Davkoplačevalci sme zahtevati, da mu pojasni komisija tudi razloge odločitve in lahko zaprosi tudi za prepis celotne komisijone odločitve.

Proti odločbam osrednje komisije ni mogoče rekurirati *upravnim* potom, pač pa je mogoče rekurirati sodnijskim potom: ni pa mogoče rekurirati na sodnijo proti odločbam komisij, ki se tičejo zgolj cennitve dohodkov.

Pravica do rekurza na sodnijo preteče po 6 mesecih, ko so bili izloženi davčni seznam na vpogled davkoplačevalcem; za slučaje, ki niso bili rešeni potom rekurza *upravnim* potom, predno so bili davčni seznam izloženi, teče ta 6 mesečni rok od dneva, ko je bil davkoplačevalec obveščen o zadnji komisijone odločitvi.

Postopanje po ugotovitvi dohodkov.

Kakšna pravna sredstva ima davkoplačevalec po že ugotovljenih obdačljivih dohodkih in po razglasitvi seznamov davkoplačevalcev?

Temelj celotnemu izterjevanju neposrednih državnih davkov in občinskih ter deželnih doklad tvorijo takozvani seznam davkoplačevalcev (Ruoli dei Contribuenti). V davčnih seznamih so zabeleženi davkoplačevalci po navadi v alfabetskem redu; poleg njihovih imen so zabeleženi tudi davčni zneski, ki jih morajo davkoplačevalci plačati. Seznime davkoplačevalcev za neposredne davke in pripadajoče občinske ter deželne doklade sestavljajo davkarje. Ko ugotovijo davkarje davčne seznime, jih predložijo finančnemu intendentu, da jih odobri; finančni intendent jih pošlje županstvu, ki jih morajo razglasiti. Po razglasitvi jih dobi izterjevalec davkov.

Davek je dolžan plačati vsak, ki je vpisan v seznam davkoplačevalcev. Četudi je vpis nekoga v davčni seznam protizakonit, zmoten, četudi gre za dvojno obdačenje, mora davkoplačevalci davek po zapadlosti plačati. Je popolnoma nespametno in neumestno, da se davkoplačevalec prepira z izterjevalcem davkov, če so se dogodile v seznamu gotove zmote v njegovo škodo. Izterjevalec davkov je samo eksekutor davčnih seznamov; on mora vse davke izterjati kot so bili predpisani v seznamih po davkarjih, četudi jih je davkarija pomotoma komu predpisala. Če davkoplačevalec ne plača davka, ga mora plačati *izterjevalec davkov*, če ne dokaže, da ga ni mogel izterjati, četudi je uporabil proti davkoplačevalcu vsa eksekutivna sredstva.

Ker tvori seznam davkoplačevalcev za celotno izterjevanje davkov edini temelj, zato je zelo važno in zelo potrebno, da posvetijo davkoplačevalci razglasenju davčnih seznamov največjo pozornost. Seznime davkoplačevalcev morajo županstva razglasiti in jih položiti skoz 8 dni na vpogled davkoplačevalcem v občinskem uradu. Vsak pameten gospodar bo pregledal davčni seznam in se prepričal, koliko obdačljivega dohodka in koliko davka mu je davkarija predpisala.

Ukrepi proti pogreškom in pomotam v davčnih seznamih.

Tudi davkarje se rade zmotijo in navadno na škodo davkoplačevalcev. Je tudi popolnoma naravno, da so davkarje zagrešile pri seznamih za zemljiški, zemljiškodohodninski, davek na stavbe in premično premoženje, za dopolnilni dohodninski davek itd. vse polno pogreškov in stvarnih pomot, ker so morale veliko dela izvršiti v razmeroma zelo kratkem času.

V seznamih davkoplačevalcev so zaznamovani morebiti dohodki, ki so sicer obstojali, ko so se sestavljali seznam, a ki so pozneje izginili; v seznamih se nahajajo med obdačljivim dohodkom tudi dohodki, ki so prenehali že pred sestavljanjem seznamov, a davkarija ni za to vedela; morebiti so vpisani med obdačljivimi dohodki, ki niso bili obdačljivi že pred zlaganjem seznamov, oziroma taki dohodki, ki so pozneje postali neobdačljivi; večkrat se zgodi, da je isti dohodek po dvakrat vpisan v davčnem seznamu, oziroma da je vpisan v zgrešenem znesku; mnogokrat se zgodi tudi, da je davkarija vpisala v davčni seznam davkoplačevalca, ne da bi ga bila prej o tem obvestila, ne da bi mu vročila plačilnega naloga (Avviso d'certamento).

Proti vsem tem in podobnim pogreškom, ki jih je zagrešila davkarija pri sestavljanju davčnih seznamov, davkoplačevalec ni brez orožja. Radi lažjega pregleda razdelimo slučaje, radi katerih je davkoplačevalec opravičen ugovarjati in se pritožiti proti davčnim seznamom v štiri vrste:

- a) davkoplačevalec zahteva, da se odstranijo iz davčnih seznamov vsi stvarni pogreški;
- b) zahteva, da se odstrani večkratno obdačenje;
- c) se pritoži tudi proti vpisu v davčni seznam, ker ni bil obveščen po davkariji o obdačenju;
- d) zahteva odpis davka, ker so obdačljivi dohodki propadli ali pa so bili dohodki sploh neobdačljivi.

Davkoplačevalec zahteva, da se stvarni pogreški popravijo.

Stvarni pogreški so lahko različni n. pr. napačni vpis imena davkoplačevalčevega, ozir tvrdke juridične osebe; pomota pri številu dohodkov n. pr. davkarija je potom konkordata ugotovila 2200 dohodkov, v davčnem seznamu pa jih predpiše 22000; zmota pri uvrščanju dohodkov v razne skupine pri davku na premično premoženje; pomota pri izračunanju obdačljivega dohodka ali pa pomota pri združevanju dohodkov, ki bi bili posebej neobdačljivi. Posebno važni so tudi vsi stvarni pogreški, ki se tičejo napačno vpisanega davka, ki bi ga moral davkoplačevalec plačati. Tako n. pr. bi moral Pavel plačati le 225 lir davka, dejansko pa ima vpisanega davka 522 lir. Gotovo je v davčnih seznamih, ki so jih izdale davkarje za zemljiški, lišni, zemljiško-dohodninski davek in davek na premično premoženje vse polno takih stvarnih pogreškov, kar je popolnoma naravno pri ogromnem delu, ki so ga morale izvršiti davkarje po celotni spremembi davčne zakonodaje. Zato naj davkoplačevalci pregledajo še enkrat seznime davkoplačevalcev, ko bodo izloženi na vpogled davkoplačevalcem.

Proti vsem takim stvarnim pogreškom naj vložijo davkoplačevalci na *nekolekovanem* papirju rcurz. Da bodo davkoplačevalci vedeli, kako naj se ta rekurz napravi, priobčujemo poseben vzorec, ki naj se ga davkoplačevalci poslužijo, ko hočejo rekurirati proti takim stvarnim pogreškom v davčnih seznamih.

Praktični vzgled rekurza, oziroma prošnje za odpis davka zaradi stvarnega pogreška v seznamu davkoplačevalcev.

Denuncia di errore materiale.

Il sottoscritto Vuga Luigi di Giovanni denuncia all'Agenzia delle Imposte dirette di Gorizia che il reddito derivante dal Fabbriato No 10 in Canale nella somma di L 2000 iscritto nel ruolo principale del Comune di Canale al nome e cognome di Vuga Luigi di Giovanni è errato perchè doveva essere iscritto in L 1000 e chiede che gli sia decretato lo sgravio della imposta sulla differenza di L 1000 dal giorno 1 gennaio 1926 tenuto conto delle seguenti deduzioni di fatto e dei seguenti titoli in prova del denunciato errore.

Il reddito concordato con l'Agenzia il 20 ottobre 1925 con effetto dal 1 gennaio 1926 è di L 1000 e non di L 2000.

Fatto a Canale addì 22 febbraio 1926.

Il denunciante
Vuga Luigi.

To pomeni v slovenščini:

Prijava stvarnega pogreška.

Podpisani Vuga Alojzij živ. Ivana javlja kr. davkariji v Gorici, da je dohodek, nanašajoč se na stavbo št. 10 v Kanalu v znesku lir 2000, ki je bil vpisan v glavnem seznamu davkoplačevalcev občine Kanal na ime Vuga Alojzij živ. Ivana napačen, ker bi bil moral biti vpisan v znesku lir 1000 ter zahteva, da mu okrajna davkarija odpisuje lir 1000 od 1. januarja 1926. dalje upoštevajoč njegove navedbe in dokaze.

Dne 20. oktobra 1925. je sklenil podpisani z davkarijo davčni konkordat in obdačljivi dohodek je bil soglasno določen v znesku lir 1000 z veljavo od 1. januarja 1926. dalje in ne v znesku lir 2000.

Kanal, dne 20. februarja 1926.

Proti večkratnemu obdačenju.

Vse polno je pogreškov v seznamih davkoplačevalcev glede večkratnega obdačenja. Najbolj navaden slučaj večkratnega obdačenja je, ko se isti obdačljivi dohodek predpiše v seznamu davkoplačevalcev ene občine ali dveh občin iste pokrajine ali pa dveh različnih pokrajih dvakrat.

N. pr. Pavel ima svoje bivališče v Gorici, toda izvršuje svojo obrt v Ajdovščini. Za leto 1924. je napovedal svoje dohodke iz obrti in je bil vpisan tudi v seznam davkoplačevalcev v Gorici.

Obrtni davek je prej plačeval v Ajdovščini. Davkarija v Ajdovščini ni vedela za njegovo bivališče v Gorici ter mu je predpisala v razmerju s starim avstrijskim obrtnim davkom, davek na premoženje (Ricchezza mobile) za l. 1924. Tu imamo slučaj dvakratnega obdačenja, ki se lahko odstrani s tako zvano prošnjo za odpis davka zaradi dvakratnega obdačenja. (Denuncia di duplicazione).

Precej slučajev dvakratnega obdačenja bo gotovo pri davku na premoženje (Ricchezza mobile skupina A). Znano je, da je treba plačati v skupini A davka na premoženje približno 25 odst. od aktivnih obresti. Davek od obresti je dolžan plačati po zakonu zavod, pri katerem je denar naložen. Zgodilo pa se je gotovo v mnogih slučajih, da so tudi upniki naznanili v svoji davčni napovedi dohodek iz obresti. V splošnem davkarije niso upoštevale teh napovedi dohodkov iz obresti, vendar v mnogih slučajih so davkarije zagrešile pomoto in so davek za obresti predpisale zavodu in davkoplačevalcu. Zato je potrebno, da se davkoplačevalec, ko je prejel plačilni nalog, prepriča pri zavodu, če je plačal davek od obresti, ki mu jih dolguje. Če je zavod plačal davek od obresti, naj nemudoma vloži prošnjo za odpis davka radi dvakratnega obdačenja, oziroma če je davek že plačal, naj vloži prošnjo za povračilo vplačanega zneska.

Če pa ni zavod plačal davka, naj davkoplačevalec plača davek od obresti za leto 1925. in naj od zavoda zahteva, da naznani obresti za l. 1926.; on sam pa naj zahteva izbris iz seznama davkoplačevalcev glede tega davka za leto 1926.

Praktični vzorec prošnje za odpis davka zaradi dvakratnega obdačenja.

Denuncia di duplicazione.

Il sottoscritto Bric Giovanni fu Giovanni di Montespino N. 30 denuncia all'Agenzia delle Imposte di Gorizia che il reddito derivante dalle particelle N. 997 e 998 site in Comune di Montespino, nella somma di L. 1000 iscritto nel ruolo principale del Comune di Montespino per l'anno 1926 al nome e cognome di Bric Giovanni fu Giovanni è duplicato e chiede che gli sia decretato lo sgravio della imposta dal giorno 1 gennaio 1926, tenuto conto delle seguenti deduzioni di fatto e di seguenti titoli in prova della denunciata duplicazione.

Il denunciante cedette le suindicate particelle al Berce Francesco di Francesco il 30 ottobre 1925. Il Berce Francesco di Francesco concordò il suo reddito in Lire 1200 dal 1 gennaio 1926 e l'Agenzia lo ha iscritto nel ruolo, ma ha iscritto anche a nome del sottoscritto il reddito cessato di Lire 1000.

Fatto a Montespino, addì 15 giugno 1926.

Il denunciante: Bric Giovanni

To pomeni v slovenščini:

Podpisani Bric Ivan pok. Ivana iz Dornberga št. 30 javlja kr. davkariji v Gorici, da je zemljski dohodek parcel št. 997 in 998 v Dornbergu, ki je bil vpisan v znesku lir 1000 na ime Brica Ivana pok. Ivana v glavnem seznamu davkoplačevalcev občine Dornberg za leto 1926. dvakrat predpisan in zahteva, da se odredi odpis davka od 1. januarja 1926. Davkarija naj pri tem upošteva njegove naslednje izjave in dokaze:

Podpisani je prodal particeli 997 in 998 Bercetu Francu živ. Franca dne 30. oktobra 1925. Berce Franc živ. Franca je sklenil z davkarijo konkordat za dohodek lir 1200 od 1. januarja 1926. Davkarija ga je tudi vpisala v seznam davkoplačevalcev, toda vpisala je tudi na ime podpisanega izgubljeni dohodek lir 1000.

Davkoplačevalec ni bil obveščen o vpisu v seznam davkoplačevalcev.

Zgodi se, da vpiše davkarija koga v seznam davkoplačevalcev, ne da bi mu prej sploh dostavila takomenovanega Avviso d'accertamento; ali pa, da mu ga ni pravilno dostavila. V tem slučaju ni treba davkoplačevalcu plačati davka, ki mu ga je davkarija odmerila. Davkarija ni dala davkoplačevalcu prilike v ugotovljenem postopanju, da bi se mogel pritožiti proti višini predpisanih dohodkov, oziroma davka.

Davkoplačevalec pa mora v tem slučaju vložiti na davkarijo prošnjo za odpis davka, ker mu ni davkarija dostavila Avviso d'accertamento.

Praktični vzorec prošnje za ta slučaj.

Denuncia di mancata notificazione dell'Avviso d'accertamento.

Il sottoscritto Medvešček Pietro fu Giacomo di Anicova N. 20 denuncia all'Agenzia delle Imposte di Gorizia, che il reddito in somma di Lire 700 derivante dal suo fabbricato N. 20 iscritto nel ruolo principale del Comune di Anicova a nome e cognome del Medvešček Giovanni fu Giacomo è illegalmente iscritto e chiede che gli sia decretato lo sgravio della imposta dal giorno 1 gennaio 1926 tenuto conto delle seguenti deduzioni di fatto e dei seguenti titoli in prova della denunciata illegale iscrizione.

L'iscrizione nel ruolo avrebbe dovuto essere preceduta dalla notificazione dell'Avviso d'accertamento che invece non è stata fatta. Si chiede lo sgravio dell'Imposta affinché in sede di accertamento il sottoscritto possa far valere le sue ragioni in modo che il reddito venga fissato nella giusta misura, che è inferiore a Lire 700.

Fatto a Anicova, addì 20 febbraio 1926.

Il denunciante:
Medvešček Pietro.

To pomeni v slovenskem jeziku:

Podpisani Medvešček Peter pok. Jakoba, Anhovo št. 20 javlja kr. davkariji v Gorici, da je bil dohodek lir 700, ki izvira iz njegove hiše št. 20, protizakonito vpisan v glavnem seznamu davkoplačevalcev občine Anhovo na ime Medvešček Peter pok. Jakoba in zahteva odpis davka od 1. januarja 1926. leta dalje. Davkarija naj pri tem upošteva njegove naslednje izjave in dokaze:

Podpisanemu bi morala davkarija dostaviti Avviso d'accertamento, predno je izvršila vpis v seznamu davkoplačevalcev. Zato zahteva podpisani odpis davka, da bo mogel v ugotovljenem postopanju uveljaviti svoje razloge, da bo dohodek odmerjen v pravilni višini, ker je resnični dohodek manjši kot 700 lir.

Davkoplačevalec zahteva odpis davka, ker so predpisani dohodki neobdačljivi.

Večkrat predpiše davkarija davek od dohodkov, ki niso obdačljivi že takrat, ko jih predpiše in vpiše v seznam davkoplačevalcev. N. pr. Pavel izvršuje krčmarsko obrt. Njegov dohodek iz krčme je znašal v l. 1925. lir 500. Samo od tega dohodka bi ne bil krčmar dolžan plačati davka, ker najnižji obdačljivi dohodek mora doseči vsaj 533.34 lir. Pavel pa ima tudi hišo, katere dohodek znaša lir 450. Zato mora za leto 1925. plačati davek, ker presegata oba združena dohodka najnižji obdačljivi dohodek. Pavel pa proda hišo 31. decembra 1925. leta. Davkarija pa mu kljub temu predpiše davek od 500 lir dohodkov za leto 1926. V tem slučaju ni treba Pavlu plačati predpisanega davka. Pač pa mora čimprej vložiti prošnjo za odpis davka zaradi neobdačljivosti dohodkov. (Denuncia di intassabilità).

Drugi primer je še bolj važen. Davkarija je predpisala za l. 1926. kmetu davek za kmečko hišo. Kmečke hiše so pod gotovimi pogoji po zakonu proste davka. (Pripomba: O pogojih za oprostitve kmečkih hiš sem podpisani veliko pisal v »Goriški Straži« in ne morem radi pomanjkanja prostora v Koledarju tega ponavljati). Če je davkarija predpisala davek za kmečko hišo, ki je po zakonu oproščena davka, potem naj prizadeti davkoplačevalec vloži na davkarijo prošnjo za odpis davka zaradi neobdačljivosti kmečke hiše. (Denuncia di ruralità).

Vzorec prošnje za odpis davka zaradi neobdačljivosti.

Denuncia di intassabilità.

Il sottoscritto Blažica Andrea di Pietro pertinente e residente in Comune di S. Pietro denuncia all'Agenzia delle Imposte dirette di Gorizia che il reddito derivante dall'esercizio dell'osteria nella somma di L. 500 iscritto nel ruolo principale del Comune

di S. Pietro al nome e cognome di Blažica Andrea di Pietro è intassabile e chiede che gli sia decretato lo sgravio della imposta dal 1 gennaio 1926, tenente conto delle seguenti deduzioni di fatto e dei seguenti titoli in prova della denunciata intassabilità.

Il reddito di L. 500 di Categoria B era tassabile perchè cumulato con quello di L. 450 attribuito al fabbricato che il denunciante possedeva in S. Pietro N. 50.

Tale fabbricato è stato da lui venduto al signor Černic Francesco con atto pubblico 31 dicembre 1925 rogato dal Notaro Čibej Giovanni di Gorizia e registrato addì 5 gennaio 1925 al N. 1335 e quindi da quel giorno il reddito di L. 500 è divenuto intassabile perchè inferiore al minimo imponibile. Il denunciante non ha altri redditi oltre quello dell'esercizio dell'osteria.

Fatto a S. Pietro, addì 25. febbraio 1926.

Il denunciante
Blažica Andrea.

To pomeni v slovenščini:

Podpisani Blažica Andrej živ. Petra pristojen in bivajoč v Šempetru pri Gorici javlja kr. davkarji v Gorici, da je dohodek, ki ga prejema iz krmčarske obrti v znesku 500 lir in ki je bil vpisan v glavni seznam davkoplačevalcev občine Šempeter na njegovo ime *neobdačljiv* in zato zahteva odpis davka od 1. januarja 1926. leta dalje. Davkarija naj pri tem upošteva njegove naslednje izjave in dokaze: Dohodek 500 lir, ki mu jih doprinese krmčarska obrt je bil do 1. 1926. obdačljiv, ker se je združil z dohodkom lir 450 iz hiše št. 50.

To hišo pa je podpisani prodal koncem leta 1925. g. Černicu Francu glasom notarske pogodbe od 31. decembra 1925., ki jo je sestavil g. notar Čibej v Gorici in ki je bila tudi registrirana pod št. 335. Zato je dohodek lir 500 postal *neobdačljiv*, ker ne dosega višine dohodka, ki je podvržen davku. Podpisani pa nima drugih dohodkov poleg dohodkov iz krmčarske obrti.

Vzorec prošnje za odpis davka zaradi neobdačljivosti v slučaju, da je kmečka hiša oproščena davka.

Denuncia di ruralità.

Il sottoscritto Manfreda Andrea fu Giovanni di Tolmino N. 55 denuncia all'Agenzia delle Imposte dirette di Tolmino, che è il reddito derivante dalla sua casa N. 55 nella somma di L. 300 iscritto nel ruolo principale del Comune di Tolmino al nome e cognome di Manfreda Andrea fu Giovanni — illegalmente iscritto e chiede che gli sia decretato lo sgravio della imposta dal 1 gennaio 1926 tenuto conto delle seguenti deduzioni di fatto e dei seguenti titoli in prova della denunciata ruralità.

Tanto lui quanto tutti i componenti la sua famiglia attendono alla manuale coltivazione dei circostanti terreni di ettari quattro e nessun vano della casa è destinato ad affitto o ad usi diversi da quelli inerenti alla conduzione dei fondi.

Fatto a Tolmino addì 15. febbraio 1926.

Il denunciante
Manfreda Andrea.

To pomeni v slovenščini:

Podpisani Manfreda Andrej pok. Ivana, Tolmin št. 55 javljam kr. davkarji v Tolmino, da je dohodek 300 lir na breme moje hiše št. 55, ki je bil vpisan v glavnem seznamu davkoplačevalcev občine Tolmin na moje ime, protipostavno vpisan in zato zahtevam odpis davka od 1. januarja 1926. leta dalje. Davkarija naj pri tem upošteva sledeče:

Podpisani in tudi vsi člani njegove družine obdelujejo lastno-oročno pripadajoče zemljišče od 4 hektarjev in noben prostor v hiši ne služi najemu ali pa drugemu namenu, ki bi ne bil v zvezi z obdelovanjem zemljišča.

Pri kakem uradu, kdaj in kako je treba rekurirati v vseh teh slučajih pomanjkljivosti in nepravilnosti v seznamu davkoplačevalcev?

Prošnja za odpis davka zaradi stvarnih pomot v seznamu davkoplačevalcev, zaradi dvakratnega obdčenja, zaradi nedostavitve Avviso d'accertamento in zaradi neobdačljivosti se mora vložiti v roku 6 mesecev. Rok 6 mesecev teče od zadnjega dneva po razglasitvi davčnih seznamov po županstvih. Davčne sezname izložijo županstva navadno s 1. januarjem tako, da je zadnji dan razglasitve 15. januar. Zadnji dan pa za vlaganje prošnje za odpis davka v zgoraj navedenih slučajih je 15. julij. Sedaj davkoplačevalci vedo, kako zelo važno je pre-

gledati vsako leto sezname davkoplačevalcev, da zamorelo proti njihovim pogreškom, pomanjkljivostim in nepravilnostim rekurirati.

Če vložil davkoplačevalec prošnjo za odpis davka pravčasno, mu mora davkarija odpisati ves davek, ki je bil nepravilno vpisan in mogoče tudi že plačan; če se pa vložil prošnja po preteku 6 mesečnega roka, odpise davkarija davek z dnevom, ko je bila vložena prošnja. Prošnjo za odpis davka mora davkoplačevalec vložiti pri pristojni davkariji. (Agenzia delle Imposte d'rette). Prošnjo naj napiše davkoplačevalec na navadnem (nekolekovanem) papirju in naj jo pošlje direktno davkariji ali naj jo izroči županstvu.

Davkoplačevalec mora skrbeti, da svojo prošnjo čim najboljše utemelji in naj priloži prošnji tudi vse potrebne dokumente n. pr. pogodbe in druge dokazilne listine.

Kako naj postopa davkoplačevalec če se mu njegovi, po davkariji že ugotovljeni dohodki znižajo ali pa če njegovi dohodki med letom izginejo?

Zakon določuje, da imajo davkoplačevalci, ki plačujejo davek na premično premoženje pravico vsako leto od 1. maja do 31. julja predložiti davkariji vlogo, s katero zahtevajo, da se jim ugotovljeni dohodki popravijo, ker so se po ugotovitvi znižali. To pravico imajo trgovci, industrijalci, obrtniki, profesijonisti in tudi poljedelci, v kolikor se tiče vloga davka na zemljiški dohodek in ne zemljiškega davka.

To popravo davkoplačevalec doseže samo pod dvema pogoji: 1. Letni čisti dohodek mora biti res nižji kot dohodek, ki je bil že ugotovljen, konkordiran ali pa uradno predpisan po davkariji; 2. Dohodki, katerih popravo, oziroma znižanje zahteva davkoplačevalec so morali biti ugotovljeni najmanj pred dvema leti.

Če ugodi davkarija davkoplačevalčevi zahtevi, stopi znižanje dohodkov v veljavo šele s 1. januarjem prihodnjega leta.

Dohodki propadejo.

Kaj mora davkoplačevalec ukreniti, če njegovi dohodki popolnoma ali pa deloma propadejo?

Davkoplačevalec je n. pr. plačeval za leto 1925. davek na premično premoženje, (Ricchezza mobile) in sicer davek od obresti, ker je imel na sosedovem zemljišču vknjiženo terjatev 3000 lir proti 5 odst. Njegov dohodek na obrestih je znašal L. 150. Od teh je plačeval približno 25 odst., t. j. L. 37.50 davka na premično premoženje. Sosed pa bo dolg plačal 15. januarja 1926. Davkarija bo prizadetemu davkoplačevalcu za leto 1926. znova predpisala v seznamu davkoplačevalcev za leto 1926. dohodek lir 150.

Kaj bo ukrenil davkoplačevalec proti predpisu obrestnega davka za leto 1926?

Vložiti mora najbolj pozno tekom 3 mesecev od 15. januarja dalje pri davkariji prijavo, da je dohodek lir 150 propadel, ker mu je sosed plačal vknjiženi dolg lir 3000 dne 15. jan. 1926.

Denuncia di cessazione.

Il sottoscritto Pahor Francesco fu Pietro di Merna N. 70 denuncia all'Agenzia delle Imposte dirette di Gorizia che il reddito derivante dal credito ipotecario di L. 3000 al 5 per cento verso il signor Krpan Giovanni per atto 19 maggio 1923 del notaro Čibej Carlo di Gorizia nella somma di L. 150 iscritto nel ruolo principale per l'anno 1926 del Comune di Merna al nome e cognome del sottoscritto è cessato e chiede che gli sia decretato lo sgravio della imposta dal giorno 15 gennaio 1926 tenuto conto delle seguenti deduzioni di fatto e dei seguenti titoli in prova della denunciata cessazione.

Con atto 15 gennaio 1926 rogato dal notaro Čibej Carlo di Gorizia registrato a Gorizia il 18 gennaio d. al N. 1915 il signor Krpan Giovanni pagò tutto il suo debito.

Merna addì 25 febbraio 1926.

Il denunciante
Pahor Francesco.

To pomeni v slovenščini:

Prijava o propadlem dohodku.

Podpisani Pahor Franc pok. Petra, Miren št. 70 javlja kr. davkariji v Gorici, da je dohodek lir 150, ki je izviral z vknjižene terjatve lir 3000 proti 5 odst. na podlagi spisa g. notarja Čibeja Karla v Gorici od 19. maja 1923. na ime g. Krpana Ivana in ki je bil vpisan v seznam davkoplačevalcev občine Miren za leto 1926., izginil in zahteva odpis davka od 15. januarja 1926. dalje. Davkarija naj upošteva sledeče izjave in dokaze, da je dohodek v resnici izginil:

Gospod Krpan Ivan je ves svoj vknjiženi dolg lir 3000 izplačal dne 15. januarja 1926, kar izhaja iz spisa od 15. januarja 1926., ki ga je sestavil g. notar Čibej Karl v Gorici in ki je bil tudi registriran v Gorici dne 18. januarja istega leta pod štev. 1915.

Drugi primer:

Trgovec odstopi začetkom leta 1926. svojo trgovino nekemu drugemu. Davkarija mu predpiše za leto 1926. davek na premoženje v seznamu davkoplačevalcev za leto 1926. Kaj bo naredil? Tudi v tem slučaju bo trgovec javil, da je njegov dohodek ugasnil, ker je prepustil trgovino drugemu.

Prijavil bo takole:

Denuncia di cessazione.

Il sottoscritto Doljak Giovanni di St. Andrea N. 80 denuncia all'Agenzia delle Imposte dirette di Gorizia, che il reddito derivante dal commercio commestibile nella somma di L. 2000 iscritto nel ruolo principale del Comune di St. Andrea al nome e cognome del sottoscritto è cessato col 15 gennaio 1926 e chiede che gli sia decretato lo sgravio della imposta dal giorno suddetto tenuto conto delle seguenti deduzioni di fatto e dei seguenti titoli in prova della denunciata cessazione.

Il sottoscritto si è ritirato dal commercio ed ha ceduto l'azienda al signor Terpin Leopoldo di St. Andrea il 15 gennaio 1926.

Fatto a St. Andrea addì 15 marzo 1925.

Il denunciante
Doljak Giovanni.

To pomeni v slovenščini:

Podpisani Doljak Ivan iz Štandreža št. 80 javlja kr. davkariji v Gorici, da je njegov dohodek lir 2000, ki je izviral iz trgovine in ki je bil predpisan po davkarji v seznamu davkoplačevalcev občine Štandrež za leto 1926., ugasnil s 15. januarjem 1926. leta in zahteva odpis davka od zgoraj navedenega dneva. Davkarija naj pri tem upošteva naslednje izjave in dokaze:

Podpisani je oddal dne 15. januarja 1926. trgovino g. Terpinu Leopoldu iz Štandreža.

Trgovec naj predloži potrdilo županstva na nekolekovanem papirju, da je trgovino res prepustil nasledniku.

Ce je izginil dohodek radi smrti, naj prizadeti priloži mrtvaški list. Ce je kdo izgubil dohodek radi prenehanja službe, naj priloži potrdilo županstva, da je njegova služba prenehala.

Do sedaj smo navedli nekoliko primerov, kako mora postopati davkoplačevalec, ko izgubi dohodek, ki je podvržen davku na premoženje.

Dohodki iz poslopij.

Isto pravico ima davkoplačevalec tudi, ko gre za izgubo dohodka, ki je podvržen davku na stavbe.

Stavba zgori; stavbo lastnik poruši; stavba razpade; stavba postane neuporabna za stanovanje; navadno poslopje postane kmečko poslopje.

V vseh teh slučajih postane stavba davka prosta v celoti ali pa deloma in sicer od dneva, ko se je to zgodilo. Da pa doseže davkoplačevalec odpis davka na stavbe, mora vložiti pri davkariji prošnjo za odpis davka *tekem treh mesecev*, ko so se zgodile zgorajšnje spremembe na stavbi. Ako vloži prošnjo po pretoku 3 mesecev, ima pravico, da se mu davek odpiše ali pa že vplačani davek povrne samo od dneva, ko je prošnjo vložil.

Vzorec prošnje za odpis davka na stavbe v zgoraj navedenih slučajih.

Denuncia di cessazione.

Il sottoscritto Vončina Valentino di Idrja N. 150 denuncia all'Agenzia delle Imposte dirette di Idrja che il reddito derivante dalla sua casa in Idrja N. 20 nella somma di L. 400 iscritto nel ruolo principale del Comune di Idrja per l'anno 1926 al nome del sottoscritto è cessato in seguito a rovina della casa e chiede che gli sia decretato lo sgravio dell'imposta dal 15 novembre 1925 tenuto conto delle seguenti deduzioni di fatto e dei seguenti titoli in prova della denunciata cessazione.

La casa rovinò completamente in seguito d'incendio addì 15 novembre 1925.

Fatto a Idrja, addì 30 gennaio 1926.

Il denunciante
Vončina Valentino.

To pomeni v slovenščini:

Podpisani Vončina Valentin iz Idrije št. 150 javlja kr. davkariji v Idriji, da je dohodek lir 400 iz njegove stavbe št. 20 v Idriji, ki je bil vpisan v seznam davkoplačevalcev za leto 1926. na njegovo ime, ugasnil vsled razpada hiše. Zato zahteva odpis davka od 15. novembra 1926. dalje; davkarija naj pri tem upošteva naslednje izjave in dokaze: Hiša št. 20 v Idriji je popolnoma razpadla dne 15. novembra 1925. zaradi požara.

Pripomba: Prošnja za odpis davka naj davkoplačevalec priloži izjavo županstva, ki naj jo izda na nekolekovanem papirju, v kateri županstvo potrjuje, da je poslopje res zgorelo, da je razpadlo, da je kmečko itd.

Kako je treba napraviti prošnjo za odpis davka, ko izgine dohodek deloma ali pa v celoti?

Prošnja se napiše na navadnem, nekolekovanem papirju. Prošnja se naslovi na davkarijo. (Agenzia delle Imposte dirette). Prošnja je treba oddati naravnost davkariji ali pa pri županstvu. Davkarija, oziroma županstvo, morata izdati potrdilo, da je bila prošnja izročena.

Kdaj je treba vložiti prošnjo?

Tekom treh mesecev od dneva, ko je dohodek propadel ali pa tekem treh mesecev od zadnjega dneva po razglasitvi seznamov davkoplačevalcev; če je dohodek propadel pred razglasitvijo seznama davkoplačevalcev, se mora prošnja za odpis davka vložiti tekem treh mesecev od dneva, ko je dohodek izginil; če je pa dohodek propadel po razglasitvi seznama, potem se mora prošnja vložiti tekem treh mesecev od zadnjega dneva po razglasitvi seznama.

Prošnja se lahko vloži tudi po preteku treh mesecev v obeh slučajih, toda to pot se odpiše davek samo od dneva, ko je bila prošnja vložena in ne celotni davek.

Kako postopa davkarija pri prošnjah za odpis davkov ali pa pri prošnjah za povračilo plačanih davčnih zneskov, ki jih davkoplačevalec ni bil dolžan plačati?

Davkarja prouči prošnjo za odpis davka ali za povračilo že vplačanih davčnih zneskov, ki niso bili dolžni. Ako ugotovi, da je dohodek v resnici propadel ali pa da so resnični drugi razlogi, ki jih je navedel davkoplačevalec v utemeljitev prošnje za odpis, oziroma za povračilo že vplačanih zneskov, odredi kratkoma davkarija od 1. januarja 1924. dalje odpis ali pa izplačilo nedolžnih a že plačanih davčnih zneskov. Do 31. decembra 1923. je morala namreč davkarija predložiti vse tozadevne odredbe finančni intendanci v odobritev. Imenovano sprotmembo, ki je veljavna od 1. januarja 1924. dalje, je uvedel kr. odlok od 30. decembra 1923. št. 3024.

Davkarija zavrne prošnje.

Ako ne smatra davkarija prošnje utemeljene, izroči prošnjo okrajni komisiji za direktne davke, da jo prouči in reši. Davkarija bi morala tekem 60 dni prošnjo rešiti ali pa jo izročiti komisiji v rešitev. Davkarija mora obvestiti davkoplačevalca, da je prošnjo izročila komisiji. Davkoplačevalec lahko vloži v roku 20 dni, ko je bil obveščen pri okrajni komisiji rekurz na kolekovanem (L 2) papirju, da svojo prošnjo na novo utemelji. Lahko tudi zahteva v rekurzu samem ali pa na drugem nekolekovanem papirju, da ga komisija zasliši.

Proti neugodni odločitvi okrajne komisije sme davkoplačevalec rekurirati tekem 20 dni po obvestitvi na kolekovanem papirju (L 2) na deželno davčno komisijo. Proti neugodni odločitvi te komisije druge instance sme davkoplačevalec rekurirati na osrednjo komisijo v roku 20 dni, toda le tedaj, če je deželna komisija napačno tolmačila davčne zakone in pravilnike k zakonom.

Povdariti moram še dvoje: a) davkoplačevalci imajo v navedenih slučajih pravico zahtevati povračilo plačanih davčnih zneskov, plačanih doklad in plačanega prispevka (agio) za pobralnice davkov; nimajo pa pravice do povračila kazni (4 odst. davčnega zneska), ki so jo morali plačati, ker niso hoteli pravočasno plačati zapadlih davčnih obrokov.

b) Davkarija sme odrediti, da ji mora davkoplačevalec ponovno plačati davčne zneske, ki mu jih je po pomoči vrnila. Tekom 20 dni, ko je bil davkoplačevalec o tem obveščen po davkariji, sme rekurirati proti tej odredbi davkarije na kolekovanem papirju (L 2) na okrajno komisijo prve instance.

Kaj mora ukreniti davkoplačevalec, če ni oddana njegova hiša skoz celo leto v najem?

Davkoplačevalec ima pravico do odpisa davka, če je bila njegova hiša, ki se navadno oddaja v najem skoz celo leto res prazna in neuporabljena.

Davkoplačevalec, ki je lastnik samo enega dela najemniškega poslojja ima pravico do odpisa davka za ta del, četudi bi bili oddani drugi deli istega poslojja v najem ali če bi bili drugače uporabljeni. Če pa pripada celo poslojje samo enemu lastniku, je oproščeno davka le za slučaj, da je celo poslojje prazno in neuporabljeno. *Ni dovolj, da ni poslojje oddano v najem, temveč poslojje se ne sme sploh uporabljati. Vendar je poslojje prosto davka, četudi stanuje v enem delu hišni čuvaj.*

Do konca leta 1924, so bila prosta davka na stavbe tudi industrijska in obratovna poslojja (opifici), če se niso uporabljala skoz celo leto. Od 1. januarja dalje pa je davk na stavbe za industrijska poslojja odpravljen in tvori dohodek iz industrijskih stavb del celotnega industrijskega dohodka, ki je podvržen davku na premično premoženje. Zato je treba za slučaj, da se industrijsko poslojje za gotov čas ne uporabl izpolniti prošnjo za odpis davka, kakor v vseh slučajih, ko izgine sploh dohodek, ki je podvržen davku na premično premoženje. (Glej zgoraj »Denuncia di cessazione« v slučajih davka na premično premoženje).

Prijava.

Prijaviti mora pristojni davkarji tekom enega meseca, da ni bilo poslojje oddano v najem. To prijavo mora napisati na nekolekovanem papirju. Nadalje mora tekom meseca, ki sledi letu, v katerem ni bilo poslojje oddano v najem, še enkrat ponoviti imenovano prijavo. Prijavo mora obnovljati toliko let, dokler ne odda poslojja v najem. Druga prijava prvega leta služi lahko tudi kot prva prijava za naslednje leto.

Če davkarja ugotovi, da ne obstojijo predpisani pogoji za odpis davka, mora o tem davkoplačevalca obvestiti.

Ta mora nato tekom 20 dni, ko je bil obveščen, vložiti proti tej neugodni rešitvi rekurz na kolekovanem papirju (L 2) na okrajno davčno komisijo. Proti odločitvi prve komisije, smeta davkarja in davkoplačevalec rekurirati na deželno komisijo. *Povdariti moram, da davkarja ne obustavi dopošiljanja plačilnih nalogov, davkoplačevalec mora predpisani davek kljub temu pravočasno plačati v davčnih obrokih.* Če davkarja zgoraj imenovanim prijavam ugodni, odredi odpis ali pa povračilo že plačanega davka.

Praktični vzorci prošnje za odpis davka, če ni bilo najemninsko poslojje oddano v najem skoz celo leto.

I.a Denuncia di sfitto.

Il sottoscritto Bratina Carlo di Aidussina N. 200 denuncia all'Agenzia delle Imposte dirette di Aidussina che la casa N. 15 in Aidussina per la quale il reddito imponibile di L. 500 è stato iscritto nel ruolo principale del Comune di Aidussina per l'anno 1926 al nome del sottoscritto è sfitta ed inutilizzata dal 1. gennaio 1926 e chiede che gli sia decretato lo sgravio della Imposta tenuto conto delle deduzioni di fatto e dei seguenti titoli in prova del denunziato sfitto.

Lo sfitto e l'inutilizzazione della casa, che è destinata ad affitto, sono comprovati dal certificato dell'Autorità municipale.

Fatto a Aidussina addì 28 gennaio 1926.

Il denunciante
Bratina Carlo.

II.a Denuncia di sfitto

Il sottoscritto Bratina Carlo di Aidussina N. 200 denuncia all'Agenzia delle Imposte in Aidussina che il reddito derivante dalla casa N. 15 in Aidussina nella somma di L. 500, stato iscritto nel ruolo principale del Comune di Aidussina per l'anno 1926 è mancato, perchè la casa è rimasta sfitta ed inutilizzata per tutto l'anno 1926 ininterrottamente e che continua ad essere sfitta ed inutilizzata.

Fatto a Aidussina, addì 20 gennaio 1927.

Il denunciante
Bratina Carlo.

To pomeni v slovenščini:

Prva prijava, da ni bilo poslojje oddano v najem

Podpisani Bratina Karl iz Ajdovščine št. 200 javlja kr. davkarji v Ajdovščini, da ni oddal hiše št. 15 v Ajdovščini, za ka-

tero je bil na njegovo ime predpisan dohodek lir 500 za leto 1926 v seznamu davkoplačevalcev občine Ajdovščina, v najem in da se hiša št. 15 ne uporablja od 1. januarja 1926. leta. Zato zahteva odpis davka. Davkarja naj uvaži naslednje:

Potrdilo županstva izkazuje, da ni bila najemninska hiša št. 15 oddana v najem.

Druga prijava, da ni bilo poslojje oddano v najem skoz celo leto.

Podpisani Bratina Karl iz Ajdovščine št. 200 javlja kr. davkarji v Ajdovščini, da je dohodek lir 500 od hiše št. 15 v Ajdovščini, ki je bil vpisan v glavnem seznamu davkoplačevalcev občine Ajdovščine za leto 1926. izostal, ker je ostala hiša št. 15 skoz celo leto 1926. prazna in neuporabna. Zato zahteva odpis davka (in povračilo že plačanega davka) od 1. januarja do 31. decembra 1926. leta; davkarja naj uvaži naslednjo izjavo in dokaz:

Priloženo potrdilo županstva dokazuje, da je hiša št. 15 ostala skoz celo leto 1926. prazna in neuporabna in da je še vedno prazna in neuporabna.

Ajdovščina, dne 20. januarja 1927.

Kaj pa glede zemljiškega davka?

Tudi zemljiški dohodki se menjajo. Letine so različne. Tudi na zemljišču pridelki propadejo in s tem dohodki. Zato bi marsikdo mislil, da dovoljuje zakon tudi za zemljiški davek (imposta sui terreni) odpis davka, če se dohodki zmanjšajo. Vendar temu ni tako. Za zemljiški davek zakon ne dovoljuje celotnega, oziroma delnega odpisa davka, če zemljiški pridelki in s tem dohodki v celoti ali deloma propadejo, če zgnijejo, če ne dozoriijo itd. Podlaga za obdačljivi dohodek (reddito imponibile) pri zemljiškem dohodku je takoiimenovani čisti katastralni donos. Pri izračunavanju čistega katastralnega donosa se pa mora uvaževati pri odbitkih od umazanega dohodka tudi gotov odstotek za škodo, ki jo povzročujejo redne nesreče, redni nalivi, lavine, vojaške služnosti (vojaške vaje itd.) gozdne služnosti, potresni pojavi in druge redne elementarne nezgode.

Tudi italijanski zakon pa dovoljuje pri izrednih elementarnih nesrečah, ki povzročijo izgubo najmanj dveh tretjin rednega zemljiškega pridelka, finančni intendanci, da dovoli delni odpis davka; če zadane nesreča pa cele cone ali pa kulture, odredi postopanje poseben zakon. *Davkoplačevalec mora v slučaju izrednih nesreč predložiti finančni intendanci tekom 30 dni po nesreči prošnjo na nekolekovanem papirju, če hoče doseči delni odpis davka.*

V prošnji mora navesti: 1. poškodovano particelo; 2. količino in kakovost poškodovanih pridelkov; in 3. višino škode.

Kako se plačujejo v Italiji davki?

Direktne davke izterjujejo na osnovi seznamov davkoplačevalcev (ruoli dei contribuenti) davčni izterjevalci (esattori). V davčnem seznamu je navedeno ime davkoplačevalca in davčni znesek. Razlikujemo glavne, dopolnilne in posebne seznime davkoplačevalcev.

1. Glavni seznami so tisti, v katerih bi morali biti vpisani vsi davkoplačevalci;

2. dopolnilni seznami so tisti, v katerih je vpisala davkarja davkoplačevalce, ki jih je pozabila vpisati v prve glavne seznime;

3. posebni seznami davkoplačevalcev so tisti, ki predpisujejo deželne in občinske doklade, če niso bile že predpisane v glavnih seznamih davkoplačevalcev.

Poleg teh imamo še izredne seznime davkoplačevalcev, ki jih lahko vsak čas in za vsak davek odredi finančna intendantca.

Davčne seznime sestavlja davkarja. Glavne, dopolnilne in posebne seznime razglasi županstvo s pozivom na občinski deski, da ležijo na vpogled davkoplačevalcem v občinskem uradu.

Nas zanimajo predvsem štirje davki: zemljiški (imposta sui terreni); zemljiškodohodninski (imposta sui redditi agrari); davek na premično premoženje (imposta sui redditi di Ricchezza mobile) in davek na stavbe (imposta sui fabbricati).

Glavni seznami za vse te davke se razglasijo prvih 15 dni meseca januarja vsakega leta; dopolnilni seznami prve skupine (serije) se razglasijo v istem času in druge skupine meseca julija; posebni seznami za deželne doklade in občinske se razglasijo v istem času kot dopolnilni seznami.

O vpisu v izredne seznime pa mora biti vsak davkoplačevalec posebej obveščen.

Po razglasitvi seznamov je davkoplačevalec obvezan davek plačati v določenih davčnih obrokih. In tudi v slučaju, da bi ne bil dolžan postavno davka plačati, ga mora izterjevalec izterjati. Opozorjam z vsem povdankom, da nimajo po italijanskem zakonu vsi rekurzi in vsa druga pravna sredstva, o katerih smo zgoraj govorili odločilne moči. Davek je treba vseeno plačati; če davkarija ali pa komisije rekurze in druge zgoraj navedene vloge ugodno rešijo, se potem nedolžne plačane davčne svote vrnejo.

Če je več oseb vpisanih pod enim členom v seznamu (articolo del ruolo) jamčijo vse za davek solidarno; to pomeni, da sme davkarija zahtevati in izterjati potom izterjevalnic od vsake osebe celi davek. Dotična oseba ima seveda pravico zahtevati povrnitev odgovarjajočih zneskov od davkoplačevalcev. Če je pa za vsako osebo posebej predpisana tudi odgovarjajoča svota, odgovarja vsaka oseba samo za svoj del. Dovolj je, če dostavi izterjevalnica samo eni osebi plačilni poziv. (Cartella di pagamento).

Za vsak davek, ki je predpisan v seznamu ne odgovarja samo vpisani davkoplačevalec, temveč tudi njegovi dediči.

Kdaj je treba plačati?

Normalno se plačujejo davki v šestih dvomesečnih enakih obrokih, ki zapadejo v plačilo v dnevih: 10. februarja, 10. aprila, 10. junija, 10. avgusta, 10. oktobra in 10. decembra. Najmanj 8 dni prej, predno zapade v plačilo davčni obrok, mora davčni izterjevalec davkoplačevalcu dostaviti plačilni poziv. Cartella dei pagamenti.

V »Cartella dei pagamenti« mora izterjevalec navesti:

1. celoletni davek; 2. svoto, ki odpade za vsak davčni obrok; 3. odstotek, ki ga mora davkoplačevalec plačati od obdačljivega dohodka in 4. svote, ki jih dobijo država, dežela in občina.

Če ne dostavi izterjevatelj plačilnega poziva v določenem roku, propade njegova pravica do 4 odstotne kazni za vsako liro dolga, ki bi jo drugače moral plačati davkoplačevalec, če zastane s plačilom. Le za obroke, ki zapadejo v plačilo po preteku 10 dni po dostavitvi plačilnega poziva, sme izterjevatelj spet zahtevati plačilo imenovane kazni.

8 dni po zapadlosti.

Davkoplačevalci morajo plačati davke najbolj pozno 8 dni po zapadlosti, to je: 18. februarja, 18. aprila, 18. junija, 18. avgusta, 18. oktobra in 18. decembra, ne da bi morali plačati kakšno kazen ali da bi bili podvrženi rubežu. Če je dan plačila praznik, zamore davkoplačevalec plačati še naslednji dan, ne da bi bil dolžan plačati kazen.

Po preteku 8 dni po zapadlosti dvomesečnega obroka, mora davkoplačevalec, ki ga v celoti ali pa deloma ne plača, plačati kazen 4 centesimov za vsako liro dolga.

Kazni pa ne plača, če ni pretklo 5 dni, ko je bil obveščen, da je zastal v plačilu. (Avviso di mora).

To kazen mora potem plačati tudi tedaj, če bi postavno ne bil dolžan plačati davka; davkarija ne more v nobenem slučaju te kazni odpustiti, ker pripade izterjevalcu.

Davkoplačevalca, ki ne plača davka vsaj dne 18. vsakega drugega meseca, mora izterjevatelj opozoriti, da je zastal v plačilu. Poslati mu mora takozvani *Avviso di mora*, opomin o zastalosti plačila. V tem opominu odredi izterjevatelj, da mora dolžnik plačati davek v roku 5 dni. V tem opominu mora izterjevatelj navesti: 1. ime in priimek davkoplačevalcev; 2. davčno svoto, ki jo je dolžan plačati in 3. kazen. Če davkoplačevalec ne plača davka tekom 5 dni po tem opominu zapade naravnost rubežu in sicer najprej rubežu na premočninah in potem šele na nepremičninah.

Pripomba: O rubežu, žal, ne morem razpravljati radi pomanjkanja prostora. Povdarim naj samo to, da je dokaz velike gospodarske revščine v naši deželi, ker je že toliko rubežev. Svetujem tudi, da se vsak varuje rubeža z vsemi silami, ker ima od njega le izgubo.

Kakšna plačila mora izterjevatelj sprejeti?

Izterjevatelj mora sprejeti vsak znesek, ki mu ga plačajo davkoplačevalci; sprejeti mora tudi predplačila. Glede davčnih predplačil moram s posebnim povdankom opozoriti na zelo važno zakonito določbo: Predplačila so veljavna nasproti državi, deželi in občini za slučaj, da bi jim izterjevatelj davkov ne odštel ali pa če bi izterjevatelj postal plačila nezmožen (insolventen) le tedaj, če so bila izvršena največ en mesec predno zapade plačilo.

Če bi bila izvršena več kot en mesec pred zapadlostjo, je dolžan davkoplačevalec ponovno davek plačati. Le letni davek 5 lir se lahko vplača brez najmanjše nevarnosti. Radi tega je svetovati, da bi naši ljudje davkov ne predplačevali. V tem slučaju bi morali seveda poskrbeti za plačevanje posameznih davčnih obrokov potom posojilnic ali pa na kak drug način, ker drugače bi bila izguba časa pri plačevanju posameznih obrokov po posameznih gotovo največji »davek«.

Kako dokažemo, da smo davek plačali?

Edino sredstvo za dokaz plačila je potrdilo izterjevalca, da smo plačali (kvitanca). Zato opozorjam, da mora davkoplačevalec vedno zahtevati potrdilo in da ga mora hraniti.

Koliko davka moramo plačati?

Tu bom posvetil pozornost samo štirim davkom. Od 1. januarja 1925. dalje so stopile v veljavo glede višine, oziroma glede odstotkov (aliquote), ki jih moramo plačevati od obdačljivega dohodka velike spremembe. Kr. odlok od 16. oktobra 1924. št. 1613 je odredil popolnoma nove odstotke in sicer:

1. Pri zemljiškem davku (imposta sui terreni) je treba plačati 10 odstotkov od čistega katastralnega donosa, to je od vsakih 100 lir č. k. d. lir 10. Katastralni čisti donos se je revdiral v smislu kr. odloka od 7. januarja 1924. št. 17. Katastralni čisti donos je bil namreč v smislu tega odloka izračunan na podlagi srednjega — rednega — trajnega donosa, ki ga je donajala enotnostna površina (hektar) 1. januarja 1914. Čisti donos se je vsled tega zelo zvišal in gotovo presega dejansko rentabilnost našega zemljišča. Še mnogo bolj občutno je to dejstvo v Istri. Zato nas čaka v tem pogledu veliko in težko delo.

Posameznikom pa svetujem, da pregledajo v novem letu sezname davkoplačevalcev in da si priskrbijo pri katastralnih uradih katasralne izvlečke, v katerih je zaznamovan katastralni donos. Davkarije in še bolj izterjevalnice zagrešijo v tem pogledu gotovo večkrat pomote. Le na zgorajšnji način pa bo mogel vsak posestnik kontrolirati pravi katastralni donos z obdačljivim dohodkom (= čistim katastralnim donosom) v seznamu davkoplačevalcev in v »Cartella dei pagamenti«.

2. Isti kr. odlok je spremenil tudi od 1. januarja 1925. dalje odstotek pri davku na stavbe. Tudi pri tem davku se plača 10 odstotkov od obdačljivega dohodka, to je od vsakih 100 L 10 lir.

3. Za davek na premočno premoženje je navedeni odlok uvedel naslednje odstotke, ki se bodo plačevali v letih, ki so navedena v tej lestvici:

	Od 1. januarja 1925.	Od 1. januarja 1927.	Od 1. januarja 1929.
Dohodki iz kapitala (Kat. A)	24 %	22 %	20 %
Dohodki iz kapitala in dela (Kategorija B)	18 %	16 %	14 %
Stalni dohodki spremenljivi dohodki iz dela, profesij. (Kat. C ¹)	16 %	14 %	12 %
Stalni dohodki od dela, kakor službene plače, pokojnine, življenske rente itd. Kat. C ²)	12 %	11 %	10 %
Dohodki drž. dež. obč. in u-sluzbencev javnih korporacij sploh. (Kat. D.)	10 %	9 %	8 %

o mlh dgo mlahdgo mlha dgoamlh dgoml dgo mldgo dgoogg

Pripomba: Tu bi bilo dobro, da bi razložil davek na premočno premoženje. Radi premajhnega prostora v Koledarju pa moram to opustiti. Opozorjam na »Goriško Stražo«, v kateri sem pred dvema leti natančno razložil ta davek. Poleg davkov moramo plačevati tudi družinske in deželne doklade, o katerih ne morem na tem mestu razpravljati, ker zahteva posebno razpravo.

Zaključek.

S tem sem izvršil svojo nalogo, ki sem jo začrtal v uvodu. Smatram davčno vprašanje za zelo važno gospodarsko vprašanje. Nikjer drugod ne potrebujejo ljudje toliko in sicer dnevnega pouka kot ravno pri davkih. Tudi se ne čuti potreba po organizaciji tako živo kakor ravno na davčnem polju. Kmečko

delavska zveza posveča posebno vprašanju davkov največjo pozornost. Tajništvo Kmečko-delavske zveze poroča o vseh važnih davčnih predpisih stalno v »Gor. Straži« in po možnosti pomaga ljudem tudi z ustnimi nasveti, rekurzi in drugimi pravnimi sredstvi; po možnosti prireja K. D. Z. tudi predavanja o davkih po deželi. Potrebno pa je tudi, da zavalovi v vseh bolj sposobnih in brihtnih slovenskih ljudeh velika socialna ljubezen in dejanska narodna zavest. Tu in ne v kričanju o milem slovenskem narodu naj se izkaže ljubezen do slovenskega naroda. Duhovniki, učitelji, župani, tajniki, brihtni kmetje, delavci in obrtniki — tu je mnogo dela za vse! Da bi to socialno in narodno delo omogočil, sem v Koledarju razpravljao o vseh pravnih sredstvih in priobčil potrebne vzorce v italijanščini. Edino delo pa, ki ga rodi ljubezen do bližnjega v potrebi, je blagoslovljeno. In delovna ljubezen je edina sila, ki nas združuje.

ING. JOSIP RUSTJA.

GOSPODARSKI RAZGLED PO SVETU.

Po cestah drvi avtomobili, ki dvigajo oblake prahu, po železnih tračnicah teče železnica, ki je prevrtala visoke gore in premostila globoke prepade in reke, v zraku ropočejeje aeroplani, ki prenesejo pošto iz Trsta na Dunaj v par urah, z zrakoplovom so preleteli Atlantski ocean tako varno, kot bi se vozili z volji po poti navkreber. Po morju se zibljejo ogromne ladje, ki ne povzročajo morske bolezni, pač pa so opremljene z razkošnimi dvoranami, v katerih se potniki lahko zabavajo, pijejo in plešejo, gledajo kinematografske predstave in občudujejo zmožnost igralcev vsi oni, ki imajo denar.

V starodavnih časih ni bilo ne cest ne železnic, ne avtomobilov in aeroplanov. Ljudje so poznali le svojo majhno okolico, kolikor so jo mogli obhoditi, ostali svet jim je bil zaprt. Takrat se niso oblačili v oblačila iz japonske svile in egiptovskega bombaža, takrat niso pili kave iz Cejlona in Brazilije, niso jedli krompirja, ki je komaj po Kolumbovem odkritju Amerike bil prenešen v Evropo; tudi polente takrat še niso poznali, ker koruza je prišla iz Amerike. Goriška solnčna Brda niso rodila dobre rebule in Kras ne terana; vipavskih črešenj in notranjskih češpelj in jabolk še ni bilo. V pradavnih časih se je človek oblačil v kožo divjih in udomačenih živali, hranil se je s tem, kar je dobil v bližnji okolici.

Polagoma so se pa ljudje upali vedno bolj v oddaljene kraje, posebno oni ob morju so prišli daleč ob obalah. V splošnem pa je bil svet nepoznan in niso imeli še takih zemljevidov kot mi, ki si napravimo sliko o svetu na podlagi navadnega zemljevida in bomo kmalu poznali najskrivnejši kotiček zemlje. Še malo je takih kotičkov in enega poslednjih — Severni tečaj — je skušal Amundsen doseči pretečeno poletje, a se mu ni posrečilo. Ne bo pa dolgo trajalo in poznali bomo vsa najskrivnejša mesta naše zemlje.

Gospodarstvo v prvotnih časih.

Trgovina se je polagoma razvila in sicer najprej v obliki zamenjavanja. Ti mi daš ovna, jaz tebi sekuro, ti meni leseni plug, jaz tebi bivolovo kožo. Kdor čita zgodovino odkritij, vidi, da so Evropejci našli večinoma ljudi, ki so poznali samo menjalno trgovino in dajali blago za blago.

Polagoma pa sta prihajala zlato in denar povsod vedno bolj v veljavo kot menjalno sredstvo. Z upeljavo denarja se je trgovina zelo visoko dvignila; najvišjo razvojno točko pa je dosegla danes, ko se rabi v veliki trgovini skoraj izključno le menica, ki je v veliki meri nadomestila denar.

Ko je bil svet še ozek, malo poznan in ko človek ni še poznal toliko potreb kot danes, ko je imel človek na svetu vsega dovolj in mu je bilo potrebno samo vzeti, tedaj je bila trgovina mirna, na semnjih takrat ni tekla kri. Z upeljavo denarja pa se je začela širiti med ljudmi, posebno trgovci, lakomnost, ki je povzročala in povzročala še vedno krvave poboje. V tem oziru so prednjačili in prednjačijo predvsem Evropejci. Zgodovina kolonij je popisana z zelo krvavimi črkami. Evropejec se ni strašil nobenega sredstva, samo da je prišel do denarja, do zlata, do blagostanja. Hudi boji so divjali in še divjajo v tel tekmi; do danes pa je beli človek še vedno premagal barvanega; kako bo v bodoče, ne vemo.

Razvoj kolonij.

Prva kolonijalna sila, katero poznamo v zgodovini, so bili Feničani, ki so imeli svojo domačijo ob obalah vzhodnega Sredozemskega morja. S svojimi ladjami so se upali daleč ob obalah Sredozemskega in Jadranskega morja, baje so bili tudi v naši neposredni bližini. Feničanom so sledili Grki, tem pa Rimljani, ki so obvladali ves takrat poznani svet. V srednjem veku so bili močna kolonijalna država Vikingi, ki so obvladali obale severozapadnih evropskih morij in so prišli s svojimi ladjami tudi do južne Italije. Vikingi so baje prvi prispeli v Ameriko že nekaj stoletij pred Kolumbom.

Vikingom so sledili Hanzeati, ki so se naslanjali na mesta Hamburg, Bremen in nekatera druga v današnji severni Nemčiji. Hanzeati so bili za tedanje čase jaka sila, v današnjih razmerah bi bili komaj srednja trgovska družba, ki pa je bila takrat oborožena.

Kolonijalne sile so se pa razvile šele v novem veku, to je od 16. stoletja naprej, potem ko je Kolumb odkril Ameriko. Takrat so se posebno Španci in Portugalci upali daleč na morje ter ustvarili ogromne države. Špancem in Portugalcem je sledila Holandska; vse pa je vedno bolj izpodrivala Anglija, ki je od 18. stoletja naprej neomejena gospodarica na morju. V bližnji preteklosti, to je posebno med in po vojni nastopajo kot velike kolonijalne sile Združene države Severne Amerike in Japonska, v zadnjih štiridesetih letih pred vojno pa je jako rastla moč Nemčije, ki je postajala nevaren tekmeec Anglije.

Čemu kolonije?

Kolonije, to so čezmorska in obmorska posestva so služila predvsem kot trgovska tržišča, kamor je domača država prodajala svoje pridelke in izdelke, iz kolonij pa pridobivala najrazličnejše blago. Oglejmo si Anglijo.

Anglija je danes najmočnejša kolonijalna država in obvlada skoraj vsa morja. Kamor pogleda človek na zemljevidu, povsod najde angleške kolonije. Čemu rabi Anglija te kolonije? Med svetovno vojno smo videli, da Anglija ni mobilizirala kolonij, ni tam prisilila ljudstva, da je vzelo orožje in se podalo v Evropo na boj proti Nemcem in Avstrijcem. Kdor je hotel iti, je šel za dobro plačo. Torej za ojačanje vojaške sile Anglija ne rabi svojih kolonij, pač pa za *gospodarsko obvladanie*.

Anglija, to je velikobritanski otok v Evropi, je gosto naseljena dežela z zelo razvito industrijo. Ta industrija se je razvila vsled dejstva, da se nahajajo na Angleškem ogromni premogokopi in rudniki železa. Kjer je mnogo industrije, tam je ljudstvo gosto naseljeno, ker v Italiji lahko opazamo v severni Italiji in celo v okolici Gorice. To gosto naseljeno ljudstvo se pa lahko prehrani, ako tvornice lahko prodajo svoje izdelke in tako nudijo dosti zaslužka delavstvu. Anglija je danes dežela, kjer se skoraj povsod kade tvorniški dimniki, poljedelstvo pa je izginilo.

Na Angleškem se izdelava mnogo več industrijskih izdelkov, kot jih more uporabiti angleško prebivalstvo. Ti izdelki se morajo prodati. Najlažje se prodajo na takem kraju, kjer je v oblasti tudi politična moč, to je v kolonijah. Kdor je gospodar kolonije, lahko prepove ali s carinami onemogoči inozemskemu trgovcu, da bi tam prodajal svoje blago. Na ta način je izključena neljuba konkurenca.

Velika industrija pa rabi tudi mnogo surovin. Kot že omenjeno, je na Angleškem mnogo železa in mnogo premoga, kar pa za razvoj industrije ne zadostuje. S premogom se v tvornicah kuri, iz železa se lahko napravijo železni stroji. Za obleko pa ne zadostuje ne železo in ne premog. Potrebne so še druge surovine, potreben je bombaž, juto, volna, svila, itd. Za avtomobile je potreben gumij, itd. Te surovine morajo od neke dobiti in Anglija krije svoje potrebe ravno iz kolonij. Od tam dobiva bombaž, juto in volno, iz kolonij pa dobiva tudi gumij, kavčug, kožo in predvsem skoraj vse, kar potrebuje angleški naord za preživitev, to je moko in žito, meso in sladkor, riž, kavo, čaj, itd. itd.

Anglija prodaja v svoje kolonije izdelke svoje industrije, od tam pa dobiva življenjske potrebščine in pa različne surovine za svojo industrijo. Cvetoča angleška oblačilna industrija dobiva sploh vse surovine iz svojih kolonij, in sicer ovčjo volno iz Avstralije, Južne Afrike in od drugod, bombaž, juto, konopljo iz Afrike, Indije, itd.

Gospodarska sila Anglije pa ne tiči samo v tem, da ima mnogo kolonij, kamor prodaja svoje industrijske izdelke in od koder krije potrebe za svojo industrijo. Anglež je prefrigan trgovec in kot trgovec je skušal in skuša imeti monopol nad gotovim blagom, nad gotovimi industrijami in surovinami za industrijo. Do okoli l. 1890. so bili Angleži tudi v resnici neomejeni gospodarji

črez skoraj vse izvenevropejske surovine, tedaj pa so dobili hudega tekmeča v Nemčiji. Med in po svetovni vojni so nastali še drugi tekmeči, predvsem Združene države, Japonska, Rusija in deloma Francija. Pred vojno pa je bil glavni tekmeč Nemčija, bogata na železu in premogu ravnokot kot Anglija, in je torej imela iste predpogoje za razvoj industrije kot Anglija.

Nastop in porast Nemčije.

Nemčija je bila skozi precej stoletij razkosana v majhne države, ki so često ena z drugo vodile krvave vojne. V 18. stoletju se je začela razvijati Prusija, ki je postajala vedno večja in bolj močna posebno po prusko-avstrijski vojni l. 1866., ko je bila Avstrija premagana pri Kraljevem gradu. Vse ostale nemške države so se v devetnajstem stoletju vedno trdneje združile s Prusko in l. 1870. vidimo že enotno Nemčijo v boju proti Franciji. Francija je bila premagana, zgubila je Alzacijo in Loreno ter plačala takrat ogromno vojno odškodnino v znesku pet milijard mark.

Z Alzacijo in Loreno je Nemčija prišla v posest ogromnih rudnikov železa, ki se je združilo z nemškim premogom v eno ogromno industrijo, katera se je začela bujno razvijati. Tekom par desetletij se je razvila Nemčija iz poljedelske države v industrijsko. Industrijska država pa more procvitati samo takrat, ako ima obsežen trg za svoje industrijske izdelke. Nemci so se z vso silo vrgli na iskanje trga.

Vedeli so, da je predpogoj velike gospodarske moči posest kolonij. Takoj po nemško-francoski vojni so se začeli ozirati in v letih 1884. do 1887. so zasedli vse obmorske pokrajine, ki niso bile v rokah Angležev ali drugih držav in ki so se dale zasesti brez velikih bojov. Tako so zasedli v Afriki nad 2.000.000 štirjaskih kilometrov zemljišča, v Aziji in Tihem oceanu pa del Gvineje in najrazličnejše otoke v razsežnosti okoli 250.000 štirjaskih kilometrov. L. 1898. je prišla Nemčija v posest Klančan-a, kitajskega mesta, katero so Nemci vzeli v najem za 99 let in ki bi moralo služiti za središče nemške trgovine z ogromno kitajsko državo in vzhodno Azijo.

Kolonije so služile Nemcem tudi kot vir surovin. Ta vir so Nemci še izdatno povečali s tem, da so v velikih množinah začeli gojiti bombaž, kavo, kavčuk in druge predmete, ki so jih morali prej kupovati od Angležev. V kolonije so spravili Nemci svoje stroje, svojo energijo in kolonije so se čudovito razvijale.

Nemci so gospodarsko udarili Angleže dvakratno: 1. Z lastnimi kolonijami in s tam razvitim poljedelstvom so hoteli iz lastnih posestev kriti potrebo na surovinah in ne kupovati jih več od Angležev. 2. S svojimi industrijskimi izdelki so začeli preplavljati ves svetovni trg in s tem delati ogromno konkurenco angleški trgovini. Ta gospodarska borba se deloma razvidi iz naslednjih števil, ki nam kažejo razvoj nemškega izvoza v primeri z angleškim v milijonih mark:

Leta	angleški:	nemški:
Leta 1830.	920	480
» 1860.	3300	1300
» 1894.	3480	2980

Hudi konkurenčni boj med angleškim in nemškim blagom je naraščal iz leta v leto vedno bolj. Razvijal se je v angleško škodo in nemško korist, kar je tudi razvidno iz navedenih števil. V letih od 1860. do 1897. je namreč zrastle angleški izvoz komaj za par odstotkov, nemški pa je narastel kar za več kot 125 odst.

Angleški kapitalisti so uvideli, da bodo popolnoma obvladani, ako se ta konkurenčni boj ne odstrani. Nemški kapitalisti pa so videli, da bodo sicer angleške obvladali, a da bo prešlo do tedaj še nekaj desetletij, in zato bi bilo potrebno z drugimi sredstvi prisiliti Angleže, da priznajo nemško nadvlado.

Oba, Anglež in Nemec, sta se zato pripravljala na odločilno bitko, sklepala sta najrazličnejša prijateljstev, iskala najrazličnejših razlogov, da bi se sprijela in eden drugega uničila. Oba sta se zavedala, da more le oborožen spopad odločiti, kdo rzi gospodarsko nadvlada svet.

Pod različnimi prevezami in pod najrazličnejšimi pogrnjaji se je začela svetovna vojna, ki je bila v bistvu najhujši izraz borbe med angleškim in nemškim industrijalnim kapitalizmom.

Svetovna vojna.

Še vsem nam je v spominu. Milijoni ljudi so se klali, eden na drugega so pazili in čakali kot pes zajca, ki tiči za grmom. Ljudje iz najrazličnejših krajev sveta, ki niso niti slišali, da drugi na svetu sploh žive, so jih ubijali in mrcvarili.

In zakaj? Manjši del bojujočih se je vedel, zakaj se bori, ogromna množina ni vedela. Čehi so vedeli, da se bore za sa-

mostojnost, Poljaki so vedeli, da se bore za svojega poljskega orla, Jugoslavlani so vedeli, da se morajo osvoboditi krempljev avstrijskega orla. A kdo je jasno vedel? Nekateri! Masa se je klala na slepo.

Kakšno je bilo gospodarstvo med vojno? Vojna je izrabila vse vires, navadno ljudstvo, to so starčki, otroci in ženske so trpeli pomanjkanje. Na bojnih poljanah pa so se metale milijarde v zrak, rušile so se hiše in tvornice, teptala polja in sadovnjaki. Na stotine milijard gospodarskih vrednot je bilo uničenih.

Gospodarstvo po vojni.

Vse države, ki so se udeležile vojne, so prišle iz nje razmrčvarjene. Manjkali so milijoni ljudi v najlepših letih življenja, to je od 20. do 40. leta, ljudje, ki so sila. Ostali so dolgoviti in malovredni papirji, povsod pa ogromna škoda. Kdo jo bo poplačal? Kako stoji v gospodarskem oziru posamezna država?

A) Neutralne države.

Sem spadajo one države, ki se niso udeležile svetovne vojne. V Evropi spada sem malo držav, predvsem Španija, Svica, Holandka, Danska, Norveška in Švedska.

V splošnem so med vojno vse neutralne države mnogo zaslužile. Kar so imele na razpolago, so lahko in drago prodale, pa naj si bodo živila ali industrijski izdelki.

Mnogo so zaslužile posebno Holandska, Švedska in Norveška. Vse so ojačile svojo moč tudi na ta način, da so izdatno povečale število in velikost svojega brodogoja. Za vse te države je bila svetovna vojna prava molzna krava. Poljedelstvo, industrija in trgovina nevtralnih držav so med vojno delali in služili s polno paro, takoj po vojni pa je nastopila velika kriza. Povsod je začela rasti draginja, denar je začel izgubljati vrednost. Vendar pa ni bil položaj nevtralnih držav med vojno kritičen, a vse stoje danes v gospodarskem oziru mnogo slabše nego pred vojno.

B) Premagane države.

Sem spadajo Nemčija, Avstrija, Bulgarija, Turčija in Rusija.

Nemčija.

Jeza zmagovalcev se je razlila predvsem na Nemčijo. Že l. 1915. je krožila v francoskih in angleških gospodarskih krogih neka knjiga, v kateri je bilo naznačeno, kaj se mora v gospodarskem oziru zahtevati od premagane Nemčije.

Francози in Angleži so bili globoko prepričani, da bodo centralne oblasti premagane, ker da je bila svetovna vojna odločena že z bitko na Marni (septembra 1914.), ko je bilo ustavljeno nemško prodiranje proti Parizu. Nemci so zgubili ob Marni okoli 500.000 mož na vjetih, mrtvih in ranjenih.

Angleški in francoski gospodarski krogi so bili vabljeni, da dajo svoje mnenje h gospodarskim mirovnim pogojem, ki so bili v knjigi navedeni, kar so seveda tudi storili.

Ko je bila vojna dokončana, so zavezniki že dobro vedeli, kaj morajo zahtevati od Nemčije v gospodarskem oziru. Udariti so hoteli predvsem nemško industrijo, kar se jim je tudi posrečilo. Nemčija je izgubila z Alzacijo in Loreno veliko večino železnih rudokopov, premogovniki v Saarski kotlini so pa prešli za dobo 15 let pod francosko nadzorstvo. Pod nadzorstvo je bilo postavljenih tudi mnogo drugih industrij, tako industrije kemičnih izdelkov, itd. Nemčija je izgubila tudi vse svoje kolonije, katere so zalagale nemško industrijo z najrazličnejšimi surovinami. Poleg tega je morala Nemčija in mora še vedno dobavljati zmagovalcem ogromne količine gotovih industrijskih izdelkov kakor tudi živine. K vsemu temu bi morala Nemčija plačati ogromno vojno odškodnino v gotovini.

Na celem svetu pa je bilo v povojnih letih zelo malo ljudi, ki so verovali, da je Nemčija gospodarsko uničena. Mislili so, da bosta nemški duh in nemška energija še napravila čudeže in da bo Nemčija kaj kmalu igrala zopet isto gospodarsko vlogo, kot jo je prej. Tako mnenje je bilo razširjeno tudi v Franciji, na Angleškem, v Ameriki in skoraj povsod na svetu.

To krivo mnenje o Nemčiji je bilo tudi razlog ogromnim milijardam zgube, ki so jo Francози, Angleži, Amerikanci in drugi pretrpeli pri špekulaciji na nemško valuto. Mislili so, da se mora tečaj nemške valute dvigniti, in zato so v letu 1921. kupovali v ogromnih količinah nemške marke. Računi špekulantov pa se niso vresničili in nemška stara marka je izgubila svojo vrednost. Izračunali so, da je znašala zguba vsled te špekulacije približno 25 milijard dolarjev, svota, ki je prišla po najrazličnejših ovinkih v dobro Nemcem samim.

Nemčija je pretrpela vse muke inflacije, to je njen denar je popolnoma izgubil svojo vrednost. Vsled tega so mnogi Nemci mnogo zaslužili, ogromna množina Nemcev pa je zgubila vse prihranke. Vsled padca vrednosti nemške marke so zaslužile industrije, ki so se rešile dolgov, olajšano je bilo tudi stanje kmetijskega stanu, ki se je istotako rešil dolgov, udarjeni pa so bili delavci, uradniki in upokojeanci, sploh vsi oni, ki so živeli od prihrankov, vloženi v banke.

Pozneje je bila vpeljana zlata marka, ki je tudi danes v veljavi. Zlata valuta ima velike ugodnosti, ker je tečaj stalen, a v Nemčiji se je izkazalo, da s tem ni bila rešena gospodarska kriza. Nemška industrija trenutno ni sposobna konkurence, ker mora plačevati vse v zlatu in zato opažamo v Nemčiji množično se brezposelnost, ki bo gotovo še bolj narastla, in pa veliko draginjo.

Nemčija mora plačati precejšnjo vojno odškodnino, ki pa danes ni točno ugotovljena in tudi ni mogoče vedeti, koliko bo znašala. Splošno mnenje je, da ne bodo Nemci plačali več kot 50 milijard zlatih mark = 300 milijard papirnatih lir. vojne odškodnine, zelo visok znesek, ki pa kljub temu ne dosega niti od daleč tega, kar bi želeli Francozi iztisniti od Nemcev. (V letu od 1. septembra do 30. avgusta 1925. je Nemčija plačala 1 milijardo zlatih mark, v tekočem letu pa morajo plačati eno in četrt.)

Gotovo so Nemci pridni, energični, delavni in brihtni, nadarjeni itd. a kljub temu bo trajalo še dolgo vrsto let, predno se bodo zopet dvignili na ono stopnjo, kjer so enkrat stali. Prehudo so trpeli v svetovni vojni, in zelo hude mirovne pogoje so morali sprejeti, da so se rešili škornja francoskega črnega vojaka.

Avstrija.

Pred vojno je bila avstro-ogrška država močna gospodarska tvorba, ki je krila skoraj vse potrebščine na lastnem ozemlju. Danes je ta tvorba razrušena in nastalo je več držav, od katerih je sedanja Avstrija najmanj sposobna za življenje. Majhna dežela s 6 milijoni prebivalcev ima dvamilijonsko glavno mesto. To izgleda tako, kot da bi nataknil na mačkino telo glavo krave.

Avstrijci, posebno Dunajčani, so bili zelo spretni politiki in so širom sveta raztrobili lastno mizerijo, tako da jim je ves svet pomagal. Različne ameriške dobrodelne družbe so vzdrževale avstrijske otroke in tudi odrasle, mnogo Avstrijcev se je izselilo, država pa je dobila od Zveze narodov precejšnje pomožilo.

Francozi, Angleži, Italijani, Amerikanci itd. hočejo na vsak način ohraniti samostojnost avstrijske države in ne pripuste, oziroma se boje, da bi se priključila k Nemčiji. Zato pa so ti narodi tudi mnogo žrtvovali za ureditev te države in za njeno industrijo. Vse to pa malo pomaga. Država, ki ni sposobna za samostojno gospodarsko življenje, mora zginiti in ta usoda bo gotovo zadela Avstrijo, ki se bo prej ali slej priključila veliki Nemčiji, katera bo segala od Severnega morja blizu do Jadrana. Avstrija ima mnogo vodnih sil, ki jih hitro vpregajo v delo, nekoliko premoga in malenkost železa, hrane za tri mesece. V uredjenih gospodarskih razmerah je vsega premalo za življenje.

Ogrska.

Od velike Ogrske, katero so imeli ogrski magnati pred očmi je ostala majhna država brez velikih industrij, ki ima zelo razvito poljedelstvo. Ogrska izvažajo žito, sadje in vino, živino in kaj drugega malega.

Bolgarska.

Pred vojno je bila ta država gospodarsko zelo iaka. Nima sicer velikih industrij in tudi ni prebogatih rudnikov, a imela je in ma še vedno vsoko razvito poljedelstvo in vsake industrije po nekoliko. Ako bi bile politične razmere Bolgarske urejene, bi se tudi gospodarsko ojačila.

Bolgarija je izgubila v svetovni vojni del Trakije in je bila tako gdrcežana od Sredozemskega morja, zgubila je potem precejšen del Dobrudže in nekoliko krajev nasproti Jugoslaviji. Bolgariji je bila tudi predpisana precej visoka vojna odškodnina, ki pa bo gotovo še skrcena.

Bolgarija ni danes na dobrem glasu, a upati smemo, da se bodo notranje razmere uredile in da bo čedna država. To ji mora tudi vsakdo želeti, ker bolgarski kmet je sposoben in dober človek, a žalibog ima že skozi desetletja slabe voditelje.

Rusija.

Med premagane države moramo šteti tudi Rusijo, ki je morala podpisati v Brest-Litovsku sramoten mir in se morala izročiti na milost in nemilost izrabljanju Nemčije in deloma Avstrije.

Izrabljena po svetovni vojni, še bolj pa pozneje po boljševiški revoluciji, je Rusija do danes zacelila že marsikatero rano na svojem telesu. Pretrpela je po vojni strahovito lakoto, ogromno pomanjkanje industrialnih predmetov, danes pa zavzema Rusija polagoma, a gotovo zgubljene postojanke. Sedaj ima zopet na razpolago ogromne množine žita in s pametnim gospodarstvom bodo v bodoče lakote kolikor toliko onemogočene, Rusija bo zopet postala žitnica sveta.

Rusija ima tudi drugače zelo mnogo poti in možnosti, da okrepi lastno gospodarstvo. Pred vojno je izvažala ogromne množine živine, masla, kož, volne, lesa, konoplje itd. Polagoma se oživlja ves ta izvoz. Rusija pa ima tudi bogate rudnike železa in premoga, snovi, ki so predpogoj industrije. V zadnjem času prihajajo v Evropo tudi vesti o ogromnih ležiščih zlata v Sibiriji.

Rusija je sploh bogata država, potrebna je le pametna uprava in večja izobrazba. Polagoma, a z gotovostjo stopa na plan ne samo politična sila Rusije, temveč tudi gospodarstva.

V Rusiji pa imamo eno posebnost, kar se tiče gospodarstva, in to je njega organizacija. Komunizem v gospodarstvu se zaenkrat ni obnesel in zato so morali ruski oblastniki napraviti korak nazaj, a z vso silo se upirajo vpeljavi zasebnega kapitalizma. Skoraj vsa trgovina, tako notranja kot tudi zunanja (s tujimi državami) je v rokah države in močno razvitega zadrugištva. Tak način gospodarske organizacije je sicer nekoliko okoren, a gotovo zdrav pojav, ker vsakdo se zaveda, da je proti kapitalizmu glavno orožje močno zadrugištvo.

Dejstvo, da Rusija podpira zadrugištvo in je skuša razviti kot najmočnejšo gospodarsko silo, to dejstvo mora navdati z zadovoljstvom vsakterega zadrugičnika, ker se mora zavedati, da se na ta način bližamo s hitrimi koraki dobi, ko bo mešetarstvo zginito, z njim pa tudi zasebni kapitalizem, ker bo zadrugištvo prej ali slej prevzel v svoje roke vsa podjetja. V 90 letih zadrugičnega delovanja kaže zadrugištvo dovolj velik razmah.

C) Države zmagovalke.

Naslednje države so sicer zmagale v svetovni vojni, a tudi one so mnogo več izgubile v tej vojni kot pa pridobile. Samo zgubljenih človeških življenj ne moremo preceniti z nobenimi blagovnimi dobički. A tudi blagovne zgube niso krite.

Francija.

Francija je v svetovni vojni izgubila okrog poldrug milijon ljudi in ena četrtna Francije je bila dobesedno pomandrana. Težke rane! Rane na blagu so pa danes večinoma že zaceljene, Francija je danes večinoma že obnovljena.

Poleg Angleške je danes Francija najmočnejša industrijska država v Evropi. Pred vojno je imela zelo mnogo premoga in nekoliko železa ter na severu zelo razvito industrijo. Po vojni si je priključila še Alzacijo Loreno, kjer so velikanski rudniki železa. Alzaško železo in francoski premog sta se združila in tako ima francoska industrija vse predpogoje za velik razmah, razen enega pogoja, in ta je delavstvo. Francija trpi danes na pomanjkanju delavnih sil, pa naj si bo delavcev v poljedelstvu kakor tudi v industriji. To pomanjkanje dela Franciji hude preglavice tako v političnem kakor tudi v gospodarskem oziru. V političnem, ker se naseljujejo delavci tujih narodnosti, ki dobesedno Francijo kolonizirajo, v gospodarskem pa, ker tuji delavci svoje prihranke pošiljajo v svojo domačijo in jih ne prabijo v Franciji. Rešitve iz teh skrbi ni, ker mnenje nekaterih Francozov, da bo mogoče pofrancoziti vse tujerodne delavce, je prazen up, kakor trdijo mnogi razumniki.

Pred vojno je bila Francija upnik večine evropskih držav. Posebno ogromne kapitale je imela Francija v ruskih železnicah, ki so bile večinoma vse grajene s francoskim denarjem. Rusija do danes teh dolgov ni priznala, ker ni več carske Rusije; to vprašanje beli glavo marsikateremu Francozu in francoskemu državniku. Tudi po vojni je Francija razposodila ogromne svote Jugoslovanom, Čehom, Rumunom, Poljakom in drugim, sama pa ni plačala svojih dolgov Ameriki in Angliji. Francozi zastopajo vedno mnenje, da bi morala Nemčija poplačati francoske dolge, mnenje, ki pa je neizvršljivo in danes Francozi že uvidevajo, da bodo morali plačati sami svoje dolge brez ozira, ali bo Nemčija plačala mnogo ali malo. Upniki Francije so predvsem Anglija in Zedinjene države Severne Ame-

rike, ki imajo terjati od Francije nekoliko milijard dolarjev. Francija pa ima tudi ogromne notranje dolgove, predvsem velika vojna posojila. Med drugim ima Francija v obtoku za približno 50 milijard frankov bankovcev, ki so večinoma državni dolg.

Francija je s svetovno vojno sicer mnogo pridobila (del nemških kolonij in alzaško železo), postala je večja kot je bila, je bogata država, a kljub temu ni na močnih gospodarskih nogah pri vsej zelo razviti industriji. Ravno vprašanje dolgov in njihov odplačevanje bo delalo hude preglavice, posebno ako ne bo Rusija priznala dolgov in ako ne bo Nemčija mnogo plačala.

V zadnjem času opažamo tudi kršenje francoske kolonialne moči, ker boji z Abd-el-Krimom, z Druzi itd. so le uvod k odcepitvi kolonij, ki se bo gotovo izvršila v doglednem času.

Anglija.

Anglija je izšla iz svetovne vojne zelo ojačena. Zavzela je skoraj vse nemške kolonije in se tako rešila enega ogromnega tekmeca. Angleške ladje in angleška industrija imajo prosto pot po svetu. Tako bi človek mislil, a ni res.

Anglija je po svetovni vojni sicer razširila svojo moč, a marsikje jo je morala zrahljati. V njenih kolonijah se vrše tihi boji, ki znatno rušijo gospodarsko moč Anglije.

Kolonije ali dominijoni, kot se danes kličejo angleške kolonije, se skušajo kolikor mogoče otrestiti pritiska kapitalizma iz evropske Anglije in skušajo dvigniti industrijo v domači zemlji. To opažamo povsod, tako v Južni Afriki, v Indiji, v Avstraliji in tudi v Kanadi. Povsod gre stremljenje vedno bolj za tem, da se kolonije gospodarsko osamosvoje. Umevno je, da bo sledila gospodarski osamosvojitvi tudi politična osamosvojitve.

Predvsem hudo je udarjena Anglija v Indiji, ki je sicer še zmiraj največji in najbogatejši angleški dominijon. Indija s svojimi 300 milijoni ljudi ni Angliji mnogo naklonjena in ker se ne more vojaško upreti svojemu zatiralcu, zato se bori proti Angliji z gospodarskim orožjem, to je z bojkotom angleškega blaga, z bojkotom angleške industriji. Ta boj je tih, a ljut. Vsled tega boja se v Indiji prodaja zelo malo angleških industrijskih izdelkov, zato je v Angliji vedno nad 1 milijon ljudi brez dela in mora država skrbeti za njega prehrano.

V zadnjem času smo pričali tudi ogromnemu gospodarskemu boju na Kitajskem, kjer so Kitajci napovedali bojkot angleškega in japonskega blagu. Kitajska je velika država s 400 milijoni ljudi in skoraj vsa trgovina, vsaj večja, je bila v rokah Angležev. Vsled proglašene bojkota angleškemu blagu se ne prodaja daleč na Kitajskem skoraj nič angleškega blaga, kar bo imelo za posledico, da bodo še druge angleške tvornice zaprte, brezposelno delavstvo bo še narastlo in država se bo borila z vedno večjimi gospodarskimi težavami.

Kljub vsemu temu pa ne smemo misliti, da je Anglija na lično zlata v Ameriko. Ako bo šlo tako naprej, kot gre skozi polovico sveta, gospodarica je ogromnih morjâ, ogromne kapitala ima vložene v vseh državah, dolžnica pa je Zedinjenim državam, katerim odplačuje polagoma svoj dolg.

Kaj nam bo pokazala bodočnost, danes ne vemo. Znaki so tu, da se angleški orjak ruši. Mogoče pa smo krivi preroki.

Zedinjene države.

Za Zedinjene države je bila svetovna vojna dobra molzna krava. Vse z Nemčijo v vojno zapletene države so kupovale v Ameriki najrazličnejše blago. Od tam so dobivale meso in kruh, od tam obleko in čevlje, od tam topove in granate in drugi vojni material. Ogromne množine evropskega zlata je potovalo v Ameriko in danes imajo Zedinjene države več zlata kot celotni ostali svet.

Polg vsčga tega pa so med in po vojni Zedinjene države posojale celemu svetu ogromne množine denarja in danes je skoraj ves svet dolžan Ameriki. Danes izgleda tako, kot da bi bile vse evropske države razen Anglije in Rusije nekakšna kolonija Zedinjenih držav, ki mora vsako leto pošiljati gotovo količino zlata v Ameriko. Ako bo šlo tako naprej kot gre skozi zadnjih deset let, bo Evropa v resnici kmalu kolonija ameriškega kapitalizma.

Zedinjene države so se tudi udeležile svetovne vojne, a ameriški vojniki so šli v svetovno vojno bolj za šport kot za res. Pršli so v Evropo tudi šele tedaj, ko je bilo potrebno odnesti slavo in sadove.

Zedinjene države so danes za marsikaterega Evropejca nekakšna obljubljeni dežela, nekakšna Indija Koromandija, kamor ni lahko priti. Marsikdo se bi rad tja izselil, a se ne more.

Ni pa potrebno misliti, da so gospodarske razmere v Ameriki zelo cvetoče. Tudi tam je mnogo brezposelnih in kar je glavno, tudi tam vlada ogromna draginja. Kdor ima dobro in stalno delo, ta stoji dobro, kdor pa je bolan in nima dela, je velik revež, ker draginja je huda. Seveda so ameriški delavci tudi precej potrtni in dobro živijo. Tam se pelje delavec z avtomobilom v tvornico in z avtomobilom domov. Neki ameriški diplomat je tudi rekel, da imajo ameriški delavci več zlata v zobeh, kot ga imajo evropejski v bankah.

Marsikdo od čitateljev si pa misli: Ako bi jaz prišel v Ameriko, bi začel hraniti in si bi prikrajšal različne potrate. Kdor tako misli, bi lahko imel Ameriko doma, ker tudi v Ameriki ne letajo pečeni golobi v usta.

Druge države.

Ozrmo se na našo sosedo *Jugoslavijo*.

Jugoslavija je mlada država, ki ni še notranje popolnoma urejena, ki pa ima vse predpogoje za močno gospodarstvo. Jugoslavija ima vsčga: bogata je na žitu in živini, na lesu, na vodnih silah, ima mnogo premoga in železa, cinka in bakra itd. itd. Kar Jugoslaviji manjka, to so širokopotezni ljudje in pa domač kapital.

Jugoslavija je pretrpela par hudih let vsled denarne krize, ko so morali plačevati za posojila 20 in 25 odst., da celo 40 odst. obresti. Umevno pa je, da pri takih obrestih se ne more gospodarstvo normalno razvijati in ko se bodo razmere uredile, bo gotovo v Jugoslaviji zelo mnogo konkurzov, mnogo podjetij bo ali propadlo ali pa bodo prešla v tuje roke. Že danes je v Jugoslaviji zelo mnogo tujega kapitala, koliko točno, se pa ne ve.

V splošnem pa se je Jugoslavija v zadnjih letih zelo razvila, se notranje ojačila in ako bo imela pametno upravo, bo lahko postala iz nje sicer majhna, a močna in lepa država, ki bo ohranila privlačno silo tudi za sosede.

Češka je danes gospodarsko najbolje urejena država od vseh, ki so nastale na razvalinah bivše Avstro-Ogrske. Češka ima dobro razvito industrijo, visoko stoječe kmetijstvo in energično prebivalstvo ter dobro upravo. To pa zadostuje.

Nova velika slovanska država je *Poljska*, ki je nastala iz delov bivše Rusije, Nemčije in Avstrije. Poljska je prirodno zelo bogata država: ima rodovitna polja, velike gozdove in travnike, ima mnogo premoga, mnogo petroleja in soli, ima razvito oblačilno industrijo itd. Takoj po vojni je Poljska preživljala hude gospodarske krize, po uvedbi zlate valute se pa je gospodarsko precej určila in danes gospodarsko dobro stoji. Ako ne bodo politične razmere mešale, bo Poljska postala močna država.

Od prekomorskih držav bomo tu omenili samo še *Japonsko*, ki se je že v zadnjih letih pred vojno gospodarsko in politično krepila. Posebno pa se je ojačila med vojno, ko je imela proste roke v celi vzhodni Aziji, posebno pa na Kitajskem. Danes se sicer tudi Japoncem na Kitajskem majajo tla, ker Kitajci mislijo, da so že dozorel narod, ki lahko sam odločuje o svoji usodi in ni več potrebno, da bi se pustil izrabljati od inozemcev. *Italija*.

Gospodarska slika Italije je orisana v »Gospodarski čitanki«, katero je izdala Gor. Mohorjeva družba v lanskem letu. Kdor hoče dobiti popolnejšo sliko, naj pogleda tam na straneh 8 do 21, ker slika se bistveno do danes ni spremenila.

Gospodarsko leto 1924/1925 (od 1. julija 1924, do 30. junija 1925.) je prettko brez velikih posebnosti, ako ne upoštevamo vala draginje, katerega smo imeli v tem času. Italijanska industrija, posebno oblačilna in avtomobilna se dobro razvija, število brezposelnih se vrtilo okoli števila 100.000. Vrednost lire je v zadnjem letu nekoliko padla. Plojedelstvo se dobro razvija, a se ne more v toliko razviti, da bi krili doma vse potreščine za prehrano ljudstva. Izseljenci so krenili največ proti Franciji, kjer je veliko povpraševanje po delavcih, posebno po poljedelskih.

Državno gospodarstvo se je v Italiji v zadnjem letu nekoliko zboljšalo in sedanje finančno leto bo aktivno, to se pravi, da bo imela državna blagajna večje dohodke, kot izdatke, ako ne nastopi kaj izvanrednega. Preostanek se bo vporabil za odplačilo državnih dolgov, ki so se od lanskega leta za nekoliko zmanjšali nasproti lastnim državljanom, povečali pa na zunaj (Angliji in Ameriki). Izgleda pa, da bodo slednji dolgovi v kratkem urejeni, to je, da bo urejeno odplačevanje.

V gospodarstvu Italije je prineslo leto 1925, kot Sveto leto precej izvanrednih dohodkov od trum tujcev, ki so prišli kot romarji ali radovedneži v Rim in ostalo Italijo. Število inozemcev je bilo v l. 1925. v vseh kopališčih in letoviščih Italije izvanredno veliko, ker so v Italiji mnogo ceneje živeli kot drugod.

Naša domačija.

Polagoma se bomo privadili in prilagodili novim političnim in gospodarskim razmeram. V gospodarstvu pomenijo nove politične razmere precej, kar smo tudi že opisali v »Gospodarski čitanki« od leta 1925. V zadnjem letu imamo zaznamovati v našem gospodarstvu sledeče:

a) Poljedelstvo.

Letina 1924 in 1925 je bila za nekatere pridelke zelo dobra, za nekatere pa zelo slaba.

Naše poljedelstvo ozdravlja od ran, ki jih je zadobilo med svetovno vojno. Njive so obnovljene, kmetje jih precej dobro obdelujejo in ako bi poljski pridelek zav'sel samo od tega, bi naši poljedelci gospodarsko dobro stali. Žalibog pa ima vreme v poljedelstvu najvažnejšo vlogo, vsled česar nam je lahko v trenutku vničen ves trud.

V splošnem lahko opazimo, da žele naši kmetovalci dvigniti svoje poljedelstvo in da imajo veliko veselje do strokovne izobrazbe (v tem oziru nam je dokaz iz leta v leto naraščajoče število naročnikov »Gospodarskega lista«.) Žalibog pomcni samo pisana beseda zelo malo; drugih možnosti za širjenje gospodarske izobrazbe pa nimamo mnogo razen kmetijskih tečajev, katere marsikje drže učitelji, ki se zavedajo dolžnosti do ljudstva, iz katerega so izšli. Obisk teh tečajev je zelo zadovoljiv, samo premalo jih je.

V poljedelstvu bi morali naši kmetje paziti, da krijejo vsaj svoje domače potrebe na živilih, da se tako kolikor mogoče oproste trgovine.

b) Sadjarstvo:

Sadjarstvo postaja iz dneva v dan važnejša gospodarska panoga. Za sadje so posebno v letu 1925. mnogi sprejeli ogromne svote denarja, pri tem pa so se še vsi izvozniki sadja pritoževali, da sadja primanjkuje.

Ne smemo pa misliti, da se dobi dober denar za vsako še tako slabo vrsto sadja. Na naših trgih se kupuje sadje predvsem za izvoz, ki je najbolj živ v zgodnjih mesecih, to je v onih, ko v srednji Evropi (Avstriji, Nemčiji) sadje še ni zrelo. Zato se bo pri nas dobilo dober denar za vse *zgodnje sadje*, pozne vrste bo težko spraviti v denar, ker pridejo v poštev samo za domačo porabo.

Zato bi morali najlepši deli dežele nasaditi mnogo zgodnjih breskev, zgodnjih hrušk, jabolk in marelic. V mrzlejših delih dežele pridejo v poštev samo zgodnje vrste hrušk in jabolk, ali pa *zelo pozne vrste*, ki se uživajo pozimi. Od zgodnjih hrušk predvsem bi morali širiti viljamovko, ki je zelo iskano blago. Od breskev bi morali naši ljudje gojiti predvsem vrste Amsden (prajzovka) in Viktor, od marelic vrsto »Ambrozija«.

Takoj po vojni so mnogi posekali skoraj vse nasade češpelj, ker so mislili, da ne bo mogoče dobiti zanje niti centezima. Gotovo za žganje se češpelj ne izplača saditi, pač pa se češplje v velikih množinah izvažajo. Poživela je tudi naša domača obrt lupljenja in sušenja češpelj, ki donaša nekaterim lepe dohodke.

Črešnje so naš najvažnejši izvozni sadni predmet. Na mestu so prav zelo zgodnje vrste črešenj ali pa poznejše, ki so trde in prestanejo daljši prevoz.

V splošnem si moramo zapomniti, da se moramo pri sadnem drevju boriti proti sadnim škodljivcem, pa naj si bo proti črvom, plesnobi, smoliki, itd. Drevo samo vsaditi ne zadostuje.

c) Vinogradništvo:

V zadnjih dveh letih vinogradništvo ni poznalo vinske krize, ker so bile v naših krajih slabe letine, v ostali Italiji pa tudi ne posebne. Zavedati se pa moramo, da nam ena velika vinska kriza ne utreče in tedaj bo naše vinogradništvo vrženo ob tla. Ne smemo misliti, da bodo vsa leta taka, kot je bilo leto 1925., ko se je prodal tudi slabejši vinski pridelek letine 1924.

Kaj naj storimo? Kjer je zemlja samo za v'noograd, tam naj vinograd ostane, kjer pa je zemlja za njivo, tam naj bo njiva. Ako zasajamo nove v'noograde, sadimo dobre in izbrane vrste in take vrste kot so klarna meja, glere in podobne naj izginejo.

Potrebno pa je tudi, da gojimo nekoliko vrst namiznega grozdja. V tem oziru smo daleč za pokrajnami ostale Italije. Pri nas imamo nekoliko vredno namizno grozdje vrste žlahtnina, a še tu imamo večinoma belo, dočim rabijo za izvoz predvsem rdeče vrste. Vpeljati moramo nekaj novih dobrih vrst namiznega grozdja.

Naše vinogradništvo pa trpi prav posebno vsled slabega kletarstva. Dober kletar bo napravil tudi iz slabega grozdja še

dovolj dobro vino, dočim bo slab kletar iz najboljšega grozdja napravil slabo vino. To opazujemo vsak dan. Žalibog so pa vsi naši kletarji precej slabi, ali pa jih sploh nimamo. Ponekod pa nimamo tudi kleti. Za majhne v'noograde, ki pridelajo majhne količine vina, so na mestu samo velike zadrudne kleti, ki pa morajo sprejemati grozdje in ne samo slabejšega ali celo pokvarjenega vina. Zadrudnih kleti imamo par, a še vedno premalo, in še te navadno nimajo pravega strokovno izvežbanega vodstva.

Naša domača žganjekuha v malem je unčena in pri sedanjih razmerah nemogoča. To ve vsak vinogradnik. Rešitev je samo ena, in ta je velika zadrudna žganjekuha. V l. 1925. imamo zaznamovati v tem oziru en napredek in sicer ustanovitev in dobro delovanje zadrudne žganjekuhe v Dornbergu v Vipavski dolini, ki ni v strahu za svoj izdelek. Žganjekuha v Dornbergu je lepa in vsakemu svetujemo, da si jo ogleda. Sedaj ima dva kotla, ki držita 10 hl. Žganjekuha je samo na ta način mogoča.

č) Živinoreja:

To je glavna panoga našega ozemlja in ne bo v Italiji nikdar odpovedala. V pretečenem letu je bila določena pasma goveje živine, ki naj se redi v posameznem ozemlju. Za naše gore je bila odločena belanska pasma, za ostalo pokrajno pa s'va rjava švicarska razen v majhnih delih Notranjske, kjer je bolj priljubljena simodolska.

Nujno je potrebno, da se naši kmetje brigajo za *živinorejo*, ki je podlaga kmetijstvu, ker nam daje stalen dohodek v mleku in pa gnoj za naše nikdar gnojne site zemlje. V zvezi z živinorejo pa mora iti roko v roki *travnništvo*. Brez dobrega travništva ne bo procvetala živinoreja. Travniki potrebujejo čiščenja, gnojenja in posejanja dobrih trav.

Živinoreja potrebuje dobrih hlevov. Vsak dober gospodar bi moral imeti pri hlevu dober gnojnik in pa gnojniško jamo, ki je zakladnica kmetijstva. V hlevu ne bi smeli pustiti kupov gnoja, ki dela živino in človeka bolanega.

Glavni dohodek od živinoreje je mlekarstvo, pa naj se prodaja mleko ali izdeluje sir ali maslo in skuta. To naši živinorejci uv'đevajo in zato se tudi širijo mlekarske zadruge kot gobe po dežju. Danes imamo v deželi že okoli 100 mlekar, seveda ogromno večino v naših Gorah.

Vsa ta ogromna količina mlekarja pa ni tako dobro organizirana, kot bi morala biti, ker razen Tolminskega masla in Bovškega sira nimamo kaj pokazati. Žalibog tudi imenovana dva izdelka nista na v'šku. Tu moramo napraviti korak naprej in organizirati na zadrudni podlagi prodajo masla in sira, čemur pa biti za podlago ureditev tipov sira, ki morajo biti vedno stalni. Ako bomo imeli v vsaki mlekarni drugačen sir in celo drugačne hlebe v posamezni mlekarni sami, ne bomo z našim izdelkom prodrli, pač pa bomo povzročili, da bo naš trg preplavljen z izdelkom iz drugih pokrajin. Osnutek prodaje na debelo naših mlekarskih izdelkov danes že imamo, za kar se mora pohvaliti Zadrudna zveza v Gorici, ki vnovčuje trenutno izdelek okoli 20 mlekar.

d) Industrija in obrt.

Mi Slovani v Italiji nimamo velike industrije, pač pa imamo nekoliko domače obrti, ki je celo deloma dobro razvita. V tem oziru moramo omeniti čevljarsko obrt v Mirnu pri Gorici (Čevljarska zadruga), mizarstvo v Solkanu, idrijsko čipkarstvo, kovaško obrt v Lokovcu pri Gorici (žalibog spi) in še par drugih. Marsikje bi se dalo še marsikaj urediti in organizirati, to pa zavisi od kraljevnik prilik.

Velike industrije je v naših krajih precej. V Istri imamo premogokope, ki zaposlujejo precej delavstva, v Trstu je danes malo brezposelnih in isto velja tudi za Gorico, kjer bo v bližnji Podgori velika tvornica, ki bo baje zaposlila okoli 5000 delavcev in še več. V Aidovščini se nahaja velika predilnica, ki bo tudi zaposlila 1500 delavcev. Rudnika v Idriji in Trbižu delujeta, obeta se nam nov premogovnik v Dol. Trbušji in mogoče tudi rudnik srebra na Slapu ob Idriji. Pri Kanalu deluje nova velika tvornica cementa, itd. Vse te industrije stoje na našem ozemlju, a kapital je tuj. Kjer nastane kakšna velika industrija, tam je naš rod udeležen le kot delavec. To je pač naša usoda, ker smo narod gospodarsko šibkih, a poštenih ljudi. Podietnega duha nam primanjkuje in pri tem nam žalibog primanjkuje tuj kapital.

Z industrijo v ozkem stiku je vprašanje delavstva. Danes ne moremo reči, da bi bilo pri nas na razpolago mnogo brezposelnega delavstva, ker ogromne množice naših ljudi so šle s trehuhom za kruhom v tuj svet, predvsem v Južno Ameriko in v Francijo. Bog jim dai srečo, da bi se jim tam dobro godilo in bi prišli s svojimi prihranki nazaj v domovino ter ojačili in olepšali naš dom.

*) Izhaja v Gorici, Corso Verdi 37. Stane letno 12 lir.

V novejšem času se razvija nova industrija, ali vsaj imenujejo jo tako: to je tujska industrija ali promet s tuci. Znano je, da imajo Svicarji glavne dohodke od tužcev, ki prihajajo v deželo in kjer puste precejšnje svote denarja. Tužci so pustili letos tudi v Italiji ogromne množine denarja; nekateri računajo to množino na 3000 milijonov lir.

Tujski promet narašča tudi pri nas, ker vsak meščan čuti potrebo, da v poletnih mesecih preživi vsaj teden ali dva nekje na deželi. Bogatejši gredo v kopaljšča in znana letovišča, ubožnejši Tržačani in Goričani pa pridejo na deželo, med kmete. Zalibog nimajo naši letoviščarji na deželi nobenih ugodnosti in zato pridejo enkrat, potem ne več. Navadno nimajo postelje, nimajo pometene sobe, nimajo sploh nobene postrežbe, pač pa morajo vse mastno plačati in večkrat še za denar ničesar ne morejo dobiti. Kdor hoče imeti korist od letoviščarjev, naj jim postreže. Občine naj bi skrbele za dobre ceste in ugodne prometne zveze, za izprehajališča, razsvetljavo, vodovode in podobne ugodnosti. Paziti moramo, da ima letoviščar kolikor mogoče udobnosti in ima o nas dobro mnenje. Ko se vrne v mesto, naj se ne vrne z občutkom, da je bil pri umazanih in surovih ljudeh, kar tužce odganja.

Naša gospodarska organizacija.

Naša in vsaka gospodarska organizacija malega kmeta in delavstva sloni na združništvu. Mi imamo precejšnje število najrazličnejših zadrug, ki se naslanjajo na dve Zvezi, in sicer na starejšo Zadrugno zvezo v Gorici in na po vojni ustanovljeno Zadrugno zvezo v Trstu. Prva šteje okoli 175 včlanjenih zadrug, druga okoli 130.

Skoraj vsak naš gospodar je tudi včlanjen v eno ali drugo zadrugo, večinoma v kakšen denarni zavod, v *posojilnico*, katerih je v deželi okoli 150. Posojilnice zbirajo težko prisluženi denar, ga posojajo po nižjih obrestih kot banke in nudijo tudi za prihranke *mного višje jamstvo, kot vsaka banka*. Banke nimajo nobenega jamstva kot le svoj akcijski kapital, za vsako posojilnico stoji pa navadno vsaj 100 kmetovalcev s celim svojim premoženjem. Kakšno jamstvo nam nudijo banke, nam je pokazala »naša« Jadranska Banka, ki je požrla vsaj 60 odst. vseh vlog. Pri posojilnici to ni mogoče.

Marsikdo pa si noče izposoditi denarja pri posojilnici, ker noče, da bi drugi vedeli, koliko je dolžan. Raže si izposodi pri banki. Dobè se med našim ljudstvom celo taki ljudje, ki delajo agitacijo za banke in posredujejo posojila. Danes je že par naših vasi zadolženih pri bankah in ko bo začel boben peti, bo tuja banka lastnica premoženja in od tam bo izginil samostojen kmet. Na njegovo mesto bo prišel upravitelj banke in kdor bo hotel zemljo obdelovati, jo bo obdeloval kot kolon.

Posojilnice so marsikoga rešile kolonstva in oderuštva in upamo, da je v našem ljudstvu toliko zdravega jedra, da ne bo zopet hotelo postati kolon.

Sirov dežele imamo mnogo *konsumnih društev*, nekatera od teh cvetejo, druga pa hirajo brez pravega vodstva, ker večkrat primanjkuje strokovnih moči. Govorilo in pisalo se je o osrednji blagovni centrali in izgleda, da smo danes na pravi poti glede tega, ker se taka centrala organizira s pomočjo Zadrugne zveze v Gorici.

Konsumne zadruge pa moramo pravilno razumeti. Člani naših konsumov predvsem mislijo, da morajo pri zadrugi, v konsumu dobiti vse blago bolj po ceni kot pri zasebnem trgovcu. To ni pravo načelo. Zadruge morajo prodajati članom pošteno dobro blago in dobiček obrniti v prid zadrugičnikom. Namen zadruge je ta, da onemogoči mešetarstvo, ki danes najbolj podražuje blago. To mora zadrugičništvo doseči in zato naj zadrugičniki ne zahtevajo od zadruge vsega blaga po nižji ceni nego je pri trgovcu. Zavedati se tudi moramo, da zadrugičništvo ni staro še niti 100 let, dočim ima kapitalizem za seboj že tisočletja življenja. Ako zadruge že vpliva vsaj uravnavno na cene, je s tem dosegla precej. Kmetje, delavci in mali obrtniki! Ako se hočete rešiti krempljev kapitalizma, oklenite se naših zadrug, ki so poklicane, da prevzamejo prej ali slej vse gospodarstvo v svoje roke. Kedaj se bo to zgodilo, zavisi od Vas.

V naši gospodarski organizaciji primanjkuje danes en veli' člen, in sicer močna organizacija za izvoz naših kmetijskih pridelkov, katerih ni malo. Imamo na stotine vagonov črešenj, na stotine vagonov zelenjave, na stotine vagonov zgodnjega krompirja, hrušk, jabolk itd. itd. Vse to blago pa gre skozi roke včasih poštenih, večinoma pa brezvestnih trgovcev.

Taka močna organizacija mora imeti mnogo kapitala in mora imeti spretno vodstvo, razvijati se pa mora počasi in ne kar čez noč.

Začetkom l. 1925. smo imeli zaznamovati že dober osnutek za tako veliko izvozno organizacijo, pod okriljem Zadrugne

zveze v Gorici, a osnutek je bil uničen po neprijateljih imenovane Zveze. To naj nam bo ena izkušnja več za bodočnost.

Glede gospodarske organizacije nimamo mnogo, a nekaj imamo. Potrebno je to malo negovati, gojiti in lahko upamo, da se bo razvilo v mogočno drevo. Kot pa raste drevo počasi, a trdno, tako se mora razvijati tudi gospodarska organizacija.

Sklepne pripombe.

Kakšna je torej slika gospodarstva v naši deželi?

Za celotno sliko bi morali pogledati še marsikatero vprašanje n. pr.: vprašanje vojne odškodnine, vprašanje državnih, deželnih in občinskih davkov, vprašanje izseljeništvu itd. itd.

V gospodarskem blagostanju se naše ljudstvo gotovo ne nahaja. Med kmetskim delavstvom opažamo veliko pomanjkanje delavnih sil, vsled česar so njeve marsikje zanemarijene. Delavci sicer lahko dobe zaslužek, a ne velik. Trda se plete povsod. Denarja povsod primanjkuje in ljudje se povprašujejo, kam je zginil? Davki so visoki in različni, stroški pogosti in veliki, dohodki pičli.

In vendar naše ljudstvo ne obupa. Kdor je obupal, je že šel; kar je zdravega, to je obveljalo, in zdravega je v našem ljudstvu mnogo. Sicer se pojavlja tu pa tam piančevanje in zapravljanje, a ne več tako hudo kot v prvih letih po vojni. Plesi so nekoliko redkejši, kljub temu da jih je še vedno 100 odst. preveč.

Izgleda pa, da se vrača v naše ljudstvo zavest, da se moramo boriti za življenje, da je borba za obstanek huda, a da je pošten trud, pošteno delo vredno božjega blagoslova. Zato pa zavedajmo se, da smo sami svoje sreče kovači.

Delajmo!

ALOJZIJ BAJEC,

vinnatej Zadrugne zveze, Gorica.

O PRISTOJBINAH.

O tem predmetu sem pisal pred par leti za »Ljudski koledar«, ki ga je izdalo Kat. tisk. društvo v Gorici. Od takrat so se po vsej strani vse postavke spremenile. Pisati o pristojbinah je nehvaležen posel, ker se zakon, ki to vprašanje urejuje, pogosto spreminja. Ni izključeno, da ne bo tudi to, kar danes pišem, preden pride v tisk, že spremenjeno.

Da zadeva nas tu v novih provincih Italije ista dolžnost, plačevati pristojbine, kot prebivalstvo starih provinc, mi ni treba še posebej poudarjati. Z dnevom 1. julija 1923. smo bili izrednačeni glede plačevanja pristojbin s provincami stare Italije.

Da obstoja registerski urad, pri katerem moramo predložiti v registracijo vsako pogodbo najpozneje 20 dni po nje izstavitvi;

da odmeri ta urad pristojbino, ki jo je treba plačati takoj; da zadeva dolžnost prijave vse prizadete pogodbenike; da je za opuščene ali neresnične prijave predpisana občutna kazen;

da se spisov, podvrženih registraciji, a ne prijavljenih v registracijo, ne more uveljaviti pred sodnijo, dokler ni bila izvršena registracija in plačana razun pristojbine še občutna kazen, to vse nam je že znano; zanima nas le še višina pristojbin, ki jih imamo plačati.

In ker je moj spis namenjen pred vsem našim denarnim zadrugam, bom pisal v prvi vrsti o pristojbinah, ki zanimajo te zadruge in še le v drugi vrsti o pristojbinah tičočih se naših konsumnih zadrug, trgovcev in drugih.

1. Menica.

Menica je pri naših denarnih zadrugah skoraj popolnoma izpodrinila zadolžnico, zato je potrebno, da se seznanimo s pristojbinami o menici.

Pristojbinski cenovnik našteva osem vrst menic. Za nas prihaja v poštev:

a) menica, ki zapade v plačilo v štirih mesecih po nje izstavitvi;

b) menica, ki zapade v plačilo v šestih mesecih po nje izstavitvi;

c) menica, ki zapade v plačilo po šestih mesecih po nje izstavitvi in

d) menica, na kateri ni vpisan niti dan izstavitve, niti dan dospelosti (bianko menica).

Ostale štiri vrste nimajo za nas pomena.

Za posojilo, katero se je posojiljemalec obvezal plačati najkasneje v štirih mesecih, vzamemo menico pod a), ki stane:

za znesek do 200 lir	L —.30
za znesek od 200 do 400 lir	L —.50
za znesek od 400 do 600 lir	L —.70
za znesek od 600 do 800 lir	L —.90
za znesek od 800 do 1000 lir	L 1.30
za znesek od 1000 do 2000 lir	L 2.50
za znesek od 2000 do 3000 lir	L 3.70
za znesek od 3000 do 4000 lir	L 4.90
za znesek od 4000 do 5000 lir	L 6.10

itd. za vsakih 1000 lir ali odlomek od tisoč lir, L 1.20 več.

Za posojilo, katero se je posojiljemalec obvezal plačati najkasneje v šestih mesecih, vzamemo menico pod b), ki stane:

za znesek do 100 lir	L —.30
za znesek od 100 do 200 lir	L —.50
za znesek od 200 do 300 lir	L —.70
za znesek od 300 do 400 lir	L —.90
za znesek od 400 do 500 lir	L 1.30
za znesek od 500 do 600 lir	L 1.50
za znesek od 600 do 700 lir	L 1.70
za znesek od 700 do 800 lir	L 1.90
za znesek od 800 do 900 lir	L 2.10
za znesek od 900 do 1000 lir	L 2.50
za znesek od 1000 do 1500 lir	L 3.70
za znesek od 1500 do 2000 lir	L 4.90
za znesek od 2000 do 2500 lir	L 6.10
za znesek od 2500 do 3000 lir	L 7.30
za znesek od 3000 do 3500 lir	L 8.50
za znesek od 3500 do 4000 lir	L 9.70
za znesek od 4000 do 4500 lir	L 10.90
za znesek od 4500 do 5000 lir	L 12.10
za znesek od 5000 do 6000 lir	L 14.50
za znesek od 6000 do 7000 lir	L 16.90
za znesek od 7000 do 8000 lir	L 19.30
za znesek od 8000 do 9000 lir	L 21.70
za znesek od 9000 do 10000 lir	L 24.10

itd. za vsakih 1000 lir ali odlomek od tisoč lir, L 2.40 več.

Za posojilo, katero posojiljemalec ne misli plačati v šestih mesecih, vzamemo menico pod c), ki stane:

za znesek do 100 lir	L —.50
za znesek od 100 do 200 lir	L —.90
za znesek od 200 do 300 lir	L 1.50
za znesek od 300 do 400 lir	L 1.90
za znesek od 400 do 500 lir	L 2.50
za znesek od 500 do 600 lir	L 2.90
za znesek od 600 do 700 lir	L 3.30
za znesek od 700 do 800 lir	L 3.90
za znesek od 800 do 900 lir	L 4.30
za znesek od 900 do 1000 lir	L 4.90
za znesek od 1000 do 1500 lir	L 7.30
za znesek od 1500 do 2000 lir	L 9.70
za znesek od 2000 do 2500 lir	L 12.10
za znesek od 2500 do 3000 lir	L 14.50
za znesek od 3000 do 3500 lir	L 16.90
za znesek od 3500 do 4000 lir	L 19.30
za znesek od 4000 do 4500 lir	L 21.70
za znesek od 4500 do 5000 lir	L 24.10
za znesek od 5000 do 6000 lir	L 28.90
za znesek od 6000 do 7000 lir	L 33.70
za znesek od 7000 do 8000 lir	L 38.50
za znesek od 8000 do 9000 lir	L 43.30
za znesek od 9000 do 10000 lir	L 48.10

itd. za vsakih 1000 lir ali odlomek od tisoč lir, L 4.80 več.

Doslej so se uporabljale menice z zapadlostjo do šestih mesecev, v našem slučaju pod b), tudi za taka posojila, ki niso bila vrnjena v šestih mesecih. Zadruga je s tako menico lahko čakala na plačilo 3 leta, ne da bi bila zgubila niti trohice pravic, ki so ji zajamčene po meničnem pravu. Odslej to ni več priporočljivo. Pristojbinski zakon z dne 30. decembra 1923, štev. 3208 govori o dokolekovanju menic, če niso bile tekom šestih mesecev po njihovi izstavitvi predložene v plačilo. To se sicer nanaša le na menice na vpogled (a vista); dosledno temu pa je pričakovati, da se raztegne ta določba tudi na ostale menice. In za ta slučaj je dobro, da kolekujejo naše denarne zadruge

svoje menice tako, da jih ne bo treba pozneje dokolekovati. S tem bo tudi vstrečeno smislu sedaj obstoječega pristojbinskega zakona.

Pristojbina za menice pod d) to so bianko menice, je enaka pristojbini menice pod c). Našim denarnim zavodom pa teh menic ne priporočam, ker je evidenca o njih nedoločeni zapadlosti nemogoča.

2. Zadolžnica.

Dasi je zadolžnica skoraj popolnoma izginila pri naših denarnih zadrugah, in morala napraviti prostor menici, so vendar še slučajji, ki s'lijo zadrugo poseči po zadolžnici. To se zgodi takrat, ko dá zadruga posojilo proti zemljeknjižni varščini, ali kakor pravimo po navadi, na vknjižbo.

Zadolžnico napišemo na »Carta bollata« za 3 lire. Carta bollata ima na vsaki strani 25 vodoravnih in 2 pokončni črti. Popisati se sme le prostor, ki se nahaja med vodoravnimi in pokončnimi črtami.

Registerska pristojbina znaša L 1.30 za vsakih 100 lir, vknjižninska taksa po L 2.50 od vsakih 100 lir.

Potemtakem stane zadolžnica za posojilo 1000 lir, brez pravice vknjižbe:

Carta bollata	L 3.—
Registerska pristojbina 10×1.30	L 13.—
skupaj	L 16.—

Če pa zadolžnico vknjižimo, moramo plačati še vknjižninsko takso, ki stane 10×2.50 L 25.— vsega skupaj torej L 41.— brez stroškov za legalizacijo podpisov pri notariu.

3. Knjige.

Trgovski zakon navaja le dve vrsti trgovskih knjig:

- Libro giornale in
- Libro degli inventari.

V kategorijo pod a) spada naš blagajniški dnevnik, v kategorijo pod b) pa:

- knjiga za hranilne vloge,
- knjiga za posojila,
- knjiga za tekoče račune,
- knjiga za deleže,
- knjiga inventarja in
- knjiga bilanc.

Pri konsumnih zadrugah spada:

- amerikanski žurnal,
- knjiga došlih faktur in
- knjiga faktur o prodanem blagu v kategorijo pod a);
- knjiga upnikov in dolžnikov,
- skontro blaga in
- knjiga, v katero vpišemo konec leta v zalogi se nahajajoče blago pa v kategorijo pod b).

Zakon zahteva, da trgovske knjige, ki jih vodijo banke, trgovci, industrijalci, gospodarske zadruge, posojilnice in druge sorodne ustanove, kolekujemo na ta način, da nalepimo na vsako polo v vezani knjigi, obsegajočo 4 strani, po en kolek za 10 stotink.

4. Istočako kolekujemo pri zadrugah imenik članov in zapisnike načelstvenih in nadzorstvenih sej ter zapisnike občnih zborov s kolekom 10 stotink vsako polo obsegajočo 4 strani.

5. Hranilne knjižice, glaseče se na ime vlagatelja ali na prinesitelja, kolekujemo tako, da nalepimo na vsak list obsegajočo 4 strani, kolek za 50 stotink.

6. Knjižice tekočih računov, sem spadajo tudi posojilne knjižice, kolekujemo, če ne obsegajo več kot 5 pol, s kolekom dveh lir, ako pa obsegajo več kot 5 pol, kolekujemo vsako polo s kolekom 50 stotink.

Koleke, ki smo jih nalepili na knjige in knjižice, prepečati registerski urad.

7. Računske izvlečke in prepise računov iz trgovskih knjig, obvestila o bremcnopisih in dobropisih na tekočem računu, potrdila o pravilnosti računskega izvlečka, kolekujemo, ne oziraje se na višino zneska, s kolekom 20 stotink.

8. Zapiske, zaključke in prepise naročil, četudi niso podpisani, izstavljeni:

- po trgovskih potnikih in zastopnikih trgovskih hiš,
- po dobaviteljih ali trgovskih hišah samih, ne oziraje se na vrednost naročenega blaga, kolekujemo s kolekom 10 stot.

9. Istotako kolekujemo s kolekom 10 stotink potrdila o sprejetju naročil, ki jih pišejo dobavitelji naročnikom.

10. Knjige tujcev, ki jih vodijo hotelirji, gostilničarji in druga podobna podjetja, kolekujemo vsako polo s kolekom 2 lir.

11. Izpiske ali prepise iz matrik, naj jih vodi kdorkoli, to so: domovnice, rojstni listi, poročni listi in mrtvaški listi pišemo na »carta bollata« za 4 lire.

12. Navadna potrdila, pobotnice, račune, sezname in podobne listine kolekujemo:

do zneska L 100.— s kolekom L —,10
do zneska L 1000.— s kolekom L —,50
do zneska L 3000.— s kolekom L 1.—
do zneska L 6000.— s kolekom L 2.—
do zneska L 10000.— s kolekom L 3.—
do zneska L 13000.— s kolekom L 4.—
do zneska L 16000.— s kolekom L 5.—
do zneska L 20000.— s kolekom L 6.—
do zneska L 23000.— s kolekom L 7.—
do zneska L 26000.— s kolekom L 8.—
do zneska L 30000.— s kolekom L 9.—

itd. za vsakih 1000 lir ali odlomek od 1000 lir 30 stotink več, do zneska 200000 lir. Pobotnice za zneske čez 200000 lir kolekujemo s kolekom 60 lir.

13. Izmenjava blaga.

Pod izmenjavo blaga (scambio) razumevamo kupčijo z blagom, ki se vrši med pridelovateljem, tovarnarjem, trgovcem in zasebnikom. Blago samo delimo v štiri pristojbinske kategorije.

V I. kategorijo spadajo pridelki in izdelki, ki jih neobhodno potrebujemo za preživljanje;

v II. kategorijo spadajo surovine in nekatere potrebščine za kmetijstvo;

v III. kategorijo spadajo izdelki in pol izdelki;

v IV. kategorijo pa luksurijozno blago.

Predmeti I. kategorije so:

Žito, koruza, ječmen, riž in njihovi podizdelki: otrobi, krmilna moka in riževe pleve. Nadalje: moka, drobne otrobi, testenine, vrtni pridelki, sveže in suho sadje, paradižnikove konzerve, meso, mesni izdelki, mesne in ribje konzerve, perutnina, domači zajci, ribe, jajca, mleko, maslo, sir, slanina, mast, olje in olive, kis če ni v botiljah, sladkor, kava in kavine prmesi. Nadalje: kurivo, petrolej in bencina, mlo za pranje in žug.

Račune o predmetih I. kategorije kolekujemo za zneske:

od 1 do 100 lir s kolekom L —,10
od 100 do 1000 lir s kolekom L —,50
od 1000 naprej s kolekom L 1.—

Predmeti II. kategorije so:

Surovine, apno, kreda, cement, barve, opekarski izdelki, umetna gnojila, žveplo, asfalt, oves, bencina in petrolej če se jih ne uporablja za kurivo, svilodi (galeta), predivo, karbid, rožiči, kmetijski pridelki, tamarindo, vosek, kosti, bombaž, žima, morska trava, seno, kostna moka, gobe, led, pesek, koruza za krmo, masti in olja za strojni pogon, volna, hmelj, surov marmor, cementni izdelki za stavbinske svrhe, kovine v kosih in palicah, med v satovju, proso, laneno olje, slama, surove kože, sviloprejkino seme, laneno seme, soda, stearina in cunje.

Račune o predmetih II. kategorije kolekujemo za zneske

do 20 lir s kolekom L —,10
do 40 lir s kolekom L —,20
do 60 lir s kolekom L —,30
do 80 lir s kolekom L —,40
do 100 lir s kolekom L —,50
do 200 lir s kolekom L 1.—
do 300 lir s kolekom L 1.50
do 400 lir s kolekom L 2.—

itd. za vsakih nadaljnjih 100 lir ali odlomek od 100 lir, 50 stotink več.

Predmeti III. kategorije so:

Navadni krojaški, čevljarški, mizarski in drugi izdelki in polizdelki rokodelcev; sukno, tkanine in podobni predmeti, ki

odgovarjajo našim vsakdanjim potrebam. (Izvezeti so luksurijozni predmeti). Nadalje goved, vštrevši ona, ki je določena za zakolj in zaklana živina.

Račune o predmetih III. kategorije kolekujemo za zneske

do 20 lir s kolekom L —,20
do 40 lir s kolekom L —,40
do 60 lir s kolekom L —,60
do 80 lir s kolekom L —,80
do 100 lir s kolekom L 1.—
do 200 lir s kolekom L 2.—
do 300 lir s kolekom L 3.—
do 400 lir s kolekom L 4.—

itd. za vsakih nadaljnjih 100 lir ali odlomek od 100 lir, 1 liro več.

Predmeti IV. kategorije so:

Izdelki iz morske pene, izdelki iz srebra in zlata, luksurijozni avtomobili, izdelki iz slonove kosti, biseri, rokavice iz kože, čipke, kožuhovina, glsövirji, perje za okraske ženskih klobukov, vezanine, svila in orientalske preproge. Nadalje mizarski izdelki, če znaša cena:

1 postelje za 1 osebo	nad 1500 lir
1 postelje za 2 osebi	nad 2500 lir
1 nočne omarice z nastavkom	nad 400 lir
1 predalčnika z nastavkom	nad 2000 lir
1 omare z dvemi vrati	nad 3000 lir
1 omare s tremi vrati	nad 5000 lir
1 omare za obleko	nad 2000 lir
1 jedilnice	nad 3000 lir
1 mize za raztegniti	nad 1500 lir
1 tapcirane stolice	nad 300 lir
1 kanapeja	nad 1200 lir
1 poltrone	nad 600 lir
1 mize	nad 500 lir
1 omare s steklom ali zrcalom	nad 1500 lir

Nadalje: umivalniki, toaletne mizice, pisalne mize, divani, omare za knjige, navadne omare, če znaša cena nad 2000 lir.

Nadalje omare za shrambo perila, posode in drugih podobnih predmetov, tapciranih poltron, riposejev itd. če znaša cena nad 1000 lir.

Račune o predmetih IV. kategorije kolekujemo za zneske:

do 20 lir s kolekom L —,40
do 40 lir s kolekom L —,80
do 60 lir s kolekom L 1.20
do 80 lir s kolekom L 1.60
do 100 lir s kolekom L 2.—
do 200 lir s kolekom L 4.—
do 300 lir s kolekom L 6.—
do 400 lir s kolekom L 8.—

itd. za vsakih nadaljnjih 100 lir ali odlomek od 100 lir 2 liri več.

Mogoče se bo komu zdelo nepotrebno, da sem razne kose pohištva navedel imenom, ker je pa mizarstvo v naši deželi zelo razvito, bo marsikateremu mizarju, ki ni vedel kak kolek naj nalepi na svoj račun, moja navedba dobrodošla.

14. Les.

Glede mehkega, t. j. hojevega, srmekevega, borovega in mecesnovega lesa veljajo od 1. julija t. l. sledeče določbe:

Pristojbina znaša za vsakih 100 lir vrednosti ali povprečne tržne cene:

a) L 1.50 od hlodov pripeljanih iz gozda, ne oziraje se na to, ali so bili vkupljeni od države, občine ali zasebnega gospodarja.

b) L —,50 od hlodov obtesanih s sekuro.

c) L 1.— od žaganega lesa (desk), od vsega tistega lesa, ki se je nahajal dne 30. junija t. l. v skladiščih trgovcev.

Račune o razprodaji lesa od katerega je bila plačana pristojbina, navedena pod a), b) in c) kolekujemo:

do 100 lir	L —,10
od 100 do 1000 lir	L —,50
od 1000 do 200000 lir	L —,30

za vsakih tisoč lir.

Od pogodb napravljenih med lastniki gozdov in onimi, ki so kupili gozdove za izsekati, se plača razun pristojbine navedene pod a) še 1 odst. registerska pristojbina.

Od lesa, ki ga uvozimo iz inozemstva, znaša uvozna carina:

a) 1 odst. od priprasto obtesanih hlodov, ki po njihovi naravi niso sposobni za predelavo;

b) 1 in pol odst. od surovega ali s sekiro obtesanega lesa;

c) 2 odst. od rezanega lesa (desk).

Račune o razprodaji tega lesa kolekujemo kakor zgoraj:

do 100 lir	L —.10
od 100 do 1000 lir	L —.50
od 1000 do 200000 lir	L —.30

za vsakih 1000 lir.

POŠTNE PRISTOJBINE.

za kraljestvo in italj. nasebine, kakor tudi za ljudovlado S. Marino, za Dodekanez in Albanijo.

<i>Pisma</i> , navadna za vsakih 15 gramov	L.—60
" v kraju samem za vsakih 15 gramov	"—30
" naslovljena vojakom (izvzemši častnike) in za županstva za vsakih 15 gramov	"—30
<i>Dopisnice</i> , z daljšim besedilom	"—40
" z daljšim besedilom v kraju ter naslovljene vojakom	"—20
" s plačanim odgovorom	"—80
" s plačanim odgovorom v kraju	"—40
<i>Razglednice</i> , z ne več negoli 5 besedami	"—20
" z več negoli 5 besedami v kraju ali poslanske vojakom	"—20
" z več negoli 5 besedami izven kraja	"—40
<i>Posetke</i> (vizitke) z ne več negoli 5 besedami	"—20
<i>Obvestila</i> o rojstvu, smrti, poroki in slična	"—20
<i>Trgovski računi</i> (fakture), ki ne presegajo 15 gr.	"—30
<i>Rokopisi</i> za prvih 200 gramov	"—60
" za vsakih nadaljnjih 50 gr. do najvišje teže 2 kg	"—20
<i>Časopisi</i> in sicer dnevnik za vsak iztis, ki ne presega 50 gr. v poštno tekočemu računu	"—01
" in sicer dnevnik, ki presegajo predpisanih 50 gr. za vsakih nadaljnjih 25 gr. dodatna pristojbina (v pošt. tek. računu)	"—006
<i>Časopisi</i> in sicer tedniki za vsak iztis, ki ne presega 50 gr. (v pošt. tek. računu)	"—013
" isti, za vsakih nadaljnjih 50 gr. (v pošt. tek. rač.)	"—011
<i>Mesečniki</i> , četrtniki, polletniki, ceniki, katalogi (v pošt. tek. rač.) za vsak iztis do 50 gr.	"—016
" isti, za vsakih nadaljnjih 50 gr. (v pošt. tek. rač.) dodatno	"—011
<i>Tiskovine</i> večje obsežnosti, kojih ena stran presega 25 cm, izvzemši če jih odpošlje založnik, plačajo dodatno pristojbino	"—10
" periodične (časopisi) poslanske izven pošt. tek. rač. od zasebnikov za vsakih 50 gr.	"—10
" neperiodične, (knjige, brošure itd. poslanske od kogar si bodi za vsakih 50 gr. (do največje teže 2 kg)	"—10
<i>Vzorec</i> brez vrednosti za prvih 100 gr.	"—40
" brez vrednosti za vsakih nadaljnjih 50 gr. (do najvišje teže 350 gr.)	"—20
<i>Ekspresna pristojbina</i> , poleg običajne pristojbine	"—70
Ekspresne pošiljke se dostavljajo le v mejah obveznega pošt. okrožja, izven tega se dostavljajo proti sledečim potninam: a) do 500 m	"—30
b) nad 500 m za vsak km ali del istega	"—60
Te potnine se pri slabem vremenu in za nočni čas zvišajo do dvojnega zneska.	
<i>Priporočitev</i> (rekomandacija) poleg običajnih pristojbin (Odškodnina za izgubljene priporočene pošiljke znaša 15 L)	"—60
<i>Zavarovanje pisem</i> (denarnih), vrhu običajne pristojbine in pristojbine za priporočitev za prvih 200 Lir	L.—80
za vsakih nadaljnjih 100 Lir (ali manj)	"—30
Zavaruje se lahko do zneska 1000 Lir; pri poštah uradih III. razreda do 500 Lir.	
<i>Povratnice</i>	"—60
<i>Povzetje</i> , stalna pristojbina	"—50

<i>Za poštnoležeče</i> pošiljke vrhu običajnih pristojbin	"—20
ako te pristojbine ne plača odpošiljatelj	"—30
<i>Zavoji</i> do teže 1 kg	"—250
" " " 3 "	"—5
" " " 5 "	"—8
" " " 10 "	"—13
prazni nazaj	"—3

Pri zavojih večje obsežnosti 50% doplačila. Zavoji nad 10 kg se ne sprejmejo.

Poštna spremnica za zavoj stane 2 Liri (oz. 3 L) kar se pa pri plačanje pristojbine odšteje.

<i>Zavarovanje zavojev</i> , poleg običajne pristojbine za prvih 200 Lir	"—1
za vsakih nadaljnjih 100 L ali ulomek istih	"—50
Zavarovani zavoji morajo biti zašiti v platno in šivi gosto zapečateni.	
<i>Povzetje pri zavojih</i> do 1000 Lir	"—60
<i>Pristojbina za shrambo</i> zavojev na pošti pri navadnih zavojih dnevno	"—25
vendar le do najvišje vsote 5 Lir	
<i>Pristojbina</i> ista pri zavojih z navedeno vrednostjo dnevno do najvišje vsote 8 Lir	"—40
Brezplačno hrani pošta zavoj le tri dni.	
Odškod. za izgubljene navadne zavoj znaša 25 L.	
<i>Poštne nakaznice</i> do 25 Lir	"—40
" od 25 Lir do 50 Lir	"—80
" " 50 " " 100 "	"—120
" " 100 " " 200 "	"—2
" za vsakih nadaljnjih 100 L ali ulomek istih naslovljene vojakom z najvišjim zneskom	"—50
25 Lir	"—20
<i>Tiskovina poštne nakaznice</i>	"—10
<i>Brzjavne nakaznice</i> poleg običajnih pristojbin za navadno nakaznico in za brzjavko še	"—50
Najvišja dovoljena svota 1000 Lir.	
<i>Reklamacije</i>	"—40
<i>Pismene prošnje</i> za premembo naslova že odposlanih pošiljatev i. t. d.	"—60
<i>Poštne legitimacije</i>	"—2
<i>Splošna določila</i> . Nefrankirana pisma, nefrankirane dopisnice z daljšim besedilom, nefrankirani trgovski računi, rokopisi in vzorci plačajo globo, ki znaša dvojnjo vsoto pristojbine. Nezadostno frankirani pa plačajo globo dvojnje vsote primanjaja. Nefrankiranih ali nezadostno frankiranih dopisnic ali razglednic, ki ne obsegajo več negoli 5 besed besedila, pošta sploh ne odpošilja, kakor tudi drugih zgoraj ne navedenih pošiljatev.	
<i>Pristojbina</i> za pisma in druga obvestila s strani županstev se zniža na polovico. Poštnoležeča pisma morajo imeti pravi naslov prejemnika in ne izmišljenega. Naslovljena morajo biti na prejemnike, ki so dosegli 18. starostno leto.	
<i>Brzjavke</i> , navadne 25 st. za besedo najmanj (8 besed) L. 2—	
nujne plačajo trikratni znesek	"—6
<i>Brzjavna nakaznica</i> poleg 25 stot. za vsako besedo	"—3
<i>Brzjavna nujna nakaznica</i> plača trikratni znesek poleg 75 stot. za vsako besedo.	"—9
<i>Navadno obvestilo</i> , da je došla brzjavka na svoj naslov	"—2
<i>Nujno obvestilo</i>	"—6
<i>Navadno obvestilo</i> za brzjavno nakaznico	"—3
<i>Nujno obvestilo</i>	"—9

Poštni promet z inozemstvom.

<i>Navadna pisma</i> v Avstrijo, Češko-Slovensko, Rumunijo in Ogrsko	L.—75
<i>Dopisnice</i> v te države	"—45
Za Albanijo veljajo iste pristojbine kakor za notranost kraljestva.	

Pristojbine za druge države.

<i>Pisma</i> do 20 gr.	L. 1:25
za vsakih nadaljnjih 20 gr.	"—75
<i>Dopisnice</i>	"—75
s plačanim odgovorom	"—150
<i>Razglednice</i> s samim podpisom	L.—25
<i>Rokopisi</i> za vsakih 50 gr.	"—25
" najmanjša pristojbina	"—125

Vzorci za vsakih 50 gr.	L—25
" najmanjša pristojbina	" —50
Tiskovine za vsakih 50 gr.	" —25
Priporočitev	" 1'25
Povratnice	" 1'25
Reklamacije	" 2'50
Prošnje za spremembo naslova i. t. d.	" 2'50
Ekspressi	" 2'50
Povzetje (poleg sorazmerne pristojbine L—50 za vsakih 100 lir in ulomek)	" 1—
Poštne legitimacije	" 5—
Pristojbina za poštroležeče pošiljke, ako plača odpošiljatelj	" —20
" ista, ako jo plača prejemnik	" —30
Zavarovalnina za vsakih 300 Lir	" 1'25
Škatle z označeno vrednostjo, poleg pristojbin za priporočitev, zavarovanje in obnovitev na carinskem uradu za vsakih 50 gr najmanjša pristojbina	" 1—
" "	" 5—
Pristojbina za obnovitev škatle na car. uradu	" 2'50
Mednarodne poštne nakaznice stalna pristojbina (poleg sorazmerne pristojbine L 0'50 za vsakih 100 lir ali ulomek)	" 1'50

SEJMI *)

Ajdovščina — 10. marca, križev petek, 24. junija, 10. avg., 15. okt. — *Akvileja* (Oglej) — 26. do 28. marca, 11. do 13. julija, 19. do 21. decembra. — *Avče* — nedeljo po 5. avgustu. — *Bazovica* — 20. dne vsakega meseca. — *Bitinje* — dan sv. Ane 26. julija. — *Boljunec* — 24. vsakega meseca in 1. septembra. — *Bovec* — 14. februarja, dan po veliki noči in po binkoštih, nedeljo po 25. juliju, nedeljo po 28. oktobru, 21. novembra in nedeljo po 13. decembru. — *Breginj* — prvi četrtek aprila in prvi četrtek oktobra. — *Brezovica* — 28. aprila, 3. julija, 17. oktobra. — *Buje* — 31. januarja, 8. septembra. — *Buzet* — ponedeljek po sv. imenu Marijinem. — *Cerkno* — sredpostni ponedeljek, 23. aprila, 14. septembra, 4. novembra. — *Cerovo* — 25. aprila, 16. maja, 26. junija, 12. julija, 16. avgusta. — *Cres* — 5. do 7. avgusta. — *Cepovan* — 15. septembra. — *Červinjan* — ponedeljek po sv. Martinu 3 dni. — *Črničje* — prvo nedeljo po sv. Vidu. — *Črni Vrh* — sv. Jurija dan, nedeljo po sv. Marjeti, ponedeljek po malem Šmarnu, nedeljo po sv. Martinu. — *Dekani* — 9. marca, 9. jun., 9. septembra, 9. decembra (živalski semnji). — *Devin* — 24. junija (konjski semnji). — *Divača* — 26. dan vsakega meseca. — *Dolina* — 4. julija. — *Dol-Otlica* — prvo nedeljo v septembru. — *Dornberg* — 15. septembra. — *Dutovlje* — 3. februarja in vsakega 4. dne v mesecu (živalski in kramar. sejmi). — *Goče* — dan sv. Andreja (prašiči). — *Gorica* — vsak drugi in zadnji četrtek v mesecu, 16. marca osem dni, 24. avgusta 14 dni, 1. okt. osem dni, ponedeljek po sv. Andreju 14 dni. — *Gorjansko* — dan sv. Mohorja. — *Gradišče ob Soči* — vsak drugi terek, 20. januarja, ponedeljek in terek po prvi nedelji aprila, osem dni po veliki noči. — *Herpelle* — vsak drugi dan v mesecu. — *Hrastovlje* — na praznik sv. Treh kraljev. — *Idrija* — velikonočno sredo, 16. maja, o sv. Janezu, 15. septembra, 15. oktobra sv. Terezije dan, 16. novembra, dan sv. Barbare. — *Iirska Bistrica* — prvi ponedeljek meseca junija, ponedeljek po sv. Juriju, prvi ponedeljek po malem Šmarnu, ponedeljek po sv. Martinu. — *Jelšane* — 1. aprila. — *Kanal* — ponedeljek pred sv. Martinom, 19. marca sv. Jožefa dan (nov!). — *Klana* — na dan sv. Roka, 16. avg., dan sv. Jeronima, 30. septembra. — *Kobarid* — 9. marca, 13. junija, dan po rojstvu M. D. in ponedeljek po zahv. nedelji. — *Kojsko* — ponedeljek po sv. Juriju, ponedeljek po posv. cerkva. — *Komen* — sv. Jurija 24. apr. sv. Tilha (v

Svetem), mal. Šmarna (v Tomaževici), sv. Ivana (v Volčjem Gradu), sv. Križa (v Ivanjem Gradu). — *Koper* — 21. septembra, 21. oktobra. — *Krmin* — 25. junija in 4. septembra po tri dni, vsak ponedeljek v mesecu živalski trg. — *Kubed* — drugi ponedeljek po rožni nedelji, ponedeljek po sv. Martinu. — *Labinj* (Albona) — 29. junija, 8. oktobra. — *Log* (pod Mangartom) — dan sv. Štefana, prvo nedeljo v avgustu. — *Log* (pri Vipavi) — 15. avgusta, 8. septembra. — *Lokev* — veliki ponedeljek, 9. novembra. — *Lokovec* — sv. Petra in Pavla. — *Lovran* — 24. in 27. aprila. — *Lož* — 15. marca. — *Milje* (Muggia) — 26. junija, 7., 8. in 9. oktobra. — *Montalcone* (Tržič) — 20. marca in 6. decembra po dva dni. — *Moščenice* — 2. februarja, 29. novembra. — *Naborjet* — ponedeljek pred Vsemi Svetimi — *Nabrežina* — 5. aprila, 17. septembra, 27. oktobra. — *Novi Grad* (Castelnuovo) — 8. aprila, 8. junija, 27. novembra. — *Osp* — zadnje nedeljo junija, prvo nedeljo novembra. — *Pazin* — 2. avgusta. — *Piran* — 24. aprila in 15. septembra po dva dni. — *Planina* — sv. Jurija dan, 12. julija, sv. Roka, sv. Andreja. — *Podgrad* (Istra) — vsak mesec dne 8., le v novembru 27. Ako je isti dan praznik, pa prvi delavnik. — *Podraga* — na dan cerkv. žegnanja, v nedeljo po sv. Mohorju in Fortunatu, 15. julija. — *Pontabelj* — 30. junija, 8. septembra, 16. oktobra. — *Poreč* (Parenzo) — 21. novembra. — *Postojna* — ponedeljek po vnebohodu, sv. Luke dan, 24. avgusta, 3. decembra in prvi dan vsakega meseca. — *Povirje* — ponedeljek po sv. Antonu Padov. in po sv. Frančišku Ksav. — *Prem* — ponedeljek po sv. Gregorju, ponedeljek pred malim Šmarnom, ponedeljek po sv. Uršuli. — *Prosek* — sv. Martina dan, 11. novembra, ako je ta dan nedelja, pa dan poprej. — *Rakitna* — ponedeljek pred sv. Gregorjem, četrtek po sv. Juriju, sv. Medarda, ponedeljek pred sv. Simonom in Judo. — *Renče* — prvi ponedeljek v septembru. — *Ricmanje* — sv. Jožefa dan. — *Rihemberg* — veliki terek, 4. julija, kvat, soboto v septembru, 21. decembra. Če je 4. julija in 21. decembra nedelja, dan pozneje. — *Ročinj* — 30. novembra. — *Rovinj* (Rovigno) — 11. do 20. novembra. — *Senožeče* — četrtek po binkoštih, ponedeljek po kvat, nedelji v septembru. — *Sežana* — dne 12. in 22. vsakega meseca (živ. semenj). V služaju praznika se vrši semenj naslednji dan. — *Slav* (pri Vipavi) — v ponedeljek velikega tedna, 22. novembra, sv. Lucije dan. — *Slavina-Pretranek* — 24. junija (v Matenji vasi). — *Slivje* — 15. aprila, 26. septembra. — *Sorica* — sv. Luke dan (živalski sejm). — *Spodnja Idrija* — sv. Roka dan, 16. avgusta (za živino), ponedeljek po nedelji rožnega venca, 11. novembra, 17. marca, 3. maja. — *Suta pri sv. Tilhu* — 11. julija, 1. septembra, 7. oktobra. — *Sv. Anton* (pri Kopru) — ponedeljek po sv. Antonu Pad., 20. oktobra. — *Sv. Križ-Cesta* — ponedeljek po sv. Reš. Tel., 14. septembra. — *Sv. Lucija* (pri Tolminu) — 14. februarja, sv. Lucije dan, terek po veliki noči, terek po binkoštih, v nedeljo po 28. oktobru, 21. novembra, 13. decembra. — *Sv. Mihael* (Nadanje Selo) — 30. novembra. — *Šmarje* — v tednu po jesenskih kvatrah, 3. febr., 22. nov. — *Šmarje pri Kopru* — ponedeljek po prvi nedelji meseca oktobra. — *Štaniel* — 7. januarja, 21. maja, 30. junija, 22. avgusta. — *Šturje* — 1. februarja, ponedeljek po beli nedelji, v sredo po nedelji rožn. venca. — *St. Peter na Krasu* — dne 10. vsakega meseca (živalski in kramarski sejmi). Ako je ta dan nedelja ali praznik, pa dan pozneje. To so živalski in kramarski sejmi, tudi za konje in prešiče. Na praznik sv. Petra in Pavla velik kramarski sejm. — *St. Vid pri Vipavi* — 14. marca, sv. Vida dan in 20. junija. — *St. Viška Gora* — sv. Jožefa, sv. Vida, 15. junija, sv. Petra in Pavla. — *Tolmin* — 23. aprila, 21. septembra, nedelja po Rešn. Telesu, sv. Matevža 21. septembra. — *Tomaj* — 29. junija. — *Trbiž* — prvo soboto v aprilu in oktobru, 30. junija, 16. oktobra. — *Tribuša* (Dolenja) — sv. Jakoba dan. — *Trenta* — sv. Ane dan, 8. septembra. — *Trnovo* — ponedeljek po sv. Treh kraljih, 24. junija, 19. oktobra, ponedeljek po sv. Petru in Pavlu. — *Turjak* (Monfalcone) — 20. aprila, 10. oktobra, 9. decembra po dva dni. — *Ukve* — zadnji ponedeljek v marcu in septembru. — *Unec* — prvi ponedeljek v marcu (živalski sejm). — *Vipava* — Mesečni sejm 20. vsakega meseca; pustni ponedeljek, velikonočni terek, ponedeljek pred Malim Šmarnom, na dan sv. Simona (28. oktobra). — *Vodnjan* — 10. avgusta 13. decembra. — *Volosko* — 16. maja, 26. julija, 16. avgusta. — *Vremški Britof* — 15. avgusta. — *Vrh* (Idrija) — ponedeljek po tretji nedelji po veliki noči, 27. julija, 9. septembra. — *Vrhpolje* (pri Vipavi) — 22. januarja, sv. Pr. moža dan. — *Zagorje* — 10. marca, terek po binkoštih, 17. septembra, kvaterni ponedeljek pred božičem.

*) Ker je po vojski zelo težko sestaviti točen seznam sejmov, pros. uredništvo Koledarja, naj bi poverjeniki in člani blagovolili poslati točne podatke in morebitne popravke k temu seznamu.

DEKLIŠKA GREDA

V. BELÉ.

OJ ROŽICA, PREKRASNA STVAR...

Lepa je roža gartroža...
(Narodna pesem.)

Roža je kraljica med vsemi duhtečimi hčer-kicami matere Flore. Visoko pesem ljubezni in poveljanja bi ji morali zapeti, če bi hoteli do-povedati vso njeno čudovito lepoto, njeno pra-staro slavo, njeno neprimerljivo priljubljenost, ki jo je uživala že od davnih vekov pri vseh narodih sveta. Omejiti se moramo žal le na kratek oris zgodovine njenega življenja in češčenja.

Kje je vzbrstela in vzcvela prva roža? Kje je poljubil to svojo miljenko prvi žarek zlatega solnca? Tako daleč so za nami tisti časi, da tega ni več lahko ugotoviti. Pesniki, ki se malo manjijo za resničnost življenja in živijo vse lepše življe-nje svojih sanj, pravijo, da je prva roža, ta lepi simbol mladosti in lepote, ljubezni in ljubkosti, vzcvela v raju. Lepe legende trdijo, da je pognala iz krvi Kristusove. Ko je mali Jezušček z Marijo in Jožefom bežal pred Herodom skozi puščavo, se je zbodol na trn; iz kaplje njegove krvi, ki je kanila na tla, je pognala lepa cvetka:

*Bila roža je rudeča,
trnja polna in dišeča,
danes še ljubezni sladke
in bolesti grenke znak.*

(A. Medved.)

Drugi zopet pravijo, da je pognala iz Odrešeni-kove krvi pod križem:

kot spomin na božjo krono...
*Roža s stebelcem bodečim,
širila ljubezen božjo...*

(I. Bekš.)

Divja roža je nastala tedaj, ko je Marija obesila oprano srajčko božjega Deteta na trnjev grm; brezcvetni grm je vzcvetel v lepih divjih rožah. Ravno tako je nastala roža jerihonska. Belo barvo je dobila rdeča divja roža, ko so jo orosile ke-cane solze spokorne Magdalene.

Kjerkoli je vzbrstela in kakorkoli je nastala, danes je razširjena po vsem svetu v več kakor dve sto različnih vrstah. V svoji ljubeznivosti se je darovala celo mrzlemu severu; ledeno Izlandijo, Laplandijo in Sibirijo ogreva s svojim toplim in sladkim vonjem.

Rožo so poznali, ljubili in visoko cenili vsi na-rodni že v starem veku. Sveto pismo jo že omenja. Modrost govori: »Kakor palma v Kadesu sem vzrastla in kakor rožno grmičje v Jerihu.« O od-ličnem visokem duhovnu Simonu stoji zapisano:

... nagelj iz okna lije zelen se po
steni, rudeče se peni v solncu tihi ta
slap.
(O. Zupančič.)

DVE KITI.

*Z okenca zelenega
nageljnov rudečih smeh
se razliva v kitah dveh
do polja rumenega.*

*Prva kita
se razcvila
za Device
praznik svet.
V hram Kraljice
prvi cvet!*

*Druga kita
ni povita
za nikogar
kakor zanj.
Lepi ločar,
dober dan!*

*Z okenca zelenega
do polja rumenega.*

(S. Sardenko.)

»... Blestel je v templju božjem kakor cvetoče rože v dneh pomladanskih.« ... Modri Sirah kliče mladini: »Poslušajte me, deca božja, in vzpevajte kakor roža zasajena ob potokih!« ... Lahkoživci pa so klicali: »Ovenčajmo se z rožami, predno zvenijo...!«

Judovska pripovedka pravi, da je prvotno beli cvet rože postal rdeč šele tedaj, ko ga je poškrabala kri umorjenega nedolžnega Abela.

Azija, zlasti Perzija, ki je od pradavnih časov dežela rož, jih še danes goji v izrednih množinah. Posebno v okolici mesta Širah, ki se imenuje »Rožno mesto«, so nepregledne pokrajine pokrite z rožnimi nasadi.

Turkom je roža sveta cvetlica; oni posebno spoštujejo belo rožo, ki je po njih veri vzklila iz potnih kapelj prerokovih. Tako zelo spoštujejo Turek rožo, da je ne pomandra in pohodi.

Tudi stari evropski narodi so imeli rožo v posebni časti. Tako so Grki posvetili rožo, cvetko lepote in ljubezni, svojim bogovom in vse njihovo narodno življenje je bilo tesno prepleteno z rožami. Zmagoslavni vojskovodje so se vračali domov na triumfalnih vozovih, ki so bili okrašeni s cvetjem rož. Pri veselih praznikih in šumnih veselicah ter slavnostnih pojedinah so si vpletali rože v lase in venec iz rož je venčal čelo mladeniča, ki je bil sprejet v zbor in svet narodnih starešin.

Še bolj vzvišen in resen pomen so dali roži Rimljani. Pri njih je smel nositi venec iz rož samo oni, ki se je odlikoval s plemenitim ponašanjem in viteškimi čini. V tem oziru so veljale stroge postave in kdor se je pregrešil proti njim, je bil hučo kaznovan. Dolgo časa je veljal pri tem narodu rožni nakit kot posebno visoko odlikovanje. Ko pa je začel ta narod propadati od svoje prvotne npravstvene višine in se vdajati strastem in pregreham, je tudi roža zgubila svoj prvotni vzvišeni pomen in je postala simbol — propalega življenja. Tedaj je nastala ogromna potrata z rožami. Ne samo da je morala roža krasiti udeležnike pri razuzdanih pojedinah in razveseljevanjih, tudi stene, stropi in tla dvoran so bili vsi pokriti z rožami in so se dvorane spreminjale v prave rožnate gaje. Pri mnogih slavijih so po vrtovih površine jezer popolnoma nastlali z rožami. Bogatini in imenitniki so se kopali samo v rožni vodi. Tako zelo so začeli zlorabljati rože v svoji neutešni nenasitnosti, da so morali kuharji pri pojedinah izmišljati vedno nove jedi iz — rož! Nekateri cesarji so si privoščili pri slavijih včasih to kruto zabavo, da so pustili izpod stropa deževati rožne liste v taki množini, da so nekateri gosti pod tem metežem se zadušili.

Rimljani so imeli svoje posebne rožne praznike (rosalia, rosaria, dies rosae) v mesecu maju. V Bizancu so jih Grki praznovali še v XIII. stoletju po velikonočnih praznikih, ravno tako tudi v Albaniji, v Epiru pa v maju. Slovani so pred XIII. stoletjem pomaknili te praznike rusalije = rožnice k binškoštnim praznikom. Bili so ti prazniki ostanki davnih paganskih narodnih praznikov. Praznovali so jih v mladoletju, ko je vsa narava brstela v mladem, svežem zelenju, cvetu in življenju. V zvezi s temi prazniki je bilo v davnih časih pri Slovanih češčenje vil Rusalk, ki so poseblejale rastlinsko življenje in posebno življenje cvetja.

Ker so se rože tako zlorabljale pri raznih paganskih razuzdanostih, jim spočetka katoliška cerkev ni bila posebno naklonjena. S časom pa si je roža tudi v cerkvi pridobila svoje odlično mesto in se je posebno tesno splela s češčenjem Marijinim ter postala *Marijina cvetlica*. Najlepše legende so začele poveličevati rožo v zvezi z Marijo, kakor nam pričajo že legende o postanku rože. V Lurdu se je pojavila prikazen Marijina v skalovju nad grmom divjih gartrož in na vsaki nogi ji je cvetela zlata gartroža! Z molitvijo rožnega venca časti cerkev Marijo prav posebno kot kraljico rož. Posebna lepa je tu simbolika najlepših rožnih barv. Bela je znak radosti in svetosti; rdeča znak srčne krvi ljubezni in trpljenja; rumena znak zlate zarje večne slave nebeške. Narodna pesem iz Biljane v Brdih pravi, da »kadar sveti roženkranc molimo, Mariji krono spletamo: Oj z belimi, z rumenimi, z rdečimi, oj lepo ocirano z rož'cami«. Marijo, katero pozdravlja cerkev z naslovom »Rosa mystica — Roža skrivnostna«, pozdravlja naša narodna pesem z lepim imenom »Roža Marija«.

*Lepa si, lepa, roža Marija,
tebe časti vsa nebeška družina...*

Lepa roža, Mati božja...

*Marija po vrtu špencirala,
lepe rožce nabirala...
Češčena, roža Marija!*

*Angeli po nebesih špencirajo,
rožo Marijo cirajo...*

*Lepa je roža gartroža;
angeli so jo utrgali,
fantom so jo podajali:
to ni nobena gartroža,
to je Marija cartana.*

*Sveti se, sveti, beli dan,
k nam bo prišel Jezus sam
s svojo presveto materjo,
z rožo Marijo cartano.*

*Je ena rož'ca na svet vzcvetela,
Marijino ime na sebi imela;
ta rož'ca je cartana,
od Boga na svet ustvarjena.
Bož Oče jo je zasadil,
Sveti Duh je vrtnar bil.
Kaj za 'n trošt in veselje
je prišlo na svet z nebes...*

*Sveto nebo odprto stoji,
gor se Marija veseli
z eno rudečo gartrožo,
ki je pred solncem utrgana.
Angeli so jo utrgali
in jo Mariji šenkali.*

Ker je gartroža roža Marijina, je naravno, da jo prinesejo dekleta Mariji v dar, kakor poje pesem, da za veliko mašo, ko je Marija v nebesa šla,

*dosti deklet se je pripeljalo,
ki je Mariji za dar podalo
eno rdečo gartrožo...*

Ker je roža Marijina cvetka, je naravno, da nam sporoča legenda, da so po smrti Marijini, ko so odprli njen grob, vzcvetele iz groba same rože... God njenega vnebovzetja se zato imenuje Rožnica. To ime nas spominja rož, ki so vzcvetele iz njenega groba, in pa tistega zlatega rožnega venca, s katerim je bila Marija ob vnebovzetju v nebesih kronana.

Roža je postala tako priljubljena, da je služila tudi v krstno ime in cerkev časti med svetnicami Rože in Rozalije (Rožnate). Legenda pripoveduje o sveti Doroteji, da je po njeni mučeniški smrti prinesel angel paganskemu sodniku košarico polno najlepših rož, zato ker je mučenici pred njeno smrtjo z zasmehom zaklical, naj mu pošlje rož iz vrta nebeškega ženina.

Zlata roža.

Iz življenja svete Elizabete Turinške je znana legenda, da se je v njenem naročju spreminil kruh, ki ga je nesla revežem, v rože, ko jo je srečal njen soprog in jo ostro vprašal, kaj nese. Podobne dogodke pripoveduje pobožna legenda tudi o drugih svetnikih. Jedro teh legend je lepa simbolika rože, ki znači čisto ljubezen.

Veliko šeg in navad, pripovedk in legend bi lahko naštel o roži, a teh je taka množina, da jih tu ni mogoče omenjati. Omenjamo pa še eno lepo šego iz pretekle zgodovine in sedanjega življenja cerkve. To je zgodba o *Zlati roži*.

Četrta nedelja v postu se imenuje Laetare (letare), ker s to besedo začenja maša: »Laetare Jerusalem... Raduj se, Jeruzalem...« To duhovno veselje je nekak odmor v resnosti postnega časa: duh in telo naj malo počijeta, da bodeta potem tem laglje vztrajala v pokorjenju. Cerkev naroča, naj se na to nedeljo okrasijo oltarji s cveticami. Nemci še danes imenujejo to nedeljo Rožna nedelja (Rosensonntag). Pri štacijski procesiji, ki je ta dan šla iz Laterana v Santa Croce, je nekdanji papež nosil v roki svežo cvetlico, pozneje pa umetno narejeno zlato rožo. Odkod ta navada, ni prav jasno. Mogoče zato, ker so v Rimu v starih časih v tej dobi ali na ta dan v cvetju in zelenju praznovali zmago pomladi nad zimo; mogoče je to še spomin na stare rimske rožne praznike Rosalia. Prvikrat se omenja Zlata roža v 11. stoletju za časa Leona IX. (1049–1054). Po končani službi božji je papež podaril to Zlato rožo prefektu rimskega mesta ali kaki drugi odlični osebi, kar se ponavlja do današnjih dni. Ta Zlata roža se

je slovesno blagoslovila. Polagoma je prišlo v navado, da je papež podelil to Zlato rožo tudi kaki odlični gospi. Ta Zlata roža je prav posebno visoko odlikovanje za žensko krepost in plemenitost. To odlikovanje Zlate rože je podelil Leon XIII. leta 1903. belgijski kraljici Mariji Henriki. Dne 11. marca 1923. jo je poslal sedanji papež španski kraljici Viktoriji. Posebno papeževu odposlanstvo je poklonilo to Zlato rožo v krasni vazi. V Zlati roži je dosegla roža gartroža višek svoje časti.

Papeževu odposlanstvo, ki je neslo španski kraljici Zlato rožo.

Koliko časa lahko živi roža? Ob stolnici v Hildesheimu cvete rožni grm, ki je rasel že pod Ludvikom Pobožnim in je torej nad 1000 let star.

Roža je tudi koristna rastlina in nam daje zdravila, rožno dišavo, rožno vodo, rožni kis, rožni med, rožni sladkor, rožno tinkturo... Veliko nese trgovina z rožami. Tudi Bolgari trgujejo z njimi.

Roža je predmet neštetihih pregovorov v jeziki vseh narodov. Slovenec pravi: »Ni rože brez trnja« — ni radosti brez bridkosti. Nемец pravi: »Potrpežljivost rože rodi«. Nabrali bi lahko knjigo takih pregovorov.

Roža je zelo priljubljen predmet za slikarje. Cele muzeje bi morali polniti, ako bi zbrali samo umetnine resnih in velikih umetnikov, ki so slikali rože. V dobi gotskega stavbinskega sloga je prišla roža tudi v kiparstvu do veljave.

Prav posebno pa je priljubljena roža pesnikom in pisateljem. Lahko rečemo, da ga skoraj ni pesnika, ki bi ne imel v svojih pesmih rož. Toda pustimo tuje pesnike in omenimo samo nekatere izmed naših domačih. V zadnjem času nam je podal V. Molè zbirko pesmi: »Ko so cvele rože« in C. Golar šopek pesmi: »Rožni grm«. Iz Sardenkovih »Dekliških pesmi« tudi močno duhtijo rože. Prešernov Sonetni venec je ves prepleten »mokra cvetočih rož«. In če velja to ime na splošno za cvetlice, je med njimi tudi veliko pravih gartrož. V 4. gazeli pravi:

Dokler ne cvetè še roža, so v časti pri nas vijol' ce.

Z rožo primerja pesnik Julijo. Iz groba plemiča, ki ni znal druge molitve kot začetek Češčenamarije, je pognala roža zala z napisom zlatih črk: »Marija ave!« Turjaška Rozamunda je pri Prešernu »Roža deklic«. Bogomila pravi Črtomiru:

Odločeni so roži kratki dnovi,
ko pride nanjo pomladanska slana,
al v cvetji jo zapadejo snegovi.
Tak mladi deklici, ki zgodna rana
srce ji gloda, vsmrti mir njegovi,
le kratka pot je skoz življenje dana...

Zupančič poje pesem o Roži mogoti,
Ti skrivnostni moj cvet, ti roža mogota,
jaz sem te iskal...

On hrepeni po Roži skrivnostni:
Duša je od tebe bolna
in brez tebe ne ozdravi;
ah, kako se tebi pravi,
roža ti skrivnosti polna?

On pozna Solnce-rožo:
— in sanjal sem solnčno gloriolo,
in solnce je bilo kot roža,
in ta roža si bila ti.

Vse njegove poezije so polne rož.

Simon Gregorčič je zapel o roži prelepo pesem:

Stoji v planini vas,
tam rajska roža rase;
za druge ne in zase,
za me cvete nje kras.
A meni v daljnem sveti
življenje zdaj veni;
ohrani Bog te v cveti,
planinska roža ti!
Cvetic prepoln je svet,
a ni na njem krasnejše...

Podobno je bil zapel poprej že tudi S. Jenko:

ROŽA.

Sredi vasi so lipe tri,
hišica pri njih stoji.
Hišica lesena je,
roža zlata v njej cvetè.
Zá-me roža ta cvetè,
zá-me le za druge ne.
Kdor bo trgal rožo to,
dal mi bo rosó glavó.

In prav lepo se sklada s tema dvema tudi tista
tolikokrat peta:

ROŽICA.

V dolini tihi selo je,
cvetè tu mlada rožica,
lepota nje prekosi vse,
okolca zaljše ne pozna...

Oj rožica, prekrasna stvar...

Levstik pozna »Živo cvetlico«, kateri kliče:

»Iz luči tvojega velikega očesa
žehti nevedoma v otročjih dneh že
žar začrnele rože, kadar nje peresa
cvetno dišeče v gredi solnčneje plamene.«

In Jenko poje:

»Roži mlado lice
zarudi ko zarja...«

On je izkusil tudi bridkosti rože:

»Trgal rože sem rudeče,
bodlo trnje me bodeče,
tebi venec iz njih vil,
roko sem s krvjo rosil...«

Kette kliče:

»In dejal sem ti, da roža si mi rož...«

On pripoveduje o dveh, ki sta se ljubila in sta
umrla in sta bila blizu skupaj pokopana in »iz lo-
čenih grobov sta roža, lilija črez sveti krov vzkli-
peli.« V njegovi »Kitici«, ki jo poklanja v spomin,

»Druga je roža, roža-gartroža,
lepa rudeča, najina srca vedno goreča...«

Njemu cvete:

»Lepa roža v svetli gredici, zelenem vrti,
sapica boža lici rumeni ji, ustni odprti.«

Lahko bi velike knjige napisali z naslovom:
Roža v slovenski pesmi, a tu ni prostora, da bi o
tem več pisali. Omeniti moramo pa še slovensko
narodno (ljudsko) pesem. V narodni pesmi naši
neštetokrat srečamo rožo gartrožo. Kakor v
umetni pesmi tako je Roža tudi v narodni pesmi
v pretežni večini simbol deklinški, simbol ljubezni
in lepote. Če kliče Golar: »Oj ti dekle, roža
moja...« in Gruden: »Ti si kot roža...« pravi
fant v narodni pesmi:

»Rasti, rasti gartroža,
ti si moja ljubica!«

In dekle se ponaša:

Cvetela sem ko gartroža,
nebeškim žarkom ljubljena.

Naravno je, da dekle ljubi in skrbno neguje
rože, te lepe simbole ljubezni, lepote in lepe de-
klinške mladosti.

»Rože je na vrtu plela...« pravi Gregorčič, in
narodna pesem poje »Mlada Micka rož'ce plela
v zelenem garteljnu...«

Narodna pesem nam rada kaže dekle kot po-
sebno ljubiteljico rože.

»Lepa moja Anica,
kodi si mi bila,
kodi si hodila?«
»Bila sem na vrtu,
rožice sem brala,
lepe rože rudeče.«
»Lepa moja Anica,
komu si jih brala,
komu jih boš dala?«
»Rožice sem brala,
rožice bom dala
svojmu dragemu!«

»Dekle se razveseljuje
nad rudečo gartrožo...«

Dekle, ki umira, prosi, naj ji zasadijo rože na
grob. Fant pa, ki odhaja na vojsko, prosi:

»Še en pušlec boš naredila
iz rudeč'ga gartroža!«

Veliko je prisposodob med rožo in dekletom.

»Je b'la tanka ko konoplja
rdeča kakor gartroža...«
»Črlenoga lica
kak šipek rožica...«

»Cveti, cveti, šipek jagoda...« (Šipek = divja roža.)

»Dekle prav sladko spi,
na prsih 'ma rož' ce tri:
Prva je lilija,
druga je gartroža,
tretja je nageljček.«

Dekletu cvetò v srcu tri rožice:

»Prva roža, lil'ja bela,
naj v mladosti ti cveti.
Druga gartroža rudeča,
tvoji sivi starosti.
Tretja nageljček je beli,
naj za pušeljček ti bo,
ko angel ti zatrobil bo...«

Kdo bi se pri tem ne spomnil znane Virkove pesmi:

»Lilija, vrtnica,
mila ti šmarnica
ličice krasi,
slovensko dekle!«

Kakor v naši umetni tako cvete tudi v naši narodni pesmi dekle slovensko kakor lepa, sladko duteča roža, kot bitje polno lepote, ljubezni in dobrote. O, naj bi tako bilo in ostalo tudi v resnici. S. Gregorčič ima lep slavospev rožam v svojih Predsmrtnicah.

»Oj vrtnice, oj vrtnice...«

V tej pesmi simbolizira vrtna roža mestno gospodično in poljska roža kmečko dekle; konča pa ta pesem z vzklikom:

»Procvetajte, procvetajte,
oboje vkup se spletaite;
a ti pa čuvaj, Bože,
vse rože naše,
pomlajaj cvet jim,
cvetne čaše!
Oj čuvaj, Bože,
nam vrtnice in pa poljske rože!«

Zaključimo z vzklikom Prešernovim v njegovi Zdravici iz l. 1844:

»Bog živi vas, Slovenke,
prelepe, žlahtne rožice!«

ZELEN GRM KRAJ POTOKA...

(Še nobjavljena Pagliaruzzijska pesem.)

Zelen grm kraj potoka
veje svoje je pogнал.
a pod grmom modrooka
cvetka vzrastla je iz tal.

Porojena tu v samoti
sama zase tu živi,
skrita se v neznanem koti
žizni svoje veseli.

Ali v noči sila vodna
čez bregov popne se jez,
nizki breg in polja plodna
vse poplavi čez in čez.

Ko pa v strugi se globoki
spet zberó vodé z bregú,
tam pod grmom ob potoki
več cvetici ni sledu...

Mila cvetka si nabrežna
tudi ti, dekle mladó,
v tihi sreči živen nežna
teče ti mirnó, gladkó.

Mimo tebe pa valove
žizni reka v beg drvi,
divje pljuska ob bregove,
pljuska in votló buči.

V strahu srce se mi zgane,
ko na tvojo zrem obal —
da kedaj na te ne plane
ven iz struge divji val!

(V Gorici 18. I. 1885.)

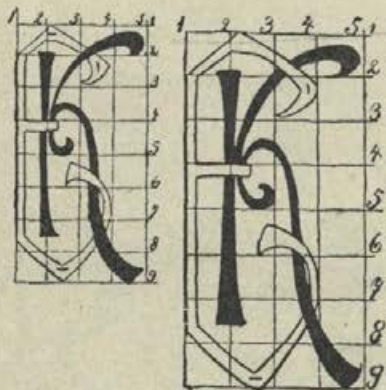

DROBIŽ.

K. M.

Kako monograme povečamo ali pomanjšamo.

Predstoječa slika ti kaže, kako monograme lahko povečaš ali pomanjšaš. Vzorec, katerega misliš povečati ali pomanjšati razdeli na kvadratno mrežo, kakor vidiš na sliki. Ako imaš namen monogram povečati, treba tudi mrežo povečati tako, da ostane število kvadratov isto, povečajo se samo kvadrati za četrtino, polovico, 2, 3... prejšnje velikosti. Na isti način po-

Povečani monogram.

manjšaš monograme s tem, da pomanjšaš kvadrate za toliko, kolikor hočeš manjši vzorec. Na podlagi te večje ali manjše mreže prav lahko narisaš monogram v zaželeni velikosti. Na ta način kakor monograme povečaš ali pomanjšaš tudi razne druge risbe za ročna dela. S kratko vajo se v tem kmalu lepo izpopolniš.

Šivaj tepe prte!

Risba št. 1 ti kaže preprost prt z navadnim živim robom (ažurjem). Na koncu je obrobljen z zobčki in okrašen z malimi vezanimi motivi. Delo je prav lahko in lepo, risbe si tudi lahko sama izdelalaš. K večjemu prtju izdelalaš lahko na isti način male prtiče.

Risba št. 2 ti zopet kaže prav ličen prt. Sestavljen je iz treh vrst ažurja ali živega roba, šivanega na obeh straneh.

Risba št. 3 kaže malo, prav preprosto pogrnjalo za otroško posteljo. Vzorec pa lahko porabiš tudi za prte.

Risba št. 4 ti kaže bolj umetno sestavljen vzorec, ki sestoji iz treh različnih ažurjev; prvi je širok in v sredi prevezan,

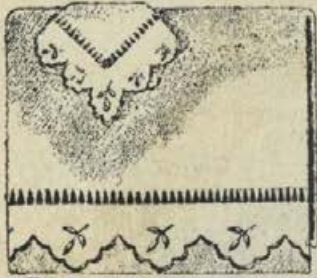

Fig. 1

Vzorci za lepe prte.

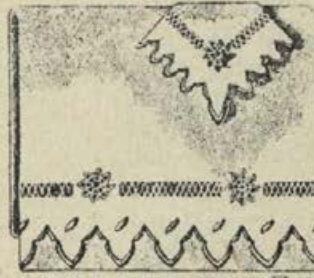

Fig. 2

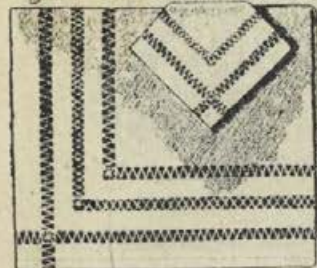

Fig. 3

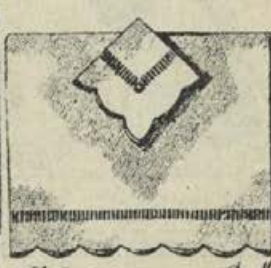

Fig. 4

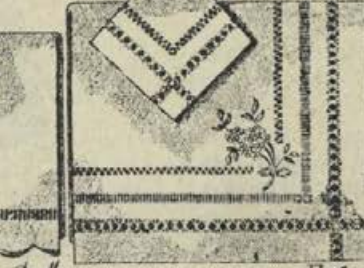

Fig. 5

drugi ožji dvojnati, tretji pa prav ozek. Na vogalu ga krasi lepa vezanina, ki jo lahko izpremeniš ali pa opustiš. K velikemu prtu napravi še male prtiče z dvema ažurjema. enim širjim in drugim ožjim.

Risba št. 5 kaže zopet drugačen vzorec z velikimi zobčki. Velik živ rob (ažur) je za vsakim tretjim zobčkom pretrgan z veliko rožo, vezeno z vbodom rišeljje. Na isti način izdelaj lahko tudi prtiče; rožice pridejo samo na vogle.

Vse te vzorce lahko porabiš tudi za posteljno perilo.

Okraski za božično drevesce.

Iz bele bombaževine (bate) ureži približno 7 cm veliko zvezdo, ovij jo na koncih s štanjolinim papirjem, ki ga dobiš

Okraski za božično drevesce.

od čokoladnih ovitkov. V sredini zvezde naredi okrasek s pozlačeno nitjo, ki jo lahko kupiš v vsaki boljši trgovini. V obliko Iranž izreži približno 9 cm dolge žarke iz bombaževine in jih tudi ovij s štanjolinim papirjem.

Lep okrasek za božično drevesce dobiš, ako narediš iz bombaževine obliko jabolka, ki ga preoblečeš s štanjolskim papirjem. Pecelj naredi iz žice. Okrog pritrdiš lahko vrstico z biseri (perlami).

Drugačen okrasek narediš iz perl, ki so nanizane na žico v obliki kroga in loka nad krogom. Na krog pritrdi na dolgih zlatih nitkah večje in manjše kroglice; večje kroglice so lahko iz bombaža, manjše pa perle. Iz perl (biserov) narediš lahko lepe zvezde različnih oblik.

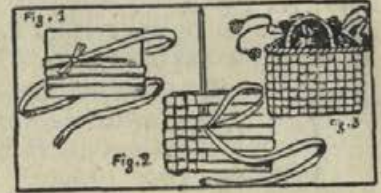
Iz zlatih in srebrnih nitk, štanjola, bombaževine, perl in podobnih snovi izdelaj lahko še raznovrstne obeske, ki prav malo stanejo in so za božično drevesce zelo mični. Vse te okraske poveži z zlatimi in srebrnimi nitkami na veje božičnega drevesca in potresi jih z zlatim in srebrnim bliščem.

Mala košarica iz ličja — rafije.

Položi 2 posetnici ali dve lepenki enake velikosti eno na drugo in ovij ju po dolgoti z rafijo v vzporednih vrstah. (sl. 1). Ko eno nit končaš, privežeš z navadnim vozlom drugo nanjo. Tako narediš podlago, na kateri pleteš potem dalje. Pretakni rafijo v kako debelejšo iglo in pleti mrežo kakor pri krpanju nogavic tako, da enkrat povlečeš nit nad spodnjo, enkrat pod spodnjo nit (gl. sl. 2). Vsi vozli se izgubijo pod pletenino. Da pa ostane odprtina košarice zgoraj čisto prosta, pazi na sledeče: rafijo prevleci prvo od zgoraj navzdol po eni strani

košarice, potem od spodaj navzgor po drugi strani do vrha, od tu zopet po tej strani navzdol, po drugi navzgor in tako dalje. Vedno pa moraš pletenino dobro nategniti. — Ko je košarica dovršena, napraviš zgoraj obseg odprtine primerno borduro in ročaj.

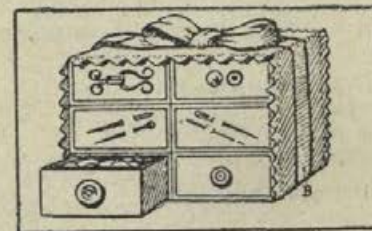

Košarica iz ličja.

Kako narediš iz vžigalčnih škatljic škatljo za drobnino.

Vzemi 6 praznih vžigalčnih škatljic ter jih zlepi tako, da dobiš 2 vrsti po tri škatljice. Ko se lepilo posuši, prevleci celo s kakim barvanim blagom, potem s trakom B, ki se na zgornji strani konča v pentljo. Na sprednji strani vsakega teh predalčkov prilepi 6 pravokotnih koščkov blaga, na vsakega posameznega vritrdi ali prilepi vzorec šivalnih potrebščin, ki naj bodo shranjene v predalčkih, n. pr. 1 šivanko, 1 bučko, 1 črn gumb, 1 bel gumb itd.

Škatlja za drobnino.

Okrasi omare s takimi predmeti ali podari jih kakim deklici, kateri s tem napraviš veliko veselje in jo tako tudi navadiš na red!

Tudi dečki lahko zlepijo 6 takih škatljic skupaj, jih prevlečejo z barvanim papirjem, prilepijo na sprednjo stran vsakega predalčka pravokotni košček papirja in pritrdijo nanj kak vzorec potrebščin, ki bodo shranjene v predalčkih, n. pr. pero, brisalko, barvico, itd.

F. T

GOSPODINJSKI TEČAJI.

BREZDVOMA je ena najvažnejših dolžnosti naših mladenk, da se usposobijo za gospodinje. Že narodni pregovor pravi, da »varčna gospodinja podpira tri ogle pri hiši«. Koliko zdravja in denarja bi lahko ohranile našim družinam razumne gospodinje!

Gospodinjski tečaj leta 1924.

Ves pouk in vzgoja deklet, ki jo uživajo danes, pa niti od daleč ne more nuditi mladenkam prepotrebno gospodinjsko izobrazbo. Niti od daleč ne govorimo o šoli, ki je vse kaj drugega, kot priprava na življenje; tudi domača vzgoja je preplitva in preokostenela, da bi mogla iz hčera vzgojiti varčne gospodinje. Tako se ponavlja od veka v vek pri naših ognjiščih in štedilnikih oni znani »kakor je bilo od začetka, tako sedaj in vselej«.

Edina naša vzorna gospodinjska šola je v Tomaju. Umevno, da nešteto deklet te šole ne more posečati, ker jim manjka denarja ali časa. Kako pomagati tem revnejšim, zaposlenim dekletom do potrebne gospodinjske izobrazbe?

Prosvetne zveza, ta naša delavna prosvetna matica, je zasnova *gospodinjske tečaje*, ki jih uspešno vodi že dve leti. Dva meseca traja vsak tečaj. Na njem se zbero mladenke z dežele, ki si hočejo prisvojiti najpotrebnejšega znanja v gospodinjstvu. Lansko leto je posečalo gospodinjski tečaj v Gorici okrog 30 gojenk, letos

pa jih je bilo sprejetih 41. In kaj se uče dekleta na gospodinjskih tečajih? Ko bi imeli priliko pogledati enkrat delo in načrt teh tečajev! Točno kakor ura je razdeljeno vsako gospodinjsko opravilo: kuhanje, serviranje, šivanje, likanje itd. Vmes pa doni vesela pesem, ki sladi delo in dviga duha!

Vkljub kratkemu času se nauče gojenke najvažnejših gospodinjskih del in le s težkim srcem zapuščajo tečaj, pri katerem so si obogatile znanje, poplemenitile duše in utrdile medsebojno prijateljstvo. Najlepša in najtrajnejša dota, ki jo more dati oče svoji hčerki je — pouk v gospodinjstvu. — Poleg gospodinjskega tečaja v Gorici se je letos vršil v najlepšem redu gospodinjski tečaj v Vrhpolju pri Vipavi, pri katerem je bilo redno navzočih 18 gojenk.

Velik nedostatek pri vodstvu tečajev po deželi je zlasti pomanjkanje strokovno izobraženih učiteljic, ki bi poučevale posebno v zimskih mesecih, ko imajo dekleta več časa na razpolago. Povsod tudi ni mogoče prirediti gospodinjskega tečaja v celoti, ker manjka primerne kuhinje in štedilnika. Po takih krajih je pa priporočljiv delen pouk v gospodinjstvu n. pr. šivanje, čiščenje oblek, konzerviranje sadja itd.

Prosvetna zveza se je zavzela tudi za gospodarske tečaje, pri katerih bi se našim mladenicem dajala prilika, da poglobijo svoje znanje v gospodarstvu. Tako se vsestransko skuša dati naši mladini nele zabave in splošne izobrazbe,

Gospodinjski tečaj leta 1925.

temveč tudi stanovske, ki jim je pač najbližja.

Častitamo naši »Prosvetni zvezi« in želimo, naj še vnaprej vsako leto prireja prepotrebne gospodinjske tečaje, ki donajajo našim dekletom in naši deželi sploh nešteto koristi!

DR. IVO ŠORLI.

STRAH.

GROZNA ZGODBA O MRTVAŠKI KRSTI.

DANES se lahko smejem, ali takrat mi ni bilo tako pri srcu, ko me je prijatelj Milko sredi tiste lepe, v mesečini še bolj bele ceste za Brdom nenadoma zgrabil za rokav in pokazal na vstrično stezo ne prav daleč pod nama:

»Poglej! Mrtvaška krsta! In štirje jo nesejo! Tam dol, tam! Zdaj stopijo spet izza grma!«

Vedel sem, da je Milko velik zajec in da vidi ponoči vsega hudirja, zato mrtvaške krste izza grma nisem pričakoval; toda ostrmel sem vendar, ko se je stvar prikazala, ker je bila res še najbolj podobna dolgemu belemu zaboju.

»Beživa!« je hropnil Milko in me z vso silo po-tegnil s seboj.

»Veš, da ne!« sem ga ustavil. Najprej morava videti, kaj je. Mrličev ob ti uri, pa še po taki poti gotovo nihče ne bo prenašal! Odkod tudi, ko spo-daj ni hiš!«

Toda Milka ni držalo več. Kakor iz uma je zdirjal po cesti proti domači vasi.

Priznam, pravim, da tudi meni ni bilo baš pri-jetno pri srcu... Moj Bog, da sem hodil sam, mi seveda niti na kraj pameti ne bi bilo prišlo, da je tisto krsta; toda zdaj, ko mi je ta nesrečni človek obrnil oči, sem se zaman trudil, da bi našel raz-zumno razlago; tem bolj, ko se je zaboj tam doli vsak hip tako čudno zagugal, kakor da nosači v resnici ne morejo dalje... In se je tudi baš tedaj mesec skrila za velik oblak, da je postalo vse okrog mene še bolj strahotno... Malo, malo je manj-kalo, da je nisem udaril za Milkom...

Ali istočasno se je dvignila neka druga moč v meni: »Bežal pa že ne boš!« mi je reklo. »In tudi nič bolj hitro ne boš stopal — teči bo še vedno čas, ako bo res kaj hujšega! Študent si in vsa vas bi se smejala, če se razodene, da te je preplašil prazen nič!«...

Tako sem trdo, morda še preveč trdo korakal dalje, na strani hrbta pa, za katero sem čutil pri-kazen, me je čudno grelo in mrzelo... zdaj po-grelo, zdaj zamrzelo... Naposled je hotela tista čudna moč — v vojni ji pravijo pogum — čez nekaj časa celo, da sem se moral spet ozreti in pogledati... In, oh, krsta je zdaj že skoraj vstrie-menel... Čeprav, hvala Bogu, še vedno dovolj nizko spodaj... Da, preden bi mogla čez toliko te strmine dospeti do mene navzgor, bi bil jaz lahko že davno v vasi!...

Noga hoče vnovič hitreje, jaz ne dam... Tem

manj, ker je za ovinkom tudi že vas. Poleg tega je ta zadnji grič od spodaj mnogo širši, doljenja pot torej mnogo daljša — preden pride za mano do križa nad vasjo, kjer se obe strneta, bom že davno med ljudmi. Seveda samo, ako se krsta nalašč ne požene in me ne prestriže prav na tem mestu, kjer se ne morem izogniti na nobeno stran...

Kaj — saj se morda prav zato ne pomika hitreje, ker jaz sam ne hitim?!... In če se ustavim, se ustavi znabiti i ona?! O, kruta moč! — še to mo-ram poskusiti! Pa res — z levim kotom očesa ču-tim — je obstala krsta tudi... Kakor gre spet z mano, ko me groza posili naprej...

Toda tam, kjer moja pot prehiti spodnjo, si le ne morem kaj: v diru se spustim nizdol in mimo križa kar planem.

Rešen!

V tistem hipu začujem govorjenje mnogih ljudi. In že razumem: Milko je sklical vso vas, da me gre iskat!... Res, tam stopa v prvi vrsti, na desni moj kum, na levi njegov brat. In vedno ves iz sebe pri-poveduje.

Kaj naj storim? Ali ne bo bolje, da se izpraše-vanju rajši umaknem, dokler še ne vem kaj je hodilo za menoj? (Da bi samo še utegnili!) Kajti smem li reči, da ni bilo nič, ako se potem izkaže Bog ve kaj? Ako pa bom govoril o strahovih kakor Milko, se mi bodo znabiti že nocoj smejali z njim vred. Zakaj zdaj, ko čutim bližino ljudi in me je groza minula, bi stavil, da je nesel kdo samo belo desko iz žage v grapi in se prikaže vsak hip po cesti. Da sem vsaj zaklical, kdo je pod menoj!

Tu tik za mano čuden šum. Naglo se obrnem in — o! — — komaj dvajset korakov daleč stoji »prikazen!... Dotekla me je, a videč toliko ljudi, tudi obstala...

»Jezus! Krsta!« vikne ves iz sebe Milko, ki se je med tem približal s svojimi ljudmi.

Toda prevelika je množica, da ne bi bilo koga vmes, ki vidi stvari, kakor so. In tudi »krsta« se je zdajci oglasila z dolgim »mu«...

Silen smeh se dvigne iz gruče. Ali saj sem že rekel, da bi se zdaj smejal vsakdo! Kajti vsakdo vidi na teh par korakov, da ima kravica, ki se je bila izgubila Bog ve kje, od vratu do repa in glo-boko dol čez hrbet segajočo belo liso v skoraj pra-vilnem šesterokotu — liso, ki je od blizu seveda samo lisa, od daleč pa in v takih razmerah nad ži-vinčetovim črnim spodnjim telesom še najbolj krsta...

Krava je zopet zamukala. »Tebi se smeje, Milko!« je kriknil njegov brat. In zopet urnebesno krohot.

Pa baje pri nas še vedno kroži pripovedka, kako se je krava smejala gospodu Milku, ki je danes visok gospod.

PERZIJSKE PRIPOVEDKE.

Grbavec.

Vprašali so grbavega človeka: »Kaj bi hotel rajše, da bi bil tvoj hrbet raven ali da bi bil hrbet drugih ljudi kriv, kakor je tvoj?« Odgovoril je: »Rajše bi hotel, da bi bil hrbet drugih ljudi kriv, zato da bi jih jaz gledal z ravno takim pogledom kakor oni sedaj mene.«

Oslovska brema.

Nekega dne je šel padišah s svojim sinom na lov. Ker je bilo zelo vroče, sta naložila svoja loka na pleče norca. S smehom je rekel padišah: »Ti nošiš brema enega osla.« — »Ne enega, ampak brema dveh oslov!« je odgovoril norec.

Človek in lev.

Človek in lev sta videla v neki hiši svojo podobo. Človek je rekel levu: »Vidiš tu moč človekovo, kateri si je ukrotil leva?« Lev je odgovoril: »To podoba je naslikal človek; če bi jo bil lev naslikal, bi bila podoba vse drugačna.«

Previdni slepec.

Slepec je šel v temni noči z lučjo v roki in z vrčem na rami na trg. Nekdo ga je vprašal: »Beda, za čigar oči sta noč in dan enaka, kaj ti koristi svetiljka?« Slepec se je smehljaj in je odgovoril: »To svetiljko nosim zato, da mi ti v temni noči ne razbiješ vrča.«

Voli pravo.

Harun al Rašid je prosil Balula: »Daj mi dober svet, da po njem uravnam vsa svoja dela.« Oni je rekel: »Iz tega življenja ne moreš nesti nič drugega s seboj kakor plačilo ali kazen: Sedaj izberi!«

Modri zdravnik.

Nekdo je prišel k zdravniku in tožil: »Želodec me boli, zapiši mi kaj.« Zdravnik ga vpraša: »Kaj si jedel včeraj?« Oni odgovori: »Zasmojen kruh.« Zdravnik mu reče: »Dam ti zdravilo za oči.« Oni vpraša: »Kaj imajo opraviti bolečine mojega želodca z očmi?« Tu mu odgovori zdravnik: »Najprej moram ozdraviti tvoje oči, kajti če bo tvoje oko zdravo, ne boš jedel zasmojenega kruha.«

Vladarjeva nemoč.

Aleksander je šel nekega dne mimo norca in mu rekel: »Norec, izprosi si kaj od mene.« Oni je rekel na to: »Muhe me nadlegujejo; reci jim naj tega ne delajo.« Sultan Aleksander mu odgovori: »Norec, prositi moraš kaj takega, kar je v moji moči.« Na to mu odgovori norec: »Ako nimaš obasti niti nad muhami, kaj naj potem izprosim od tebe.«

Po smrti.

Sin nekega bogatega moža je sedel na grobu svojega očeta in se pogovarjal s sinom nekega umrlega siromaka tako le: »Mojega očeta grob je obložen z marmorjem, popisan z zlatimi črkami in okrašen s pisanimi mozaičnimi kamenčki. Kakšen pa je grob tvojega očeta? Znesli so skupaj dva kosa trate in potresli nanjo dve pesti prahu.« Ko je siromakov sin slišal te besede, je rekel: »Molči ti, kajti preden se tvoj oče zgane pod tistim kamnom, da bi vstal, pride moj oče že v raj.«

Oba nepoštena.

Dva moža sta izročila svoj denar neki stari ženi in rekla: »Ko se povrneva oba skupaj, vzameva denar nazaj.« Čez nekaj dni pride eden od onih dveh nazaj k stari ženi in ji reče: »Moj tovariš je umrl — daj mi sedaj denar.« Žena si ni vedela pomagati in mu ga je dala. Zopet čez nekaj dni pride drugi od onih dveh in zahteva denar. Žena mu reče: »Tvoj tovariš je bil tu in izjavil, da si umrl; karkoli sem mu rekla, on ni poslušal in vzel je denar s seboj.« Ta mož velje ženo pred sodnika in zahteva svojo pravico. Sodnik je po nekolikem premišljevanju spoznal, da je žena brez krivde in je rekel: »Ti si prej sam postavil pogoj: Ko se vrneva oba, dvigneva denar. Pripelji torej svojega tovariša in potem vzemi denar. Kako ga moreš sam zahtevati?« Mož je ostal na to brez odgovora in šel svojo pot.

Izdajalca palica.

Nekomu je bila v njegovi hiši ukradena mošnja denarja. Naznanil je to sodniku in ta je dal poklicati vse ljudi iz tiste hiše predse; izročil je vsakemu enako dolgo paličo in rekel: »Palica onega, ki je tat, zraste za en palec.« Ko je vse odpustil, se je tisti, kateri je bil izvršil tatvino, zbal in je odrezal od svoje palice za en palec dolžine. Ko je sodnik naslednjega dne poklical zopet predse in pregledal palice, je takoj spoznal, kdo je bil tat; odvzel mu je mošnjo denarja in ga dal kaznovati.

Dejanski odgovor.

Nekdo je šel k nekemu dervišu in mu predložil tri vprašanja. Prvič: »Zakaj praviš, da je Bog povsodi pričujoč? Jaz ga nikjer ne vidim. Kje je?« — Drugič: »Zakaj bo človek za svoje grehe kaznovan? Vse, kar on stori, stori Bog; saj čovek nima nikake moči. Brez volje božje ne more ničesar storiti. Če bi pa imel moč, bi zaradi samega sebe vse boljše naredil.« — Tretjič: »Kako more biti ogenj v peklu za hudobne duhove kazen, kajti ker je njih telo ognjeno, kako more ogenj vplivati na ogenj.« Derviš ni nič odgovoril, vrgel mu je pa veliko kepo grude na glavo. Oni je tekel s krikom k sodniku in se pritožil: »Predložil sem dervišu tri vprašanja, on pa mi ni dal nikakega odgovora, ampak mi je vrgel kepo grude s tako silo na glavo, da me še sedaj glava boli.« Sodnik je poklical derviša in ga vprašal: »Zakaj si vrgel temu možu kepo grude na glavo in mu nisi dal odgovora?« Derviš je odgovoril: »Kepa grude je bil odgovor na njegovo vprašanje. On pravi, da ima bolečine v glavi, a jih ni videti: tako sem mu pokazal, kje je Bog. Zakaj me toži pri tebi? Vse, kar se zgodi, se zgodi po volji božji; brez volje božje ga nisem zadel. Jaz sam nimam moči; in ker je sam iz zemlje, kako mu more zemlja povzročiti bolečine.« Oni se je sramoval, sodnik pa je zelo pohvalil odgovor dervišev.

Derviš.

Nekdo je vzel dervišu njegov oglavno ruto in z njo zbežal. Derviš je šel na pokopališče in se tam usedel. Ljudje so mu rekli: »Oni je zbežal s tvojo oglavno ruto v vrt; zakaj si se torej tu usedel in kaj delaš tu?« On je odgovoril: »Navsezadnje pride vendar le sem; zato ga čakam tu.«

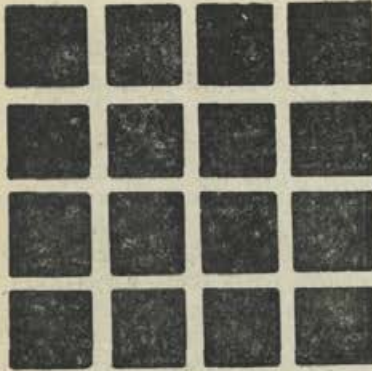
OTROŠKE IGRAČKE.

Dolgi so zimski večeri, učenja in čitanja je kmalu dovolj, treba je tudi nekoliko drugačnega razvedrila in zabave. Najprimernejši način zabave je sestavljanje raznovrstnih igračk. Pri tem se otrok ne samo igra, temveč se tudi iznajdljivost in ročnost otrokova pridno razvijata. Tudi današnja šola podpira zaradi tega take vrste otroških ročnih del. Naj starši in odrasli bratje in sestre ne gledajo s preziranjem in brez razumevanja te vrste zabave, temveč naj otrokom pri tem pomagajo in jih k temu vzpodbujajo. Sestavili smo zbirko takih igračk, ki jih tu v slikah priobčujemo.

Kako povečati ribnjak?

Gospod Travnikar ima v svojih vrtovih ribnjak, kakor ga kaže slika. Na štirih voglih rastejo štiri lepa drevesa. Gospodu Travnikarju se zdi ribnjak premajhen in bi ga rad povečal tako, da bi bil še za toliko bolj prostoren kot sedaj; vendar se mu zdi zelo škoda lepih dreves, ki bi jih rad pustil rasti na mestu. Kako je mogoče pustiti drevesa in podvojiti ribnjak? Kdor zna rešiti to vprašanje, naj pošlje rešitev našemu uredništvu.

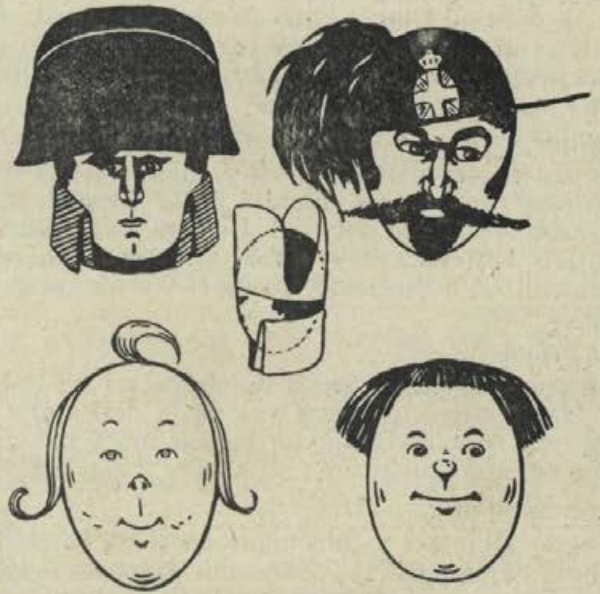
Optična prevara.

Sestnajst črnih kvadratov, med njimi bele poti. Na križiščih belih poti izginjajo in se prikazujejo meglene proge, ako pogled ni osredotočen na kako križišče; ako pa trdo upreš pogled v križišče, megla izgine.

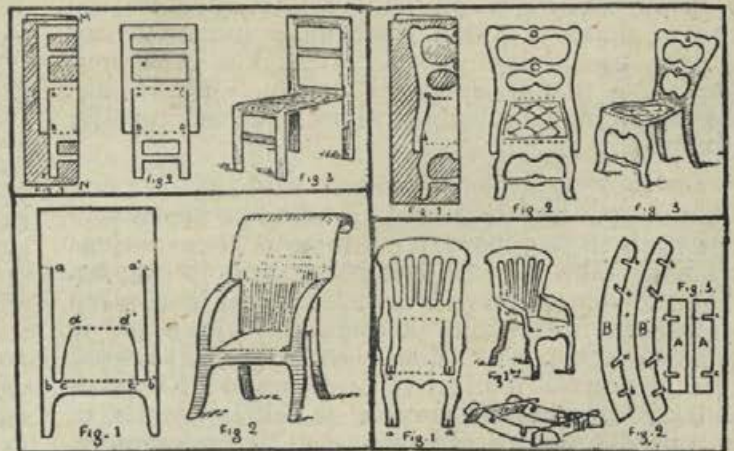
Otroška tekma z avtomobili.

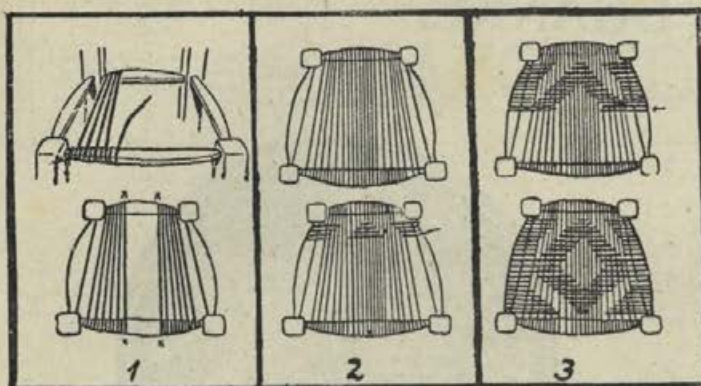

Piruhi. Je že starodavna navada pri različnih narodih, da se velikonočni piruhi lepo krasijo; naši stari predniki so izdelovali krasne pisanice, ki so bile poslikane s pisanimi narodnimi okraski. Take si že videl in morda sam izdeloval. Le pridno jih piši. Za danes pa tudi nekoliko piruhov za smeh in šalo. Iz jajc se dajo napraviti lepe glave. Rabiš lahko samo tuš, lahko pa tudi razne barve. Nekoliko lima, prediva ali volne, papirja ali lepenke, sukna itd. Tu imaš nekaj vzorcev. **Napoleon:** Oči in lasje iz tuša; klobuk iz črnega sukna, ovratnik iz lepenke in s suknom preoblečen. Za klobuk in ovratnik boš rabil tudi iglo in nit. — **Berzaljer:** Klobukov okrajnik iz trde lepenke; šop za klobukom in brke z brado iz črne volne. Pod glavo daj bel ovratnik iz lepenke, da bo držal glavo. Da bo lice zagorelo, skuhaj je prej v čebulnih olupkih; tako tudi za Napoleona. — **Mihec in Jakec:** Nekoliko prediva ali pa bela in črna nit iz sukna ti da lase. Lahko narediš glavo z dvojnimi obrazom, če porišes jajce na dve strani. Iznajdljiv si dovolj in tudi risati znaš, napravi še drugačne glave: Sv. Miklavža s sivo brado in škofovsko kapo. Zamorko s črnim licem in rdečimi ustnicami in rdečo ruto na glavi. Oči črne in bele Svojo sestrico s svetločimi ličkami in kratkoostriženo glavico, in še kaj. V take piruhe obdeluj samo prej kuhana jajčka, ne pa surovih.

Stoličke iz lepenke. Iz srednjemoečne lepenke napraviš lahko raznovrstne stoličke za kuhinjo, sobo, vrt, tudi take, ki se zibljejo. Da bodo obe strani enaki, izreži tako, da upogneš lepenko čez sredo, kakor ti kažeta zgornji dve podobi. Napraviš lahko tudi drugo pohištvo, če si iznajdljiv.

Slamnate stolice se pletejo tako, kakor ti kaže slika. Slamnate vrvice moraš sam splesti. Le poskusi. Ako imate pri hiši kako staro stolicco ali okvir, le poskusi počasi, kako se to dela. Sedaj bo za igračo, s časom pa boš znal zares plesti in popravljati stolice. Lepo delo za zimski čas.

Iz probkovine ali zamaškov narediš lahko cigansko družino, moža, ženo in otroke. Nekoliko papirja, žice, žepenk ti bo treba zraven. Lahko poskusiš delati tudi ptice in razne druge živali.

Poglej tudi gornji dve igrački, ki ju narediš iz probkovine, lepenke, žice, vrvice in kroglice.

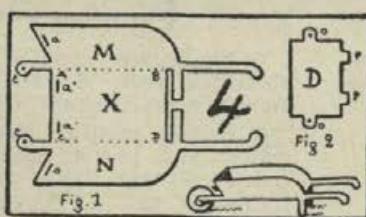
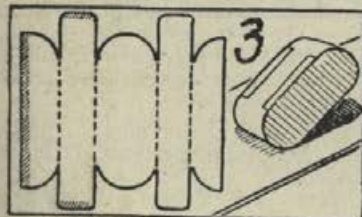
Razne igrače iz lepenke.

1. Naredi psička. Hrbet in rep iz enega kosa, ki se čez sredo upogne na obe strani; čez hrbet daj plahčico; glavo všij tako, da se bo gibala; ušesa pretakni skozi glavo. Lepo poslikaj.

2. Živa kača. Izreži kačo iz lepenke tako, da se z repom še drži lepenke. Pod glavo pritrđi močan železen gumb. Če se približaš z magnetom tej kači, oživi in se vzpne pokoncu.

3. Napravi škatljico, ki se bo vedno postavljala pokoncu. Izreži in zlepi kakor kaže slika. Prej pa vloží v škatljico železno ali kamenito kroglico.

4. Samokolnica. Slika ti vse pokaže.

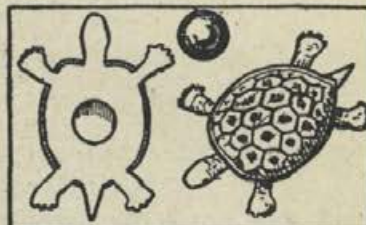

Razne igrače.

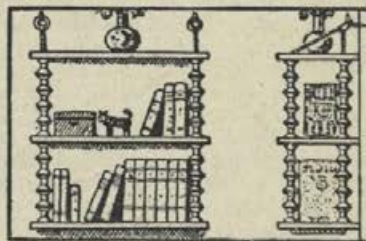
1. Iz kurjih ali gosjih peres lahko izrežeš lepe metuljčke, mala pavja peresa. Nekoliko moraš seveda poslikati, da bo lepše. Iz peresjih stebelčk napraviš lahko tudi stoličke.

2. Zelvo napraviš iz orehove pollupine, koščka lepenke in jeklene kroglice. Lupina ti da oklep ali hrbet; iz lepenke izreži truplo z glavo, repom in nogami. Vse to pritrđi s klejem na lupino. Na trebuhu napravi malo okroglo jamico in jo nasloni na kroglico. Zelva se ti bo na tej kroglici pridno vrтела.

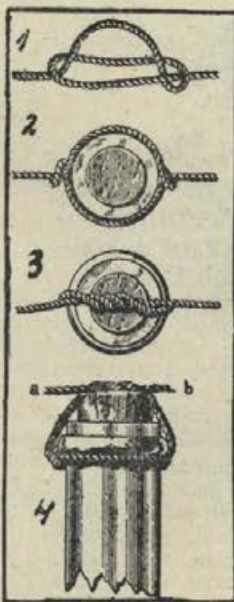
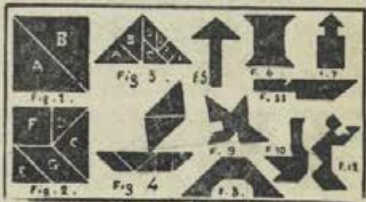
3. Kolesca od sukanca imaš doma ali pa jih dobiš pri krojaču. Ako jih lepo nabereš na vrstico in vzameš še tri deščice od kakega zabojčka, dobiš lepo poličko, ki jo obesiš na steno.

4. Naličja ali maske iz lepenke si za pust lahko sam napraviš; mero si vzameš po svojem obrazu.

5. Močno lepenko ali pa drobno deščico lepo razreži ali razžagaj po priloženem vzorcu. Iz koščkov, ki jih dobiš na ta način, sestavljaš lahko različne oblike. Na papir si zaznamuj samo obris teh oblik in daj potem prijateljem nalogo, naj iz koščkov oni sestavijo take oblike. To bo zabave, ko bodo iskali in zlagali koščke.

Kako se steklenica zaveže.

Večkrat se pokaže potreba, da bi zvezali zamašek na steklenici, ko je treba steklenico kam nesti ali poslati. Poglej to sliko, vzemi vrstico in poskusi, se ti kmalu posreči. To znanje ti pozneje večkrat lahko prav pride.

DOMNOVE UGANKE.

Sejavec.
(Domen, Zgonik.)

Potnik.
(Domen, Zgonik.)

Črni trn.
(Domen, Zgonik.)

Rešitev uganke

v lanskem koledarju.

1. **Podobnica:** Kdor hoče priti ljudem v zóbe, mu ni treba storiti nič narobe.
2. **Spremenitev:** orel, oreh, greh, grah, grad; kras, klas, glas, glad, grad; vrat, vran, uran, urad, grad; bron, brom, grom, gram, grad.

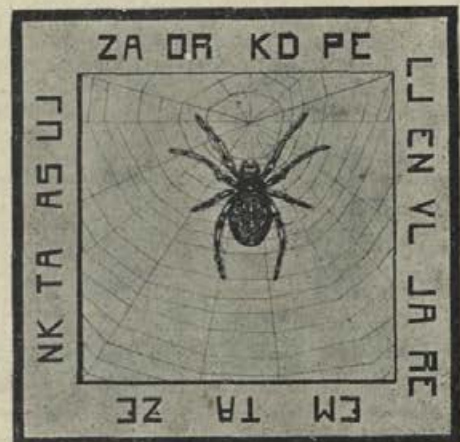
Indijski rek.
(Plašnik, Škofja Loka.)

Mačka.
(Tomislav, Naklo.)

Skrivalica »Pajek«.
(Plašnik, Škofja Loka.)

3. **Skrivalnice:** Vzemi skupine črk, ki so pri velikih črkah, po abecednem redu, dobíš: »Mornar, ko je najvišji dan, izmeri daljšo in nebeško stran«. (Zupančič).

4. **Vrstilna uganka:** Prav razvrščena ptičja imena (lišček, palček, kos, jastreb, srakoper, detlov, preprelca, škrijanec, črna žolna) dajo ime = lastovica.

Prav so rešili: L. Plaper v Trstu in K. Veljak v Trstu. Žreb je določil K. Veljaka v Trstu.

R. BEDNARIK

SVETO LETO, LETO MIRU IN SPRAVE.

Po desetih letih preprirov in sovraštva, pokoljev in razdejanj, diplomatskih spletk in pripravljanj za nove vojne je oznanil v baziliki sv. Petra glavar vesoljne katoliške Cerkve sveto leto. 25 let je poteklo odkar je l. 1900. Leon XIII. proglasil začetek zadnjega svetega leta.

Cele reke romarjev se stekajo v letošnjem letu pokore in odpuščanja v večno mesto; in zopet se vračajo nazaj nešteta krdela katoličanov, prepojenih s silami nadnaravne milosti, da z duhom Kristusovim obdarijo vesoljno človeštvo in udarijo na ves svet pečat kraljestva božjega.

V letošnjem svetem letu je Bog spet govoril po svojih svetnikih in pričevavcih. Proglašeni so bili za svetnike:

Dne 17. maja *Terezika Deteta Jezusa*, redovnica, (1873 do 1897); 21. maja *Peter Kanizij*, duhovnik, † 1579; 24. maja *Marija Zofija Barat*, ustanoviteljica zveze sester presv. Srca Jezusovega in *Marija Magdalena Postel*, ustanov. zavoda kršč. šol; 31. maja *Janez M. Vianney*, župnik iz Arsa, † 1859 in *Janez Eudes*, ustanov. bratov. Jezusa in Marije ter reda usmiljene M. B., † 1860.

Med blažene so bili prišteti:

Dne 19. apr. *Anton Marija Gianelli*, škof (1780—1846); 26. apr. *Vincenc Marija Strambi*, redovnik (1745—1824); 3. maja *Jožef Kafaso*, duhovnik (1811—1860); 10. maja redovnice *Higenija sv. Mateja*, *Elizabeta Terezija*, *Marija Roža*, *Marija sv. Henrika*, ki so bile pomorjene za časa francoske revolucije v Orange l. 1794.; 7. jun. *Marija Mihaela Najsvet. Zakramenta*, redovnica † 1865; 14. jun. *Marija Bernardka Soubirous*, (*Lurška Bernardka*), redovnica, † 1879; 21. jun. *Izak Jogues*, *Janez de Brébeuf* in tovariši, kanadski mučenci; 5. jul. *Lovrenc Imbert*, škof in tovariši, korejski mučenci; 12. jul. *Peter Julijan Eymard*, duhovnik.

Množice vernikov pa niso prišle v Rim samo k skritim vrelcem dušnega življenja. V »misijonski razstavi« so lahko te množice dobile sliko o velikanski kulturni veselili, ki je Cerkev. Med najbolj divje človeške rodove prodirajo žarki človeške omike po misijonarjih, ki oznanjajo tam besedo božjo. V Vatikanski palači pa stoluje Namestnik Kristusov, ki skrbi, da ostane Cerkev večno mlada in sveža. Iz Rima se letos bolj kot kdaj prej razširja klic po miru in spravi med utrujenim človeštvom.

In kakor da bi ljudstva čula ta klic, ki jih vabi iz temin v lepšo bodočnost, so se zbirala k mirovnim posvetovanjem.

Ko je utonilo lansko leto v večnosti, so še bolj razplamtela razna prašanja, ki jih države niso še bile uredile. Svet je bil razdeljen na premagance in zmagovavce. Slednji so tirjali od prvih, naj jim povrnejo vso škodo, ki so jo utrpeli v svetovni vojni. Premagane države so pa hirale, ker so morale oddajati ves svoj prebitek, ki so ga krvavo rabile za lasten dom. Iz političnih težav so se porodile gospodarske, ki veliko bolj ogrožajo našo družbo kot prve. Vsa Evropa je danes dolžnik Amerike. Vsa Evropa pa je tudi sprta. Zato se ni mogla lotiti gospodarske obnove, dokler se ni spravila in oznanila miru.

Ze v marcu mesecu so se zbrali državniki v Zenevi k 33. zborovanju Zveze narodov. Treba je bilo podpisati varstveni protokol in se porazgovoriti ali naj se sprejme poteptana in ponižana Nemčija v trog drugih držav. Troje potov je kazalo v bodočnost: ali se podpiše varnostni protokol, ali bo obveljala francoska želja, naj se Nemcem ne popusti v ničemer, ampak še bolj stisne z železnim obročem, ki ga naj tvorijo Anglija, Belgija, Francija, Čehoslovaška in Poljska. Iz tega železnega objema bi se Nemčija ne mogla več zlepa izviti. Če bi kazalo, da se bo ta obroč sklenil, bi Nemčija okrepljena z Avstrijo

sklenila zvezo z močno boljševiško Rusijo. Evropska politika bi šla po tretji poti. Za prvo rešitev ni bilo Nemcev zraven, drugi in tretji so se upirali pa Angleži. Zato se je »mirovno vprašanje« na predlog čehoslovaškega zunanjega ministra dr. Bencša odneslo na jesen. Že v juniju so se spet zbrali državni zastopniki. Načelji so vprašanje tam, kjer so bili nehali pred dvema mesecema. Tudi zdaj so zborovalci vstali od miz, ne da bi kaj sklenili. Francozi so namreč želeli, naj bi članice Zveze narodov jamčile poleg mej ob Renu tudi za vzdolžne nemške meje proti Poljakom in Čehom. Začetkom septembra je bilo sklicano v tem letu tretje zborovanje Zveze narodov, kjer naj se končno odloči razmerje med Nemčijo in njenimi sosedi. Zastopniki 56 držav so skušali najti način, kako bi Evropa in z njo ves svet prišel do miru. Sredi pogovorov in razpravljanj se dvigne premeteni angleški zunanji minister Austen Chamberlain in pregovori državnike, naj se za varnostne pogodbe ne briga Zveza narodov, temveč vsaka država se zmeni s svojo sosedo zastran svojih meja. In tako se je zgodilo, da so se šele 5. oktobra zbrali v južnošvicarskem mestecu Locarnu odposlanci Anglije, Nemčije, Francije, Belgije, Italije, Čehoslovaške ter Poljske in sklenili in podpisali: 1. rensko varnostno pogodbo in 2. razsodiščne pogodbe med omenjenimi državami. Niso se pa podpisale varnostne pogodbe za vzhodne nemške meje. Angleži so v Locarnu dosegli, kar so želeli. Iztrgali so nemško državo iz objema ruskih boljševikov in si zavarovali svoj otok. Če bi pristali na francoske želje, ki jih je skotilo francosko narodnostno sovraštvo do Nemcev, bi se Nemčija združila s silno Rusijo. Ta kopna veselila, ki bi zaveznicu Kitajsko segala od bregov Tihega oceana do Doverskega preliva, bi začela butati ob stebre angleške kolonialne države, že itak dovolj zrahljane vsled puntov domačinov. Zato se niso Angleži hoteli obvezati za češke in poljske meje; tam naj se sami zmenijo z Nemci, si je mislil Anglež, da nam le Nemec ne postavi svojih dalekosežnih topov na francoskem in belgijskem obrežju, ki bi streljali na London; zato pa le dajmo siliti za nedotakljivost francosko-nemške meje na Renu. Nemci so podpisali te pogodbe in se s tem odrekli zvezi z Rusijo. — seveda, če niso že v Locarnu držali dvoje želez v ognju. — odpovedali so se pred vsem svetom Alzaciji in Lotarinški; zato pa bodo zavezniške čete izpraznile nemško ozemlje in bo Nemčija vstopila v zbor svetovnih držav kot enakovredna članica.

Izza leta 1918. smo učakali 40 zborovanj, kjer so kovali državnik mir, a šele v Locarnu se je razbita Evropa za spoznanje približala k svoji rešitvi, k miru in spravi.

Po stezah pravičnosti ...

Dolga pa je še pot do popolnega miru. Locarnska zborovanja so prvi korak na tej poti. Veliko bolj pomenljivo za ureditev Evrope po načelih pravičnosti pa je bilo zborovanje narodnih manjšin v Zenevi.

V začetku oktobra so prišli zastopniki narodnih manjšin iz vseh delov Evrope. Čez 30 milijonov ljudi je bilo zastopanih na tem zborovanju, kjer so iskali stez pravičnosti... Zborovanje je vodil slovenski poslanec dr. Wilfan; poslanec dr. Besednjak pa je v svojem govoru orisal bistvo manjšinskega vprašanja. Narodne manjšine nočejo biti sporno jabolko med državami, tudi nimajo namena vstvarjati iredentističnih spletk in zbirati skrivnih družb, da nasilno spremene svoj sedanji položaj. Narodne manjšine hočejo le poiskati temelje za mednarodno manjšinsko pravo, ki naj odstrani spore in nove vojne. To pravo pa mora sloneti na pravičnosti, ki jo tirja 30 milijonov raznih narodov. Nastopna razpredelnica naj pojasni, kako so porazdeljeni narodni drobci:

V Avstriji	je 3,7 odst. drugorodcev
v Belgiji	» 2,7 » »
v Bolganiji	» 6,6 » »
na Danskem	» 3 » »
na Grškem	» 18,1 » »

na Češkem	je 39.2 odst. drugorodcev
v Italiji	» 2.1 » »
v Jugoslaviji	» 10.0 » »
v Franciji	» 6.5 » »
v Nemčiji	» 2.9 » »
na Poljskem	» 36.5 » »
na Rumunskem	» 22.3 » »
na Litvanskem	» 12.9 » »
na Letskem	» 17.6 » »
na Estonskem	» 14.8 » »
na Ogrskem	» 10.5 » »
v evr. Turčiji pa	» 52.9 » »

Skupno število narodnih manjšin so zračunali na 30 milijonov in 44 tisoč.

Z novim manjšinskim pravom bi bilo mogoče rešiti našo celino pred zublji narodnostnega sovraštva. Obenem bi se tudi ojačilo tisto stremenje, ki skuša ustvariti Združene države Evrope. Najvnetejša glasnika tega načela, avstrijski državnik Ignacij Seipel in grof Coudenhove-Kalergi, pravita, če padejo meje, ki danes razdvajajo narode, izginejo sami po sebi vsi povodi za bodoče vojne. Ta ideja je vzvišena in lepa do nje pelje dolga pot pravičnosti in ljubezni. Koliko te poti imajo že za sabo poedina ljudstva?

Anglija.

Mac Donaldova delavska vlada je morala po devetih mesecih življenja prepustiti vladno krmilo konservativcem, ki so sestavili vlado z Baldwinom na čelu. Ker je istočasno padel na Francoskem tudi Herriot, je v obeh deželah spet splaval na površje stari duh. Mac Donald, ki se je resnično trudil, da bi si Evropa opomogla, je pregovoril v Londonu Francoze, Amerikance in Italijane, naj dovolijo Nemčiji posojilo in Francozi naj odkorakajo iz Porurja. Zato pa mora Nemčija na pošteno besedo točno odplačevati vojno odškodnino. Zato bo skrbel poseben odbor, ki bo vedno poročal, koliko morejo Nemci odplačevati, da ne bo šla njih valuta v nič.

Baldwin je nato pritisnil tudi na druge dolžnike, naj poravnajo dolgove. Italija je dolgovala l. 1924. Angliji 14.133 milijonov zlatih lir. Po vsej Italiji se je dvignil odpor proti angleški zahtevi. Toda nič ni pomagalo. Anglež je gospodar sveta. Trgovske koristi britanskega cesarstva so pred očmi slehernega angleškega državnika pri vseh dejanjih.

Mogočna angleška trgovska hiša pa tudi ni tako močna, kot se zdi. Velika nezadovoljnost vre med delavstvom. V avgustu je izbruhnila velika stavka premogarjev vsled prenizkih mezd in ker so delodajalci hoteli vpeljati daljši delovni čas. Razen gospodarskih bojev tlačijo Anglijo tudi notranje politični spori. Že l. 1919. je sprejela poslanska zbornica načrt, po katerem naj dobe Škotska, Irska, Wales in Angleška (jugovzhodni del britanskega otoka) svoje samouprave. Maihni irski narod je po dolgih bojih dosegel svoj cilj. Načelo samoupravnih enot je pa drugod še zelo živo. Vladna konservativna stranka, ki je proti tej ideji, bo še mnogo trpela vsled teh bojev. Isti duh po samoupravi vodi tudi kolonialne narode v prekomorskih angleških posestvih. Vsem je še živo v spominu veličastna tiha borba 300 milijonskega indijskega naroda za svojo svobodo. Angleške koristi na daljnem vzhodu ogrožajo probujajoči se narodi. V te razpoke britanskega imperija je hotela vtakniti boljševiška Rusija svoje prste in jih še bolj razširiti. V Perziji se križajo območja Rusije in Britanije. Mosulski petrolejski vrelci so na jesenskem zasedanju Zveze narodov dovolj jasno pokazali, da streme Angleži po vseh svetovnih tržiščih. Na zborovanju v Locarnu sta angleški zunanji minister Chamberlain in boljševiški zunanji minister Čičerin igrala šah za Nemčijo. Dobil je Chamberlain. Nemčija je stopila v krog zapadno evropskih držav. Angleži so se s tem spretno umaknili nevarnosti, da bi kopna zveza držav od Severnega morja do Vladivostoka ogrožala angleško svetovno posest.

S tem pa še ni odločeno prvenstvo za svetovno gospodstvo. Na velikem Tihem oceanu se bo odločilo ali bo vstajajoči nacionalizem milijonov azijskih rodov izrinil Angleže in Američane s svetovne pozornice.

Amerika.

To je dežela, ki se bori za gospodstvo sveta. V svetovni vojni ni Zedinjenih držav dosegla vojna vihra. Mirno se je razvijalo njih gospodarstvo. Zato so lahko pošiljale milijarde v Evropo. Te težke milijarde pa tirja ameriški upnik brez usmiljenja od ponižane Evrope. V Washingtonu se morajo poniževati evropski finančniki in moledovati za olajšave. V ameriških

nebotičnikih pa kraljujeta le mrzel razum in številke, kar tira ameriško ljudstvo v svetovne borbe. To se že kaže. Skušajo že vpeljati splošno vojno dolžnost in gradijo vedno nove bojne ladje.

Toda kažejo se že tudi znamenja, ki obetajo mrzli Ameriki rešitev. Z neverjetno naglico se širi čez ameriško kopno duh božji. Kanada je po samem papeškem zatrdilu ena najboljših cerkvenih provincij. V Združenih državah poganja verski čut vedno globlje korenine. Leta 1926. bodo vrelci verniki iz vseh krajev Amerike na evharistični shod v Chicago. Sam papežev državni tajnik kardinal Gasparri in devet drugih kardinalov se udeležijo tega shoda. V okolici Chicaga že gradijo posebne stavbe za neštivilne množice, ki jih pričakujejo. Število katoličanov v Združenih državah, ki je že zdaj naraslo na 19 milijonov, se bo še pomnožilo.

V srednji Ameriki, razen v Meksiki, ki prepoveduje tujcem misijonski in duhovski poklic po 130. čl. svoje ustave, se vera vedno bolj širi. V največji južnoameriški državi, v Argentini, so se zbrali vsi škofje v maju na posvet. Sklenili so marsikaj, kar bo dvignilo versko življenje. Ustanovili so »Vzgojni svet«, ki skrbi za temeljito krščansko vzgojo vseh otrok. V chilenski republiki trpi katoliški življenjski vsled neprestanih bojev in revolucij med liberalno (Alianza liberal) in konservativno strujo (Union nacional). Sedanji predsednik Alessandri je hud svobodomislec.

To novo prerojenje Amerike v studencu večnih načel bo prineslo novih smeri v svetovno zgodovino. Gotovo ne človeštvu v zlo.

Narod ob Seini.

Pariz je srce in glava Francije. Iz mesta ob Seini tečejo niti francoske uprave po vsem ogromnem prostranstvu republike. Kar hoče Francoz ob Seini, to se mora zgoditi tudi doli v Marsellu ali Bordeauxu. Napoleon I. je ustvaril centralistično Francijo. Parižani se tega drže in zatirajo že v kali poskuse raznih samouprav. Federalistična ali samoupravna misel pa zmaguje tudi med Francozi. Štiri lige ali zveze delujejo med Francozi za pokrajinsko samoupravo. Te hočejo naj se vsaka pokrajina, ki tvori zase eno celoto, razvija po njej danih pogojih. To regionalistično gibanje v Franciji je že zelo staro in sega nazaj do slovitih mož Montesquieuja, Le Playa, geografa Reclusa. Ti so že trdili, da ni Francija, tako enotna, da bi se dala stisniti pod en klobuk kot hočejo v Parizu. Južna Francija se ne razlikuje je po miselnosti od severnega dela, marveč tudi po jeziku. Pokrajinsko nasprotstvo je pa še celo veliko. Iz južne Francije je izšlo dosti francoskih političnih talentov.

Herriot, župan iz Lyona, se ima ne malo zahvaliti za svojo zmago temu pokrajinskemu nasprotstvu. Novo ministrstvo, ki je toliko obetalo, je padlo, še predno je izvedlo svoje načrte. Pokopale so ju francoske finance. Do 8. decembra t. l. zapade francoski dolg v znesku 19.136 milijonov frankov! Herriot je skušal to rešiti na ta način, da je zahteval od vojnih bogatinov oddajo premoženja. Ti so se v senatu, kjer imajo večino, uprli in se naveličali Herriota. Razen franka je vrgla Herriota tudi njegova cerkvena politika. Kot odločen svobodomislec je zahteval, naj se odpravi francosko poslanništvo pri Vatikanu. »To hočem tudi, če me obdolže razkolništva!« je zavpil v zbornici.

In tedaj so vstale množice Francozov, ki so se borili na Sommi in Marni pod prapori Presvetega srca. Njih vodja slavni general Castelnau je zbiral na desetisoče Francozov širom Francije na zborovanjih, kjer so zahtevali, da mora vlada upoštevati tudi pravice francoskih katoličanov. Herriotov predlog je v senatu tudi propadel, njegovo ministrstvo pa je 16. aprila nasledil Painlevéjev kabinet. Novi zunanji minister Aristide Briand, premetena mačka, ni bil za tako proticerkveno gonjo. Finančni minister Jožef Caillaux, ki je bil že zaprt in izgnan kot nemški pomagač, pa je obljubljal, da bo rešil francoski frank. V Londonu ga je res rešil, v Washingtonu so ga pa poslali praznih rok domov. Kakor so bili Parižani prej zaverovani vanj, tako naglo se je zdaj njih mnenje obrnilo. V oktobru je že morala prevzeti žalostno dediščino nova vlada, ki se mora boriti s financami in krhati zobe v kolonialnih bojih v severni Afriki in Siriji. Ta je tudi že padla in je Briand koncem novembra prevzel krmilo.

Boji v severni Afriki, zlasti v Maroku, trajajo že nepretrgoma, odkar so prišli v deželo Francozi. Sprva je kot svetovavci in pomočniki maroškega sultana. Čez čas pa si je znal maršal Liautey pridobiti tako besedo, da se ni brez nič storilo. Abd-el-Krim, ki se je postavil pred čete svobodoljubnih Rifancev, hoče osvoboditi svojo domovino tujih izmozgačev. Junaški boji berberskih potomcev trajajo že celo leto. Peščica ljudi

brani pred Francijo in njeno latinsko sestro Španijo svoj rod in dom. Francozi pošiljajo v severnoafriške peščenine svoje najboljše sinove in zlate franke, a Abd-el-Krim se ni umaknil ni za ped. Postal je nekaj verski junak vsega mohamedanskega sveta; celo v mošejah na daljnem vzhodu prosijo Alaha za zmago njegovega orožja. Med tem ko krvavijo francoski sinovi v Afriki, vstaja v domovini veliko nezadovoljstvo proti vojaški politiki bogatih slojev. To se je javno pokazalo pri občinskih volitvah 3. maja. V skoraj vseh občinah so zmagale socialistične stranke. Teh 430.000 občinskih mož pa voli v Franciji senatorje. Če bo pa tudi senat socialistično usmerjen, bo brezupne borbe v kolonijah gotovo prej konec.

Ko je Francija bila najbolj zaposlena doma in zunaj, je izbruhnil še v Siriji punt domačinov, že šesti izza l. 1919. Oholost in samovladje francoskih namestnikov, predvsem generala Sarraila, je vzbunilo Druze in Sirijce, da so zgrabili za orožje. Vojna divja čez lepe pokrajine ob morju. Damask, »kraljica puščave«, je napol v razvalinah. Francoski polki pa morajo zdaj tja h Libanonu in v puščavo braniti koristi francoskih delniških družb.

Da se majo svetovno francosko gospostvo, je en globok vzrok. Maršal Liautey je hotel s 40.000 francoskimi naselenci držati deželo, večjo kot Francija, pod okrutnim jarmom. Tunis, je pravzaprav italijanska kolonija. V francoski zadnji Indiji, v Indokini, bodo Kitajci kmalu izpodrinili Francoze. V Siriji so doma bolj Angleži kot Francozi. Že ti primeri so jasna priča, da si Francija ne more ustanovljati trajnih kolonij, ker ne more vanje pošiljati svojih izselencev. Peščica Francozov, še ti le v obrežnih krajih, ker ne morejo prenesti podnebja, ne bo vzdržala kolonij. Ker francoski narod nazaduje in se število rojstev vedno manjša, propada tudi moč nekdanje Napoleonove države.

Odtod je razumljiv nekaj podzavestni francoski strah pred nemškim maščevanjem. Nacionalizem je gnal Francoza, da je tiščal Nemca ob tla, dokler je mogel. Potem pa je pričel z vso silo delati na to, da se ob Renu zgradijo močne meje. Varnostna pogodba med Nemčijo in Francijo, sklenjena v Locarnu, je odlično delo Aristida Brianda, ki hoče rešiti propadajoči narod ob Seni pred novo vojno. Zadnje čase se pa že kažejo ugodni znaki, da je francoski narod spoznal pot svoje pogube in se z naglimi koraki odvrča od nje v okrilje Cerkve z večnimi, svet ohranjujočimi pravnimi načeli.

Nemška republika.

Čudovita je nemška odpornost in žilavost. Nemško ljudstvo je začelo s svežim zaupanjem v svojo prihodnost graditi na razvalinah cesarske Nemčije novo republikansko državo. Vojne dajatve in železna pest Francozov ji niso prišle do mozga. Dela in se krepil!

Že dne 7. decembra 1924. so se vršile volitve v državni zbor. Toda šele 10. januarja se je mogla sestaviti vlada, ker ji je dotlej manjkala parlamentarna večina. Čeprav so imeli socialni demokratje 131 poslancev, vendar niso mogli spraviti h krmilu levčarske vlade. Druga najmočnejša stranka v zbornici so bili nemški nacionalci s 111 sedeži. V vlado so zato prišli 4 nemško-nacionalni ministri in trije od ljudske stranke, ki je tudi nacionalni za las slična. Desničarske stranke so začele gonjo proti državnemu predsedniku Ebertu. Novinar Rothard iz Devina (Magdeburg) se je dal plačati za obrekovanje. Ko je bil razkrinkan in razgaljen, je dobil prav malo kazni. Videlo se je že takrat, da živi v Nemcih še veliko starega pruskega in cesarskega duha.

Med tem umre zadnji dan februarja prvi predsednik nemške republike dr. Friderik Ebert. Priprosti sedlarski pomočnik iz Heidelberga je postal naslednik mogočnih vladarjev tisočletne cesarske Nemčije. Rojen je bil l. 1871. v Heidelbergu. Oče mu je bil preprost krojač, ki ni mogel poslati ukaželjnega sina v šole. Mladi Friderik se je oprjel sedlarstva. Po tedanii šegi je moral kot sedlarski pomočnik s popotno palco križem domačije, da spozna svet in delo. Pot ga je zanesla v Bremen, kjer se je vdinjal pri listu »Bremer Bürgerzeitung«. Že tedaj se je mladi mož močno zanimal za socialne vede in narodno gospodarstvo. Njegova sposobnost ga je privedla l. 1900. v mestni svet. Čez pet let pa je postal tajnik socialistične stranke in leta 1912. po Beblovi smrti državni poslanec. V stranki si je znal s skromnim nastopom, poštenim značajem in temeljito življenjsko izkušnjo pridobiti vpliven položaj. Ebert je dokazal 9. novembra 1918. cesarju Viljemu, da je monarhija Hohenzollerncev izgubljena in naj se zadnji potomec te vladarske hiše umakne s prestola. Po prevratu je Ebert prevzel mesto državnega kanclerja. Dne 11. februarja 1919. pa je bil v Weimarju z 277 glasovi od 379 izvoljen za državnega predsednika.

Njegovo delo je povedano v kratkih besedah nekega berlinskega dnevnika: »Oče Ebert je rešil državo zunanjih in notranjih sovražnikov«.

Ebertova smrt je potegnila Nemčijo v ostro borbo med republikanskim in monarhističnim taborom. Za 29. marca so bile določene prve volitve za državnega predsednika. Sedem kandidatov je lovilo nemške glasove, a nobeden izmed njih ni dobil potrebne nadpolovične večine. Republikanska zveza je tedaj dobila 50 odstotkov oddanih glasov, monarhisti komaj 40. Vse je z napetostjo čakalo, kako bo nemško ljudstvo spregovorilo na dan 26. aprila. Hindenburg, sloviti nemški general iz svetovne vojne, je bil kandidat desničarskih, monarhističnih strank; dr. Marx, odlični voditelj katoliškega centra, je kandidiral pri republikancih; komunisti pa so prigrilasi kandidaturo rudarja Thälmana. Zvečer je že bil znan volivni iz'd. Nad njim so obstrmeli Nemci sami in ves svet. Izvoljen je bil z 887.759 glasovi večine vojni maršal stari Pavel von Beneckendorff-Hindenburg. Dobil je komaj 3 odstotke glasov več kot Marx. Ko je za to zvedel cesar Viljem v svojem izgnanstvu, je baie vzkliknil: »Zdaj se čutim za deset let mlajšega.«

Zunanji svet je ob teh volitvah bil presenečen, češ pod maršalovmi vodstvom se bo nemška republika pretvarjala polagoma nazaj v monarhijo, ki se bo maščevala, č'm si malo opomore. Vendar so vsi veliki inozemski listi izražali upanje, da ne bo Nemčija krenila po razvojenih potih.

Zunanji minister dr. Stresemann je v državni zbornici izjavil, da bo država ostala pri svojih obljubah: hoče pod častnimi pogoji varnostno pogodbo, vstop v Zvezo narodov in razorožitev. Tudi na premembo državne ustave nikakor ne misli. In v resnici sta dr. Luther, nemški državni kancler in dr. Stresemann podpisala locarnske dogovore. Odrekla sta se v imenu Nemčije Alzaciji in Loreni, zato pa je dobila Nemčija proste roke na vzhodnih mejah. Nacionalne stranke so nad tem ogorčene, češ, da sta ministra zapravila v Locarnu čast Nemčije. Odpoklicali so iz vlade svoje ministre, grozijo celo z novimi voltvami. Toda trezne in premišljene stranke pozdravljajo z veseljem varnostne pogodbe. Žrtve morajo pač biti na obeh straneh. Nemčija pa bo, ko vstopi v Zvezo narodov, z drugimi državami vred resno zidala boljšo bodočnost v Evropi. S tem bo dokazala, da je nemški narod zrel za svojo usodo.

S Hindenburgovo izvolitvijo se je vzburkalo znova staro nasprotstvo, ki gloje temelje nemške države. Zgodovina nam pravi, da je rasla Nemčija iz plemen. Sedmero nemških plemen, ločenih med seboj tudi po zemljepisnih čimteljih, je živelo samobitno življenje skoro ves srednji vek. Šele v dobi prosvetljenih vladarjev je postal Berlin trda roka, ki drži skupaj vso nemško zemljo. Dve globoki ideji se trajno borita za državo. Ali narodnostno zaokrožena in centralistična država ali močna Nemčija na podlagi federativnega načela, ki hoče vpoštevati samostojnost tistih delov, ki so v zgodovini že samostojno živeli posebno življenje. Prvo načelo je našlo plodnih tal v severnem delu države, ki je skozi in skozi luteranski. Južni katoliški del ob Renu in na Bavarskem pa noče, da bi vse vladal Berlin. Vsako pleme in vsaka pokrajina imei toliko svobode, kolikor jo dovoljuje enotnost celote! Teh dvoje državnopravnih naziranj so celo versko pobarvali. Nemčija je po sredi versko razklana. Katoličanstvo in protestantovstvo se borita s silnimi mahljaji za dušo nemškega ljudstva. Toda tudi v Nemčiji je Cerkve zidana na skalo. Ko je bil »drugi apostol Nemčije«, Kanizij, proglašen za svetnika, je vsa katoliška Nemčija zarajala v veselju. Letošnje poletje v dneh 23., 24. in 25. avgusta so vsi katoličani Nemčije prihiteli na 64. zbor nemških katoličanov v Stuttgart. V bavarski prestolnici v Monakovem so od 18. do 25. oktobra obhajali »Kanizijev teden«. Pol milijonsko mesto se je poklonilo evharističnemu Jezusu. Obnova katoliške Nemčije pomeni prerod zdravega nemškega duha, ki je utemeljil in ohranil že toliko kulturnih vrednot.

V srcu Evrope.

Mala avstrijska republika, ki je preostala kakor drobec močne avstrijske monarhije, komaj prebleva svoje najhujše ure. Modri voditelj dr. Ignacij Seipel je rešil mlado republiko pogina. Kljub temu trka na vrata vladnih palač na tisoče brezposelnih. Na zimo je njih število poraslo že na 220.000. Komisija, ki jo je poslala Zveza narodov, da vodi avstrijsko gospodarstvo, je končala svoje delo. Toda krepak razvoj ni še zagaran republikli v srcu Evrope. Vedno češče se čujejo glasovi, da se mora Avstrija prikloppi Nemčiji, če hoče obstati. Vsi Avstrijci so zavzeti za to misel. Najmočnejša stranka krščansko-socialna je tudi za priključitev k federativno urejeni Nemčiji, ne k centralistični, ki jo vodi Berlin. Okolne države

tudi ne bi mirno dopustile, da bi nemške vzhodne meje tako daleč segale. Zato ni to prašanje še dozorelo.

Pod avstrijsko vlado živi tudi preko 100.000 koroških Slovencev. V tužnem Korotanu prenašajo naši bratje hud pritisk. Šele v prav zadnjem času je deželni zbor celovški določil dve komisiji, ki naj preiskujeta slovenske pritožbe zastran šolstva in sodnih razmer. Morda se bo jarem slovenski narodni manjšini na Koroškem zrahljal. Da bi se, to želi svojim bratom slovensko in hrvaško ljudstvo na Primorskem! —

Kjer šumi ponosna Laba in namaka rodovitne planjave Morava, se prostira *mogočen dom naših severnih bratov Čehov in Slovakov*.

Ugled čehoslovaške republike v zunanjem svetu vedno bolj raste. Bogastvo zemlje in marljivost ljudstva sta napravili češko državo za močno in trdno.

Toda na tleh svetih bratov Cirila in Metoda, sv. Vavilava, Janeza Nepomuka in drugih svetcev divja silovit boj, ki daje celo državne temelje. Češki svobodomiselniki so se vedno zagajali v Cerkev. Ko so češki škofje izdali pastirsko pismo, kjer prepovedujejo katoličanom članstvo pri proticerkvenih strankah, so zagnali vsi svobodomiselniki velikanski hrup. Socialni demokrati, ki imajo v vladi trdno mesto, so zahtevali sodnijske kazni proti škofom, ki so napisali tako pastirsko pismo. Še več! Na Slovaškem so tirali pred sodnike kakih 100 duhovnikov, ki so 16. avgusta raz leco prebrali škofovske opomine. Toda ves vihar ni izruval iz src zdravega ljudskega jedra verskih klic. Slovaški škofje so razglasili ljudsko glasovanje za versko šolo. Od sto staršev je 90 glasovalo za njo. Nasprotniki so umaknili. Med tem se je radi Husove proslave zaostri spor s sv. stolico. Spet je odmevala češka zemlja od krikov, ki so zahtevali, naj se češko ljudstvo loči od papeža. Narodni socialisti in socialni demokrati so najboljši vneti za kulturni boj. Ljudska stranka, ki je tudi zastopana v vladi, ima spricho teh verskih bojev zelo težko stališče. Vendar so njene postojanke nerazrušljive. 15. novembra so se vršile državne volitve. Na dan volitev je morala celo vlada zapleniti volivne letake narodno socialistične stranke radi njih protiverske vsebine.

in vendar je ljudska stranka izšla zmagovito iz volivne borbe. Doslej je imela 21 poslancev, 15. novembra jih je dobila 31. Ljudska stranka na Slovaškem je svojo moč podvojila. Od 11 poslancev je poskočila na 22.

Kulturni boj bodo svobodomiselniki stranke gnale do konca. Toda prišle bodo do spoznanja, da je seme sv. Cirila in Metoda pregloboko vsejano, da bi je krokarji pozobali.

Ob baltičkih bregovih.

Majhne države ob Baltu Estonska, Letška in Litvanska se razvijajo mirno in brez velikih notranjih pretresljajev. Visoko izobražena ljudstva si znajo urediti vzhorno svoje razmere. Najlepši vzgled se nam kaže na Estonskem. Tukaj je prodrlo preprčanje, da se da doseči sodelovanje med večino in manjšino le tako, da dobi manjšinski narod (na Estonskem živi okroglo 33.000 Nemcev) popolno kulturno svobodo. V tem duhu je vlada izdala posebno postavbo za narodne manjšine. Ta je tako skrbno in dobro izdelana na temeljih pravičnosti, da jo je tajništvo Zveze narodov razposlalo vsem državam kot vzor take postavbe.

Poljska republika se že dve leti sem trudi, da bi ustvarila »baltičko entento«; toda to se ji bo težko posrečilo. Komaj je minister Grabski uredil poljske finance, je v novembru izbruhnila nova težkoča v vladi in med strankami. Ti spori in prevladujoči židovski vpliv v državi. — Židje imajo 34 poslancev in 12 senatorjev — bodo začasno obrnili Poljsko od njenih zunanje političnih ciljev.

10. februarja je sklenila poljska republika konkordat z Vatikanom. Po konkordatu ni več Cerkev nič vezana na državo, ta se je pa tudi rešila vseh obveznosti. Na mesto starih treh cerkvenih provnc in kraljevini Poljski, jih ima republika zdaj pet. — Slučen konkordat je sklenila tudi Letška, ki je že poslala svojega poslanika v Vatikan. Litvanci so zopet poklicali v deželo jezuite, ki so bili pred 140 leti zgnani.

Na nasprotni obali Baltu, na Švedskem, je katoliška Cerkev v slabem polččaju. Komaj dvajsetorica dušnih pastirjev skrbi za švedske katoličane. In ti morajo doprinalati ogromne žrtve, da ostanejo zvesti svoji veri. Letošnje leto se je zbral v švedski prestolici, v Stockholmu, svetovni kongres protestantskih ločin. Na zborovanje, ki je trajalo od 19. do 30. avgusta, so poslali svoje odposlanke tudi pravoslavni. Ob koncu so bili vsi razočarani. Na kongresu se je pokazalo globoko duševno in versko ubožstvo protestantske Cerkev. Že vnaprej so izklju-

čili od razpravljanja vse verske probleme. Združenje svetovnega luteranstva se je tudi v Stockholmu ponesrečilo.

V februarju je Švedska izgubila svojega voditelja Hjalmarja Brantinga, ministrskega predsednika. Pokojnik je bil najbolj vnet pristaš Wilsonovih mirovnih stremiljenj. Bil je tudi odlikovan z Noblovo mirovno nagrado.

Severne evropske države so najbolj urejene v Evropi. Trezno in bistro ljudstvo na severu Evrope se ni proslavilo le s svojimi junaškimi raziskovalci; njegov sloves je ponesla še bolj v svet marljivost in delavnost, ki je iz majhnih severnih držav Danske, Norveške, Finske ustvarila dežele miru in sreče. Lep vzgled tudi za nas!

V slovanski Rusiji.

Na prostrano slovansko zemljo 4 in pol milijonov kvadratnih kilometrov je udarila pest bljševiške revolucije, ki je vse do korenin preobrnila. 390.000 članov komunistične stranke tišči z železnimi mišicami za vrat kakih 130 milijonov ljudi. Ruska revolucija je delo tvorniškega proletariata, ruski kmet je stal ob strani in gledal le, da dobi zemljo v svojo last. Boljševiki mu niso sprva ugodili. Šele Ljening, je z bistrim pogledom spoznal, da se množice odtujujejo komunizmu. Dal je kmetu zemljo, vpeljal v sovjete svobodno trgovino, banke, tovarne in celo tuj kapital. Pravoverni boljševiki so uvideli, da je njih čisto komunistični program neizvedljiv. Struja, ki sta jo vodila Kamenjev in Zinovjev, je pridobivala na moči. Organizator rdečih polkov Lev Trockij se ji je uprl in dokazoval, da je ona struja malomeščanska, ker hoče spet utreti kapitalizmu pot v Rusijo. Po Ljeningovi smrti je Trockij podlegel nasprotnikom; moral je v prostovoljno izgnanstvo na Krim. Njegovo mesto je dobil Frunze. Na 12. vserskem sovjetskem kongresu, ki se je izvršil v prvi polovici maja, pa se je Lev Trockij že spet pojavil v svoji moči. Bil je izvoljen v več komisij. Toda to ni pomenilo, da se je ojačila skrajna struja komunizma, marveč ravno obratno. Na kongresu so predvsem reševali gospodarska vprašanja in sklenili, da smejo v ruskem prostranstvu ustanavljati svoja podjetja tuje delniške družbe. Najzanimivejšje je pa bilo vprašanje narodnih manjšin. Sovjetski predsednik Rykov je izjavil: »Mi moramo zastaviti vse sile v to, da se omogoči narodnim manjšinam popoln razvoj njih jezika in kulture.« To vse je v skladu z mnogimi določbami v ruski ustavi, ki določajo popolno samoodlobo vsake narodne skupine.

Zunanje države hitijo druga za drugo priznavati rusko državo. Angleška namera, osamiti Rusijo, se je izjalovila. Spretna ruska diplomacija s Čičerinom na čelu zna med vse kolonialne narode zatrositi seme sporov in puntov in jih spretno zase izkoristiti. Upor Kitajcev proti tujcem, je predvsem delo iz Moskve. Vsa Azija je torišče ruske politike. Angležem se je sicer v Locarnu posrečilo razbiti rusko-nemško zvezo, toda sovjetska Rusija se vedno bolj krepi. Ko se bo otrešla skrajnih komunističnih nauk, bo slovanska Rusija zopet čvrsto vstala.

Temna stran današnje Rusije je preganjanje Cerkev. Židovski ljudski komisariji so začeli boj proti Cerkvi, pravoslavni in katoliški, češ, da je tam leglo protisovjetskih spletk. Boljševiki so vpeljali grozovito brezboštvo po vsej deželi. Danes se skriva po Rusiji kak poldrug milijon katoličanov z okroglo 400 duhovniki in 600 kapelami ter cerkvicami. Ta peščica je čakala mučeniških dni. Vse divjanje tudi pod boljševiki nič ne izda. Kmet živi še zmeraj z zemljo in Bogom. V njem ima Rusija svoje upanje.

Na evropskih polotokih.

13. septembra sta potekli dve leti, odkar je general Primo de Rivera izdal v Barceloni svoj »pronunziamento«. S svojimi polki je vkorakal v Madrid in začel vladati s sabljo. Španija je bila za enkrat rešena pred revolucijo. Ali je pa tudi prišla do notranjega miru? Konservativna in liberalna stranka sta popolnoma potisnjeni v kot. Vojaški diktator se je dal izvoliti za vodjo Union patriotica, neke vrste narodne stranke in ustanovil svoje časopise. Kralj je v diktatorja dobil polno zaupanje. Primo de Rivera sam trdi, da bo diktatura v Španiji trajala še pet let. Ljudstvo pa ni zadovoljno. Pod novo vlado se je marsikaj poslabšalo; državni proračun je šibkejši. Voina v Maroku črpa najboljše španske sokove, a Rivera noče od nje odstopiti, ker poraz v severni Afriki bi bil tudi njegov konec. Listi pozivajo vlado, naj neha z blazno borbo proti Rifancem. General je odgovoril tako, da je v samem Madridu zatrl 6 velikih časopisov. Stari politiki so začeli dvigati glave. V Ka-

taloniji spet vre. Veliko napako je storil diktator, ker ji ni dal obljubljene avtonomije. Avtonomistično gibanje v Kataloniji je spočetka le literarno. Pesnik Guimerá je prvi pisal v katalonščini; iz jezika so prišli na politično polje. Primo de Rivera je obljubil svoji rojstni pokrajini, da ji bo dal avtonomijo, a je besedo snedel. Nemiri so zato vedno pogostejši. Celo vladi naklonjeni list »El Debate« svetuje diktatorju, naj se umakne parlamentarni vladi, sestavljeni iz vseh strank. De Rivera pa pripravlja proti političnim nasprotnikom, nove zakone: o zasegi premoženja, proti frasonskim ložam in o razpustu nasprotnih strank. V novembru so odkrili, kakor trdi vlada sama, veliko zaroto proti kralju in Primo de Riveri. Pregarjanja so se podvojila. Ubožno špansko ljudstvo pa plačuje generalsko samovoljo.

Italija.

V Italiji je danes vsa notranja politika usmerjena proti enemu cilju, kako dati fašizmu najvišjo moč v državi in kako prepojit mšljenje ljudskih množic s fašistovskim duhom. Načelnik fašistovske stranke to prav dobro ume. Z neizprosno doslednostjo proti opozicionalnim poslancem je Mussolini to že skoraj dosegel. Opozicionalni poslanci so bili po vrsti obsojeni na brezdolje.

Ko se je 3. januarja sestala zbornica so že sedeli po poslanskih klopek sami pristaši vladne stranke. Nekdanji ministrski predsednik Salandra, ki je še vedno stal ob Mussolinijevi strani, je nehal podpirati fašiste in je tudi odložil zastopstvo Italije pri Zvezi narodov. Kmalu za njim sta odstopila tudi liberalna ministra Casati in Sarrochi. Vse to pa ni odvrnilo prvakov fašistovske stranke od prvotno načrtane smeri. Na seji strankinega vodstva dne 2. januarja so sklenili oster boj proti opoziciji. Takoj za tem je bil imenovan Robert Farinacci, nekdanji železniški uradnik, za glavnega strankinega tajnika. Z njegovim nastopom je krenil fašizem v svoje drugo razdobje.

Sredi marca je izbruhnila v severni Italiji stavka kovinarjev, vključenih v »Fiom« (Federazione italiana operai metallurgici). Fašistovske strokovne zveze so prevzele vodstvo stavke, dosegle malenkostno izboljšanje mezd in tako zlomile stavko, ki bi jo komunisti spravili na politično polje. Sredi marca je bila tudi razpuščena Zveza bojevnikov, ker je kazala fašistom neprijazno lice. V prvi polovici junija je zaključila poslanska zbornica svoje zasedanje in je bila odgodena do decembra. Zbornica je sprejela takozvane fašistovske zakone: 1. proti tajnim združenjem, s čimer so udarjeni v živo frasoni; 2. da ima vlada pravico izdajati odredbe z močjo pravil zakonov in 3. da ima vlada pravico odpustiti iz državne službe do 31. decembra leta 1926, vse uradnike, ki se ne strinjajo s splošnimi političnimi smernicami vlade. Te zakone odobri še senat. Ko je zbornica končala svoje delo, je bil odprt V. fašistovski kongres, kjer je Mussolini z gromkim glasom zaklical: »Prapor fašistovske revolucije je izročeni meni in ga bom branil proti vsakomur z lastno krvjo!« S tem je začel tretje razdobje fašistovske moči. Donati, glavni urednik »Popola«, ki je tožil generala De Bona, da je vpleten v Matteottijev umor, je moral bežati, ker so sodniki spričali De Bonovo nedolžnost. Poslanca Amendolo so pretepli. Dogajala so se tudi drugod nasilstva, ki jih je vatiškanski list »Osservatore Romano« grajal. Vodja fašizma sam je izjavil, »da obsoja majhna in neorganizirana nasilstva«. Opozicija na Aventinu je že sklenila po večini, da se vrne v zbornico. Tedaj je nastopilo nekaj nepričakovanega. Ob obletnici fašistovskega pohoda na Rim so odkrili veliko zaroto proti Mussoliniju, v katero sta bila vpletena predvsem poslanec Zaniboni in general Capello. Dejanje je sledilo dejanju: frasonske lože je zasedlo vojaštvo, stranka zmernih socialistov razpuščena, dnevniki: »Unità«, »Giustizia«, »La Voce repubblicana« in cela vrsta drugih začasno ustavljeni. »Popolo«, glavno glasilo ljudske stranke, je v novembru sam prenehal izhajati. Opozicionalne poslance pa pozivajo, naj se nikar ne vračajo v zbornico, ker so tam zdaj nepotrebni. Fašizem slavi ob zatonu leta 1925. svojo zmago. Zunanje politični dogodki, kot neptunska pogodba z Jugoslavijo in pobotanje radi vojnih dolgov z Amerikanci, so k temu tudi nekaj doprinesli. S takozvano »žitno bitko« in novim posojilom za ojačanje lirske vrednosti pa hoče fašizem pridobiti zase vse gospodarske stanove.

Med tem brzi čas bliskovito naprej in ne vemo, kaj prinaša v svoji prihodnosti.

Dežela prihodnosti.

Tako smemo po pravici nazvati mlado državo Jugoslavijo, ki se krepi in raste v sveži moči. Notranje razmere pa še vedno niso urejene. Niso se še pobotali vsi trije bratje, da bi v slogi krepko krmarili skoz razdivjano valovje.

Preteklo leto je prineslo dosti sprememb v jugoslovanskem političnem življenju. Na novega leta dan je bila izdana »obznanje« proti Radičevi stranki, Vlada Pašiča in Pribičevića je prepovedala vsa njena zborovanja in sestanke, strankina glasila so bila ustavljena, vodilni možje pozaprti. Le Stefanu Radiču je uspelo, da se je za nekaj časa skril v neko skrivno zidno dolbino. Svoje postopanje je vlada opravičevala, češ, da je Radič 24. jun. 1924. vpisal svojo stranko v boljševisko kmečko internacinalo in imel zveze s Kosto Todorovom, ki hoče odtrgati Makedonijo od Jugoslavije. Vse je kazalo, da se gromadijo temni oblaki pred februarске volitve. Strankarske strasti so bile razpaljene do viška. Najbolj razširjeni tednik slovenske ljudske stranke »Domoljub« je veliki župan v Ljubljani ustavil. Tu pa tam so se že udarile oborožene trume pristašev raznih strank. V takem ozračju so se vršile volitve dne 8. februarja. V Ljubljani se je pokazala izredna strankarska razcepjenost. V Ljubljani je bilo postavljenih 6 skrinjic; v Mariboru se je pa menda kar 15 strank in stranic teplo za volivne krogljice. Ko so bili razglašeni volivni izidi, se je pokazalo, da je blok narodnega sporazuma (slovenska ljudska stranka, davdovičevci, muslimani, radičevci, Nemci, zemljoradniki in črnogorski federalisti) skoro ravnotako močan kot nacionalni blok (radikali in samostojni demokratje). V Sloveniji je obdržala slovenska ljudska stranka svoje postojanke trdno v rokah. Položaj je vsled tega nekako zastal. V tem pričakovanju se je zgodilo nekaj nepričakovanega. V narodni skupščini sta Radičeva poslanca dr. Superina in Pavle Radič priznala vidovalansko ustavo, monarhijo in udarila po dosedanjih zaveznikih. Ta nagli preokret Radičeve stranke je imel za posledico, da so ji ovrzeli mandate, spustili voditelje iz ječe in ji dali 4 ministrstva ter 3 državne podtajnike. Svetozar Pribičević je moral iz vlade izstopiti. Hrvati pa niso več vsi bili za Radiča. Velik del razumnosti ga je zapustil; celo nekaj njegovih najbrihtnejših poslancev si je osnovalo poseben poslanski klub. Toda premeteni Radič je šel svojo pot naprej. Jeseni je že šel kot predstavnik Jugoslavije na zborovanje Zveze narodov. Od svojega republikanstva je čim dalje bolj popuščal, dokler ni dosegel 18. novembra imenovanje za prosvetnega ministra. S tem je sicer storjen velik korak bliže sporazumu; toda treba je zanj še Slovencev, kar se, žal, do danes še ni zgodilo. Trdno pa smemo pričakovati, da bo slovenska ljudska stranka kot predstaviteljica slovenskega naroda tudi poklicana, da bo bratovski sporazum popolen. Saj se okrog njenih praporov resnične ljudske demokracije zgrinjajo vsi slovenski volivci in prava ljudska demokracija se bo po teh notranjih borbah uveljavila tudi v tej deželi z lepo in solčno bodočnostjo.

Letos je praznoval hrvaški narod tudi tisočletnico, odkar je bil kronan prvi hrvaški kralj Tomislav, ki je dobil krono od papeža.

To je znamenita tisočletnica hrvaškega kraljestva.

Ko so nad Slovani na jugu Evrope zavladali po letu 788. germanski Franki, je tudi Hrvatska morala pod ta jarem. V dalmatinski Hrvatski so vladali že takrat močni knezi, ki so trgali previdno, a vztrajno verige, v katere je vklenil oholi Frank slovenska ljudstva. Ko je pa umrl l. 875. zadnji nemški vladar v Italiji iz hiše Karla Velikega, so se Hrvatje dvignili in njih knez Zdeslav (878—879) se je zatekel po pomoč v Bizant. A zamenjal je le gospodarja. Hrvatska je še vedno morala robovati tujcu. Šele njegov naslednik Branimir je prvi postal politično neodvisen. On je tudi poklical Ciril-Metodove učence. Tedaj se je razširilo po obrežnih krajih in na otokih slovansko bogoslužje. Branimira je nasledil Mutimir (892—910), a za njim je prišel na hrvaški prestol Tomislav, ki je slavno vladal od l. 910. do 930. Ko je slavno obranil svoje dežele pred zunanjimi sovražniki, je še utrdil državo na znotraj. Leta 925. pa se je oklical za kralja Hrvatov in si izprosil od papeža kraljevsko krono. Letos je torej poteklo ravno 1000 let, odkar je bil kronan prvi hrvaški kralj.

Toda dnevi hrvaške samostalnosti niso bili dolgi. L. 1090. je izmrla dinastija Trpimirovičev z zadnjim hrvaškim kraljem Stefanom II. Po njegovi smrti so divjali preko hrvaških dežel divji boji z Madžari, dokler niso slednji zmagali. In prišel je konec. L. 1102. je prišel v hrvaško kraljestvo ogrski kralj Koloman in je združil z Ogrskim. Doba hrvaške samostalnosti je zašla v večnost za dolgo, dolgo časa. Šele letos je mogla zopet svobodna Hrvatska slaviti spomin slavnih dni. Sam kralj Aleksander je prihitel ob teh svečanih trenutkih med svoj narod.

Tudi hrabra Črnagora se je letos v žalni slovesnosti spominjala svojih hrabrih očetov. Najbolj svetel spomin pa je ostal v srcih vseh Črnogorcev spomin na vladiko Petra II. Petroviča Njegoša. Od začetka 18. stoletja, ko se je vzdramil v Črnogorcih,

turških podložnikov, odpor proti svojim zatiravcem, se je majhna a kršna deželica bila v četaških bojih s Turki. Toda kaj, ko je bilo doma vse v neredu. Šele Peter I. je z rusko pomočjo uredil notranje stanje svoje dežele. Po njegovi smrti je zagospodaril v Črnigori negov nečak Peter II. Njegoš, ki je bdel nad usodo Črnogore od l. 1830. do l. 1851. Ta je šele ustvaril črnogorsko državo in položil temelje njeni nezavisnosti, ki jo je čakala Črnagora šele l. 1878. na berlinskem kongresu. Petra II. Njegoša so Črnogorci in z njimi vred vsa Jugoslavija polagali letos v novo grobnico vrh skalnega Lovčena. Ob mrtvem truplu so se vsi spomnili na divje boje in viharje, ki jih je morala junaška Črnagora pretrpeti, predno ji je zasijala svoboda. Podobna zgodovina je napisana tudi Slovencem in Srbom z njih korotanskimi slovanskimi knezi in Dušani Silnimi.

Ravno ta slavna in trpka preteklost Slovencev, Hrvatov in Srbov družji v novih bojih vse tri brate. S čimer je Bog posebej obdaril vsakega izmed njih, to se bo zilo v popolno celoto za srečo jugoslovanske države.

Šumi Marica okrvavljena...

Odkar so turški paše s handžarji krotili krščansko rajo ni še utihnil ta žalostni spev po vrhovih Balkana in širnih bolgarskih planjavah. Kri teče, rodna, bratska kri po vsej Bolgariji. Ko je Cankov nastopil vlado, je dal postreljati 16.000 zemljoradnikov. Politični umori so se vrstili, dokler ni bila mera zvrhana. 14. aprila so na prelazu Arabokonac pri Sofiji streljali na mladega kralja Borisa. Dva spremljevalca so umorili, kralj sam je pred morilci ušel. Naslednji dan je že padel vladni poslanec Kosta Georgijev. Cankov ukaže brati mašo zadušnico v sofijski katedrali, potem pa sklene krvno osveto nad zemljoradniki in komunisti. Ti ga pa še prej prehitijo. Med mašo se vžge pod cerkveno kupolo peklenški stroj, razruši cerkev in ubije nad 200 odličnih vladnih mož; čez 1000 oseb je bilo ranjenih. Cankov je začel streljati svoje nasprotnike. Nad vso državo je leglo vzdušje krvi in umorov.

Kot da bi ne bilo tega dovolj, je izbruhnil 19. oktobra spor z Grki. Ti so v svoji znani zvižčnosti izrabili umor nekega svojega vojaka, da so vdrli preko Bjelašnice planine na Bolgarsko. Slika vojnih grozot se je v južni Bolgarski ponovila. Šele na posredovanje Zveze narodov so se Grki umaknili iz dežele, ki se davi že v lastni krvi. Nesrečno bolgarsko ljudstvo bo gotovo po tolikih mukah čakalo dan, ko se bo združilo z brati onstran Timoka v veliko in močno državo. Takrat bodo zasijali nad nesrečno Bolgarijo lepši dnevi.

Država boljarjev.

V Rumuniji, ki je po vojni podvojila svoje prostranstvo, vladajo bogati veleposestniki. Bedna množica rumunskih kmetov mora prebivati v ilovnatih bajtah in si s trdim delom na veleposestnikovih poljih zaslužiti svojo borno vsakdanjo »mamligo« (neke vrste polento.)

Kakor ni pravična bojarska gospoda do revnih množic, taka je tudi njena politika do ogrskih in nemških narodnih manjšin na Sedmograškem. V tej deželi, kjer ni skoraj nobenega Rumuna, je ugotovila ameriška komisija silovita zatiranje. Rumunska vlada je narodnim manjšinam odvzela verski in šolski zaklad, pred oblastvi se narodne manjšine ne morejo braniti v maternem jeziku. Rumunsko orožništvo šikanira domačine na vse načine. Ameriška komisija je predložila to žalostno sliko rumunski vladi. Ta ni niti črhnila na to. Vendar so rumunski bojariji dobili zasluzen odgovor, ko so moledeovali v Ameriki za posojilo. Amerikansko odposlanstvo pa je bedno stanje narodne manjšine na Sedmograškem popisalo v posebni knjigi, ki je izšla v Bostonu. V njej trka na vest vsega človeštva, naj spoštuje človeške in božje pravice vseh narodov. Bridka slika poveljne Evrope...

Na vzhodu žari.

Velikanska kitajska republika živi že celo leto v burnih dogodkih. Kitajska je pod vlado tujcev. Mora še danes plačevati

evropskim velesilam davek radi boksarskega upora. Od takrat so si osobito Amerikanci in Angleži vedeli pridobiti na Kitajskem dosti predpravil. Še soditi ni smel kitajski sodnik Evropejca. Rusija se je prva odpovedala svojim predpravilom in si s tem pridobila zaupanje med Kitajci. Mladi kitajski študentje izšolani po evropskih vseučiliščih so znali zbuditi narodno zavest svojega ljudstva. Začela so v juniju velikanska mezdna gibanja v Šangaju, kjer je tekla kri. Za temi političnimi stviki se skrivajo pa skrivni nameni rdeče Rusije. Na Kitajskem še zdaj ni miru. Generali se tepejo med sabo: šele prihajajoča zima je narekovala premirje. A ljudstvo trpi pred divjimi četami obeh generalov Cang-Tso-Lina in Fe-Huanga, ker jih mora prezimiti.

Med tem, ko se Kitajska bori za življenje in smrt, Japonci pridno delajo, da si opomorejo od strahovitih potresov in se pripravijo za svoj čas.

V Indiji tudi žari. Kažejo se že znamenja, da bo britanski imperij moral Indijcem popustiti.

V Perziji je zavladal konec oktobra samosilnik Riza-Khan, ki je strmeglavlil prčjšnjega vladarja. Po celem azijskem kontinentu se dvigajo ljudstva in otrešajo tujih vidnih ali nevidnih spon. Iz tega vrenja bo morda vzšlo samo osvobojenje, morda pa tudi maščevalni boji zatiranih Azijcev proti Evropejcem.

Doma.

Tudi nad našo ljubo deželico je prišlo veliko sprememb. Toda vi vsi, dragi rojaki, jih čutite.

Spomnimo se poleg teh in drugih tudi na tiste množice izmed nas, ki so morale pustiti svoje njive in cerkvice, svoje ognjišče in ljube sosede ter iti v tujino. Tuji ljudje jim režejo kruha, a še tega tenko. V Vestfaliji in Franciji, v Holandiji in največ v Ameriki je tem tisočem druga domovina. V »Goriški Straži« je na zadnjih straneh poslanih mnogo, mnogo toplih pozdravov domovini. Le berite te pozdrave, da boste videli, kakšna je ljubezen teh prostovoljnih izgnancev do daline rodne zemlje. Prav kakor poje mlad pesnik o njej:

*O, kako sladka je strast,
ki me veže nate.
Drugi po tebi hodijo, zemlja,
ti naše Strašno,
ti naše Sveto;
jaz pa bi šel za oračem,
dvignil proti nebu kadečo se grudo
in jo poljubil.*

Vrnimo tudi mi njim pozdrave in to toplo ljubezen, ki nas veže v eno družino. Eno sporočilo pa nam vsem: vztrajajmo na naših tleh; tujina ni nič boljša kot domačija. Saj nam je dane dosti opore.

Hvala Bogu, da imamo krepke organizacije: Prosv. zvezo, dijaške, učiteljske in gospodarske, naše časopisje. To nam je v tolažilo in bodrilo. In še ona majhna peščica razumnikov, ki jih vodi, »Bela nedelja« Prosv. zv., ko je 40 predavateljev govorilo tisočim najboljšim naših fantov in deklet, naj ne bo prva! Prosvetni, socialni, pevski tečaji, naj se ponavljajo! Ljudska organizacija Kmečko-delavske zveze, naj se krepil! Vrste zavednih fantov, ponosnih in neomajnih in naših zornih deklet, svežih kot rožmarinček na oknu, naj se množe. Potem bo ponosno stal naš dom ob Soči in morju, ob vipavskih in briških brajdah, nad kraškimi jamami in v temnih lesovih!

Slo pa je že nekaj vzornih mož pred nami v kraljestvo smrti: Dr. Anton Gregorčič, † 7. marca; kaplan Jožef Hren v Podmelcu, † 9. maja; trpin Ivan Jarec, kurat v Kamnem, † 20. maja; v. kar Miklavž Sedej, † 26. junija; župnik Andrej Uršič, † 1. septembra; Anton Jerkič, fotograf naš dosmrtni član v Gorici. Ti in stotine drugih je končalo svoje trpljenje. Mi pa se še očiščujmo v ognju kot železo, da bo iz trpljenja vzbrstelo sočno drevo vsaj za pozne rodove. Zato, dragi Mohorjani in vse slovensko ljudstvo v Primorju, Bog vam daj svoj blagoslov in mir v prihodnjem letu!

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

PRAVILA GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE.

Namen bratovščine.

§ 1. Namen bratovščine Mohorjeve družbe je vzgajati slovensko ljudstvo, prebivajoče v Italiji, po načelih katoliške prosvete, pospeševati v njem versko in nravno življenje, sploh ohraniti in širiti v njem katoliško vero.

V ta namen se bodo izdajale in razširjevale dobre knjige, spisane v slovenskem jeziku v duhu katoliške vere.

O bristopu udov.

§ 2. V to bratovščino sme vstopiti vsak katoliški kristjan katerega koli stanu ali spola, da le more in hoče spolnovati družbene dolžnosti.

Član bratovščine postane, kdor se prijavi osebno ali pismeno pri krajevnem poverjeniku bratovščine ali pa če ga sprejme osrednji odbor, ki vpiše njegovo ime v glavno bratovsko knjigo.

Kdor se je v to družbo sprejel, ostane njen ud tako dolgo, dokler sam očitno ne naznani svoje volje, da stopi iz družbe, pri kakem predstojniku (poverjeniku) ali pri osrednjem odboru ali dokler ga osrednji odbor iz bratovščine ne izključi, zlasti če zanemarja bratovske (družbine) dolžnosti.

Dolžnosti udov.

§ 3. a) Vsak ud naj vsak dan molji en »Očenaš«, eno »Češčena Marija«, in zraven naj pristavi besede: »Sveti Mohor, prosí Boga za nas!« z namenom, da se katoliška vera sploh, posebno pa med slovenskim ljudstvom ohrani in razširja.

b) Udje duhovniki naj pa vrhu tega tudi mašujejo za vse žive in mrtve ude, če le mogoče na praznik sv. Mohorja, to je 12. julija.

c) Vsak ud plača od odbora določeno letnino, da zamore družba po svojem posebnem namenu delovati.

č) Vsak ud se zaveže, da si bo po svoji moči prizadeval, da se razširjajo med verniki dobre knjige. Vendar ta dolžnost ne veže pod grehom.

Koristi in pravice udov.

§ 4. a) Ud, ki spolnuje dolžnosti, more zadobiti nepopolne ali popolne odpustke, ki jih je naklonila Sv. Stolica tej bratovščini — kakor podobnim drugim družbam: — Vsak mesec se v Gorici daruje sv. maša za žive in pokojne ude. Vrhutega so udje deležni vseh dobrih del ter zasluženj celokupne bratovščine ter vseh udov.

b) Od vseh knjig, ki jih za ude izda bratovščina, dobi vsak ud za plačani znesek po en iztis.

c) Vsak ud ima pravico priporočiti družbenemu odboru, naj izda take spise, ki se mu zdijo za ljudstvo potrebni ali koristni.

Vodstvo bratovščine.

§ 5. Bratovščina ima svoje krajne poverjenike (župnik, kurat, vikar), dekanjske poverjenike ter osrednji odbor.

V vsaki dekaniji izvoli slovenska duhovščina dekanjskega poverjenika za vso dekanijo ter krajnega poverjenika (župnik, kurat, vikar) za posamezne duhovnije.

V slučaji, da se iz kakršnegakoli vzroka ni mogla izvršiti izvolitev dekanjskega in krajnega poverjenika v času določene od družbinega predsednika, imenuje poverjenike odbor.

Vsi dekanjski poverjeniki, ki jih skliče starosta med njimi, izvolijo izmed sebe osrednji družbeni odbor in sicer predsednika ter 4 člane. Osrednji odbor pa mora potrditi pristojni prem. škof ki je po cerkvenih postavah nadzornik bratovščine.

Osrednji odbor, ki naj ima po možnosti sedež v Gorici, vodi celokupno družbo.

Krajni poverjeniki pobirajo udnino ter jo pošiljajo osrednjemu odboru ter delijo med ude knjige, ki jih izda bratovščina.

Osrdni odbor daje udom vsako leto račun o oskrbovanju družbinega premoženja ter o drugih poslih, ki se tičejo družbe.

Ta pravila je odobril knezo-nadškofijski ordinariat.

Št. 3994/23.

Gorica, 16. novembra 1923.

+ FRANC BORGIA, nadškof.

POSLOVNIK *) GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE.

1.

Da družba doseže v pravilih označeni namen, bo izdajala vsako leto vsaj po 4 (štiri) knjige in sicer:

- a) Koledar, ki bo obsegal poleg navadne koledarske vsebine neobvezno tudi imenik vseh družbenikov, razne krajše gospodarske, pripovedne ali poučne spise;
- b) eno knjigo s poljudno znanstveno vsebino;
- c) dve pripovedni knjigi;
- d) po možnosti eno knjigo nabožne vsebine proti morebitnemu doplačilu.

Vsi spisi, ki jih misli družba izdati, morajo biti pisani v čisti, lahko umljivo slovensčini in dobiti odobrenje kakega preč. škofijstva.

Od strani družbe bo spise, za objavo namenjene, odobril odbor sporazumno s književnim in gospodarskim odsekom. Predno se izroči knjiga tiskarni, jo mora pregledati in odobriti tričlanski odbor družbenih cenzorjev, izmed katerih bodi eden pisatelj, drugi dušni pastir in tretji bogoslovni veščak.

2.

Vpisovanje v družbo se vrši vsako leto do konca marca. Določena letnina se mora plačati naprej. Kdor se pozneje oglasi, se ne more šteti družbenika in dobi knjige po knjigotržnih cenah. Rok za vpis lahko podaljša odbor.

Ime vsakega družbenika se vpiše v glavno družbeno knjigo ali blok, ki ga hrani odbor v Gorici. Vpisani postane član in s tem deležen vseh družbenih pravic. Vsakemu družbeniku se pošlje v znamenje sprejema podobica sv. Mohorja.

Kdor hoče postati dosmrtni družbenik »Goriške Mohorjeve družbe«, mora plačati v družbeno matico ali enkrat za vselej 100 (sto) Lir, ali v teku 2 let v dveh obrokih 50 Lir. Vsakega dosmrtnega družbenika mora izrecno sprejeti družbeni odbor.

Sprejetemu se pošlje sprejemnica, katero podpiseta predsednik ali podpredsednik in pa družbeni tajnik ali blagajnik.

Dosmrtni družbenik si pridobi pravico do družbenih knjig za dobo svojega življenja, če njegovo članstvo prej drugače ne ugasne, (glej pod 10).

3.

Družba bo plačevala pisateljem za dobre spise nagrado in sicer ali po dogovoru, ali po merilu nagrad, določenem po društvu slovenskih pisateljev v Ljubljani.

4.

Družbena matica, ki sestoji iz plačil dosmrtnih družbenikov, ostane nedotakljiva in se bo plodonosno in varno nalagala pri onem denarnem zavodu, ki ga določi osrednji odbor sporazumno z gospodarskim odsekom.

Družbeno matico upravlja gospodarski odsek družbe.

5.

Juridične osebe morejo postati le letni družbeniki. Odbor vodi odbor 5. oseb, ki morajo biti dosmrtni ali letni družbeniki Goriške Mohorjeve družbe. Odbor volijo slov. deka-

*) Po redakciji na odborovi seji, dne 14. nov. 1924.

nijnski poverjeniki za dobo treh let, in sicer ali redno na občnem zboru (pod 7) ali izredno s pismenimi izjavami. Dekanijske poverjenike pa volijo istotako za dobo treh let slovenski duhovniki dotičnega dekanijanskega okrožja.

Odborniki izvolijo predsednika, podpredsednika, blagajnika in tajnika. Odbor nastavlja uslužbenca.

Odbor sklepa z absolutno večino glasov.

Če bi se iz kakršnegakoli vzroka ne izvršila redna volitev poverjenikov, ima osrednji odbor pravico imenovati dekanijanske in krajevne poverjenike.

Če med poslovno dobo kak član odbora odstopi ali kakorkoli odpade, sme odbor na njegovo mesto za ostalo poslovno dobo kooptirati novega odbornika.

6.

Odbor si izbere za lažje poslovanje dva odseka: književni in gospodarski. Prvi odsek se deli v širšega, ki obstoji iz 10 članov, in ožjega, ki obstoji iz 5 članov.

Književni odsek vodi vse redno delo družbenega književnega delovanja in sicer: ožji odsek pripravlja snov glede družbenih publikacij za razprave pri širšem odseku; širši pa formulira in utemeljuje konkretne predloge, ki jih končno sprejme odbor v skupni seji s književnim in gospodarskim odsekom.

Predno se spisi ponatisnejo, jih pregleda in odobri zbor družbenih cenzorjev. (Glej pod 1).

Književnemu in gospodarskemu odseku načeljuje vedno član odbora.

Gospodarski odsek oskrbuje družbeno premoženje ter sestavlja proračun za bodoče poslovno leto, podaja vsako leto podrobni račun o svojem poslovanju odboru, ki ga prouči ter predloži v končno odobrenje družbenemu občnemu zboru.

7.

Predsednik odbora ali njegov namestnik sklicuje vsako leto v jeseni, ko so se družbene knjige razposlale, društveni občni zbor. K občnemu zboru se morajo vabiti poleg članov odbora in njegovega književnega in gospodarskega odseka ter družbenih cenzorjev, tudi vsi dosmrtni družbeniki ter vsi dekanijanski in krajevni poverjeniki.

Vsi tu navedeni vabljenici imajo pravico staviti na občnem zboru predloge, ki naj jih vsaj 14 dni prej pismeno prijavijo odboru, in glasovati. Občni zbor je sklepčen ob vsakem številu glasov izvzemši točko razdružitve. (Glej pod 6., t. 5). Odloča se z absolutno večino glasov.

Občni zbor.

1. Odobruje letne račune;
 2. presoja delovanje odbora in njegovih odsekov;
 3. določa o uporabi čistega dobička;
 4. spreminja, ukinja in popravlja, če treba, sklepe osrednjega odbora;
 5. spreminja družbeni poslovnik, če glasujeta za to dve tretjini vseh navzočih članov, (pod 8);
 6. sklepa o razdružitvi družbe. V tem slučaju je potrebno dovoljenje vsaj dveh tretjin vseh živih dosmrtnih družbenikov in dveh tretjin vseh dekanijanskih in krajevnih poverjenikov. (Glede sklepčnosti glej pod 11.).
 7. daje smernice odboru in njegovim odsekom glede družbenega delovanja;
 8. voli redno po svojih dekanijanskih poverjenikih odbor 5 članov za dobo 3 let. Volitev je veljavna, če je bila navzoča vsaj nadpolovična večina vseh dekanijanskih poverjenikov. Če ni ob določeni uri zadosti poverjenikov zbranih, se vrši občni zbor in volitev pol ure pozneje ob vsakem številu navzočih. Glede izredne volitve glej pod 5;
 9. voli za dobo 3 let društveni tričlanski odsek cenzorjev (1 naj bo pisatelj, 1 dušni pastir in 1 bogoslovni veščak).
- Če odpade med poslovnim letom kak cenzor, sme kooptirati novega za čas do prihodnjega občnega zboru družbeni odbor, sporazumno z ostalimi družb. cenzorji.
10. voli 3 nadzornike za dobo enega leta, (pod. 9).

8.

Družba ima svoj poslovnik, ki ga sestavlja in spreminja občni zbor družbe, če glasujeta za to dve tretjini navzočih članov. Družbenih pravil pa občni zbor ne more spreminjati. (pod 7, 5).

9.

Nadzorstvo voli iz svoje srede predsednika, podpredsednika in tajnika.

Seje sklicuje predsednik. Ako postane kak član nadzorstva trajno zadržan, si izbere nadzorstvo sporazumno z odborom novega člana izmed družbenikov do prihodnjega občnega zboru.

Vsak član nadzorstva ima vedno pravico do upogleda v vse družbene knjige in spise ter nadzorovati družbeno poslovanje in njeno upravo.

Nadzorstvo ima pravico in dolžnost pregledati in potrditi letne račune in bilanco.

10. Članstvo ugasne

- a) s prostovoljnim izstopom;
- b) s smrtjo člana;
- c) če koga odbor z večino glasov izključi.

Vsak živi dosmrtni družbenik ima pravico do vplačanega deleža. S smrtjo pa zapade vplačani delež družbi.

11.

Družba se razdruži, če glasujeta za to dve tretjini vseh živih dosmrtnih udov in dve tretjini vseh dekanijanskih in krajevnih poverjenikov. To glasovanje se vrši ali na občnem zboru ali pa pismeno. Tozadevni občni zbor pa je sklepčen, če so bile pri njem navzoče tri četrtine vseh dosmrtnih članov in tri četrtine vseh živih dosmrtnih udov in dve tretjini vseh dekanijanskih in krajevnih poverjenikov. Zadnji občni zbor ima pravico določiti, v katere verske svrhe naj pripade ostalo družbeno premoženje.

V Gorici, dne 20. marca 1924.

Za odbor Goriške Mohorjeve družbe
Dr. Jos. Ličan, t. č. predsednik.

DOSMRTNI UDJE.

Presvetli in premilostni gospodje: Dr. FRANC SEDEJ, knez in nadškof goriški, ki je obenem tudi častni član ter pokrovitelj družbe, nadalje Dr. ALOJZIJ FOGAR, škof tržaško-koprski, Dr. JOSIP SREBRNIC, kof krški, Dr. ANTON BONAVENTURA JEGLIČ, knez in škof ljubljanski, Dr. ANDREJ KARLIN, knez in škof lavantinski.

Nadalje so se kot dosmrtni udje priglasili ter bili sprejeti sledeči p. n. gospodje:

Batič Valentin, župnik - Podbrdo; Belè Venceslav, dekan - Kanal; Berbuč Alfonz, kaplan - Črniče; Berlot mons. Anton, stolni kanonik - Gorica; Besednjak dr. Engelbert, državni poslanec v Rimu; Bitežnik dr. Josip, glavni tajnik Kmetstvo-delavske zveze - Gorica; Brajša dr. Stojan, odvetnik - Gorica; Breščak Anton, trgovec - Gorica; Brumat dr. Mirko, stolni vikar - Gorica; Budin Anton, kurat - Pevma; Butkovič Peter, župnik - Zgonik; Cigoj Leopold, vikar - Štomaž; Colja Andrej, trgovec - Gorica; Černigoy Franc, župnik - Kamnje; Češornja Ante, župni upravitelj - Ukve; Cibej Ida - Gorica; Doktorič David, združni tajnik - Gorica; Drašček Ivan, kurat - Štjak; Drašček Karel, trgovec - Gorica; Filipič Alojzij, kurat - Grgar; Glaser dr. Vladimir, odv. koncipijent - Gorica; Godnič Josip, župnik - Dornberg; Hvala Severin, lesni trgovec - Gorica; Jakončič dr. Franc, zdravnik - Gorica; Kerševani Josip, trgovec - Gorica; Klobučar Andrej, dekan - Bovec; Kodermac Alojzij, župnik - Volče; Koren Anton, trgovec - Gorica; Korsič dr. Mirko, sodni svetnik - Gorica; Kos Josip, kurat - Otalež; Kraigher dr. Lojz, zobni zdravnik - Gorica; Krhne Franc, dekan - Potosna; Kumar mons. Ludovik, stolni kanonik - Gorica; Leban Ignacij, župnik - Batuje; Leben Josip, profesor - Gorica; Ličan dr. mons. Josip, profesor bogoslovja - Gorica; Molar Josip, gostilničar - Gorica; Nemeč Bogomil, dekan - Komen; Novak Alojzij, dekan - Črniče; Oblak Karel, kurat - Gorjansko; Orel dr. Vladimir, odvetnik - Gorica; Petrovič Josip, glasbeni učitelj - Gorica; Pipan Valentin, župnik - Renče; Podobnik Ivan, vikar - Gradno; Primožič Jožef, župnik - Prvačina; Rojec Ivan, dekan - Tolmin; Rejec Jakob, župnik - Solkan; Reščič Ivan, ravnatelj gluhonemnice - Gorica; Rustja Josip, agrarni inženir - Gorica; Rustja Stanko, trgovec - Gorica; Rutar Anton, ekonom v bogoslovnici - Gorica; Rutar Matija, sodni svetnik - Gorica; Semič Ivan, gimnazijski katehet - Tolmin; Setničar Franc, kancelar nadškofijske pisarne - Gorica; Štiligoy Anton, poslovodja Katoliške knjigarne - Gorica; Shejbal Jožef, vikar - Borjana; Stanič Stanko, kurat - Podgora; Švara Fran, vikar - Vrtojba; Tonkli dr. Nikolaj, odvetnik - Gorica; Toroš dr. Mihael, profesor bogoslovja

- Gorica; Tul dr. Ivan, profesor - Gorica; Tuma dr. Henrik, odvetnik - Ljubljana; Valentinčič mons. Ignacij, stolni kanonik - Gorica; Vencelj Andrej, poslovni tajnik Goriške Mohorjeve družbe - Gorica; Vidmar Franc sodni svetnik - Gorica; Vižintin Josip, urarski vajenec - Gorica; Vodopivec Vinko, vikar - Kronberg; Zamar Ciril, kurat - Bilje; Znidaršič Franc, gimnazijski ravnatelj - Gorica; Terčelj Filip, profesor - Gorica; Fegic Josip - Gorica; Vodopivec Josip, kurat - Nabrežina; Rijavec Franc, asistent - Gorica; Ivančič Matija, vikar - Cerovo; Čehovin Bogomil - Branica; Leben Ivan, kurat - Libušnje; Kalan Janez, župnik - Knežak; Urbančič Franc - Knežak; Dr. J. M. Kržišnik, dekan - Trnovo; Rožič Franc, vikar - Zagorje; P. Avguštin Kostelec, opat - Stična; Kemperle Polde, urednik - Gorica.

LISTNICA

GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

S ponosno samozavestjo stopa G. M. d. pred javnost s svojimi publikacijami v drugem letu svojega obstoja. Njen cilj in njen ustroj je razviden iz pravil in poslovnika. Njena čast so njeni družbeniki, katerih število bo doseglo kmalu 20.000! Ni nam mogoče priobčiti za letos polnega imenika, ker bi bila to predraga potrata in smo dali mesto tega rajše bolj obširne knjige, kar je za člane neprimeroma večja korist. Priobčujemo pa imenik dosmrtnih članov, ki je naš poseben ponos. Z radostnim zadovoljstvom se oziramo na laskava pisma naših škofov, ki smo jih bili priobčili v lanskem Koledarju. Takoj ob ustanovitvi smo imeli na svoji strani petero vladik in v drugem letu smo dosegli krono ponosa in ta je prekrasna slika, ki nam jo je poklonil Oče vseh vernikov, papež Pij XI., in jo pospremil z apostolskim blagoslovom in ljubeznivimi očetovskimi besedami. Po tem daru in blagoslovu — spominu svetega leta — gremo z velikim pogumom in s ponosno samozavestjo na delo za blagor našega vernega in dobrega ljudstva. Gremo mimo nasprotnikov in klevetnikov, mimo majhnih in v svojih značajih nestalnih ljudi. Pred seboj imamo vzvišene cilje, s seboj imamo veliki blagoslov Očeta narodov in Poglavarja Cerkve ter ljubezljivo naklonjenost naših vladik, za seboj imamo našo organizirano duhovščino, imamo močno organizacijo prosvetnih delavcev in društev, imamo do dvajset tisoč somišljenikov, katerim ni za koristolovje in puhlo zabavo, temveč za resnično in globoko krščansko in narodno prosveto.

Letošnje publikacije stojijo v znamenju svetega leta. Koledar krona pomanjšna slika in blagoslovne besede Sv. Očeta ter adressa naše družbe Njemu. Za tem sledi jubilejni spis našega prevzvišenega rojaka, krškega biskupa dr. Josipa Srebrnič. Ostala vsebina Koledarja nudi zdrave in krepke domače duševne hrane. Koledar je strogo dosledno in sistematično urejen zbornik, ki ohrani svojo literarno vrednost skozi leta in leta. Nismo posebni prijatelji tujih drobtin in praznih smeti, ki so brez trajne vrednosti, dajamo rajše tečnega kruha domače pčke. Naša zemlja in naši ljudje, naše potrebe in zadeve so nam predvsem pri srcu.

Nismo pa sovražniki tujih umetnin, ki morejo pripomoči k vzgoji našega naroda. Kot jubilejna izdaja k svetemu letu je bila objavljena knjiga »Sanguis martyrum«, klasično delo velikega sodobnega francoskega pisatelja, podano v klasičnem slovenskem prevodu. Dr. Ivan Pregelj, eden izmed naših najznamenitejših slovstvenikov, nam piše: »Rejčev prevod iz francoščine je imeniten, delo kaže neskončno potrpljenje in pridnost. — Dovoljenje za prevod smo dobili od pisatelja samega. Ta knjiga ostane trajno med prvimi v našem prevodnem slovstvu. Za preostalo ljudstvo bo morda nekoliko težka, a hoče ga dvigati in plemeniti. Knjigo je treba proučevati: čitati jo dvakrat, trikrat, potem jo boš razumel in užival. Ta knjiga naj bolj vzgaja kot pa zabava. Nekoliko težko umljiva bo nekaterim naslovna risba v tej knjigi in pa risba, ki nam slika slovo sv. Ciprijana. Te risbe kakor tudi vse risbe v knjigi »Nevesta s Korinja« so delo odličnega umetnika slovenskega A. Kralja, ki je umetnik nove smeri, katera ne podaja v umetnosti naravnih prikazov in oblik, temveč hoče podajati predvsem duševne doživljaje. Ta nova struja je silno razširjena v sodobni slikarski umetnosti; na prvi pogled se nevedčemu človeku zdi nerazumljiva in nesmislena, čimbolj pa jo opazuje in premišljuje, tembolj se ji približa in z njo sprijazni. Vzemimo samo naslovno risbo »Sanguis martyrum« — kri muče-

nikov ali pričevavcev. Črna barva je močan simbol smrti, rdeča barva simbol mučeništva in krvi, bela barva simbol milosti in svetosti, ki se javlja v razgibani obliki križa — najvišjega simbola trpljenja in svetosti — in se razlije navzgor v širokem pramenu zveličavnega zmagozlatja: iz trpljenja in smrti mučeništva v sveto radost večnega življenja. Zelo pomemben je tudi napis »Sanguis martyrum — mučeniška kri« v obliki trnjevega venca, ki tvori istočasno svečeniško gloriolo posebljenega mučeništva, katero predstavlja osrednja postava. Več je izrazil veliki umetnik s tremi barvami in nekolikimi potezami, kakor nam je mogoče dopovedati v dolgem spisu. V slovesu sv. Ciprijana govore veliko več poteze in kretnje kakor vse besede. V »Nevesti s Korinja« je vse razgibano v živahnem življenju. Glej in premišluj.

K svetemu letu je podana tudi »Socialna čitanka«, ki razvija temeljni program krščansko-socialnega svetovnega naziranja. V načelnih socialnih zmotah in zablodah današnjih dni je treba jasnih načel in točno opredeljenih smernic. Družba bo tekom let to delo, »Socialna čitanka« nadaljevala in nosila jasno prosvetno luč v naše socialne sloje.

»Nevesta s Korinja« je lahko in veselo čtivo, a pri tem domače in zdravo. Pisatelja Jakliča dela čita vsakdo z velikim zanimanjem. Od Jakliča imamo obljubljena še nova dela za našo družbo.

Za prihodnje leto poskrbi družba po letošnjih nekoliko bolj težkih knjigah za bolj lahko čtivo v vseh svojih publikacijah. Če sta dve knjigi letos posebno jubilejni, bodo knjige prihodnjega leta bolj vsakdanje in domače, a tečne in prijetne.

1. *Koledar* se bo držal doslej začrtanih smernic in zasnovanih oblik. Veliko gradiva je zaostalo od prejšnjih dveh let in veliko novega in dobrega se še obeča. Koledar se bo skušal trajno izpopolnjevati. Ohraniti hoče značaj letnega zbornika trajne vrednosti in se ne poniža na nivo praznih zanimivosti, ki jih človek pogleda in pozabi. *Domača zemlja in domači ljudje, naša preteklost in sedanjost, naše potrebe in zadeve* so predvsem na dnevnem redu poleg zdravstva in drugih važnih poglavij, ki se bodo skrbno nadaljevala.

2. Glavno leposlovno knjigo, ki izde s slikami, nam je napisal naš goriški-svetolucijski rojak dr. Ivo Pregelj: *Magister Anton*. Dejanje te povesti se godi deloma v Štanielu na Krasu, deloma po širokem svetu v katolikih in protestantih za časa škofa Urbana Tekstorja v letih 1552—58. Magister Anton je doma iz Mahničev pri Štanjelu, ima dijaka Pavla Skaliča, ki študira v Rimu. Zanimive osebnosti v tem romanu so vikar Matej iz Kobjeglave, vikar Luka iz Tomaja in vikar Jože iz Štanjela. Pregelj piše v tem romanu zanimivo poglavje iz zgodovinske in kulturne preteklosti našega Krasa.

3. Druga leposlovna knjiga je prevod iz češčine: *Karel Hynek Mácha: Cigani*. Ta krasen roman je doživel med Čehi na stotisoče izvodov. Čehi ga neprestano ponatiskujejo in čitajo. — Knjiga bo ilustrirana.

4. Naš dobri znanec *Filip Terčelj* nas v »Vzgojni čitanki« — dasiravno profesor — ne bo trafil z dolgočasno teorijo pedagogike, temveč nas razvedri v obliki preprostih domačih pomenkov in pogovorov s svojo šegavo-duhovito besedo in z lepimi slikami, ter bo skušal tako sejati kleno vzgojno zrnje v mlada in stara srca. Vsi ga bodo poslušali z največjim zanimanjem.

Za prihodnja leta si je družba postavila obširen program za knjige. — V veliki meri se bo upoštevalo kmetijstvo in splošno gospodarstvo. V načrtu so mladinske čitanke, ki naj bi nadomeščale mladini izginjajoče šolske knjige. Zgodovina in zemljepis domačih krajev pride do posebne veliave. Na vrsto pridejo izvorni življenjepisi velikih svetnikov in poljudni apologetični sestavki. — Program je zelo bogat in obljublja veliko prvovrstnih knjig. Pogajanja imamo z zdravniki in živino-zdrayniki za poljudno pisane knjige teh strok. Naši glasbeniki so se že z vso gorečnostjo oprijeli dela za izdajo ljudskih pesmaric.

Članarina za prihodnje leto znaša šest lir, kar je vočigled današnje draginje tiska in papirja malenkostna svota za tak književni dar, kakor ga nudi naša družba. Družba ne dela s tem nikakih dobičkov, ampak želi razširiti čimveč dobrega čtiva med naše ljudstvo. Naj člani primerjajo ceno in obseg drugih knjig in naj upoštevajo draginjo knjig izven naše države, potem šele pridejo do jasnega spoznanja, kaj in koliko jim nudi naša družba, kateri je pri srcu edinole prosvetni blagor našega ljudstva.

Glede *astroja* družbe v minulemu letu podajamo sledeče poročilo: Na občnem zboru, ki se je vršil 22. januarja 1925 je bil

izvoljen za dobo 3 let sledeči odbor: Predsednik: Mons. dr. Josip Ličan, bogoslovni profesor; podpredsednik: Alojz Novak, dekan; tajnik: Stanko Stanič, kurat; odborniki: Venceslav Belè, dekan, Josip Rustja, agr. inženir. — Izvolitev tega odbora je potrdil prevzvišeni knezo-nadškof goriški dr. Frančišek Borgia Sedej z odlokom z dne 16. februarja 1925. št. 567/25 in s priznanjem, »da bujno in krepko procvita ta prekoricna družba ter z izrazom svoje posebne naklonjenosti«.

Nadzorništvo: Mons. Anton Berlot, stolni kanonik, Ignacij Breitenberger, dekan, Anton Rutar, semeniški ekonom.

Cenzorji: Mons. dr. J. Ličan, Novak, Belè.

V odborovi seji 5. III. 1925 je bil določen gospodarski odsek: Dr. Mihael Toroš, prof. bog. in ekonom šk. zavodov; dr. Vlado Glaser, odv. konc.; inž. Josip Rustja.

Vodstvo književnega dela je bilo poverjeno dekantu V. Belètu, ki je v ožjem in širjem književnem odseku zbral večje število domačih književnikov in organiziral tudi zunanje sotrudnike.

V Gorici so se opravile mesečne sv. maše za vse žive in mrtve ude. Vsi duhovniki-člani so po pravilih dolžni maševati — če mogoče — na dan sv. Mohorja po eno sv. mašo za vse žive in mrtve člane.

POZOR! Ker zahtevajo tovarne papirja, da se večja množina papirja po več, tudi 6 mesecev poprej naroči, je nujno potrebno, da vé družba pravočasno za število svojih članov. Pri sedanjih visokih in nestalnih cenah moramo le z gotovostjo računati. Vsled tega prosimo cenj. člane naj čimpreje obnove svojo članarino.

V to svrhu določamo dva Mohorjeva dneva in sicer praznik sv. Štefana in naslednji dan, nedelja 27. decembra, ki sta namenjena nabiranju udov Goriške Mohorjeve družbe. V teh dnevih naj bi obiskali poverjeniki, oziroma zaupniki ter nabiratelji vsako selišče do zadnje hiše.

KAZALO.

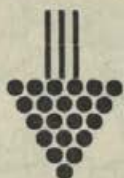
	Stran		Stran
<i>Koledarsko gradivo</i>	2—27	Leposlovje.	
<i>Dar in blagoslov Sv. Očeta Goriški Mohorjevi družbi</i>	28	V. Antonov: <i>Smrekov vršiček</i>	82
<i>Piju XI.</i>	29	Joža Lovrenčič: <i>Spomin</i>	91
<i>Sv. Oče na misijonski razstavi</i>	30	Joža Lovrenčič: <i>Naš kovač</i>	92
Jubileji.		<i>Iz Pagliaruzzijeve zapuščine</i>	92
Škof dr. J. Srebrnič: <i>Rim. (K svetemu letu.)</i>	31	Naše prosvetno delo.	
V. Belè: <i>Smrt sv. Frančiška Asiškega</i>	46	F. Terčelj: <i>Prosvetno delo</i>	93
<i>Solnčna pesem sv. Frančiška Asiškega</i>	48	V. Š.: <i>Marijina družba v Trstu</i>	97
Rado Bednarik: <i>Kraljev jubilej</i>	49	Iz zdravstva.	
Naši možje.		Dr. Fr. Jakončič: <i>Rane in obveze</i>	98
Mons. Iv. Trinko: <i>Nadškof mons dr. Alojzij Pellizzo</i>	51	Iz naravoslovja.	
Jos. Abram: <i>Dr. Anton Gregorčič</i>	51	Fr. Pengov: <i>Mendelizem</i>	102
Virgilij Šček: <i>Josip Kompara</i>	53	Gospodarstvo.	
Domen: <i>Andrej Anton Uršič</i>	54	Dr. Jos. Bitežnik: <i>Kaj moraš o davkih vedeti?</i>	107
Fr. Š.: <i>Srečko Kumar</i>	54	Ing. Jos. Rustja: <i>Gospodarski razgled po svetu</i>	113
Virgilij Šček: <i>Josip Rijavec</i>	55	Alojzij Bajec: <i>O pristojbinah</i>	118
Naša zemlja.		— —: <i>Poštna pristojbine</i>	121
Fr. Rupnik: <i>Starodavna Gradišča pod Nasosom</i>	57	— —: <i>Sejmi</i>	122
Dr. H. Tuma: <i>Odkod je kralj Alboin zagledal Itaujo?</i>	59	Dekliška greda.	
P. Sof. Kozlevčar: <i>Svete Višarje</i>	62	S. Sardenko: <i>Dve kiti</i>	123
— —: <i>Starodavni grad Vipolže pri Gorici</i>	65	V. Belè: <i>Oj rožica, prekrasna stvar</i>	123
Ing. Fr. Štrukelj: <i>Iz tolminskega podzemeljskega sveta. (Nadaljevanje.)</i>	65	Pagliaruzzi: <i>Zelen grm kraj potoka</i>	127
Iz minulih časov.		K. M.: <i>Drobiž</i>	127
— —: <i>Dvestoletnica smrti carja Petra Vel.</i>	68	F. T.: <i>Gospodinjski tečaji</i>	129
Virgilij Šček: <i>Kako je bilo na Tržaškem pred sto leti</i>	68	Mladinski kotiček.	
R. Bednarik: <i>Prvi goriški zgodovinar</i>	76	Dr. Ivo Šorli: <i>Strah, grozna zgodba o mrtvaški krsti</i>	130
Po okroglem svetu.		— —: <i>Perzijske pripovedke</i>	131
Dr. V. Šarabon: <i>Proti severnemu tečaju</i>	77	— —: <i>Otroške igračke</i>	132
Dr. A. Jehart: <i>V Sinajski nuščavi</i>	80	<i>Domnove uganke</i>	134
		Razgled po svetu.	
		R. Bednarik: <i>Sveto leto, leto miru in sprave</i>	135
		Goriška Mohorjeva družba.	
		<i>Pravila G. M. dr.</i>	141
		<i>Poslovnik G. M. dr.</i>	141
		<i>Listnica G. M. dr.</i>	143

RUDOLF KNEZ

TRGOVINA Z MANUFAKTURO
Gorica - Na Kornu (P. E. d'Amicis) 13

Velika in bogata zaloga volne, tkanin, bombaževine, izvrstnega platna iz boljših čeho-slovaških tovarn. Perilo, svila, žamet perkal, batist, Borhend, trliž itd. itd. Prodaja tudi izgotovljene obleke moške in ženske, po najnovejših krojih. Za krojače poseben popust. Toplo se priporoča za obilen obisk RUDOLF KNEZ - Gorica.

Na drobno

Na debelo

Zakonske ljubeznivosti.

Zena: »Lump, potep, tu ináš!« — —

Oče: »No, Ivanček, kako ti dopade nova mamica, ki sem ti jo pripeljal iz Trsta?« — Ivanček: »Tako, mislim, bi bil lahko tudi tu pri nas dobil.«

ČEVLJARNICA FORCESSIN

TRST - via Caprin 5 pri Sv. Jakobu - TRST

Kadar kupuješ čevlje, misli na vse:

- 1). da bo zdravo za nogo,
- 2). da bo elegantno,
- 3). da bo trdno,
- 4). da bo cena primerna.

FORCESSIN
te zadovolji v vseh točkah.

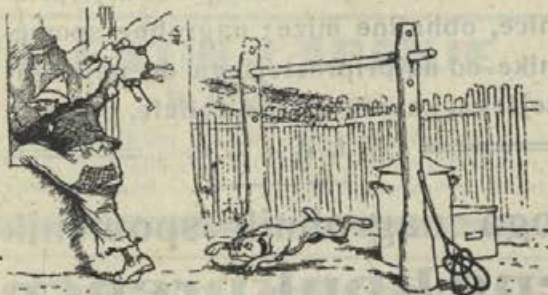
Slovenci! Kupujte samo pri Forcessinu!

Prebrisani tat.

I.

II.

Hčerka: »Mamica, poglej tisto kokoško; mora biti že zelo stara.«

Mati: »Zakaj misliš, da je tako stara?«

Hčerka: »Ali ne vidiš mamica, kako ima že vse belo perjice.«

Stric: »Pepček, ali hodiš rad v šolo?«

Pepček: »Hodim že rad v šolo, a sedim ne rad v šoli.«

Gospa baronesa: »Prvi človek je bil ustvarjen iz ilovice.« — Hčerka: »Mi pa smo prišli gotovo iz odlikovane tovarne za porcelan; kaj ne, mama?«

Profesor, ki obeduje prvič doma s svojo mlado ženo: »Natakar, prinesite mi pritožno knjigo!«

Profesor Y. je bil tako razmišljen, da je vselej zaklical: »Naprej!«, kadar je iztrkaval svojo pipo.

Oče: »Študiranje stane strašno denarja.« — Sin: »Da, in pri tem je vsaj to dobro, da nisem posebno veliko študiral!«

Katehet: »Zakaj pravimo tistim, ki jih obsodijo na smrt ubogi grešniki?« — Učenec: »Zato ker bogatih grešnikov ne obsodijo na smrt!«

Profesor: »Zakaj je šel Hanibal čez Alpe?« — Dijak: »Zato ker ni bil predor še končan!«

Profesor: »Kaj je brzina?« — Dijak: »To s čimer odložimo gorko skledo.«

»Vi mislite dati svojega sina za učitelja? Ali pa ima sposobnosti za to?« — »O, dal Zelo rad prestepta otrokel!«

ODLIKOVANA Pekarna in slaščičarna

JAKOB BRATUŽ

sprejema naročila:

torte za novoročence
kolače za birmance ter navadnih
biškov, keksov,
ter raznih slaščic.

Za razprodajalce popust.

Prodaja finih vin, likerjev ter izvrstno
»Kavo Expres«

Lekarna PONTONI v Gorici priporoča: **Aromatično esenco**

„MARCANTONIO“

Zdravilo, ki se pridobiva z destilacijo iz aromatičnih alpskih zelišč. Z izbornim uspehom se rabi zoper bruhanje, zlasti pri slabostih in nosečnosti. Olajša takoj bolečine v trebuhu, glavobol in umiri živčevje pri nervoznih in histeričnih napadih.

Cena steklenici L. 3.50

JERUZALEMSKI BALZAM

(RABARBEROVA TINKTURA)

Ta TINKTURA, ki se dobi iz KITAJSKE RABARBERE in drugih MEDECINSKIH rastlin, je pravi balzam za tiste, ki trpijo na želodčnih boleznih. Zlasti dobro deluje pri slabi prebavi, popravi kmalu tek in se z uspehom rabi že dosti let pri različnih bolečinah želodca, kakor tudi pri hemoroidih.

Pije se: 2-3 krat na dan po 1 žličko, samo ali na vodi.

Cena L. 4.

Zaloga v lekarni **G. B. PONTONI** Gorica - Via Rastello

SOCIETÀ SERVIZI AUTOMOBILISTICI

Telefon 245

Ing. F. RIBI & C.

Telegr. Ribiauto

Gorica, Via IX Agosto šte. 6

Dnevna avtomobilska proga: Gorica - Postojna, Gorica - Čepovan, Gorica - Dobrovo, Gorica - Čedad, Gorica - Palmanova, Gorica - Červinjan, Gorica - Gradež.

Posebne avtomobilske vožnje: v Postojno, v Gradež, Oglej, na božjo pot v Barbano, k vzhodju Svete gore.

Plovba po lagunah iz Gradeža v Oglej, Belvedere in na božjo pot v Barbano.

**Pri večkratni uporabi, za šole in zavode posebne cene.
Zaloga gumijevih koles, bencine itd. Poprave. Vulkanizacija.**

Podružnica

Ljubljanske kreditne banke v GORICI - Corso Verdi (Trgovski Dom)

Telefon šte. 50

Brzjavni naslov: „Ljubljanska banka“

Delniška glavnica Dinar 50,000,000

Skupne rezerve nad Din. 10,000,000

Centrala: LJUBLJANA

Podružnice: Brežice, Celje, Črnomelj, Kranj, Maribor, Metković, Novi Sad, Ptuj, Sarajevo, Split, Trst. Agencija Logatec

Obreduje vloge na knjižice po 4% prosto vsakega davka.

Obrestovanje na daljšo odpoved vezanih vlog po dogovoru.

Nakup in prodaja vsakovrstnega tujega denarja in vrednostnih papirjev.

Izvršuje vse v bančno stroko spadajoče posle najkulantneje.

Prebrisani tat.

III.

IV.

Največja manufakturna trgovina v Gorici

Velika zaloga manufakture

RUGGERO VENUTI

GORICA - Corso G. Verdi 19 (lastna hiša). - Telefon šte. 95.

Bogata zaloga volne, domače in inozemske, tkanine, bombaževine za gospode in gospe, velika zaloga platna, perila vsake vrste. — SVILA, ŽAMET — Tepihi, preproge, zavese, linoleum — Volna, žima in perje za štramace, sploh vse blago za neveste.

Cene zelo ugodne!

Prebrisani tat.

V.

VI.

mark. Porcetti

Zobozdravniški
atelier

Robert-a Berka

Gorica

Corso Verdi šte. 36

bivši asistent gosoda Dr. Piki-a
zobozdravnika v Gorici

naznanja sl. občinstvu
da ordinira od 1. no-
vembra tega leta v Corso
Verdi šte. 36-1.

Dobro znan urar

JOSIP MAREGA v **GORICI**
VIA RABATTA št. 7

ima v zalogi veliko izbero ur iz najboljših tovarn.

Popravlja po zmernih cenah.

Centralna kurjava - voda - plin - kopališča

PETER KREN

GORICA - Via Mazzini šte. 13

Veliko skladišče, urarnica in zlatarnica

Alojzij Braunizer - Gorica

Piazza della Vittoria (Travnik) št. 24.

Ima v zalogi zlate in srebrne ure, nikljaste nihalko
in budilke, verižice, prstane, igle, uhane, zlate in
srebrne zapetnice, bogato izbero predmetov za
darove; srebrno jedilno orodje itd.

Sprejemajo se naročila in popravila vsakoršne vrste
z največjim jamstvom. Cene absolutne konkurence.

Kavarna „Adriatico“ prej „Central“ na Travniku. Po-
polnoma na novo urejen lokal z
gornjimi dvoranami, tremi biljardi in vsem komfortom. Domači
in inozemski časopisi. — Zbirališče učiteljev in športnikov.
Za obilen obisk se priporočata **Nadig - Pečenko - lastnika.**

Odlikovana mehanična delavnica
RUDOLF VUGA - GORICA

na Kornu - Draščekova hiša.

Zaloga dvokoles, motornih koles, vsakovrstnih šivalnih
strojev, nadomestnih delov, gumijev za kolesa, olja in
bencina. — Cene zmerne. Posojanje dvokoles. — — —

*Pofesor slovnice: »Gospodična, povejte mi pri-
hodnjo obliko od glagola ljubiti.« — »Poročiti.«*

*»Ali mi veš navesti kako zelo prijetno zimo?«
— »Da, pred leti, ko je bil naš učitelj šest tednov
bolan; to je bila najlepša zima, kar jih pomnim.«*

Pregovor: Ni vse gnoj, kar smrdi.

*»Čudno je to: do sedaj me ni hotela niti pogle-
dati nobena ženska; sedaj pa, ko sem toliko po-
dedoval, naj se obrnem kamor hočem, zadenem
povsod na nevesto.«*

*»Kakšna pa je vaša žena drugače!« — Mož:
»Ona ni nikoli drugače, je zmeraj tako!«*

*Nejček babici: »Stara mamica, zatisni enkrat
oči.« — »Zakaj?« — Nejček: »Papa je rekel, da
kakor hitro zatisneš oči, dobimo cel kup denarja.«*

*»Mojo kravo so na razstavi odlikovali; ko sem
v mestu prodajal njeno mleko, so me pa zaprli.«*

Županstva, uradi, trgovci in vsi, ki rabite pisalni stroj ne pozabite ogledati si pred nakupom pisalnih strojev nemške tovarne

„RHEINMETALL“

(5 letno jamstvo)

(5 letno jamstvo)

ki so najmodernejši v tehniki in najboljši v materialu.

Prihranite mnogo!!

V zalogi imam rabljene stroje, računalne stroje, razmnoževalce, trakove, pečate vseh vrst po najnižji ceni.

Glavni zastopnik za Italijo

R. Simons, Gorica, Raštelj št. 14

Ceniki zastonj!

8 dni na poskušnjo!

Anton Koren nasl. Gorica

Velika zaloga stekla, porcelana, šip in kuhinjske posode ter sploh vseh v to stroko spadajočih predmetov.

Na debelo!

Na drobno!

**TRGOVINA Z JESTVINAMI
KODRIČ ANGEL**

**G O R I C A
VIA MORELLI št. 4.**

**Blago dobro in sveže.
Postrežba točna. ■■■**

Zobozdravnik
Dr. Lojz Kraigher

špecialist za bolezni v ustih
in na zobéh, sprejema za
vsa zobozdravniška in zo-
botehniška dela

v Gorici, na Travniku št. 20

G. Carlotto - Gorica

Piazza Cavour (Stolni trg) št. 3 - Telefon št. 137

Izbrana zelenjadna in travniška
semena. - Zaloga semen-
skih žit in umetnih gnojil. - - -

Prodaja na drobno in na debelo.

Otroci so sklenili, da postanejo hribolazci.

TEREZIJA PAVSIČ

GORICA — v Raštelju št. 37, pod oboki — GORICA

Edina slovenska trgovina v Gorici

Z mrtvaškimi predmeti.

Velika zaloga vsakovrstnih rakev, vencev, voščenih sveč, cvetlic za cerkve, novomašnike, sv. obhajilo, birmance, neveste itd. - Skladišče v prvem nadstropju. - Cene brez konkurence, postrežba točna. - -

Poskusite in prepričajte se!

Kaj vse veter st'ri!

Iz otroških ust.

A. »Zakaj se solnce skriva vedno, ko dežuje?«
B. »Zato, da se ne zmoči!«

»Ali je res, da živé poročeni možje dalj časa ka-
kor samski!«

»Zdi se jim samo bolj dolgo!«

Sodnik: »Prej ste ukradli 100 lir in sedaj zopet
80; ali se ne mislite nikoli poboljšati?«

Tat: »Saj vidite, da sem se že poboljšal za 20 lir!«

Vojak predstavi naredniku svojo spremljevalko:
»Moja sestrična!« — Narednik: »Me zelo veseli;
je bila prej nekaj tudi že moja sestrična!«

Mati je zadovoljna
in srečna, ker je
brez truda dovršila
pranje s

TRI

Opere brez kuhanja.
Razkroji umazanost,
pobeli, pa ne razjeda.

**A. FENDERL & Comp.
TRST**

**STANE MALO
NUDI MNOGO!**

Čevljarški vajenec: »Že tri dni me gospodar ni oklofotal; mora biti pač jezen name!«

»Ali je vdova Žabarjeva zares tako srčno dobra žena?« — »Prav zares; je že tri može zveličala.«

Mati: »Da, da, otrok, vidiš, sedaj so prišli taki časi, ko sta zlato in srebro popolnoma izginila; ni več zlatega in srebrnega denarja imamo samo še papirnatega!« — **Mimica:** »Tudi zlatih in srebrnih porok ne bo več; sedaj bodo samo še papirnate; kaj ne, mama?«

Moder mož ženi: »Praviš, da je to tvoja nova srajca; to so samo skupaj sešite luknje.«

Gospod na obisku: »Franci, povej mi, kaj ima danes tvoja mama, da je tako razdražena in nemirna?« — **Mali Franci zaupno:** »Bolha jo grize!«

Prijateljica: »Uboga Ema, kako se mi smiliš; sedaj si že dve leti udovala!« — **Ema:** »Da, žalibog, še vedno.«

Žena: »Obljubi mi, da se ne poročiš več, ako bi jaz umrla!« — **Mož:** »Prav rad ti to obljubim!« — **Žena (razdraženo):** »Kaj se ti je morda slabo godilo pri menil?«

Amerikancu je postalo v kupcu silno vroče. Hoče odpreti okna, a starikava dama mu tega ne pusti. Mož se ne mara pričakati: udari s palico po šipi, da se razbije in svež zrak napolni kupcu. Sprevodnik, ki je zaslišal žvenket, priteče: »Kdo je ubil okno?« — »Jaz«, reče mirno Amerikanec. — »Tako? Ta šala Vas stane pet dolarjev.« — »Tukaj,« mu pomoli Amerikanec bankovec od desetih dolarjev. — »Ne morem menjati,« reče sprevodnik. — »Pa pustite,« odvrne spet mirno Amerikanec, vstane, vbije s palico še okno na nasprotni strani in čita svoj časopis na preji, kakor bi se ničesar ne prigodilo.

Zahtevajte in prepričali se bode, da je

MILO - GODINA

NEPREKOSLJIVO

Izdeluje dobroznana
domača tvrdka

J. S. GODINA, Trst

Via del Scoglio 316
Telefon šte. 18-78

Zadružna zveza v Gorici

registrovana zadruga z omenjenim jamstvom

URAD v Gorici, Corso Verdi šte. 37

SKLADIŠČE v Gorici, Via Morelli 32

POŠTNI TEK. RAČUN šte. 11/984

TELEFON INTERURBAN šte. 283

URADNE URE: Ob delavnikih od 8 do 12.

PODPIRA svoje članice v vsakem pogledu s svetom, navodili in kreditom
POSREDUJE zanje v vseh denarnih poslih
IZVRŠUJE nad njimi revizijsko oblast
SPREJEMA hranilne vloge

BLAGOVNI ODDELEK ZADRUŽNE ZVEZE

posreduje pri nabavi in oddaji vsakovrstnega blaga. Nabavlja na debelo
in oddaja na debelo in drobno

UMETNA

Tomaževo žlindro

Superfosfat

Kalijevo sol

GNOJILA

Apneni dušik

Čilski soliter

MODRO GALICO in ŽVEPLO - SEMENSKI KROMPIR, ŽITO, AJDO, KORUZO
MLEKARNAM POSREDUJE ODDAJO M A S L A

ČITAJTE **GOSPODARSKI LIST** GLASILO ZADRUŽNE
ZVEZE V GORICI.

USNJARNA

Via Udine (prej Belvedere) št. 49

Trgovec: »Vidiš, tako je treba postopati: Najprej zvišaš cene za sto od sto; potem ljudje zabavljajo seveda, kar morejo. Čez nekaj mesecev znižaš cene za petdeset od sto, potem se zdi ljudem vse zelo po ceni in so zelo zadovoljni.« — »Kdor zna, pa zna!«

Maščevanje. — Žena: »Karl, urednik Polde gleda za našo Evlalijo.« — Mož: Ali je to tisti, ki je zadnjič v svojem listu tako raztrgal naš koncert?« — Žena: »Prav tisti.« — Mož: »Že prav: jo bo dobil Evlalijo.«

Razumni slon.

Kmetska in delavska gospodarska zadruga

na IDRIJI PRI BAČI

vpisana zadr. z omenj. jamstvom

z lastnimi podružnicami v Dol. Tribuši, Podmelcu,

- Št. Viški gori in Ponikvah. -

Centralna zaloga v lastni hiši

Razprodaja na drobno in debelo svojim članom vsakovrstno blago za domače, poljedelske in obrtniške potrebščine.

Kupuje ter zamenjuje vse domače pridelke in izdelke ter odpošilja na večje trge.

Zaloge na debelo z vsemi prvimi potrebščinami fer pristnim domačim sirom in pristiim briškim vinom.

Zastopstvo najboljšega cementa „Bergamo“ iz Čedadu.

Razumni slon.

»Vidiš, z valuto je tako kakor z barometrom: Kadar stopa, se zdi, da hoče priti boljše vreme, — pa temu zopet nič preveč ne zaupam, ker lahko zopet nazaj pade.«

»Kako ti je ugajal včerajšnji koncert?« — »Za sedaj ti ne morem še nič določnega odgovoriti!«

— »Kako ne?« — »Nisem še čital današnjega poročila v listu.«

V gledališču. Gospod gledališkemu reditelju: »Prosim recite tej dami, ki je pred mano, naj snam me klobuk z glave.« — »Zakaj pa ji sami tega ne rečete?« — »Kaj pa — to je vendar moja žena.«

KNJIGARNA-PAPIRNICA STOKA

d. z o. j.

TRST - Via Milano, 37

ima v zalogi sloveuske in tujejezične leposlovne, znanstvene, šolske in druge knjige. - Muzikalije, zemljevide, vse pisarniške in šolske potrebščine. - Priporoča tudi svojo veliko izbero kipov, svetnikov; rožnih vencev, molitvenikov, in drugo.

Pismena naročila se izvršujejo točno!
LASTNA KNJIGOVEZNICA

Založba „VEDEŽA“ Kleinmayerjeve ital.-slov. in slov.-italijanskega slovnice, slov.-italijanskega in ital.-slovenskega slovarja.

Dr. Valjavec ital.-slov. slovarja.

Franc Ksaver Goli Idrija TRGOVINA

ustanovljena leta 1875.

z manufakturnim, špecerijskim in zolonijalnim blagom na debelo in drobno. Zaloga vseh vrst sukanca za izdelovanje idrijskih šipk!

GOSPODARSKI LIST

||| berejo vsi napredni kmetje |||

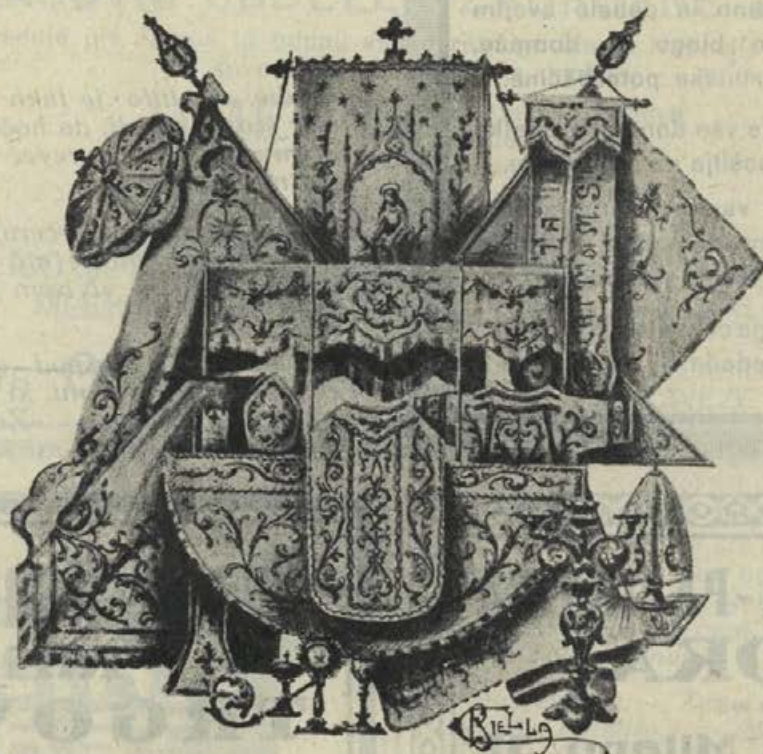

Uredništvo in uprava: Gorica - Corso Verdi št. 37
Letna naročnina: L. 12

Cerkvena umetnost - Dober tisk

ENRICO TOFFOLETTO

TRST - VIA DEL PESCE 4

Velika izbira umetnih vezenin, zastav, praporov,
cerkvene obleke in cerkvenih potrebščin.

Zahtevajte cenik! — Konkurenčne cene!

V l. 1925. je izvršil 16 praporov in dve veliki zastavi
za tukajšnja mesta.

Knjige za duhovnike in lajike, prijetno čtivo, posebne
izdaje romanov in apologetičnih knjig v hrvaščini,
devocionalije in velika izbira slovenskih molitvenikov.

MASLO

kupuje od naših mlekar
po najvišjih cenah

Zadružna zveza v Gorici

Pavel Obid

Cerkno

Špecarijska in manufakturna trgovina.
Idrijske čipke.

Stara, suha devica je vprašala župnika, kaj naj stori, da ne bo več tako suha. — »Moli iz svojega molitvenika vsak dan molitev »Proti suši«.

Kadar imajo Brici slabo vino pravijo: »Tako nam je Bog dall« — Kadar je vino dobro, pravijo: »Tako znamo mi pridelati...«

»Kaj je najboljšo sredstvo proti rdečemu nosu?« — »Tako dolgo piti, da postane višnjev!«

»Že tretjič stojite letos pred sodnijo. Kaj pa vas je sedaj sem pripeljalo?« — »Karabinir me je pripeljal, gospod sodnik!«

Vpokojeni uradnik, potem ko sta imela z ženo domač prepir: »In ljudje pravijo, da živim v pokoj!«

»Ali niste vi tisti, ki je pred tremi leti pobegnil bankirju X. s 4000 lirami?« — »Žalibog, nisem!«

Učitelj v mestni šoli: »A., povej, katera žival nam daja klobase?« — Učenec: »Mesar!«

»To je prvi škrjanček, ki ga letos slišim,« je rekel naglušni mož, ko je zažvižgala lokomotiva.

Žalostno je to, če je človek povabljen na kosilo in nima apetita. »Še bolj žalostno pa je, če človek ima apetit in ni povabljen na kosilo.«

»Slišim, da imate nevarno bolno taščo.« — »Bolno ne, pač pa nevarno.«

Alma: »Koliko let ima Tončka?« — Berta: »Pet inštirideset!« — Alma: »Jih ne kaže!« — Berta: »Ne, jih skrival«

Kje si kupite dobro blago in elegantno, izgotovljene obleke po najnižjih cenah?

Edino pri domači tvrdki

Andrej Mavrič

GORICA - Via Carducci 3

Pridite in prepričajte se, da so cene sledeče:

Družinsko platno 150 cm	od L. 8.— naprej	Krminsko za srajce	od L. 3.50 naprej
Madonna 150 cm	» » 8.— »	Saten crn in barvan	» » 3.50 »
Madonna 80 cm	» » 3.50 »	Naglavne rute	» » 2.50 »
Madapolan Reclam 80 cm	» » 3.— »	Panama za srajce boljše vrste	» » 4.80 »
Madapolan Sposalizio 80 cm	» » 4.50 »	Popellin za ženske obleke	» » 14.50 »
Kuhinjske brisače	» » 1.90 »	Volna fina Gabardine	» » 23.— »
Prtiči	» » 2.50 »	Moške hlače	» » 14.50 »
Brisače	» » 3.— »	Moške srajce	» » 15.— »
Odeje volnene	» » 34.— »	Moške spodnje hlače	» » 9.— »
Odeje volnene finejše vrste	» » 65.— »	Ženske srajce	» » 8.— »
Odeje	» » 50.— »	Žamet moški	» » 9.— »
Posteljna pregrinjala bela in barvana	» » 25.— »	Hlačevina	» » 4.— »
Grandl za postelje	» » 3.20 »	Moške obleke	» » 60.— »
Zefir za srajce	» » 3.— »	Otroške obleke	» » 30.— »
Perkali rožasti	» » 3.20 »	Izgotovlj. žimnice (štramace)	» » 50.— »
		Velika izbera moškega sukna	» » 10.— »

Na drobno!

Na debelo!

Velika izbera kožuhovine po tovarniških cenah.

Velika krojačnica, katera sprejme vsako naročilo ter ga izvrši točno in po zmernih cenah.

Za vsako naročilo se jamči.

Za obilen obisk se najtopleje priporoča vdani

ANDREJ MAVRIČ, trgovec.

Zaloga vina
„Vinarska zveza“
 Gorica - Via Formica št. 1 - Gorica

Razprodaja pristnih vipavskih
 vin iz zadrug: Dobravlje,
 Dornberg, Selo in Hra-
 nilnice in posojil-
 nice v Rihen-
 bergu. —

Pozor! — Pozor!

Gospodarska zadruga na Reki

reg. zadruga z om. jamstvom

Zaloga jestvin, kolonijal-
 nega blaga, železnine,
 raznovrstnih semen, ce-
 menta, usnja in pod-
 platov ter vsakovrstnih domačih potrebščin.

Gabrijel Bevk, Cerkno

Zaloga oblačilnega blaga za ženske in moške obleke, klobukov,
 dežnikov i. t. d. Kolonjalna trgovina in pisarniške potrebščine.

JERNEJ ŠTRAUS - - Cerkno

Trgovina z oblačilnim in kolonjalnim blagom. Zaloga klobukov
 in dežnikov. Pisarniške potrebščine. Vse potrebščine za kro-
 jače in šivilje.

Restavracija - trgovina jestvin Najboljša vina, domača ku-
Rojc Ivan, Cerkno hinja, solidna postrežba,
 prenočišča za tujce.

Odlikovana
 slaščičarna

Božidar Božič

Sv. Lucija ob Soči

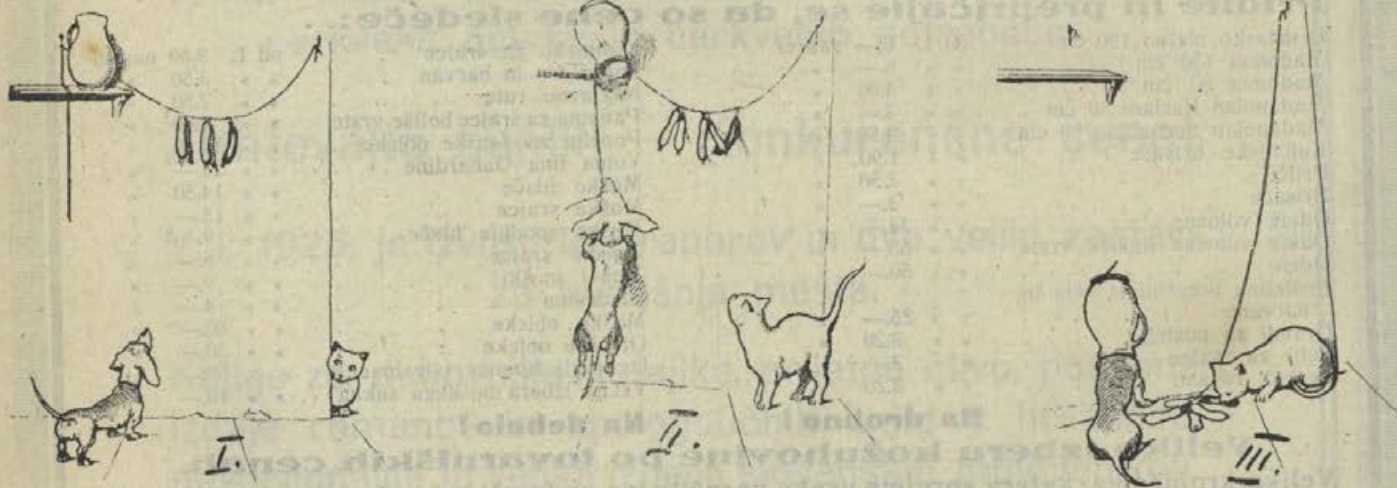
priporoča svojo lastno izdelovalnico in za-
 logo biškotov, raznih slaščic, tort po
 naročilu. — Moderno vpeljana pe-
 karna, vsak dan svež kruh. —
 Biškoti v zavitku se raz-
 pošiljajo v zabojih. —
 Postrežba točna.

GOSPODARSKA ZADRUGA
Spodnja Idrija

Zaloga jestvin, kolonjalnega blaga,
 šolskih, pisarniških, ter vsakovr-
 stnih domačih potrebščin.

Kože domačih živali, kakortudi kozelisce, zajca, jazbeca
 divjih koz itd. Plačuje po najvišjih cenah
FR. STRES - - - Kobarid
 Zaloga usnja in čevljarskih potrebščin. Zaloga raznovr-
 stnega obuvala. — Prodaja na drobno in na debelo.

Kaznovana požrešnost.

Stric Petrček, ki jaha na njegovem kolenu: »No,
 Petrček, kako ti je kaj jahanje všeč?« — Petrček:
 »O, striček, prav zelo! Pa včeraj je bilo še lepše,
 ko sem jahal pravega osla.«

Učitelj: »Kdo izmed vas, ki ste z dežele, je kaj
 posebnega opazil med počitnicami?« — Metka:
 (pomoli oko): »Jaz sem opazila, da nesó črne kure
 bela jajca; bele kure pa nikoli ne črnih.«

MODRO GALICO in ŽVEPLO

kupujte pri

ZADRUŽNI ZVEZI V GORICI

Amerikancu je postalo v kupeju silno vroče. Hoče odpreti okno, a starikava dama mu tega ne pusti. Mož se ne mara pričkat: udari s palico po šipi, da se razbije in svež zrak napolni kupelj. Sprevodnik, ki je zaslišal žvenket, priteče: »Kdo je ubil okno?« — »Jaz«, reče mirno Amerikanec. — »Tako? Ta šala Vas stane pet dolarjev.« — »Tukaj,« mu pomoli Amerikanec bankovec od desetih dolarjev. — »Ne morem menjati,« reče sprevodnik. — »Pa pustite,« odvrne spet mirno Amerikanec, vstane, vbije s palico še okno na nasprotni strani in čita svoj časopis naprej, kakor bi se ničesar ne prigodilo.

Čevljarski vajenec: »Že tri dni me gospodar ni oklofutal; mora biti pač jezen name!«

»Ali je vdova Žabarjeva zares tako srčno dobra žena?« — »Prav zares; je že tri može zveličala.«

Mati: »Da, da, otrok, vidiš, sedaj so prišli taki časi, ko sta zlato in srebro popolnoma izginila; ni več zatega in srebrnega denarja imamo samo še papirnatega!« — Mimica: »Tudi zlatih in srebrnih porok ne bo več; sedaj bodo samo še papirnat; kaj ne, mama?«

Moder mož ženi: »Praviš, da je to tvoja nova srajca; to so samo skupaj sešite luknje.«

Gospod na obisku: »Franci, povej mi, kaj ima danes tvoja mama, da je tako razdražena in ne mirna?« — Mali Franci zaupno: »Bolha jo grizel!«

Prijateljica: »Uboga Ema, kako se mi smiliš; sedaj si že dve leti udoval!« — Ema: »Da, žalibog, še vedno.«

Žena: »Obljubi mi, da se ne poročiš več, ako bi jaz umrla!« — Mož: »Prav rad ti to obljubim!« — Žena (razdraženo): »Kaj se ti je morda slabo go-dilo pri meni!«

Izpraševalni sodnik: »Ati ste bili že predkaznovani?« — Obtoženec: »Da, sem bil že trikrat poročen!«

Mici (kaže prijateljici svojo fotografijo): »Strašno grda, kaj ne da?« — Malči: »Da, toda dobro zadetal!«

Prijatelj (pri smrti vdovca, ki je bil štirikrat poročen): »Revež, sedaj te čaka snidenje s štirimi ženami!«

Katoliška knjigarna v Gorici

(Gorizia, via Carducci 2)

Katoliška knjigarna je založila naslednje molitvenike:

ZDRAVA MARIJA.

Molitvenik za ženske in dekleta v pripravi, moderni žepni obliki, posvečen specielno s svojimi molitvicami za ženski spol. Molitvenik obsega 189 strani, oblika 11×5 cm. Najlepši damski molitvenik. V založbi imamo molitvenik *Zdrava Marija* v 18 vezavah. Cena od 4 do 50 lir.

ANGELČEK.

(II. natis).

Molitvenik v majhni obliki (cm 5×8). Najlepši dar otrokom za vse prilike baš radi oblike in pravnege črta, dasi je *Angelček* namenjen mladim in starim. Obsega 192 strani ter je navzlic majhni obliki opremljen z vsemi molitvicami. V zalogi je v 17 vezavah. Cena od 3.50 do 10.50 lir.

OČE NAŠ.

(II. in III. natis).

Oblika cm 6½×9¼. Urejen in prirejen po najboljših virih, opremljen z vsemi molitvami, mašo, litanijami in raznimi cerkvenimi pesmimi v vsakdanji splošni rabi. Odgovarja za oboji spol

in vse sloje. Obsega 128 strani z različnim in širokim tiskom. V zalogi je v 7 vezavah. Cena od 2 do 8 lir.

KAM GREŠ?

Oblika 7×10 cm. Ta molitvenik služi vsakomur, ker vsebuje izborna izbrane molitve za vsak hip v življenju, kakor pravi v uvodniku profesor Filip Terčelj: »Da ne zgrešiš poti, naj ti bo ta knjižica kašipot na križpotju življenja, svetilnik in potni list pri prehodu dolne solz v obljubljeni deželo blaženosti.« — »Kam greš« obsega 200 strani lepih molitvic in cerkvenih obredov na ličnem papirju in z različnim tiskom. V zalogi je v 7 vezavah. Cena od 3.50 do 10.50 lir.

ZGÓDI SE TVOJA VOLJA!

(II. pomnožena izdaja).

Molitvenik v večji obliki cm 8×11½ na lepem papirju in z okusnim tiskom na 430 straneh. Ta molitvenik, ki je posnetek najlepših stvari, koristnih naukov, mašnih in obhajilnih molitev iz molitvenika velikega škofa Dobrile, je izredno razšrjen in splošno priljubljen med slovenskim ljudstvom. V zalogi je v 7 vezavah. Cena od 5.50 do 14 lir.

Odlikovana tvrdka

IVAN TEMIL

GORICA - Via Carducci št. 6

Podružnica Corso G. Verdi 40

 Nožarna

V zalogi se nahajajo brivne priprave znamke „GILLETTE“,
Jamčim! rezila tudi brusim. Jamčim!

Nožarnica „Solingen“

V delavnici so nameščeni delavci
specialisti za brusarska dela, kakor
tudi za popravljanje vseh operacij-
skih predmetov itd. itd.

Prodaja tudi toaletne predmete

V zalogi se nahajajo najboljše, pristne in garantirane berga-
maške osle za brušenje kos. - Delavnica na električno gonilno
silo z bogato zalogo predmetov: nožev, škarij, britev, briv-
nih nožev, najelegantnejših žepnih nožev, sploh vseh rezil.

Brusi brivne in žepne nože, škarje,
mesarske in knjigoveške nože, kakor
tudi razne druge nože in rezila.
Posebnost: žepne električne žarnice
 iz najboljših tovarn.

Za izvršena dela jamči!

ZADRUŽNA TISKARNA V GORICI

(Priloga K. T. D. v Gorici).

CELO moško dobo pred svetovno vojno se je začelo veliko delo za kulturno povzdigo našega ljudstva na Goriškem. Rodoljubi so ustanovili ljudske liste in kmalu tudi »Narodno tiskarno«, katera si je nadela poleg naloge, da širi dobro čtivo za ljudstvo, tudi vse hvale vredni namen, da bo podpirala »Šolski dom«, kajti prostovoljni prispevki naših rojakov niso zmogli velikanskih stroškov za vzdrževanje slovenskega šolstva v Gorici. Tedanji rodoljubi niso marali, da bi se dohodki tiskarne stekali v zasebne koristi, ampak izključno za širjenje omike in narodne zavesti med ljudstvom. Takrat je narod navdušeno pozdravljal ustanovitev »Narodne tiskarne« ter širjenje »Šolskega doma«. K »Narodni tiskarni« so pristopali obilno rojaki, ki so hoteli, da bo tiskarna služila visokim ciljem. In koliko dobrotnikov in plemenitih rojakov se je z volili na smrtni postelji spominjalo »Narodne tiskarne«!

Žal, da ni imejteljem te narodne ustanove vedno lebdel pred očmi visoki cilj! Že par let pred

rodne tiskarne«, so dediče kratko malo izplačali, po vojni so nekatere zaslužne člane izključili, novih

Podoba št. 1. — Zadrúžna tiskarna v Gorici.

članov niso več sprejeli: tako se je zgodilo, da se je krog lastnikov »Narodne tiskarne« čedalje bolj ožil in končno je prešla ta idealno zamišljena ustanova v — privatne roke.

Ko so se nekateri rodoljubi po vojni prepričali, da je usoda »Narodne tiskarne« zapečatená in da gotovo preide v zasebno last, tedaj so zasnovali načrt po novi tiskarni, katera pa mora biti ustanovljena na taki podlagi, da ne bo mogla preiti v zasebne roke in ki bo ob svojem času svoje dohodke obračala zopet javno koristnim namenom in bo torej zares narodna. To se je dogledlo leta 1923. z ustanovitvijo »Zadrúžne tiskarne«. Stara »Narodna tiskarna« je bila v vsem začetku postavljena na nevarna tla: bila je tako zvana

Pod. št. 2. — Pisarna. Vodja Ludvik Špacapan.

vojsko je začela »Narodna tiskarna« zgublјati svoj splošno narodni značaj. Ko je umrl kak član »Na-

tihá družba: dva lastnika pred oblastvom. Zadrúžna tiskarna pa sloni na široki zadrúžni podlagi:

stolirski deleži omogočajo pristop tudi revnejšim rojakom. Na občnem zboru se voli odbor, ki vodi zadrugo. Dohodki se morajo po pravilih obračati v obče koristne namene.

Tako smo goriški Slovenci zopet prišli do svoje zares narodne »Zadružne tiskarne«. Poslojpe je na

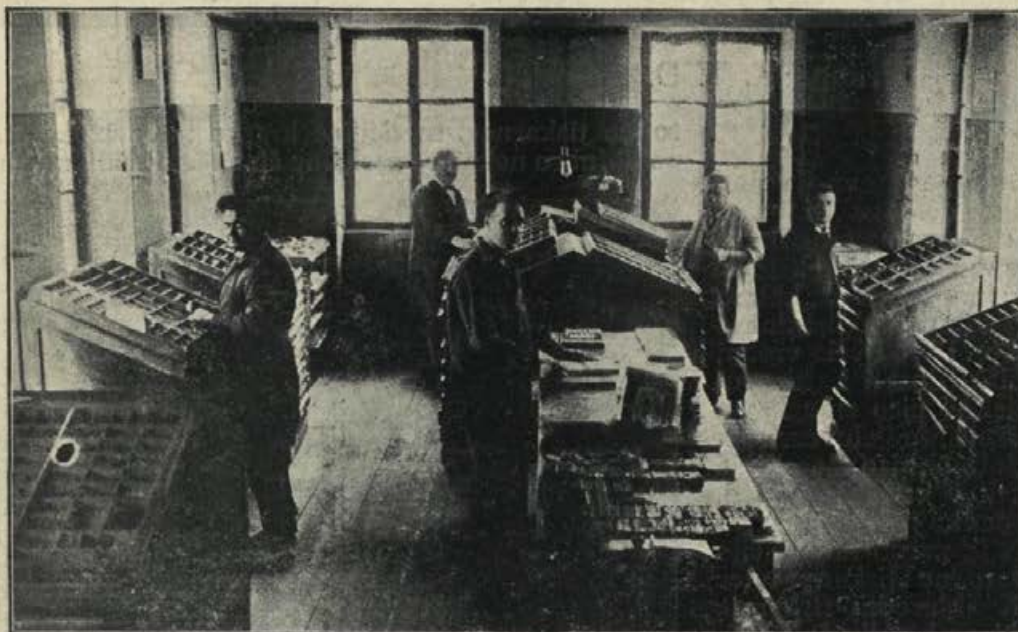
V ČRKOSTAVNICI.

(Podoba št. 3 in 4).

Obiščimo skupno z gospodom vodjo vse oddelke. Denimo, da sprejme naročilo: tiskanje »G. Str.« G. ured. Kemperle prinese vse rokopise. Vsi roko-

pisi morajo biti pisani s črnilom in vselej na eni strani; druga stran mora biti vselej nepopisana, drugače tiskarna ne sprejme rokopisov! Vodja jih sprejme in jih nese v črkostavnico, ki se deli v dva dela: v prvem delajo stavci na roko, v drugem delu stavijo delavci na stroj. Rokopise »Goriške Straže« razdeli takole: kar je oglasov na četrti strani, te nese v stavnico na roko. Glej, že čakata na desni gospod Franc Ussai ter gospod Josip Sbarsil, da sprejmeta rokopise z oglasi. Gospod vodja naroči, kaj in kako, nato se g. Sbarsil urno loti dela. On prebere prej rokopis za rokopisom, črko za črko, stavek za stavkom,

gleda na vsako vejico in piko. To ni zmiraj lahko delo! Kajti nekateri pisatelji in dopisniki pošiljajo rokopise, ki so vsi počekani, besede so črtane in spet popravljene, pisava je včasih strašna. Stavcec napenja oči in se trudi, da bi razbral kljuke in čečke na papirju. Ko je vse dobro razumel, začne

Pod. št. 3. — Črkostavnica.

križišču Placute in ulice Orzoni v bližini Alojzije višča. (Podoba šte. 1). Sicer je nekoliko od rok, toda vsakršno naročilo za Zadružno tiskarno sprejema tudi Katoliška knjigarna (v Gosposki ulici 2, v Montovi hiši), ki je s tiskarno vred del zadruga, ki ima naslov »Katoliško tiskovno društvo, vpisana zadruga z om. zavezo v Gorici.« Zadružna tiskarna je s knjigarno s telefonom direktno zvezana, to je: ne potrebuje posredovanja poštne centrale.

Oglejmo si Zadružno tiskarno! Iz pritličja stopimo v prvo nadstropje v pisarno. (Gl. pod. št. 2). Vodja je g. Ludvik Špacapan, ki je pred vojno vodil tiskarno Tiskovnega društva v Pazinu. G. vodja sprejema naročila, skrbi za njih izvršitev ter vodi tiskarno in knjigoveznicu. Pri izvrševanju poslovu pomaga uradnica, gdč. Danica Prižmožič, ki pravkar tipka pisma na stroj. Pisarna ima dva telefona. Na desni je nekaka majhna centrala: telefoniraš na ravnost v Kat. knjigarno, s posredovanjem poštne centrale v Gorico ter vrhutega v katerikoli kraj po svetu, Trst, Ljubljano, Rim itd. Na levi strani pa je hišni telefon, po katerem govori vodja z načelniki oddelkov: s knjigoveznicu, s črkostavnico, rezalnico in strojnico.

Pod. št. 4. — Črkostavnica.

staviti. Kako pa to dela? Glejte, v stavnici stoji precej stojnic ali miz, na njej so štirioglati pe-

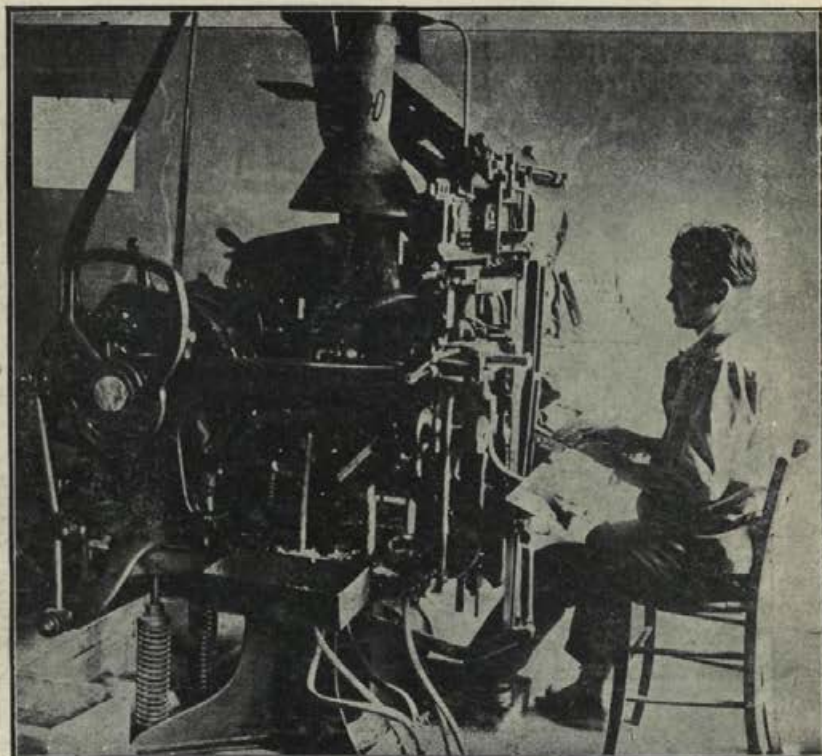
dalčki. V vsakem predalčku ležijo svinčene črke. V prvem predalčku so same črke A, v drugem B, v tretjem C in tako naprej do zadnje črke, ki je Ž. Potem so še predalčki z malimi črkami a, b, c in tako naprej, potem predalčki s pikami, vejicami, klicaji, vprašanji. Vseh predalčkov je 142. Sedaj pa pomislite, koliko črk razne velikosti ima Zadrúžna tiskarna. »Vzornik črk«, ki nam ga po kaže g. vodja in v katerem je natisnjenih toliko črk, kolikor jih je v tiskarni različne velikosti, kaže število 97!

Stavec Sbarsil prime v levo roko nekako železno pripravo, ki obstoja iz dveh ravnih sten. Z desno vzame iz predalčka črko K, jo položi v pripravo; nato vzame črko a, jo dene ko prvo v pripravo, nato sledijo črke t, o, l, i, š, k, a itd. Pa to mu gre ko blisk od rok. Čez par hipov pokliče: »Gušto, napravi odtis«. Pa priteče mlad fant, skoči k mizi ter potegne s posebno pripravo črnilo čez črke. Nato vzame kos belega papirja, ga položi čez črke; z navadno krtačo potolče na rahlo po papirju. Obrne papir in na njem se lepo bere: »Katoliška knjigarna«. Sedaj vzklikne g. Sbarsil: »Je dobro!« in dela naprej. Hotel je namreč videti odtis, ali ni mogoče črk slabo postavil, lahko bi bil postavil »knjigar« no« ali kaj podobnega. Stavi namreč oglas za Katoliško knjigarno, ki bo v »Goriški Straži« oznanila, da ima na prodaj prelepe jaslice za bližajoče se božične praznike.

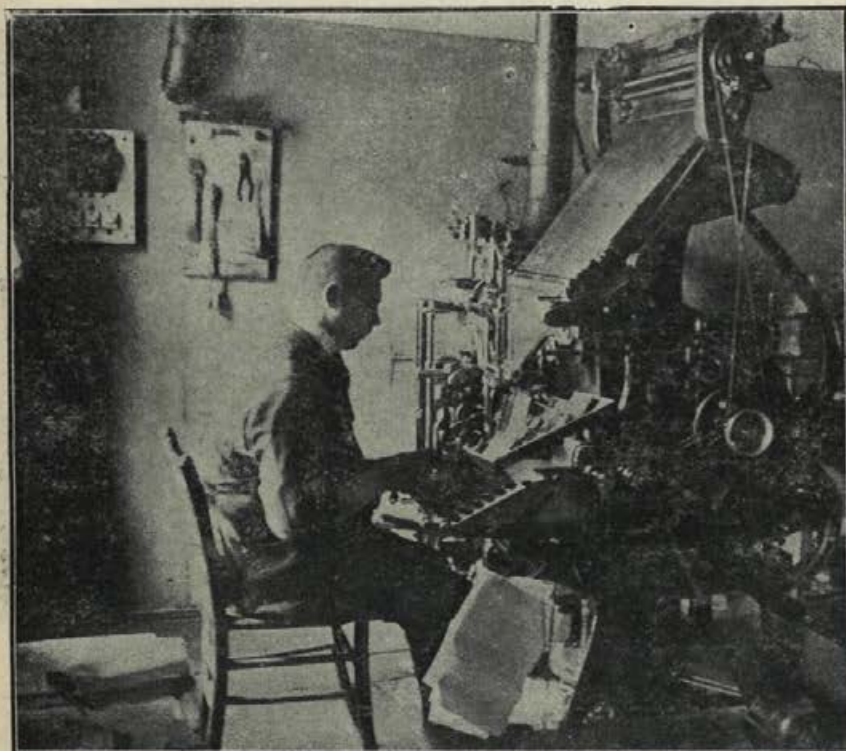
PRI STAVNIH STROJIH.

(Podoba št. 5 in 6).

Razen oglasov, ki se stavijo na roko, se skoro vsi rokopisi za »Stražo« postavijo na stroj. Sledimo g.

Pod. št. 5. — Amerikanski stavni stroj.

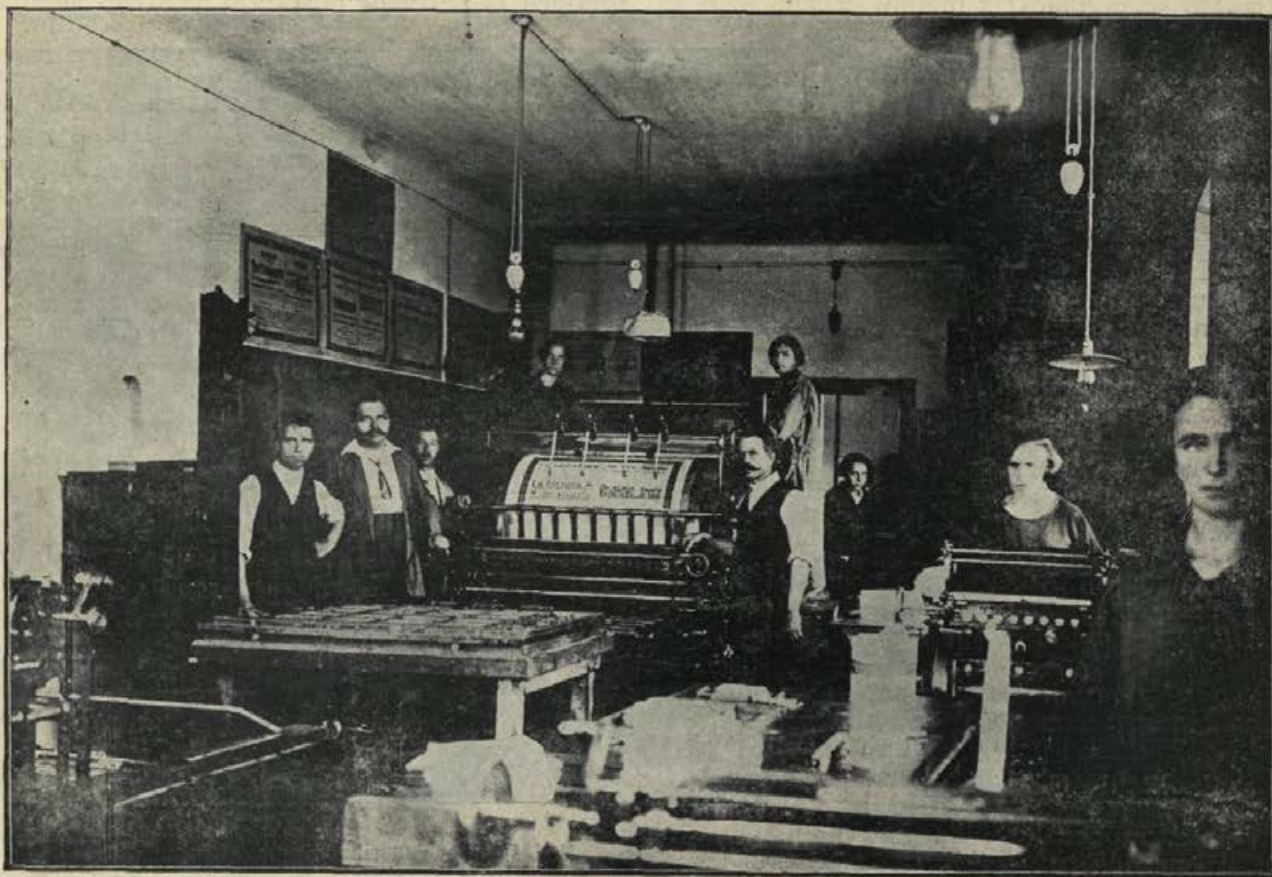
Pod. št. 6. — Nemški stavni stroj.

Špacapanu! Skozi vrata, ki so narejena v stekleni steni, pridemo v oddelek, kjer zagledamo dva stroja; višjega, ki je amerikanski, je prav nov, komaj par tednov je v rabi; pred tem sedi stavec g. Ivan Jamšek, nižji je nemški, pred njim sedi stavec Milan Povšič. Oba, Jamšek in Povšič sta stavca, oba znata tudi na roko staviti, a tukaj stavita na čudoviti stroj, ki mu pravijo z angleško besedo »Linotype«, beri lino-tajp). Oglejmo si ga! Stavni stroj obstoji iz treh delov: 1. iz tipkalne mize, 2. iz livarne, kjer se vrsta vlije, 3. iz razdelnika, ki razdeli vsako črko na pravo mesto. Nad tipkalno mizo je omarica, v kateri se nahajajo črke matice. Te matice so 3 cm dolge, $1\frac{1}{2}$ cm široke, debele pa kakor črka. Na sprednji strani vsake matice je vtisnjena črka, katero matica predstavlja; po tej črki spozna stavec matico. Na hrbtu matice pa je izdolbina, ki ima natančno obliko dotične črke in v katero se vlije svinec. Stavec pritisne na pr. tipko Z; takoj pade matica Z; tako dela stavec pri vsaki črki. Vse te črke matice se nabirajo v posebnem nabiralniku. Kadar je nabiralnik poln, to se pravi, ko je v njem toliko črk, kolikor jih gre

v vrsto za časopis ali knjigo, se avtomatično nabiralnik dvigne in prenese vrsto v livarno, kjer se nahaja kotel z razbeljenim svincom. Vrsta pride

Ročni stavec bi postavil prvo stran »Straže« v 8 urah, na stroj se ista stran postavi v 3 urah!

Vsaka stran »Goriške Straže« ima 4 stolpice ali

Pod. št. 7. — Strojni oddelek.

pred tako zvano oblikovalo (formo); v tem trenutku vbrizgne posebna avtomatična brizgalnica ne koliko tekočega svinca v oblikovalo. Svinec se takoj strdi in tvori vrsto z vsemi črkami. Strjena vrsta se sama od sebe prenese na tako zvani čoln, kjer se zbirajo vliste vrste druga za drugo, kakor stojijo na pr. v koloni v časopisu. Kje pa ostanejo matice? Poseben ročaj dvigne odrabljene matice ter jih prenese v razdelnik, s katerega padajo matice vsaka na svoje mesto. Tako pri teh črkah. Pri ročnem stavljenju pa je vse drugače. Tam mora po dovršenem natisku vse posamezne črke zopet položiti v pravi predalček. Torej dvojno delo. Poleg tega pa se stavi s strojem veliko hitreje ko pa na roko.

kolone. Ko so na stroj postavili vse rokopise za »Stražo«, tedaj prenese mladi Gušto vse članke.

Pod. št. 8. — Zgibalnica pripogiba pole.

dopise, kratke vesti itd. iz tega oddelka zopet v glavno črkostavnico na veliko mizo, pri kateri že čaka prvi stavec g. Ussai, ki se mu pravi »proto« ali »metér«. V tem hipu pride urednik g. Kemperle. Treba je list urediti. Gospod urednik reče: »Naj-

Pod. št. 9. — Dekleta pripogibajo pole na roko.

prej uvodni članek»; »proto« postavlja. »Zdaj pride na vrsto »Kaj se godi po svetu«. Pri »Dnevnih vesteh« imenuje naslov za naslovom, novico za novico, po katerem redu se vrstijo. Tako zloži »proto« najprej prvo stran »Straže«; nato poveže »proto«

prvo svinčeno stran z navadno vozo, da se črke ne porazgubijo. Prvo stran dene na železno desko. Sedaj pride Gušto z belim papirjem. S črnilom razmaže celó svinčeno stran, položi nanjo papir, nakar potolče s krtačo čezenj. G. Kemperle dobi tako »krtačni odtis«. Ž njim hiti v posebno sobo in tam bere celo stran; stavek za stavkom, besedo za besedo. Pogreške zaznamenuje ob strani. Ko je stran pregledana, roma papir k stavcem, da izvršijo »korekture«. Potem uredi »proto« še druge strani; vsaka tehta krog 20 kilogramov. Ko so vse strani tako urejene, jih »proto« položi drugo za drugo na dvigalo v kotu, ki vozi težke predmete iz pritličja v prvo nadstropje in narobe. Svinčena Straža roma sedaj v strojni oddelek ali strojnico.

V STROJNEM ODDELKU.

(Podoba št. 7).

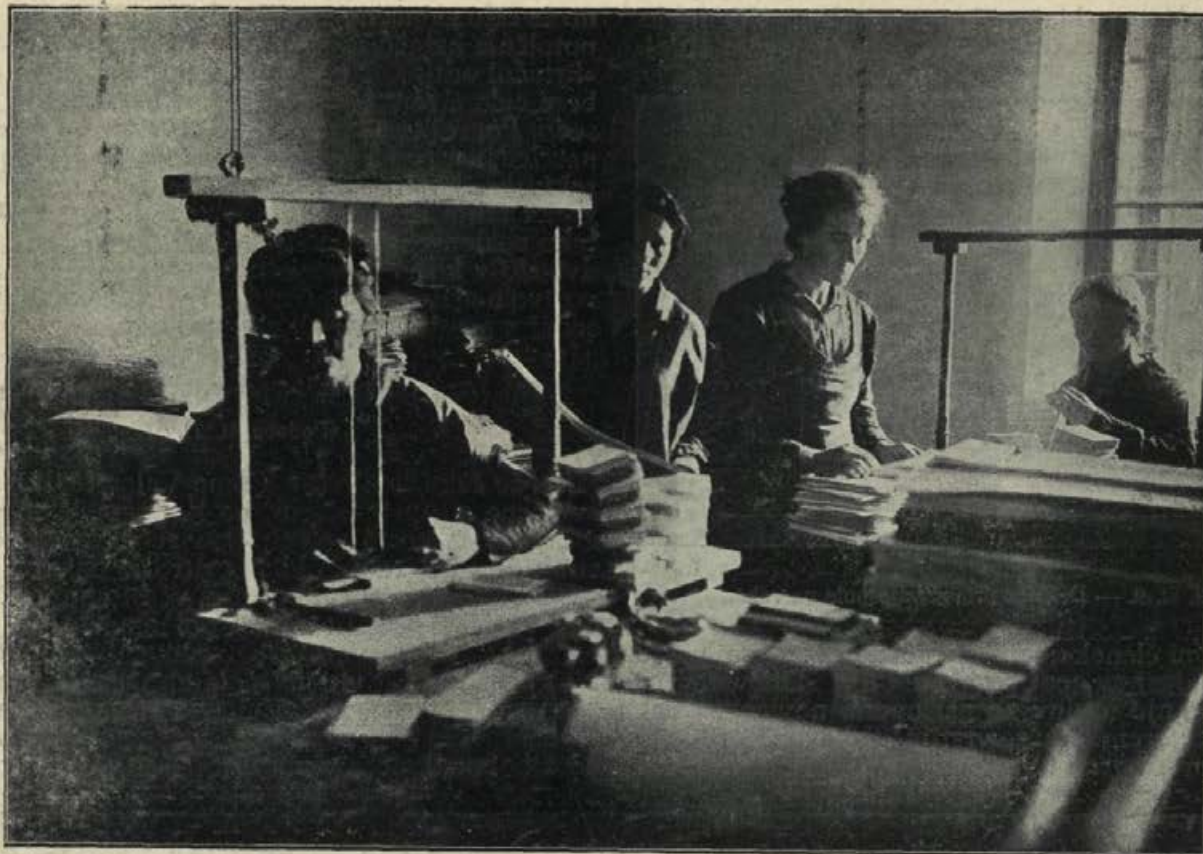
Tu že čaka strojnik g. Franc Valantič, ki prenese svinčene strani na stroj, na katerem je miza, kamor položi vse 4 strani; tam se odmotá voza in strani se z železnimi oklepi pritrdijo na strojno mizo. Ta priprava traja pol ure, včasih eno uro. Medtem prinese vlagarica 7000 pol papirja, ga položi na desko nad strojem. Ona sama pa stopi na stroj, kjer čaka, da bo vlagala polo za polo. Strojnik da znamenje, spusti električni tok, stroj zdrdra. Vlagarica spušča polo za polo, ki se lepo ovijejo ogromnega bobna, kateri se neprestano vrti. Pod bobnom

Pod. št. 10. — Šivalni stroj. Dekleta skladajo zganjene pole.

pa se železna miza premika noter in zopet ven. Posebni valjarji, ki se stalno vrtijo, zajemljejo pri kre-

zbere kak tisočak, jih dvigne hišnik g. Jos. Fortunat ter jih nese v rezalnico, kjer jih moderen stroj

Pod. št. 11. — Knjigoveznica. Vezanje knjig.

tanju iz neke posode črnilo in pod njimi se miza premika. Ob vsakem premiku se pola ovije dobro

4krat pripogne. Nato prenesejo »Stražo« v upravo lista, odkoder jo odpremiijo na pošto.

V strojnem oddelku vidiš dva velika stroja, ki tiskata vsak po 2000 do 2400 pol na uro, še dva majhna stroja, na katerem tiskajo vabila za veselice, vizitke in druge manjše tiskovine. Pri vsakem stroju stoji po ena vlagarica. Strojniku pomaga učenec Danilo Budin, ki ima za stroje prav veliko veselje.

V REZALNICI.

(Podoba št. 12).

Pod. št. 12. — Rezalnica. Stroj reže.

namazanega valjarja in tako se prikaže tiskana »Straža«, ki prileti na posebno mizo. Ko se jih

stroj za pripogibanje. Ta stroj zgane v eni uri 2400 pol in dela za 10 do 12 deklet.

Slika števil. 9. kaže, kako dekleta skladajo že zganjene pole za roman. Ta knjiga ima 12 pol. Ko so pole že v skladu ena vrhu druge, je treba pole sešiti, da se drži. To se godi s strojem, ki ga vidite na isti sliki na desno. Združene pole položi na mizico pred strojem in v tistem hipu že stopi tanka žica ob rob v pole in se zvije v zanko. Nato znesejo dekleta knjige v knjigoveznico, kjer jim prilepijo še platnice, ki so letos tako lepo pisane. V tako dokončani obliki se odpošiljata *Gospodarski list* in *Naš Čolnič*. Zapazili pa ste že, da je treba približno vsako drugo stran prerezati. Da se temu ognemo, se knjige lahko obrežejo v tiskarni. To se zgodi z velikim rezalnim strojem.

V KNJIGOVEZNICI.

Videli ste že knjige, zlasti molitvenike in pa knjige v finejših oblikah, da so ob robovih rdeče barvane, včasih tudi pozlačene. Tako delo imenujemo rdečo ali zlato obrezo. Kako se to dela? Kadar je knjiga obrezana, se namažejo z rdečo ali drugo barvo robovi. Vse drugače pa je z delom z zlato obrezo. Knjigovez položi tanke zlate liste na rob, ki ga je prej namočil z beljakovino, ter z drga-

Pod. št. 14. — Zlatilnica.

njem, ki je precej naporno in zamudno, da lepi lesk knjigi. To delo je posebno delikatno; zato so knjige z zlato obrezo veliko dražje.

Pod. št. 13. — Osebjc knjigoveznice.

Zadružna tiskarna je natisnila letos že dokaj knjig, med temi lične molitvenike. Ko so pole zganjene in v skladu, pridejo v knjigoveznico, kjer jih pošijejo. Pri šivanju na roko se uporablja navaden konopec, pri strojnem šivanju pa žica. Glej podobo 11., ki kaže gospo Elizo Bednarikovo, kako z učenkami pole šiva.

Podoba 13. kaže drugo knjigoveško osebjc. Na levi se vidi knjigovez Alojz Hvalič, ki je ravnokar dovršil vezati misal, na števil. 16 pa vidimo delovodjo Ladislava Bednarika, ki z delavcem Fr. Hafnerjem knjige obrezuje. Slika 14. predočuje zlatilnico za črke in okraske na platnicah. Kako se napravi na pr. zlat napis na molitveniku? Učenec izreže iz pole zlatega papirja takšen košček, da bo pokrtil površino črk, na primer »Angelček«. Med tem segreje zlatilnico na plin, sestavi črke za napis ter jih s posebnim lepilom pritrdi na pokrov stiskalnice. Delovodja položi platnico molitvenika na spodnjo ploščo stiskalnice, potegne velik ročaj in v tem hipu se težki pokrov približa platnici ter jo pritisne z veliko silo ob spodnjo ploščo. Delovodja dvigne ročaj, potegne spodnjo ploščo stiskalnice k sebi in vzame z nje platnico, ki je v njej trdno vtisnjen zlati napis »Angelček«.

Poleg »Goriške Straže«, ki se tiska vsako leto v 700.000 izvodih, tiska Zadružna tiskarna vsak mesec tele časopise: »Gospodarski list«, ki širi pouk o umnem kmetovalstvu, o zadružništvu in sploh o naprednem gospodarstvu, »Naš Čolnič«, ki je glasilo »Prosvetne zveze« in izobraževalnih društev v deželi, »Zbornik«, ki je strokovno glasilo slovenske in hrvaške duhovščine v Italiji. Jeseni se tiskajo knjige Goriške Mohorjeve družbe. Lani je tiskarna natisnila 52.000 Mohorjevih knjig, letos pa okrog 90.000. Veliki stroj se je moral pri tiskanju letošnjih Mohorjevih knjig zavrteti nič manj kot 1 milijon 200.000 krat.

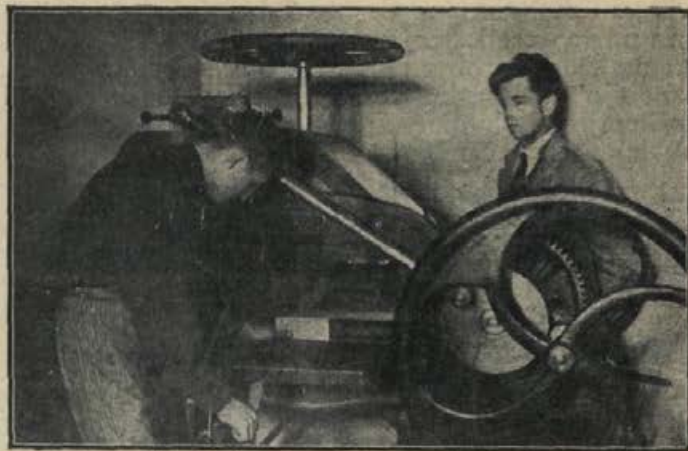
V letu 1925. je Zadružna tiskarna natisnila molitvenike: Oče naš, Zdrava Marija, Zgodi se tvoja volja, Angelček in Kam greš. Knjigoveznica je oblekla imenovane molitvenike v nič manj ko 56 različnih vezav: od najbolj priprostih do najfinejših, kakršnih Slovenci še nismo imeli. Vrh tega je tiskarna natisnila hrvatski molitvenik »Oče budi«, Mali katekizem, Na Sv. goro, Goriško praktiko, cerkveni koledar, knjigo »Bedak Pavlek«, ki jo je izdala Naša založba v Trstu, Pota Marijina in razne brošure. Ima pripravljeno dr. ja Lovrenčiča zbirko slovenskih goriških pesnikov, »Slovenskega pritrkovavca« od prof. Mercine, Pevčevo »Širarstvo« itd.

Zadružna tiskarna je med letom tiskala tudi najrazličnejše tiskovine za oblastva, za šolske, cerkvene, županske in zasebne urade, za trgovce, obrtnike, zasebnike, društva, zadrage, kakor: naslovna pisma, ovitke, trgovske račune, gostilniške računске litske, vabila za društvene prireditve, letake, lepake, osmrtnice, vizitke, poročna naznana, okrožnice, pravila za društva, velikonočne listke, vstopnice za prireditve, stenske bloke, opomine, reklamne liste in druge tiskovine.

Tako je Zadružna tiskarna postala v kratki dobi dveh let prvovrsten kulturni faktor.

Iz vzrokov, ki smo jih uvodoma omenili, je treba torej ustanovitev »Zadružne tiskarne« kar najbolj toplo in pristrčno pozdraviti. So pa še drugi vidiki, iz katerih se moramo veseliti nove tiskarne. Čim več tiskarn imamo Slovenci, tem večji dokaz našega napredka, naše kulturne stopnje. Kako bi se danes veselil pokojni Valentin Stanič, ki je pred 100 leti napravil prvi poskus majhne tiskarne, ko bi bil priča našega napredka!

Pa še eden, jako važen vzrok nas mora navdajati z veseljem ob pogledu na Zadružno tiskarno. Tisk je svetovna sila; tudi za naše slovenske raz-

Pod. št. 15. — Rezalni stroj v knjigoveznici.

mere velja ta beseda. Tisk naredi lahko dosti dobrega, lahko pa tudi silno mnogo škodljivega. Slab tisk vodi v moralno in duhovno pogubo. Prava nesreča za naš narod bi bila, ko bi se širilo med mladino slabo čtivo, zakaj moralno pokvarjena mladina bo tudi narodno zgubljena. Zato se veselimo Zadružne tiskarne, ki bo kot oddelek »Kastoliškega tiskovnega društva« skrbela za dobro in koristno čtivo, ki bo našim družinam v korist in zabavo, našim dušam v zveličanje, našemu narodu pa v kulturno in gospodarsko povzdigo!

Pod. št. 16. — Osebjc tiskarne in knjigoveznice.

(Opomba. Slike je napravil fotograf Josip Nardin na Korenju v Gorici.)

Zahtevajte povsod

„ADRIA“ ČEVLJE in SANDALE

Izdelek Čevljsarske zadruga v MIRNU

ADRIA čevlji so lično in trpežno izdelani ter so iz najboljšega, po predvojnem načinu strojenega usnja.

ADRIA sandali so lični in trpežni ter povsod priljubljeni.

ADRIA sportne čevlje nepremočljive za hribolazce in lovce iz raznih kož, dvojno šivane „na kveder“, z dvojnimi podplatoma, izdeluje v Italiji edino Čevljsarska zadruga v Mirnu, ki zalaga ž njimi razna sportna udruženja.

ADRIA posebni nepremočljivi čevlji za dež in mraz, izum Čevljsarske zadruga v Mirnu. Vsakdo bi moral imeti zraven drugih čevljev tudi en par teh čevljev, da si tako prihrani mnogo trpljenja in bolezn.

ČEVLJARSKA ZADRUGA je bila že večkrat odlikovana za svoje izdelke in sicer s prvovrstnimi odlikovanji.

ADRIA čevlji se prodajajo v Gorici, Corso Verdi 32 ter po deželi v nad 50 zalogah.

PAZITE NA ZNAMKO ADRIA. Čevlji, ki nimajo te znamke, niso naš izdelek.

